T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ E.H. 1512 NUMARALI MANTIKU'T-TAYR NÜSHASI MİNYATÜRLERİNİN TASARIM ÇÖZÜMLEMESİ

FATMA İNAN DÜDÜKCÜ
150301003

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi ERSİN FETHİ ÖÇAL

İSTANBUL 2019

T. C.

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ E.H. 1512 NUMARALI MANTIKU'T-TAYR NÜSHASI MİNYATÜRLERİNİN TASARIM ÇÖZÜMLEMESİ

FATMA İNAN DÜDÜKCÜ

150301003

Düzeltilmiş Tez

Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Bu tez 20.09.2019 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. F. Banu MAHİR	**Dr. Öğr. Üyesi Ersin Fethi ÖÇAL**	**Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz BİÇER ÖZCAN**
Jüri Başkanı	Jüri Üyesi (Danışman)	Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uygunluğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatma İnan Düdükcü

DÜZELTME METNİ

1.Tezin yazım ve dilbilgisi hataları düzeltilmiştir.

2. Özet ve Abstract bilgileri eklenmiştir.

3. Çalışmada yer alan bölümler ile ilgili yeni bir düzenleme yapılmış olup 1. bölümde yer alan bazı başlıklar giriş kısmına alınmıştır.

4. Tezin Sonuç kısmına yeni bilgiler eklenmiştir.

5. Eser raporu ve özgeçmiş kısımları eklenmiştir.

6. Kaynakça kısmında yeni düzenlemeler yapılmıştır.

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ KÜTÜPHANESİ E.H. 1512 NUMARALI MANTIKU'T-TAYR NÜSHASI MİNYATÜRLERİNİN TASARIM ÇÖZÜMLEMESİ

ÖZET

Klasik eserler, toplumun farklı kesimleri tarafından beğenilen ve alanında yetkin olan, zamana meydan okuyan, Nesilden nesile aktarıla gelmiş olan ve her çağın problemlerine cevap veren nitelikte olan eserlerdir. İranlı mutasavvıf şair Ferîdüddîn Attâr'ın kaleme aldığı Mantıku't-tayr isimli mesnevi türünde yazılmış olan klasik eserde Attar, özünde vahdet-i vücut inancını çerçeve hikâye olarak anlatırken, tasavvufî düşüncelerini kuşlar aracılığıyla okuyucuya aktarır. Söz konusu hikâye daha önce Gazali'nin Arapça ve Farsça yazmış olduğu "*Risaletü't-tayr*" adlı eserinde de yer almaktadır. Türk edebiyatında önemli bir yere ve öneme sahip olan eserde kuşların dilinden kısa hikâyeler yer alır. Eserin başta İran ve Türkiye olmak üzere dünyanın çeşitli kütüphanelerinde çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır.

Bu çalışmada Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emanet Hazinesinde bulunan 1512 envanter numaralı Mantıku't-tayr nüshasında yer alan 8 adet çift sayfa halinde betimlenmiş minyatür araştırma ve inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmada giriş başlığı altında, minyatür sanatı, klasik şark hikâyeleri konularına değinilmiş ve çalışmanın amacı kapsamı ve yöntemi ile ilgili bilgiler verilmiştir. İki ana başlıktan oluşan tezin ilk bölümünde, eserin müellifi olan Ferîdüddîn Attâr'ın hayatı, eserleri ve Mantıku't-tayr isimli eserin edebî özelliklerine dair bilgiler verilmektedir. ikinci bölümde, TSMK EH. 1512 envanter numaralı yazma eserin tezyini yönden incelenmesi ve eserde bulunan 16 minyatür, minyatür tekniği ve kompozisyon kurgusu açısından incelenmiştir. Sonuç kısmında benzerlik gösteren eserler ile karşılaştırma yapılmıştır.

DESIGN ANALYSIS OF MINIATURES IN THE COPY OF MANTIKU'T-TAYR WITH NUMBER 1512 AT TOPKAPI PALACE MUSEUM LIBRARY

ABSTRACT

Classical works are the works that are admired by different segments of society and are competent in their field, defy time, have been transferred from generation to generation and are responsive to the problems of every age. In the classical work written by the Iranian Sufi poet Feriduddin Attār in the mesnevi type Mantıku't-tayr, Attar tells the essence of pantheism (vahdet-i vucut) as a frame story while Attâr conveys his sufistic (mystical) thoughts to the reader through birds. The story in question is also included in Ghazali's work called Risaletüt-tayr, written in Arabic and Persian. It has an important place in Turkish literature and it contains short stories from the language of birds.

There are works of a large number of manuscripts in the world's various libraries, particularly in Iran and Turkey. In this study, miniature descripted as 8 double-page miniatures in Mantıku't-tayr number 1512, which is located in the Safety Treasure of Topkapı Palace Museum Library, has been chosen as the subject of research and examination. İn the introduction of the study, which consists of two main titles, the topics of miniature art, classical oriental stories are mentioned under the main title of the introduction and information is given about the aim, scope and method of the study. In the fırst part, information on the life of Ferîdüddîn Attâr, the author of the work, his works and the literary characteristics of the work Mantıku't-tayr are given. In the second part, manuscript with the number of TSMK EH.1512 has been analysed in terms of decoration and 16 miniatures, miniature technique and composition fiction has been examined. In the conclusion, a comparison was made with similar works.

ÖNSÖZ

Minyatür sanatı kitap sanatları içinde ayrı bir öneme sahiptir. Fotoğrafın olmadığı dönemlerden günümüze her biri birer belge niteliği taşıyarak gelmiştir. Bulunduğu yazmaların içeriğine, dönemine, sanatkârlarına göre değişerek, farklı üsluplar göstermektedir. Bununla birlikte minyatür, kendi içinde bir düzene, anlatım biçimine sahiptir. Yapıldığı dönemin zevki, modası ve gündelik yaşamına dair izler taşımaktadır. Tasavvufî açıdan büyük öneme sahip olan Mantıku't-tayr isimli mesnevi, okuyucuyu konusu ve hikâyeleri ile derin ve anlamlı bir yolculuğa çıkarır. Çalışmanın konusu, Topkapı sarayı Müzesi kütüphanesi emanet hazinesinde bulunan 1512 envanter numaralı Mantıku't-tayr nüshası içerisindeki sekiz adet çift sayfa olarak betimlenmiş, her biri ayrı bir hikayeyi canlandıran minyatürlerdir.

Bu eser üzerindeki çalışma öncelikle birebir görselleri üzerinden kopyaları alınan sahnelerin kompozisyon düzeni, figür ve objelerin dağılımı, lekesel etkisini anlatmak üzere ayrı ayrı şablonlar oluşturulmuştur. Daha sonra figürler, objeler, doğa unsurları ve mimari unsurların röprodüksiyonları yapılmış desen, kurgu ve renkleri belirlenerek yakından incelenmiştir.

Mantıku't-tayr isimli yazma eserin tez konusu olarak belirlenmesinde ve minyatürlerin incelenmesinde değerli hocalarım Öğr. Gör. Betül Bilgin ve Prof. Dr. Banu Mahir'e, danışman hocam Yard. Doç. Dr. Ersin Fethi Öçal 'a, her daim tecrübesini ve desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Hüsrev Subaşı'na şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, çalışmam boyunca kaynaklarından faydalandığım İSAM Kütüphanesi'ne, Yazma eseri yakından görüp inceleme konusunda yardımcı olan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi idareci ve çalışanlarına, öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli eşim Mustafa Düdükcü 'ye teşekkür ederim.

Çalışmamı, bana öğrenme aşkını aşılayan ve her daim öğrenimimi sürdürebilmem için desteğiyle yanımda olan ve tezimi hazırladığım süreçte ebedî hayata intikal eden fedakâr annem, Gülbahar İnan'a ithaf ediyorum.

İstanbul 2019 Fatma İnan Düdükcü

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vii**
RESİM LİSTESİ ..... **xi**
ÇİZİM LİSTESİ ..... **xix**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xxiv**
KISALTMALAR ..... **xxvii**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **7**
1. FERÎDÜDDÎN ATTÂR VE MANTIKU'T-TAYR **7**
1.1. HAYATI 7
1.2. ESERLERİ 10
1.1.1. Mantıku't-tayr **11**
İKİNCİ BÖLÜM **13**
2. TSMK E.H. 1512 NO LU MANTIKU'T-TAYR NÜSHASI **13**
2.1.ESERİN TEZYÎNÎ ÖZELLİKLERİ 16
2.2. TASVİR V.1[a] V.2[b] 31
2.2.1.Tahtında Oturan Süleyman Peygamber **32**
2.2.2. Tahtında Oturan Saba Melikesi Belkıs **50**
2.3.TASVİR V.22[a] V.23[b] 71
2.3.1. Süleyman ve Haberci Kuşu Hüdhüd **73**
2.3.2. Simurg ve Diğer Kuşlar **93**
2.4. TASVİR V.39[b] V.40[a] 104
2.4.1. Şeyh San'an'nın Rum Kızını Pencerede Görmesi **107**
2.4.2. Rum Kızının Pencerede Belirmesi **124**
2.5. TASVİR V.53[b] V.54[a] 140
2.5.1. Sultan Mesudun Balıkçı Çocukla Karşılaşması **141**

2.5.2. Sultan Mesut ve Balıkçı Çocuğu İzleyenler 156
2.6. TASVİR V.73[b] V.74[a] 178
2.6.1. Padişah ve Tazı 179
2.6.2. Genç Padişahın Avlanması 199
2.7. TASVİR V.85[b] V.86[a] 215
2.7.1. Hz. Yusuf ve Yaşlı Kadın 216
2.7.2. Tahtında Oturan Köle Taciri 233
2.8.TASVİR V. 110[b] V.111[a] 255
2.8.1. Mecnun ve Koyun Çobanı 257
2.8.2. Çadırının Önünde Bekleyen Leyla 273
2.9. TASVİR V.131[b] V. 132[a] 286
2.9.1. Atı Üzerinde Gezinen Yusuf Yüzlü Şehzade 288
2.9.2. Garip Derviş ve Şehzadenin Geçişini İzleyenler 306
SONUÇ 326
KAYNAKÇA 338
EKLER 340
ESER RAPORU 342
ÖZGEÇMİŞ 345

RESİM LİSTESİ

resim 1, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası cildinin ön kapağı, mıklep ve sertap (TSMK). 14
resim 2, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası iç kapak (TSMK). 15
resim 3, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası yazılı iç sayfa örneği (TSMK). 15
resim 4, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası başlık tezhibi (TSMK). 17
resim 5, E.H. 1512, hâtime sayfası (TSMK). 20
resim 6, E.H. 1512, v. 1^b tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK). 22
resim 7, E.H. 1512, v. 23^b tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK). 23
resim 8, E.H. 1512, v. 39^b tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK) 24
resim 9, E.H. 1512, v. 40^a tezhipli sayfa kenarından detay (TSMK). 25
resim 10, E.H. 1512, v. 54^a tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK). 26
resim 11, E.H. 1512, v. 74^a tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK) 27
resim 12, E.H. 1512, v. 85^b tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK). 28
resim 13, E.H. 1512, v. 111^a tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK). 29
resim 14, E.H. 1512, v. 131^b tezhipli sayfa kenarından detayı (TSMK.). 30
resim 15, Süleyman ve Belkıs konulu takdim minyatürleri. E.H. 1512, v.1^b, v.2^a (TSMK). 31
resim 16, E.H. 1512, v. 1^b (TSMK). 32
resim 17, E.H. 1512, v. 1^b renk dağılımı. 35
resim 18, E.H. 1512, v. 1^b Süleyman peygamber figürü (rep.) 38
resim 19, E.H. 1512, v. 1^b sol arka plandaki melek figürleri (TSMK). 40
resim 20, E.H. 1512, v. 1^b 3. kanat detayı (rep.). 40
resim 21, E.H. 1512, v. 1^b sol arka plandaki melek detayı (rep.) 41
resim 22, E.H. 1512, v. 1^b sol arka plandaki tahta dayanmış melek figürü (rep.). 42
resim 23, E.H. 1512, v. 1^b ön plandaki melek figürü (rep.). 43
resim 24, E.H. 1512, v. 1^b solda ön plandaki melek figürü (rep.). 44
resim 25, E.H. 1512, v. 1^b cin figürü detayı (rep.) 45
resim 26, E.H. 1512, v. 1^b tahtı taşıyan cinler (rep.). 46
resim 27, E.H. 1512, v. 1^b Süleyman'ın tahtı (rep.). 48
resim 28, E.H. 1512, v. 1^b, taht desen ayrıntısı (TSMK). 49
resim 29, E.H. 1512, v. 1^b gökyüzü detayı (TSMK). 49
resim 30, E.H. 1512, v. 1^b bitki örtüsü detayı (TSMK). 49
resim 31, E.H. 1512, v. 2^a (TSMK) 50
resim 32, E.H. 1512, v. 2a kompozisyondaki renk dağılımı. 54
resim 33, E.H. 1512, v. 2^a tahtında oturan Belkıs (rep.). 57
resim 34, E.H. 1512, v. 2^a Belkıs figürü (rep.). 58
resim 35, E.H. 1512, v. 2^a tahtın sol arkasındaki hizmetkar (rep.) 59

resim 36, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın sağ arkasındaki hizmetkar (rep.)..... 60
resim 37, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın arkasındaki hizmetkar kumaş detayı (TSMK)..... 60
resim 38, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın solunda ayakta duran hizmetkar (rep.) 61
resim 39, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürü (rep.)..... 62
resim 40, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürünün portre detayı (TSMK)..... 62
resim 41, E.H. 1512, v. 2[a] sağda turan hizmetkarlar (rep.)..... 64
resim 42, E.H. 1512, v. 2[a] minyatürde sağda oturan hizmetkarların elbise kumaşı detayı (TSMK)..... 64
resim 43, E.H. 1512, v .2[a] solda oturan hizmetkarlar (rep.)..... 65
resim 44, E.H. 1512, v. 2[a] solda oturan hizmetkarların elbise kumaş detayı (TSMK). 65
resim 45, E.H. 1512, v. 2[a] ortada oturan hizmetkar (rep.) 67
resim 46, E.H. 1512, v. 2[a] Belkıs'ın tahtı (rep.)..... 68
resim 47, E.H. 1512, v. 2[a] çeşitli sahanlar (rep.)..... 69
resim 48, E.H. 1512, v. 2[a] havuz detayı (TSMK).. 69
resim 49, E.H. 1512, v. 2[a] minyatürdeki doğa unsurları (rep.)..... 70
resim 50, E.H. 1512, v. 22[b]-23[b] (TSMK)..... 71
resim 51, E.H. 1512, v. 22[b] (TSMK). 73
resim 52, E.H. 1512, v. 22[b] kompozisyondaki renk dağılımı. 78
resim 53, E.H. 1512, v. 22[b] Süleyman figürü (rep.)..... 81
resim 54, E.H. 1512, v. 22[b] soldaki melek figürü (rep.). 83
resim 55, E.H. 1512, v. 22[b] sağdaki melek figürü (rep.)..... 84
resim 56, E.H. 1512, v. 22[b] mavi cin figürü (rep.)..... 86
resim 57, E.H. 1512, v. 22[b] siyah cin figürü (rep.). 86
resim 58, E.H. 1512, v. 22[b] taht detayı (rep.)..... 88
resim 59, E.H. 1512, v. 22[b] havuz detayı (TSMK). 90
resim 60, E.H. 1512, v. 22[b] mimari detay (TSMK). 90
resim 61, E.H. 1512, v. 22[b] 5.bölüm incelemesi (rep.). 91
resim 62, E.H. 1512, v. 22[b] kuş figürü 1 (rep.) 92
resim 63, E.H. 1512, v. 22[b] kuş figürü 2 (rep.) 92
resim 64, E.H. 1512, v. 22[b] kuş figürü 3 (rep.) 92
resim 65, E.H. 1512, v. 23[a] (TSMK)..... 93
resim 66, E.H. 1512, v. 23[a] kompozisyondaki renk dağılımı..... 96
resim 67, E.H. 1512, v. 23[a] Simurg figürü (rep.)..... 99
resim 68, E.H. 1512, v. 23[a] Simurg figürü kanat detayı. 100
resim 69, E.H. 1512, v. 23[a] hüdhüd (rep.)..... 100
resim 70, E.H. 1512, v. 23[a] minyatürdeki pembe zemindeki kuşlar (rep.). 101
resim 71, E.H. 1512, v. 23[a] göldeki kuşlar (rep.)..... 102
resim 72, E.H. 1512, v. 23[a] zemin ve tepe detayı (rep.)..... 103
resim 73, E.H. 1512, v. 23[a] göl ve bitki detayı. 103
resim 74, E.H. 1512, v. 39[b] 40[a] (TSMK). 104
resim 75, E.H. 1512, v. 39[b] (TSMK). 107
resim 76, E.H. 1512, v. 39[b] kompozisyondaki renk dağılımı. 111

resim 77, E.H. 1512, v. 39[b] Şeyh figürü (rep.)..... 114
resim 78, E.H. 1512, v. 39[b] ayaktaki mürit figürleri (rep.)..... 116
resim 79, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün portre detay 1 (rep.)
..... 117
resim 80, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün portre detay 2 (rep.)
..... 118
resim 81, E.H. 1512, v. 39[b] cumbadaki figür 1 (rep.)..... 119
resim 82, E.H. 1512, v. 39[b] penceredeki figür 2 (rep.)..... 119
resim 83, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapı (TSMK)..... 120
resim 84, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapı geometrik süsleme detayı..... 121
resim 85, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapının cumbasındaki geometrik süsleme detayı
(TSMK)..... 121
resim 86, E.H. 1512, v. 39[b] karolu zemin detayı. 123
resim 87, E.H. 1512, v. 39[b] bitki örtüsü detayı (TSMK). 123
resim 88, E.H. 1512, v. 39[b] Çin bulutu (rep.) 124
resim 89, E.H. 1512, v. 40[a] (TSMK).. 125
resim 90, E.H. 1512, v. 40[a] kompozisyondaki renk dağılımı. 128
resim 91, E.H. 1512, v. 40[a] pencereden bakan kadın figürü (rep.)..... 131
resim 92, E.H. 1512, v. 40[a] yan yana duran kadın figürleri (rep.). 133
resim 93, E.H. 1512, v. 40[a] soldaki figürler kumaş detayı (TSMK).. 133
resim 94, E.H. 1512, v. 40[a] sağdaki kadın figürü (TSMK).. 133
resim 95, E.H. 1512, v. 40[a] pencere detayı(rep.) 134
resim 96, E.H. 1512, v. 40[a] kapalı pencere detayı (TSMK).. 135
resim 97, E.H. 1512, v. 40[a] kapı detayı (rep.)..... 136
resim 98, E.H. 1512, v. 40[a] kapının yanındaki mimari süsleme detayı (TSMK)..... 137
resim 99, E.H. 1512, v. 40a,a mimari yapı duvar detayı(TSMK). 138
resim 100, E.H. 1512 v. 40[a] üst sağ ve soldaki duvar geometrik süsleme detayı
(TSMK).. 139
resim 101, E.H. 1512, v. 40[a], karolu zemin detayı (TSMK).. 139
resim 102, E.H. 1512, v. 53[b] 54[a] (TSMK). 140
resim 103, E.H. 1512, v. 53[b] (TSMK). 141
resim 104, E.H. 1512, v. 53[b] kompozisyondaki renk dağılımı.. 145
resim 105, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan Mesud figürü (rep.)..... 149
resim 106, E.H. 1512, v. 53[b] balıkçı çocuk figürü (rep.). 151
resim 107, E.H. 1512, v. 53[b] at figürü (TSMK).. 153
resim 108, E.H. 1512, v. 53[b] kuş figürü (TSMK). 153
resim 109, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan Mesut'un otağı (rep.).. 154
resim 110, E.H. 1512, v. 53[b] tasvirdeki ağaçlar (TSMK). 155
resim 111, E.H. 1512, v. 53[b] bitki örtüsü.. 155
resim 112, E.H. 1512, v. 54[a] (TSMK)..... 156
resim 113, E.H. 1512, v. 54[a] kompozisyondaki renk dağılımı. 159
resim 114, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan erkek figürü (rep.)..... 162
resim 115, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan soldaki kadın figürü (rep.)..... 163
resim 116, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan sağdaki kadın figürü (rep.). 164

resim 117, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 1 (rep.). 165
resim 118, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 2 (rep.). 165
resim 119, E.H. 1512, v. 54[a] sağdaki penceredeki kadın figürü (rep.). 166
resim 120, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki penceredeki kadın figürü (rep.) 167
resim 121, E.H. 1512, v.54[a] sol alttaki penceredeki kadın figürün kumaş detayı (TSMK). 168
resim 122, E.H. 1512, v. 54[a] altta sağdaki penceredeki erkek figürü (rep.). 169
resim 123, E.H. 1512, v. 54[a] erkek figürün kumaş detayı. (TSMK)..... 169
resim 124, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki erkek figürü (TSMK). 170
resim 125, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki kadın figürü (TSMK). 170
resim 126, E.H. 1512, v. 54[a] sol üstteki pencere (rep.) 171
resim 127, E.H. 1512, v. 54[a] sağ üstteki pencere (rep.). 172
resim 128, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere (rep.). 173
resim 129, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alttaki pencere (TSMK),..... 174
resim 130, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere kenarındaki duvar detayı (rep.).... 175
resim 131, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alttaki pencere kenarındaki duvar detayı (TSMK). 175
resim 132, E.H. 1512, v. 54[a] havuz detayı (rep.) 176
resim 133, E.H. 1512, v. 54[a] altıgen geometrik süslemeli duvar detayı (TSMK).... 177
resim 134, E.H. 1512, v. 54[a] tuğla deseni süslemeli duvar detayı (TSMK) 177
resim 135, E.H. 1512, tasvir v.73[b], 74[a] (TSMK). 178
resim 136, E.H. 1512, v. 73[b] (TSMK)..... 179
resim 137, E.H. 1512, v. 73[b] kompozisyondaki renk dağılımı. 183
resim 138, E.H. 1512, v. 73[b] padişah figürü (rep.) 186
resim 139, E.H. 1512, v. 73[b] atlı figür (rep.). 188
resim 140, E.H. 1512, v. 73[b] ön plandaki atlı figür (rep.)..... 189
resim 141, E.H. 1512, v. 73[b] baltalı figür (rep.)..... 189
resim 142, E.H. 1512, v.73[b] planda arka plandaki figür (rep.). 191
resim 143, E.H. 1512, v. 73[b] sol altta yer alan figür (rep.)..... 192
resim 144, E.H. 1512, v. 73[b] sağ altta yürüyen figür (rep.)..... 193
resim 145, E.H. 1512, v. 73[b] padişahın atı (rep.). 194
resim 146, E.H. 1512, v. 73[b] sağ ön plandaki at (rep.)..... 195
resim 147, E.H. 1512, v. 73[b] sağ arka plandaki at (rep.)..... 195
resim 148, E.H. 1512, v. 73[b] doğan kuşu (rep.) 196
resim 149, E.H. 1512, v. 73[b] tazı detayı (rep.) 196
resim 150, E.H. 1512, v. 73[b] çiçekli zemin detayı (rep). 197
resim 151, E.H. 1512, v. 73[b] soldaki ağaç detayı (rep.) 198
resim 152, E.H. 1512, v. 74[a] (TSMK)..... 199
resim 153, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki renk dağılımı..... 202
resim 154, E.H. 1512, v. 74[a] padişah figürü (rep.)..... 204
resim 155, E.H. 1512, v. 74[a] av hayvanını taşıyan figür (rep.)..... 206
resim 156, E.H. 1512, v. 74[a] arka plandaki atlı figür (TSMK)..... 207
resim 157, E.H. 1512, v. 74[a] ön plandaki ok atan atlı figür (rep.). 207
resim 158, E.H. 1512, v. 74[a] tepenin ardından bakan figürler (rep.)..... 208

resim 159, E.H. 1512, v. 74[a] tepenin ardından bakan figürler 2 (TSMK)..... 208
resim 160, E.H. 1512, v. 74[a] padişahın doru atı (rep). 209
resim 161, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki gri at detayı (TSMK). 210
resim 162, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki açık kahve rengi at detayı (rep.). 210
resim 163, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki pars figürü (rep.). 211
resim 164, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki aslan figürü (rep.)..... 212
resim 165, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki geyik figürü (rep.). 212
resim 166, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki tazı figürü (rep.). 213
resim 167, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki ceylan figürleri (rep.). 213
resim 168, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki bitki örtüsü detayı (rep.). 214
resim 169, E.H. 1512, v. 74[a] bitki öbeği detayı (TSMK). 214
resim 170, E.H. 1512, v. 85[b, v].86[a] (TSMK.). 215
resim 171, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf ve ihtiyar kadın (TSMK.). 217
resim 172, E.H. 1512, v. 85[a]kompozisyondaki renk dağılımı. 220
resim 173, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf figürü (rep.). 223
resim 174, E.H. 1512, v. 85[a] Yaşlı kadın figürü (rep.). 225
resim 175, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki figür (rep.)..... 226
resim 176, E.H. 1512, v. 85[a] çerçevenin sağındaki figürler (TSMK.). 227
resim 177, E.H. 1512, v. 85[a] pencereden bakan kadın figürü (TSMK). 228
resim 178, E.H. 1512, v. 85[a] sağdaki yapı duvarının geometrik desen ayrıntısı (TSMK). 230
resim 179, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki yapı duvarının geometrik desen ayrıntısı (TSMK). 230
resim 180, E.H. 1512, v. 85[a] uzun pencere ayrıntısı (TSMK)..... 230
resim 181, E.H. 1512, v. 85[a] kapı unsuru ayrıntısı (TSMK). 231
resim 182, E.H. 1512, v. 85[a] ağaç ayrıntısı (TSMK). 232
resim 183, E.H. 1512, v. 86[b] tahtında oturan köle taciri (TSMK). 233
resim 184, E.H. 1512, v. 86[b] kompozisyondaki renk dağılımı. 237
resim 185, E.H. 1512, v. 86[b] köle tacirinin ayrıntılı görünümü (TSMK). 240
resim 186, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkar figürü (rep.)..... 241
resim 187, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkar figürü ayrıntılı görünümü (TSMK.). 241
resim 188, E.H. 1512, v. 86[b] minyatürdeki elinde altın sahan tutan figür detayı (rep.). 243
resim 189, E.H. 1512, v .86[b] tahtın sağındaki hizmetkar (rep.). 244
resim 190, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede arka plandaki figür (rep.)..... 245
resim 191, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede arka plandaki figür ayrıntısı (TSMK). 245
resim 192, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede ön plandaki figür (rep). 247
resim 193, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede arka plandaki figür(rep.). 248
resim 194, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede ön plandaki figür (rep.). 249
resim 195, E.H. 1512, v. 86[b] taht detayı (TSMK). 251
resim 196, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın çizim detayı (TSMK). 251
resim 197, E.H. 1512, v. 86[b] duvar detayı (TSMK). 252
resim 198, E.H. 1512, v. 86[b] karolu zemin detayı (TSMK). 252

resim 199, E.H. 1512, v. 86[b] sağdaki pencere detayı (TSMK). 252
resim 200, E.H. 1512 v. 86[b] havuz detayı (rep.). 253
resim 201, E.H. 1512 v. 86[b] sol penceredeki bitki öbeği (TSMK.). 254
resim 202, E.H. 1512 v. 86[b] sağ penceredeki bitki öbeği (TSMK.). 254
resim 203, E.H. 1512, v. 110b, v.111[a] (TSMK.). 255
resim 204, E.H. 1512, v. 110[b] (TSMK). 257
resim 205, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki renk dağılımı. 260
resim 206, E.H. 1512, v.110[b] Mecnûn (rep.). 263
resim 207, E.H. 1512, v. 110[b] çoban figürü (rep.). 264
resim 208, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki sürü detayı (TSMK). 266
resim 209, E.H. 1512, v. 110[b] koyun figürü detayı (rep.). 267
resim 210, E.H. 1512, v. 110[b] keçi figürü detayı (rep.). 267
resim 211, E.H. 1512, v. 110[b] otlayan keçi figürü detayı (rep.). 268
resim 212, E.H. 1512, v. 110[b] tazı figürü (TSMK). 269
resim 213, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki bitki örtüsü (TSMK). 269
resim 214, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki bulut detayı (TSMK). 270
resim 215, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki renkli kayalıklar (rep.). 270
resim 216, E.H. 1512, v. 110[b] sağ üstteki ağaç detayı (rep.). 271
resim 217, E.H. 1512, v. 110[b] sol alttaki ağaç detayı (rep.). 272
resim 218, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki akan su, çimen ve çiçek detayı (TSMK). 272
resim 219, E.H. 1512, v. 111[a] (TSMK). 274
resim 220, E.H. 1512, v. 111[a] kompozisyondaki renk dağılımı. 277
resim 221, E.H. 1512, v. 111[a] Leylâ figürü (rep.). 280
resim 222, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürde arka plandaki hizmetkar figürü (rep.). 282
resim 223, E.H. 1512, v. 111[a] ön plandaki hizmetkar figürü (rep.). 282
resim 224, E.H. 1512, v. 111[a] kuş detayı (TSMK). 283
resim 225, E.H. 1512, v. 111[a] tazı detayı (TSMK). 283
resim 226, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürdeki çadır detayı (rep.). 284
resim 227, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürdeki akan su ve çiçek detayı (TSMK). 285
resim 228, E.H. 1512, v. 111[a] bulut detayı (TSMK). 285
resim 229, E.H. 1512, v. 131[b, v].132[a] (TSMK.). 286
resim 230, E.H. 1512, v. 131[b,] (TSMK.) 289
resim 231, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürdeki renk dağılımı. 292
resim 232, E.H. 1512, v. 131[b] şehzade figürü(rep.). 295
resim 233, E.H. 1512, v. 131[b] atlı figürler (rep.). 297
resim 234, E.H. 1512, v. 131[b] yaya figürler (rep.). 298
resim 235, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardında kalan figürler(rep.). 299
resim 236, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardındaki tek figür (rep.). 300
resim 237, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürde altta yer alan figürler (rep.). 301
resim 238, E.H. 1512, v. 131[b] sağ alt köşedeki figürler(rep.). 302
resim 239, E.H. 1512, v. 131[b] şehzadenin atı (rep.). 303
resim 240, E.H. 1512, v. 131[b] sağ ortada yer alan atlar (rep.). 304
resim 241, E.H. 1512, v. 131[b] bitki örtüsü (TSMK). 305

resim 242, E.H. 1512, v. 131[b] ağaç detayı (TSMK). 305
resim 243, E.H. 1512, v. 132[a] (TSMK) 306
resim 244, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki renk dağılımı. 309
resim 245, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki derviş figürü (rep.). 312
resim 246, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki kaçışan figürler (rep.). 314
resim 247, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 1 (rep.). 315
resim 248, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 2 (rep). 317
resim 249, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figür 1 (rep). 318
resim 250, E.H. 1512, v.132[a] terastan bakan figürler 2 (rep.). 320
resim 251, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figürdeki bozulma detayı (TSMK). 320
resim 252, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan tek figür detayı (rep.). 321
resim 253, E.H. 1512, v. 132[a] soldaki pencereden bakan kadın figürleri.(rep.). 321
resim 254, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürde orta eksendeki pencereden bakan figür (TSMK). 322
resim 255, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki pencereden bakan figür (rep.) 323
resim 256, E.H. 1512, v. 132[a] pencere detayı (rep.). 323
resim 257, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürde solda kalan mimari yapı duvarının geometrik süsleme detayı (TSMK). 324
resim 258, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki mimari yapı duvarının geometrik süsleme (tuğla deseni) detayı (TSMK). 324
resim 259, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki mimari yapı duvarının zeminindeki bozulma detayı (TSMK). 324
resim 260, TSMK. E.H. 1636, Dîvan-ı Hüseynî y.1b-2a 327
resim 261, TSMK. E.H. 1512, v. 110 [b] Mantıku't-tayr mecnun figürü. 328
resim 262, TSMK. E.H. 1636, Dîvan-ı Hüseynî y.32a 328
resim 263, TSMK. E.H. 1512 v.1[b] 329
resim 264, TSMK. E.H.1636, Dîvan-ı Hüseynî y.123[b] 329
resim 265, TSMK. E.H. 1636, y.123a 329
resim 266, Mantıku't-tayr TSMK. E.H. 1512 v.85[b] 330
resim 267, TSMK. H. 987, Dîvan-ı Câmî y.32[b] 330
resim 268, Dîvan-ı Câmî TSMK. H.987,y.1[b] 331
resim 269, Mantıku't-tayr TSMK. E.H. 1512 v.2[a] 331
resim 270, Dîvan-ı Câmî TSMK. H.987, y.85[b] 331
resim 271, TSMK. H. 987 Dîvan-ı Câmî, y. 62[b] 332
resim 272, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.74[a] 332
resim 273, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.132[a] 332
resim 274, TSMK. H. 987 Dîvan-ı Câmî, y. 110[b] 332
resim 275, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.53[b] 333
resim 276, TSMK. H. 597-98 Selimnâme, y.254[b] 333
resim 277, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.111[a] 334
resim 278, TSMK. H. 1597-98 Selimnâme, y.140a 334
resim 279, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v. 39[b] 335
resim 280, TSMK. H.1597-98 Selimnâme, y.62[a] 335
resim 281, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v. 54[a] 336

resim 282, Ali Şîr Nevâî, Dîvân, 1530, TSMK. R.804,y.145[b] (Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı, Osmanlı Resim Sanatı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s.56.) 336
resim 283, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v. 132[a] 336

ÇİZİM LİSTESİ

çizim 1, E.H. 1512, Mantıku't-tayr nüshası başlık tezhibinin çizimi (rep.)..... 18
çizim 2, E.H. 1512, v.1[b] tezhipli sayfa kenarının çizim detayı (rep.). 22
çizim 3, E.H. 1512 v. 23[b] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.)..... 23
çizim 4, E.H. 1512, v. 39[b] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.). 25
çizim 5, E.H. 1512, v. 54[a] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep)..... 26
çizim 6, E.H. 1512, v. 74[a] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.) 27
çizim 7, E.H. 1512, v. 85[b] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.) 28
çizim 8, E.H. 1512, v. 111[a] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.) 29
çizim 9, E.H. 1512, v. 131[b] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep..... 30
çizim 10, E.H. 1512, v. 1[b] fırça ile çizim (rep.)..... 33
çizim 11, E.H. 1512, v. 1[b] Süleyman peygamber figürünün çizimi..... 38
çizim 12, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki melek figürlerinin çizimi..... 40
çizim 13, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki melek çizim detayı. 41
çizim 14, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki tahta dayanmış melek figürünün çizim detayı. 42
çizim 15, E.H. 1512, v. 1[b] sağda ön plandaki melek figürünün çizimi..... 43
çizim 16, E.H. 1512, v. 1[b], solda ön plandaki melek figürünün çizimi. 44
çizim 17, E.H. 1512, v. 1[b] cin figürü çizim detayı..... 45
çizim 18, E.H. 1512, v. 1[b] tahtı taşıyan cinlerin çizim detayı..... 46
çizim 19, E.H. 1512, v. 1[b] taht çizim detayı..... 48
çizim 20, E.H. 1512, v. 2[a] fırça ile çizimi (rep.). 52
çizim 21, E.H. 1512, v. 2[a], Belkıs figürünün çizim detayı..... 58
çizim 22, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın sol arkasındaki hizmetkarın çizim detayı. 59
çizim 23, E.H. 1512, v. 2[a], tahtın sağ arkasındaki hizmetkarın çizim detayı..... 60
çizim 24, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın solunda ayakta duran hizmetkarın çizim detayı.... 61
çizim 25, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürünün çizim detayı..... 62
çizim 26, E.H. 1512, v. 2[a] sağda turan hizmetkarlar..... 64
çizim 27, E.H. 1512, v. 2[a] solda oturan hizmetkarların çizim detayı..... 65
çizim 28, E.H. 1512, v .2[a], ortada oturan hizmetkarın çizim detayı. 67
çizim 29, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın çizim detayı..... 68
çizim 30, E.H. 1512, v. 2[a] havuz çizm detayı. 69
çizim 31, E.H. 1512, v. 22[b] fırça ile çizimi..... 75
çizim 32, E.H. 1512, v. 22[b] Süleyman figürünün çizim detayı..... 81
çizim 33, E.H. 1512, v. 22[b] soldaki melek figürünün çizim detayı. 83
çizim 34, E.H. 1512, v .22[b] sağdaki melek figürünün çizim detayı..... 84
çizim 35, E.H. 1512, v. 22[b] mavi cin figürü çizim detayı..... 86
çizim 36, E.H. 1512, v. 22[b] siyah cin figürünün çizim detayı. 86

çizim 37, E.H. 1512, v. 22[b] taht çizimi. 89
çizim 38, E.H. 1512, v. 22[b] havuz çizimi. 90
çizim 39, E.H. 1512, v. 23[a] fırça ile çizimi (rep.). 94
çizim 40, E.H. 1512, v. 23[a] Simurg figürünün çizim detayı. 99
çizim 41, E.H. 1512, v. 23[a] hüdhüd kuşunun çizim detayı. 100
çizim 42, E.H. 1512, v. 23[a] minyatürdeki pembe zemindeki kuşların çizim detayı. 101
çizim 43, E.H. 1512, v. 23[a] göldeki kuşların çizim detayı. 102
çizim 44, E.H. 1512, v. 39[b] fırça ile çizim (rep.) 108
çizim 45, E.H. 1512, v. 39[b] Şeyh figürünün çizim detayı. 114
çizim 46, E.H. 1512, v. 39[b] ayaktaki mürit figürlerin çizim detayı. 116
çizim 47, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürü mürit figürünün portre çizim detayı 1. 117
çizim 48, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün portre çizim detayı 2 118
çizim 49, E.H. 1512, v. 39[b] cumbadaki figür 1'in çizim detayı. 119
çizim 50, E.H. 1512, v. 39[b] cumbadaki figür 2'in çizim detayı. 119
çizim 51, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapının çizim detayı. 120
çizim 52, E.H. 1512, v. 40[a] fırça ile çizimi. 126
çizim 53, E.H. 1512, v. 40[a], pencereden bakan kadın figürünün çizimi. 131
çizim 54, E.H. 1512, v. 40a[a] yan yana duran kadın figürlerinin çizim detayı. 133
çizim 55, E.H. 1512, v. 40[a] sağdaki kadın figürünün çizim detayı. 133
çizim 56, E.H. 1512, v. 40[a] pencerenin detaylı çizimi 134
çizim 57, E.H. 1512, v. 40[a] kapı çizim detayı 136
çizim 58, E.H. 1512, v. 40[a] kapının yanlarındaki mimari süsleme çizim detayı. 137
çizim 59, E.H. 1512, v. 40[a] mimari yapı duvar detayı çizimi. 138
çizim 60, E.H. 1512, v. 53[b] fırça ile çizimi (rep.). 143
çizim 61, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan Mesud figürünün çizimi. 149
çizim 62, E.H. 1512, v. 53[b] balıkçı çocuk figürünün çizim detayı. 151
çizim 63, E.H. 1512, v. 53[b] at figürünün çizim detayı. 153
çizim 64, E.H. 1512, v. 53[b] kuş figürünün çizim detayı. 153
çizim 65, E.H. 1512, v. 53[b] otağın çizim detayı. 154
çizim 66, E.H. 1512, v. 54[a] fırça ile çizimi (rep.) 157
çizim 67, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan erkek figürünün çizim detayı. 162
çizim 68, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan soldaki kadın figürünün çizim detayı. 163
çizim 69, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan sağdaki kadın figürünün çizim detayı. 164
çizim 70, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 1'in çizim detayı. 165
çizim 71, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 2'nin çizim detayı. 165
çizim 72, E.H. 1512, v. 54[a] sağdaki penceredeki kadın figürünün çizim detayı. 166
çizim 73, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki penceredeki kadın figürü çizim detayı. 167
çizim 74, E.H. 1512, v. 54[a] altta sağdaki penceredeki erkek figürünün çizim detayı. 169
çizim 75, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki erkek figürünün çizim detayı. 170
çizim 76, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki kadın figürünün çizim detayı. 170

çizim 77, E.H. 1512, v. 54[a] sol üstteki pencere ve üzerindeki desen detaylarının çizimi. 171
çizim 78, E.H. 1512, v. 54[a] sağ üstteki pencere ve desen detaylarının çizimi. 172
çizim 79, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere ve desenin çizimi. 173
çizim 80, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alttaki pencere ve desen çizimi (rep.). 174
çizim 81, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere kenarındaki duvar detayı çizimi. ... 175
çizim 82, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alttaki pencere kenarındaki duvar detayı çizimi (rep.). 175
çizim 83, E.H. 1512, v. 54[a] havuz detayı çizimi (rep.) 176
çizim 84, E.H. 1512, v.73[b] fırça ile çizimi (rep.). 181
çizim 85, E.H. 1512, v. 73[b] padişah figürünün çizim detayı. 186
çizim 86, E.H. 1512, v. 73[b] atlı figürün çizimi. 188
çizim 87, E.H. 1512, v. 73[b] ön plandaki atlı figürün çizimi. 189
çizim 88, E.H. 1512, v. 73[b] baltalı figürün çizimi. 189
çizim 89, E.H. 1512, v. 73[b] planda arka plandaki figürün çizimi. 191
çizim 90, E.H. 1512, v. 73[b] sol altta yer alan figürün çizimi. 192
çizim 91, E.H. 1512, v. 73[b] sağ altta yürüyen figürün çizim detayı. 193
çizim 92, E.H. 1512, v. 73[b] padişahın atının çizim detayı. 194
çizim 93, E.H. 1512, v. 73[b] sağ ön plandaki atın çizimi. 195
çizim 94, E.H. 1512, v. 73[b] sağ arka plandaki atın çizimi 195
çizim 95, E.H. 1512, v. 73[b] doğan kuşunun çizimi 196
çizim 96, E.H. 1512, v. 73[b] tazının çizim detayı 196
çizim 97, E.H. 1512, v. 73[b] soldaki ağacın çizim detayı. 198
çizim 98, E.H. 1512, v. 74[a] fırça ile çizimi. 200
çizim 99, E.H. 1512, v. 74[a] padişah figürünün çizim detayı. 204
çizim 100, E.H. 1512, v. 74[a] av hayvanını taşıyan figürün çizim detayı. 206
çizim 101, E.H. 1512, v. 74[a] arka plandaki atlı figürün çizim detayı. 207
çizim 102, E.H. 1512, v. 74[a] ön plandaki ok atan atlı figürün çizim detayı. 207
çizim 103, E.H. 1512, v. 74[a] tepenin ardından bakan figürlerin çizim detayı. 208
çizim 104, E.H. 1512, v. 74[a] tepenin ardından bakan figürlerin çizim detayı 2. 208
çizim 105, E.H. 1512, v. 74[a] padişahın doru atının çizim detayı. 209
çizim 106, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki gri atın çizim detayı. 210
çizim 107, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki açık kahve rengi atın çizim detayı. 210
çizim 108, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki pars figürünün çizim detayı. 211
çizim 109, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki aslan figürünün çizim detayı. 212
çizim 110, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki geyik figürünün çizim detayı. 212
çizim 111, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki tazı figürünün çizim detayı. 213
çizim 112, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki ceylan figürlerinin çizim detayı. 213
çizim 113, E.H. 1512, v.74[a] bitki öbeği çizimi. 214
çizim 114, E.H. 1512, v. 85[a] fırça ile çizimi (rep.) 218
çizim 115, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf figürünün çizimi. 223
çizim 116, E.H. 1512, v. 85[a] Yaşlı kadın figürünün çizimi. 225
çizim 117, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki figürün çizimi. 226
çizim 118, E.H. 1512, v. 85[a] çerçevenin sağındaki figürlerin çizimi. 227

çizim 119, E.H. 1512, v. 85[a] pencereden bakan kadın figürün çizimi. 228
çizim 120, E.H. 1512, v. 85[a] uzun pencerenin çizim detayı. 230
çizim 121, E.H. 1512, v. 85[a] kapı unsuru çizim detayı. 231
çizim 122, E.H. 1512, v. 85[a] ağacın çizim detayı. 232
çizim 123, E.H. 1512, v. 86[b] fırça ile çizimi (rep.). 235
çizim 124, E.H. 1512, v.86[b] köle tacirinin ayrıntılı çizimi(rep.). 240
çizim 125, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkar figürünün çizimi. 241
çizim 126, E.H. 1512, v. 86[b] minyatürdeki elinde altın sahan tutan figürün çizim detayı. 243
çizim 127, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın sağındaki hizmetkarın çizim detayı. 244
çizim 128, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede arka plandaki figürün çizim detayı. 245
çizim 129, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede ön plandaki figürün çizim detayı. 247
çizim 130, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede arka plandaki figürün çizim detayı. 248
çizim 131, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede ön plandaki figürün çizim detayı. 249
çizim 132, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın çizim detayı (rep.). 251
çizim 133, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın çizim detayı. 251
çizim 134, E.H. 1512, v. 86[b] sağdaki pencere çizim detayı (rep.). 252
çizim 135, E.H. 1512, v. 86[b] havuz çizim detayı. 253
çizim 136, E.H. 1512, v. 86[b] sol penceredeki bitki öbeği çizimi. 254
çizim 137, E.H. 1512, v. 86[b] sağ penceredeki bitki öbeği çizimi. 254
çizim 138, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürün fırça ile çizimi. 258
çizim 139, E.H. 1512, v. 110[b] Mecnun figürünün çizim detayı. 263
çizim 140, E.H. 1512, v. 110[b] çoban figürünün çizim detayı. 264
çizim 141, E.H. 1512, v. 110[b] sürünün çizim detayı. 266
çizim 142, E.H. 1512, v. 110[b] koyun figürü çizim detayı. 267
çizim 143, E.H. 1512, v. 110[b] keçi figürü çizim detayı. 267
çizim 144, E.H. 1512, v. 110[b] otlayan keçi figürü çizim detayı. 268
çizim 145, E.H. 1512, v. 110[b] tazı figürünün çizim detayı. 269
çizim 146, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki bulut çizim detayı. 270
çizim 147, E.H. 1512, v. 110[b] renkli kayalıkların çizimi. 270
çizim 148, E.H. 1512, v. 110[b] sağ üstteki ağaç çizim detayı. 271
çizim 149, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki akan su, çimen ve çiçek detayı. 272
çizim 150, E.H. 1512, v. 111[a] fırça ile çizimi. 275
çizim 151, E.H. 1512, v. 111[a] Leylâ figürünün çizim detayı. 280
çizim 152, E.H. 1512, v.111[a] minyatürde arka plandaki hizmetkar figürünün çizim detayı. 282
çizim 153, E.H. 1512, v.111[a] ön plandaki hizmetkar figürünün çizim detayı. 282
çizim 154, E.H. 1512 v.111[a] kuşun çizim detayı. 283
çizim 155, E.H. 1512, v. 111[a] tazının çizim detayı. 283
çizim 156, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürdeki çadırın çizim detayı. 284
çizim 157, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürdeki akan su ve çiçeklerin çizim detayı 285
çizim 158, E.H. 1512, v. 111[a] bulutların çizim detayı. 285
çizim 159, E.H. 1512, v. 131[b] fırça ile çizimi. 290
çizim 160, E.H. 1512, v. 131[b] şehzade figürünün çizimi. 295

çizim 161, E.H. 1512, v. 131[b] atlı figürler. 297
çizim 162, E.H. 1512, v. 131[b] yaya figürlerin çizimi. 298
çizim 163, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardında kalan figürlerin çizimi. 299
çizim 164, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardında kalan tek figürün çizimi. 300
çizim 165, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürde altta yer alan figürlerin çizimi. 301
çizim 166, E.H. 1512, v. 131[b] sağ alt köşedeki figürlerin çizimi. 302
çizim 167, E.H. 1512, v. 131[b] şehzadenin atının çizimi 303
çizim 168, E.H. 1512, v. 131[b] sağ ortada yer alan atların çizimi. 304
çizim 169, E.H. 1512, v. 131[b] ağacın çizim detayı. 305
çizim 170, E.H. 1512, v. 132[a] (rep) 307
çizim 171, E.H. 1512, v. 132[a] derviş figürünün çizim ayrıntısı. 312
çizim 172, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki kaçışan figürlerin çizim detayı. 314
çizim 173, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 1'in çizim detayı. 315
çizim 174, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 2' nin çizim detayı. 317
çizim 175, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figür 1'in çizim detayı. 318
çizim 176, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figürlerin çizim detayı 2. 320
çizim 177, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan tek figürün çizim detayı. 321
çizim 178, E.H. 1512, v. 132[a] soldaki pencereden bakan kadın figürlerinin çizim detayı. 321
çizim 179, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürde orta eksendeki pencereden bakan figürün çizim detayı. 322
çizim 180, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki pencereden bakan figürün çizim detayı. 323
çizim 181, E.H. 1512, v. 132[a] pencerenin çizim detayı. 323

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1, E.H. 1512, v. 1[b] kompozisyon şeması. 34
Şekil 2, E.H. 1512, v. 1[b] figür ve obje dağılımı. 36
Şekil 3, E.H. 1512, v. 1[b] iceleme yapılacak bölümleri gösteren çizim. 37
Şekil 4, E.H. 1512, v. 1[b] Süleyman peygamber figürü oranları. 39
Şekil 5, E.H. 1512, v. 1[b] melek figür oranları. 43
Şekil 6, E.H. 1512, v. 1[b] ayakta duran melek figür oranları. 45
Şekil 7, E.H. 1512, v. 1[b] tahtı taşıyan cin figür oranları. 47
Şekil 8, E.H. 1512, v. 2[a] kompozisyon düzeni. 53
Şekil 9, E.H. 1512, v. 2a, figür obje dağılımı 55
Şekil 10, E.H. 1512, v. 2[a], incelenecek bölümler. 56
Şekil 11, E.H. 1512, v. 2[a] Belkıs figürünün oranları. 58
Şekil 12, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürü oranları. 63
Şekil 13, E.H. 1512, v. 2[a] oturan hizmetkâr figür oranları. 66
Şekil 14, E.H. 1512, v. 2[a], oturan hizmetkar oranları. 67
Şekil 15, E.H. 1512, v. 22[b] kompozisyon şeması. 77
Şekil 16, E.H. 1512, v. 22[b] figür obje dağılımı 79
Şekil 17, E.H. 1512, v. 22[b] inceleme yapılacak bölümler. 80
Şekil 18, E.H. 1512, v. 22[b] Süleyman figürü oranları. 82
Şekil 19, E.H. 1512, v. 22[b] melek figürü oranları. 85
Şekil 20, E.H. 1512, v. 22[b] cin figür oranları. 87
Şekil 21, tuğla deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.216) 90
Şekil 22, E.H. 1512, v. 23[a] kompozisyon şeması. 95
Şekil 23, E.H. 1512, v. 23[a] figür obje dağılımı. 97
Şekil 24, E.H. 1512, v. 23a tasvirdeki incelenecek bölümler. 98
Şekil 25, E.H. 1512, v. 39[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni. 110
Şekil 26, E.H. 1512, v. 39[b] kompozisyondaki figür obje dağılımı. 112
Şekil 27, E.H. 1512, v. 39[b] incelenecek bölümler. 113
Şekil 28, E.H. 1512, v.3 9[b] Şeyh figürü oranları. 115
Şekil 29, E.H. 1512, v.39[b] tam boy figür oranları. 117
Şekil 30, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün oranları. 118
Şekil 31, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapı geometrik süsleme çizim detayı (rep.) 121
Şekil 32, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapının cumbasındaki geometrik süsleme detayı çizimi. 122
Şekil 33, altıgen deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.23) 122
Şekil 34, E.H. 1512, v. 40[a] kompozisyon düzeni 127
Şekil 35, E.H. 1512, v. 40[a] kompozisyondaki figür obje dağılımı. 129
Şekil 36, E.H. 1512, v. 40[a] incelenecek bölümler. 130
Şekil 37, E.H. 1512, v. 40[a] bahçe duvarından bakan figür oranları. 132

Şekil 38, fırıldak bordür.(Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.279)..... 135
Şekil 39, üçgen deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.)..... 135
Şekil 40, fırıldak deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000, s.31)..... 139
Şekil 41, E.H. 1512, v .53b kompozisyon şeması..... 144
Şekil 42, E.H. 1512, v. 53[b] figür ve obje dağılımı..... 147
Şekil 43, TSMK EH. 1512 v.53b incelenecek bölümler..... 148
Şekil 44, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan figürünün oranları..... 150
Şekil 45, E.H. 1512, v. 53[b] balıkçı çocuk figür oranları..... 152
Şekil 46, E.H. 1512, v. 54[a] kompozisyon düzeni..... 158
Şekil 47, E.H. 1512, v. 54[a] figür obje dağılımı..... 160
Şekil 48, E.H. 1512, v. 54[a] incelenecek bölümler..... 161
Şekil 49, E.H. 1512, v. 54a terasta bulunan erkek figür oranları..... 163
Şekil 50, E.H. 1512, v. 54a terasta bulunan soldaki kadın figürü oranları..... 164
Şekil 51, E.H. 1512, v. 54a sağdaki pencereden bakan figür oranları..... 167
Şekil 52, E.H. 1512, v.54[a] kadın figür oranları..... 168
Şekil 53, Altıgen geometrik süslemeli duvar detayı (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.26)..... 177
Şekil 54, E.H. 1512, v.73[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni..... 182
Şekil 55, E.H. 1512, v.73[b] figür obje dağılımı..... 184
Şekil 56, TSMK. E.H. 1512, v.73[b] minyatürdeki incelenecek bölümler..... 185
Şekil 57, E.H. 1512, v. 73[b] padişah figürü oranları..... 187
Şekil 58, E.H. 1512, v. 73[b] baltalı figürün oranları..... 190
Şekil 59, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki kompozisyon düzeni..... 201
Şekil 60, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki incelenecek bölümler..... 203
Şekil 61, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki padişah figürünün oranları..... 205
Şekil 62, E.H. 1512, v. 74[a] avını taşıyan figürün oranları..... 206
Şekil 63, E.H. 1512, v. 85[a] kompozisyon düzeni..... 219
Şekil 64, E.H. 1512, v. 86[b] minyatürdeki figür obje dağılımı..... 221
Şekil 65, E.H. 1512, v. 85[a] inceleme yapılacak bölümler..... 222
Şekil 66, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf figürü oranları..... 224
Şekil 67, E.H. 1512, v. 85[a] Yaşlı kadın figür oranları..... 225
Şekil 68, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki figürün oranları..... 227
Şekil 69, E.H. 1512, v. 85[a] ayaktaki figür oranları..... 228
Şekil 70, E.H. 1512, v. 85[a] pencereden bakan kadın figürü oranları..... 229
Şekil 71, E.H. 1512, v. 85[a] geometrik desen ayrıntılı çizimi..... 230
Şekil 72, E.H. 1512, v. 86[b] kompozisyon düzeni..... 236
Şekil 73, E.H. 1512, v. 86[b] tasvirdeki figür obje dağılımı..... 238
Şekil 74, E.H. 1512, v. 86[b] tasvirdeki incelenecek bölümler..... 239
Şekil 75, E.H. 1512, v. 86[b] köle taciri figür oranları..... 240
Şekil 76, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkâr figürünün oranları. 242

Şekil 77, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın sağındaki hizmetkârın oranları. 244
Şekil 78, E.H. 1512, v.86[b] sağ alt köşede arka plandaki figür oranları. 246
Şekil 79, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede ön plandaki figür oranları. 248
Şekil 80, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede ön plandaki oturan figürün oranları. 250
Şekil 81, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni. 259
Şekil 82, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki figür ve obje dağılımı. 261
Şekil 83, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki incelenecek bölümler. 262
Şekil 84, E.H. 1512, v. 110[b] Mecnûn figürünün oranları. 264
Şekil 85, E.H. 1512, v. 110[b] çoban figürünü oranları. 265
Şekil 86, E.H. 1512, v. 111[a] kompozisyon düzeni. 276
Şekil 87, E.H. 1512, v. 111[a] kompozisyondaki figür ve obje dağılımı. 278
Şekil 88, E.H. 1512, v. 111[a] incelenecek bölümler. 279
Şekil 89, E.H. 1512, v. 111[a] Leylâ figürünün oranları. 281
Şekil 90, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni. 291
Şekil 91, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürdeki figür obje dağılımı. 293
Şekil 92, E.H. 1512, v. 131[b] incelenecek bölümler. 294
Şekil 93, E.H. 1512, v. 131[b] şehzade figürünün oranları. 296
Şekil 94, E.H. 1512, v. 131[b] yaya figürlerin oranları. 299
Şekil 95, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardında kalan figürlerin oranları. 300
Şekil 96, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki kompozisyon düzeni. 308
Şekil 97, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki figür ve obje dağılımı. 310
Şekil 98, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki incelenecek bölümler. 311
Şekil 99, E.H. 1512, v. 132[a] derviş figürünün oranları. 313
Şekil 100, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 1'in oranları. 316
Şekil 101, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figür oranları. 319
Şekil 102, E.H. 1512, v. 132[a] soldaki pencereden bakan kadın figürün oranları. 322

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
AÜİFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	Bin
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviren
E.H.	Emanet Hazine
env.	Envanter
H.	Hicri
Hz.	Hazreti
İSAM.	İslam Araştırmaları Merkezi
M.	Miladi
RBA	Rus Bilimleri Akademisi
rep.	Reprodüksiyon
s.	Sayfa/sayfalar
sa.	Sayı
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
TSMK.	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
v.	Varak
v.b.	Ve benzeri
y.	Yaprak
yay.	Yayınları
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Yazma eserlerde yer alan; şiir, hikâye ve tarihi olayların görsel bir biçimde okura aktarmak amacıyla suluboya tekniği ile yapılan küçük boyutlu kitap resimlerine minyatür denmiştir. Orta çağ Avrupa'sında el yazması kitapların bölüm başlarında bulunan baş harfleri vurgulamak amacıyla *minium* adı verilen sülüğen rengi olarak da bilinen bir renk tonu ile boyanırdı minyatür terimi de buradan yola çıkarak Latince *miniare* kökünden türetilerek, İtalyancaya miniatura Fransızcaya *minyature* şeklinde geçmiştir. Zamanla kitapları süslemek maksadı ile yapılan resimlerde bu şekilde adlandırılmıştır. Çoğunlukla *minyon* kelimesi ile karıştırılıp, ufak minyon resim şeklinde algılanmış olsa da her küçük boyutlu yapılan resim minyatür değildir. Minyatür kendisine has üslup ve tekniği olan bir kitap sanatıdır.[1]

Türkçede Arapçada ve Farsçada karşılığı bulunmayan Minyatür, Osmanlı kaynaklarında ise nakış olarak geçmiştir. Minyatüre boya ile resim yapmak manası taşıyan nakış ve bu sanatı icra eden sanatkâra yine kaynaklardan anlaşıldığı üzere nakkaş denilmiştir.[2]

Minyatürde batı resim sanatının birçok unsuruna rastlanmaz ancak böyle olması nakkaşın bilgisizliğinden değil kendine has ahenkli ve büyülü bir dünyanın ancak kendi kuralları çerçevesinde okura aktarılabilmesi mümkün olduğu içindir. Batı resminde kullanılan perspektif, proporsiyon, ışık gölge gibi kurallar kullanılmamış bunların yerlerine incelik, ahenk boyalarının canlı ve parlak olması gibi izleyicide farklı bir zevk oluşturması sağlanmıştır.

Perspektif kurallarına göre resimde manzara derinleştikçe arka plan giderek küçülüp detaylarını kaybeder oysa minyatürde sanatkâr işlediği her unsuru tüm detay ve zerafeti ile aktarmak, göstermek ister hiçbir unsurun bir diğerinin arkasında

[1] Hüseyin Behzad Tahir-zade, *Minyatürün Tekniği*, AÜ İFD, sayı 1,Ankara, 1953,s.2.
[2] İsmet Binark, *Türklerde Resim Ve Minyatür Sanatı*, Vakıflar Dergisi, Ankara 1970, sy. XII,s.271

kalarak kaybolmasını istemez. Bundandır ki sanatkâr figürleri birbirini örtmeyecek şekilde yerleştirmeye özen gösterir. Şayet arkada göstermek istediği figürler olursa üst kısıma, önde göstermek istediği figürleri ise alt kısıma gelecek şekilde yerleştirir. Şiir ve hikâyelerdeki, büyülü abartılı dünyanın ifadeleri ile anlatılan karakterleri proporsiyona uygun olarak değil, tüm zerafeti ve benzetmeleri ile minyatürüne aktarır. Burada dikkat ettiği nokta figürün önem derecesine göre daha iri olarak kullanılmasıdır. Bir Minyatürde ayrıntıya bakmaksızın olayın tüm öğelerini ve ortamın fiziksel şemasını sanki oradaymış gibi görmek mümkündür. Konular en ince ayrıntısı ile işleniyor olmasına karşın soyut bir desen anlayışı hâkimdir. Doğa basit bir fondan ibaret olsa da üzerindeki hayvanların detayları ince ince işlenen postu yumuşak tüylü canlı bir his vererek tüm yapısını anlamamızı sağlar. Figürlerin saç ve sakalı çok ince fırçalar ile üst üste tarama yöntemi ile gerçekçi tüy görünümü verilir.

Minyatür tekniği ile yapılmış bir resme bakarken ne anlatmak istediğinin farkına varmadan renk ve çizginin ahengi, detayların büyüsünün etkisinde kalırız. Minyatür sanatının özü ince çizgiler ve detaylarda saklıdır ve bu unsurlar esas ve üslûp şartıdır. Minyatür, sanattaki gerçeği, batı resmine benzeyişte değil, sanatçının çizgilerinde ve renklerinde titreşen iç dünyasının parıltılarında arar.[3]

Bu çalışmada incelenen eserin bir şark klasiği olarak görülmesinden yola çıkarak bu konuya değinmekte fayda görülmüştür. Klasik eser, toplumun farklı kesimleri tarafından beğenilen ve alanında yetkin olan, zamana meydan okuyan, Nesilden nesile aktarıla gelmiş olan ve her çağın problemlerine cevap veren nitelikte olan eserlerdir. Şark İslam klasiklerini incelediğimizde bazı eserlerin İslam öncesine dayanmakta olduğu görülür. İslam sonrası çeviri ya da uyarlama yolu ile şark İslam medeniyetinin birer klasiği haline gelmiştir. Bilhassa Hint, Arap ve Fars kültürüne ait bazı eserler bu yol ile şark İslam klasiği bünyesine girmiştir. Örnek verecek olursak *kelile ve dimne* isimli eser bir şark İslam Klasiği olarak biliniyor olsa da M.III. yy 'da Bir brahman rahibi tarafından Hindistan'da derlendiği bilinmektedir VI. yy. 'da Farsça' ya VII. yy.' da Arapça 'ya ve bir süre sonra da Türkçe' ye çevrilmiştir. Aynı şekilde *tûtînâme* de hint kaynaklı bir eser olmasına rağmen şark İslam eserleri

[3] Suut Kemal Yetkin, *İslam Minyatürünün Estetiği*, AÜİFD Yay., 1953 Ankara cilt.2, s.1.

bünyesinde yer alır. *Binbir Gece Masalları* hem Hint hem İran hem Arap kökenlidir. *Şehname* isimli eserin İslam öncesi İran medeniyetine ait olduğu içeriğinden anlaşılmaktadır. Bu eserler gibi daha birçok eser şarkın ortak muhayyilesinin ürünüdür. Şark klasiklerini birkaç medeniyetin ortak ürünleri olarak incelemek mümkündür. Bu medeniyetlerden bir tanesi Hint medeniyetidir. Şu anda yeryüzünde yaşamakta olan mevcut dinlerin ve dillerin, felsefelerin büyük bir kısmı bu medeniyetten yayılmıştır. İslam medeniyeti Hint ile masal ve mistisizm yoluyla etkileşime girmiştir şark İslam medeniyeti daha 19.yy da Arapların Hindistan'a vaizler göndermesi ile tanışmıştır. Bu vaizler arasında Hallacı Mansur da vardır ve kendi tasavvuf görüşünü, düşüncesini aktarmak için Hindistan'a gitmiştir. Ancak Hint dünyası ile İslam dünyasının tanışması Gazneli Mahmut'un fetihleri ile olmuştur. Hintliler tasavvuftan çok etkilenmişlerdir özellikle 16. yüzyıldan sonra Babür Şah ve Ekber Şah ile birlikte uzun yıllar Türk İslam düşüncesi hüküm sürmüştür. Fars medeniyetinde şark İslam medeniyeti ile etkileşim halinde olmuştur.[4] *Şehname* İslam öncesi Fars medeniyetinin en önemli klasiklerindendir. Bunun yanı sıra şark İslam medeniyetinin şiir ve sanatta da eski fars kültüründen etkilenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Araplar ve Türklerin İslam öncesinde kültür ve medeniyet açısından birikimleri vardı. Bilhassa şiir açısından Araplar zengin bir altyapıya sahipti. Bununla birlikte Divan şiirinin yapısının da İslam öncesi Arap şiirine dayandığı söylenmektedir. Türkler daha çok bezeme sanatları ve musiki birikimleri ile katkıda bulunmuştur. Şark İslam hikâyeleri yazıldıkları coğrafyaların İslam ile tanışmasından sonra Kur'an'dan aldığı ilham ile şekillenmiştir. Şiir, tasavvuf, Felsefe, sosyoloji gibi birçok alanda İslam medeniyetini temsil eden eserler meydana gelmiştir. Kur'an'ın varlığa ibret ve hikmet ile bakması kıssa ve temsiller ile İnce hakikatlere dikkat çekmesi, şark İslam klasiklerinin de şüphesiz bu üslubu taklit etmesine sebep olmuştur.

Yusuf Çetindağ konuyla ilgili makalesinde şark İslam klasiklerini Üslup ve konu açısından; nasihat ve hikmet ağırlıklı klasikler; **kabûsnâme, ilahinâme, gülistan** vb., hikaye, destan, masal ağırlıklı klasikler; **kelile ve dimne ,tûtînâme,**

[4] https://ycetindag.wordpress.com/category/yazin/makaleler/sark-klasikleri-ve-ozellikleri/

binbir gece masalları, şehname vb., tasavvuf ağırlıklı olanlar; **Mantîku't-tayr, Mesnevi, Füsûsul Hikem** vb., şiir türünde olanlar; **Muallakat, Hayyam'ın rubaileri ,Hafız'ın şiirleri** ve sosyal içerikli olanlar; **mukaddime, Siyasetname, Seyahatname, Baharistan** vb. diye birkaç kategoride incelemiştir. Şark İslam klasiklerinin X. ve XIII. yüzyıllar arasında kaleme alındığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Şark İslam medeniyetinin bu yüzyıllarda olgunluk devrini yaşadığı söylenmektedir. Ayrıca Bu dönem, idarede Selçukluların edebiyatta Farslıların Etkin olduğu bir dönemdir.

Şark İslâm hikâyelerinin özelliklerini inceleyecek olursak; öncelikle az sözle çok şey anlatmak gayesini taşır. İnsanın ve toplumun nefsani duygularını kontrol etmeye arındırmaya, temizlemeye dönük hayat felsefesinin yansımalarını içerir. Şark İslâm hikâyeleri söz dünyasından mana evrenine geçişin sayısız örneği ile doludur. söz bir'dir mana bir çok. Doğulu filozof, bilge ve mutasavvıfların faydacı ve öğretici yönü ön plana çıkarma gayesi hikâyelerde kendini hissettirir. Doğunun doğu insanının Dünya'ya bakışının büyük ölçüde faydacı olması ortaya çıkan edebi metinleri de bu yönde şekillendirmiştir. Şark hikâyelerinin en belirgin özelliği nasıl anlatıldığına değil ne anlatıldığına öncelik verilmesi bu özellik ile Doğu hikâyecileri'nin hedefe götüren yolda birçok yolu denedikleri görülür. Örneğin Molla Câmî'nin *Absal ile Salaman* hikâyesinde asıl hikâye ye başlamadan önce başlangıç bölümünde bir hikâye anlatır. Asıl anlatmak istediğini hikâye ile hikâye öncesi ve sonrasındaki sözleriyle anlatır. Yine aynı eserde Câmî, asıl hikâyeye girmeden önce sayfalarca türlü konulara değinir ve bunlarla ilgili kısa kısa hikâyeler anlatır. Mantıku't-Tayr da olduğu gibi bu eserde de birçok farklı konuya değinir ve bunlarla ilgili ibretlik hikâyeler anlatır. Bu yöntemde şair okuyucuyu asıl hikâyeden uzaklaştırıp tekrar asıl hikâyeye döndürerek gelgitlerle karşı karşıya bırakır. Hikmet ve eğlence hikâyelerin önemli yapı taşlarındandır. Hikmet eğlenceden önce gelir. Eğlence boyutu ise kahkaha attıracak derecede değildir. Gaye daha çok eğlendirirken düşündürmek ders vermek insanı derin anlamlar dünyasına çekip tebessüm ettirmektir. Daima, Erdem, Hikmet, olgunluk, adi davranış ve hatalardan kaçınmak, nefsi arındırmak, yaradan'a bağlılık, sadakat, dostluk, adalet, güzel ahlak gibi yüksek değerler üzerine kurulmuş temaları vardır. Çünkü şark hikâyeleri insanı arındırmayı

amaçlar, her türlü kötülükten dünyaya tamah etmekten, kötü huy ve davranışlardan düşüncelerden arındırmayı amaçlar. Şark felsefesinde beden; ruhu nefsi arındırmak ve onu yüceltmek için bir araç olarak görülür. İnsanın nefsini, ruhunu arındırma yoluyla olgun ve kamil bir inanç insanı olması önemlidir. Şark hikâyelerinin diğer bir özelliği kıssadan hisse çıkarmaktır eğlendirirken düşündürmektedir.[5]

İran edebiyatında tasavvuf denildiğinde ilk akla gelen Ferîdüddîn Attâr'ın, kendinden sonra gelen şairlere mutasavvıflara öncü olduğu bilinmektedir. Türk dîvan şiirinde de etkisi bilinen Attâr'ın, bilhassa Mantıku't- tayr isimli eserinden Türk edebiyatında çokça bahsedilmiştir. Attâr'ın mesnevilerindeki öğretici dili, insana hak yolundaki seyr-i sulûku esnasında adeta yoluna bir ışık tutup, maddî dünyadan ruhani âleme yaklaşmasına yardım etmektedir. O'na göre insan cismanî âleme olan ilgisini azalttığı ölçüde ruhanî âleme yaklaşacaktır.

Çalışmanın amacı ve kapsamı

Ferîdüddîn Attâr'ın Mantıku't-tayr isimli mesnevisinin, minyatürlü nüshaları günümüzde çok sayıda kütüphanede yer almaktadır.[6] Bu çalışmaya konu olan minyatürlerin bulunduğu Topkapı sarayı müzesi kütüphanesi emanet hazinesinde yer alan 1512 env. numaralı yazma, H. 921 Muharrem / M. 1515 yılının Şubat ayında istinsah edilmiştir. İçerisinde yer alan bazı hikâyelerin betimlendiği minyatürler, sekiz karşılıklı sayfa halinde yapılmıştır. Minyatürler XV. yy. sonlarında Herat 'ta hazırlanmış olan Divan-ı Hüseynînin minyatürleri ile benzerlik göstermektedir. Tek bir elden çıktığı düşünülen minyatürleri resimleyen nakkaşın Sultan I. Selim'in 1514 yılında Tebriz'in fethi ile İstanbul'a getirdiği Herat'lı bir sanatçı olduğu düşünülmektedir.[7]

[5] Selçuk çıkla, *Unutulan Hazineler Doğu Hikayeleri*, Dil Ve Edebiyat Dergisi, Temmuz 2009, sa.7, s. 68-71

[6] Bkz.,Ferhat Soyer, *Topkapı Sarayı Müzesi E.H. 1512 Numarada bulunan Mantıku't-tayr Minyatürlerinin Teknik Çözümlemesi ve Sembolik Anlatımları,* İstanbul, 2015, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), s. 11-15.

[7] Filiz Çağman- Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul, 1979, s.55.

E.H. 1512 numaralı nüshada yer alan 8 sahneden oluşan 16 minyatürün incelenmesi çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Minyatürlerin temelde kompozisyon özelliklerine yönelik çözümlemeler şemalar halinde oluşturulup incelenmiş olup, özelde sahnelerde yer alan unsurlar içeriklerine göre isimlendirilip aslına uygun olarak eskizleri çizilerek tek tek röprodüksiyonları hazırlanmıştır. Bu şekilde nakkaşın renk seçimleri teknik uygulamaları yakından gözlemlenmiştir.

Eserdeki minyatürler ile benzer özellikler gösterdiği belirlenmiş olan eserler, *Dîvan-ı Camî* (TSMK H.987), *Selîmnâme* (TSMK H. 1597-98), *Dîvan-ı Hüseyni* (TSMK E.H.1636) *Dîvan-ı Hüseynî* (Rus Bilimler Akademisi, St. Petersburg, B-284, y. 33b.), *Dîvân-ı Nevâî (TSMK* R. 804)*'* de yer alan benzer minyatürlerin üslup bakımından karşılaştırması yapılmıştır.

E.h. 1512 nolu Mantıku't-tayr minyatürleri ile ilgili daha önce yazılmış Ferhat Soyer'in "*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi E.H. 1512 Numarada Bulunan Mantıku't-tayr Minyatürlerinin Teknik Çözümlemesi Ve Sembolik Anlatımları*" isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu çalışma, bu tezden farklı bir yöntem ve amaçla hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FERÎDÜDDÎN ATTÂR VE MANTIKU'T-TAYR

1.1. HAYATI

537-540 yılları arasında doğduğu düşünülen şair, kendi ifadesi ile Nişabur'da doğmuştur. Mantıku't-tayr isimli eserinde geçen bir beyitte adının Muhammed olduğu anlaşılmaktadır.[8]

Bahsi geçen beyit;

"Suçumu sebep tutup yüzümü karartma. / Seninle **adaşım** ben, bu adaşlık hakkı için beni gör, gözet"

Attâr mahlâsını babasının mesleği sebebiyle, kendisi de eczacılık ve tıp ile meşgul olduğu için almış şiirlerinde Attâr ve Ferîd mahlaslarının kullanmış olsa da daha çok Attâr ismiyle tanınmıştır.[9] Yaşamının erken dönemine dair çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte yazmış olduğu eserlerden, gençliğinde attarlıkla meşgul olduğu ve bir yandan da ilim tahsil ettiği anlaşılmaktadır. Tasavvufla ilgilendiği çeşitli şeyhlere hizmet ettiği de bilinmektedir. Kendi ifadelerine göre peygamberler ve veliler hakkında çok sayıda kitap okuyup 39 yıl süresince tasavvufi şiir ve hikâyeleri toplamıştır. Tasavvufa bağlılığı aşikâr olmakla beraber onun tasavvuf anlayışı sistemli bir tasavvuf olamayıp tamamen işrakidir.[10] Ailesini genç yaşta kaybetmiş olması dışında pek fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Muhtarnâme isimli eserinde otuz iki yaşında bir oğlunu kaybettiğimden bahsetmiş olmasından yola çıkarak evlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

---

[8] Bkz. Devletşah, Tezkiretü'ş-Şuara, Tahran, 1338, s. 187.

[9] Abdülhüseyin Zerrinkûb, Sîmurg'un Kanat Sesi Attâr'ın Hayatı Düşünceleri Ve Eserleri , (Çev.,Alptekin Dursunoğlu), Anka yay., İstanbul, 2002, s.27.

[10] Abdülbaki Gölpınarlı, Mantıku't-*tayr*, MEB yay.,2001, s.IV.

Tasavvufla ilgilenmeye başladıktan sonra pek çok seyahatte bulunmuş, Irak, Şam, Mısır, Mekke, Medine, Hindistan ve Türkistan a seyahat ettikten sonra tekrar Nişabura dönmüş ve inzivaya çekilmiştir.

Tasavvuf terbiyesini kimden aldığı ve irade hırkasını giyip giymediği bilinmemekle birlikte Ebû Saîd-i Ebu'l-Hayr'a manen intisab ettiğini ve kendisini terbiye ettiğini söylediği *Esrarnâme* isimli eserinin önsözünde bahsi geçen zât'ı çokça övmesinden ve kendi ifadelerinden üveysî olduğunu anlaşılmaktadır.

Tasavvufu benimseyip derinlerine dalmış ardından gelen İranlı mutasavvıf şair, edebiyatçılara örnek olmuş önderlik etmiştir. Bunlardan bazıları Mevlâna, Sa'di, Hafız, Şebüssteri, Molla Câmi gibi önemli kimselerdir.

Bilhassa Mevlâna Attâr'ı önderi sayıp, eserlerinden istifade etmiştir ve kendisini çokça övmüştür. Attâr'ın kendisine ait olduğu kesinlik kazanmış olan eserlerinden sünni olduğu anlaşılmaktadır. Ancak hayatının son dönemlerinde kendisine ait olmadığı halde ona isnat edilmiş eserler sebebiyle şiî olduğu iddiasında bulunulmuştur.[11]

Mesnevi ve gazelde başarı sağlamış, bazı aşk konulu rubâileri de bulunmasına karşın rubâi türünde Hayyâm derecesine ulaşamamıştır. Tasavvufî gazelleri ustalık gösterdiği alandır. Bu nazım şeklinde yaratıcı olmakla beraber kendisinden sonra gelen mutasavvıf olsun olmasın birçok şairin öncüsü olmuştur. Gazellerinde uygun ve gönlü hoş eden vezinler bulmuş, tasavvuf zevkini, vahdeti vücut düşüncesini ilahi yolculuk için gerekli bulduğu aşk ve âşıklığı dile getirmiştir. Şiire ve edebi sanatlara hâkim hikâyeciliği vardır. Kendine has bir anlatım tarzı bulunan Attâr, tasavvufî bir olayı anlatırken çerçeve hikâyeler içinde açık ve kavranabilir iç içe küçük hikâyeler anlatarak konuyu herkes için anlaşılabilir bir hale getirir. Hikâyeleri temsillere dayanarak anlatır. Mevlâna ondan aldığı anlatım şeklini geliştirmiştir.

Genellikle anlaşılır, akıcı, yazıları, sıcak ve tatlıdır. Çoklukla tasavvufî meseleleri açıklamak maksadıyla yazılmış eserlerdir. Şairliğin bazı geleneklerini yok saymış ve yaşamı boyunca hiç makam ve mevki sahibi kimselere övgüde

[11] M. NAZİF ŞAHİNOĞLU, "ATTÂR, Ferîdüddin", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/attar-feriduddin (14.03.2019).

bulunmamıştır. Mevlâna kadar eşsiz ve etkileyici olmasa da şiirlerinde aşk ateşi vahdet bilinci ve heyecanı okuyanın kalbinde ayniyle hissedeceği kadar eşsiz ve etkileyicidir.

Yazdığı kasidelerde insanı hak yolunda iyi işler yapmaya, ömrünü ne şekilde geçirmesi gerektiği düşüncesine sevk etmiş ve dünya hayatının gelip geçiciliğine vurgu yapmıştır.

Attâr'ın tasavvuf görüşü; görünen bu çokluk, ezelî âlemde hakkın zatı ile birdir. Çokluk bu âlemdedir ve zahiri olandır. Varlıktan bir zerreye sahip olan her insan tüm zerrelerin bir varlıktan geldiğini anlar. Ona göre gerçekte her şey birdir ve bir her şeydir. Attar'ın düşüncesinde insanlar ve peygamberler de dâhil kendi aklımızla Allah'ı bulup kavrayamayız. Allah'ı bulmak için tek bir yol vardır kendini bilmek nefsini terbiye etmek tüm sorulara son vermek cismanî âlemden, her türlü aşırı isteklerden vazgeçmek aşk ateşinde yanıp mutlak varlıkta yok olmak gerekir.

Tasavvufun aslı olan marifet ve hakikat merhalelerini talep, aşk, marifet, istiğna, tevhid, hayret, fenâ olmak üzere yedi merhaleye çıkarır. Hakka ulaşmanın bir yolu kemale ermek için bir mürşid-i kâmilin terbiyesinde insanın bu aşamalardan geçmesinin gerekliliğini şart koşar. İnsanı kâmil olabilmek için gerekli olan bu yolculuğun zahmeti ve sıkıntıları çoktur.

Ona göre son makam olan fenâ gerçek tevhittir. İnsan hakkın aynasıdır. Bu yolda tamamen yok olmaksızın kendi yolculuğunun sonunda hakka vasıl olur ve hakkın kendinde bulunduğunun farkına varır.

Attâr, şiirleri, gazelleri, mesnevilerinde kendine has geliştirdiği üslubu ve fikirleri ile Mevlana'yı hazırlamış, kısmen de olsa Türk ve Arap edebiyatını da etkilemiştir.[12]

1221 yılında Moğolların Nişabur'a saldırması ile esir alınmış daha sonra Moğollar tarafından öldürüldüğü Devletşâh tarafından aktarılmıştır. Şadyâh şehrinin

[12] M. NAZİF ŞAHİNOĞLU, "ATTÂR, Ferîdüddin", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/attar-feriduddin (14.03.2019).

Bezirgân bölgesine defnedilmiş Kad'ul Kudât Yahya bin Said tarafından bir türbe yaptırılmıştır. Ali Şîr Nevaî tarafından 1486 da bir bina yaptırılmıştır.[13]

1.2. ESERLERİ

Nazım ve nesirde önemli eserleri olan Attâr'ın manzum eserlerinin 100.000 beyit civarında olduğu söylenmektedir. Eserlerinin sayısı birçok kaynakta mübalağa edilip farklılık göstermiştir. Dikkat çekilmek istenen muhakkak çok fazla söz söylemesidir. Daha çok eserlerinde hikâye anlatması ile bilinir. Attâr'a atfedilen çok sayıda eser olsa da günümüze kadar gelmiş olan kesin olduğu bilinen yedisi manzum birisi mensur olmak üzere sekiz eseri bulunmaktadır.[14]

Eserlerini kısaca tanıtmak gerekirse*; **"ilâhinâme"***, eserin çerçeve hikâyesi bir hükümdarın altı oğluna dünya da arzu ettikleri şeyleri sorup altı oğlunun sırası ile cevap vermesi ile ilgilidir. Her oğul insana ait bir ihtirası temsil eder. Baba ise tüm bu ihtirasların ehemmiyetsiz olduğunu onlara gösterir. Eser 6.500 beyitten oluşur ve mesnevi türünde yazılmıştır. ***"Esrarnâme",*** ilk tasavvufî mesnevisi olan eser, küçük hikâyelerden oluşan yirmi altı bölümden oluşmaktadır. Bu eserde çerçeve hikâye yoktur. ***"Musîbetnâme"***, Attarın tasavvufî dünyasını en iyi yansıtan eser, 5740 beyit ten oluşan bir mesnevidir. Salik'in melekler arasında öbür dünyada daha sonra bu dünyada dolaşması peygamberlere danışması sora hayal akıl ve duygu yoluyla ruha gidip Allah'ı sorması ve sonuç olarak Allah'ı kendi içinde bulması konu edilmiştir. ***"Hüsrevnâme"*** Attarın tasavvufi olmayan tek mesnevisidir. Rum Kayserinin gayrı meşru oğlu Hüsrev ile Hûzistan şahının kızı Gül'ün aşk maceralarını konu edinmiştir. ***"Muhtarnâme*** "elli bölümde tertip edilmiş 5000 i akşın rubâisinin yer aldığı bir rubâiler mecmuasıdır. ***"Divan"*** 10.000 beyitten oluşan divan, mesnevilerde yer alan tasavvufi düşüncelerin lirik bir tarzda yazılması ile oluşmaktadır. "***Tezkiret'ül evliyâ"*** oldukça meşhur olan ve birçok dile çevrilmiş olan eser, önemli sûfilerin düşüncelerinden bahseden ve onların sözlerini aktaran mensur bir eserdir.

[13] Muhittin Turan, Şem'î Şerhi Mantıku't-tayr, Kesit yay., İstanbul 2015,s. 44-45
[14] M. NAZİF ŞAHİNOĞLU, "ATTÂR, Ferîdüddin", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/attar-feriduddin (14.03.2019).

Son olarak ***"Mantıku't-tayr"*** Attarın eserleri arasında en meşhuru bu eserdir. *Makâmât-ı Tuyûr, tuyurnâme* gibi farklı isimlerle de anılan eser, vahdet-i vücut inancını anlatan mesnevi türünde 1187 de kaleme alınmıştır. Kuşların padişahları olan simurg'a yolculuğunu anlatır. Burada kuşlar sâlikleri temsil eder. Hz. Süleyman'ın kuşu Hüdhüd kuşların kılavuzu yani mürşididir.[15]

1.1.1. Mantıku't-tayr

Ferîdüddin Attâr tarafından Mesnevi türünde yazılan eser, *31* bölüm halinde yazılmıştır. Hamd, tevhid, münâcât, nâ't ve dört halife'ye övgüden sonra merhaba hüdhüd diye başlar. *Makâlât-ı Tuyûr, Makâmât-ı Tuyûr, Tuyurnâme* gibi isimlerle de bilinen eser en çok *Mantıku't-tayr* ismiyle meşhurdur. H. 20 Recep 583/M. 25 Eylül 1187 tarihinde tamamlandığı eserin sonunda yer alan hâtime sayfasında yazılıdır. Çerçeve hikâyesi vahdet-i vücut inancını anlatmaktadır. Esere konu olan asıl hikâye Gazali'nin Arapça ve Farsça yazmış olduğu Risaletü't-tayr adlı eserinde de yer almaktadır. Kur'an-ı Kerimde geçen (Neml 27/16) Mantıku't-tayr terkibini ilk olarak İbn-i Sîna Risaletü't-tayr isimli eserde kullanmıştır. **Mantık** "söylemek" ,"lisan-ı hâl ile anlatmak" demektir. **Tayr** ise kuş demektir. Hikâyede yer alan unsurlardan kuşlar, Salikleri temsil ederken **hüdhüd** mürşid, **Sîmurg** (otuz demektir) ise Allah'ın tahayyülünü ve zuhurunu temsil eder. Hayali ve temsili nitelikteki eser kuşların diliyle kaleme alınmıştır.

Hikâyede çok sayıda kuş padişahlarını aramak için toplanır ve hiçbir ülkenin padişahsız olmadığı söyleyip bir padişah seçmek istemeleri üzerine orada bulunan Süleyman peygamberin postacı kuşu hüdhüd, zaten kuşların bir padişahı olduğunu haber verir ve onları bu padişaha götürebileceğini söyler. Ancak yol uzun ve meşakkatli olduğunu ileri süren bazı kuşlar (bülbül, papağan, tavus kuşu, hümâ, doğan, keklik, baykuş, balıkçıl, kaz) türlü bahanelerle yolculuktan vazgeçmek isterken Hüdhüd her birine cevap verip onları ikna eder. Tüm kuşlar hüdhüd' ün

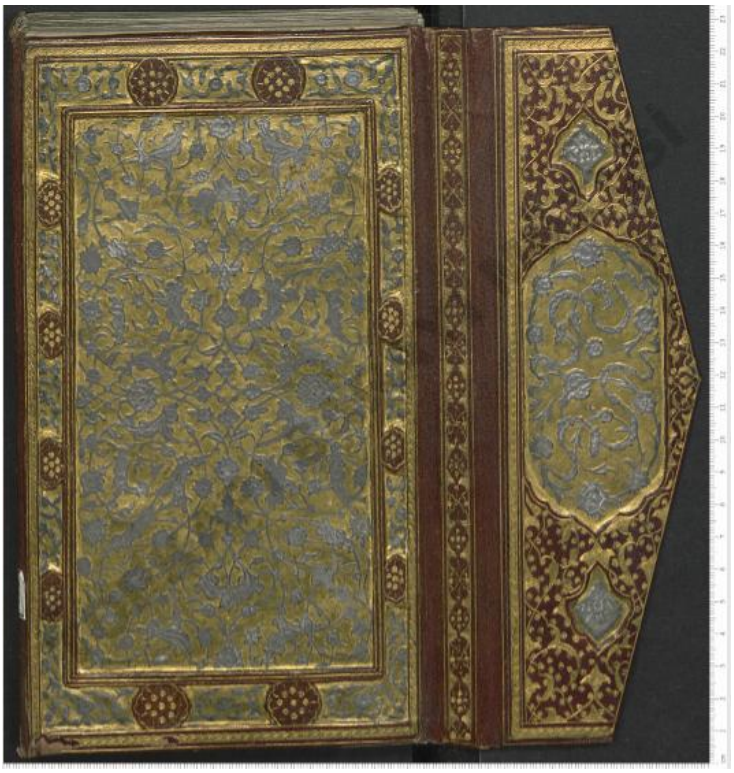
[15] M. NAZİF ŞAHİNOĞLU, "ATTÂR, Ferîdüddin", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/attar-feriduddin (14.03.2019).

rehberliğinde yola koyulurlar. Bu meşakkatli yolculukta yorgun düşen binlerce kuş şüpheler kapılırlar ve hüdhüd'den bu şüphelerinin giderilmesini isterler. Hüdhüd hepsine cevap verir ve onlara önlerinde; "Talep, aşk, istiğna, tevhid, hayret ve fakr-u fenâ" denilen yedi vadi bulunduğunu bu zorlu vadilerden sabırla geçince padişahları olan simurg'a varacaklarını söyler. Yola devam eden kuşlardan yalnızca otuz tanesi o yüce dergâha ulaşır. Sîmurgu nasıl bulacaklarını sorarken bir postacı gelir ve her kuşun önüne bir parça kâğıt bırakır burada yazılanları okumalarını ister. Kuşlar şaşkınlıkla yolculuk boyunca yaptıkları her şeyi burada yazılı halde bulurlar. Bu esnada Sîmurg'da tecelli etmiştir. Sîmurgun kendileri kendilerinin de simurg olduğunu görürler. Sîmurg kuşlara "siz buraya otuz kuş geldiniz ve otuz kuş gördünüz. Daha fazla veya az kuş olarak gelseydiniz yine o kadar görürdünüz. Yani burası bir aynadır." Diye hitap eder. Sonuç olarak hepsi Sîmurg'da fani olurlar ve artık ne yol ne yolcu ne de kılavuz kalır. Attâr burada kuşların diliyle Vahdet-i vücut inancını okuyucuya aktarmıştır. Tasavvufi düşüncelerini aktarmak için hüdhüd ve diğer kuşlar arasında geçen diyaloglardan faydalanmıştır. Hüdhüd'ün ağzından kuşların sorularına ve itirazlarına cevap verirken konuyla uygun başka kısa hikâyelere yer vermiştir. Bir kaçı dışında genelde kısa hikâyeler bazen üç beş beyitte tamamlanır, ardından devam eden beyitlerse Attâr'ın fikirlerini aktardığı beyitlerdir. Dünyanın pek çok ülkesinde ve özellikle Türkiye ve İran'daki çeşitli kütüphanelerde pek çok yazma nüshası mevcut olup ilk kez taş basması olarak *Cavnpûr*'da yayımlanmıştır. Edebiyatımızda Mantık'u-t tayr'ı örnek alarak yazılmış bazı eserler mevcuttur. Ali Şîr Nevâî'nin Lisânu't-tayr'ı. Derviş Şemseddin'in Deh Mürg'u bu örneklerdendir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TSMK E.H. 1512 NO LU MANTIKU'T-TAYR NÜSHASI

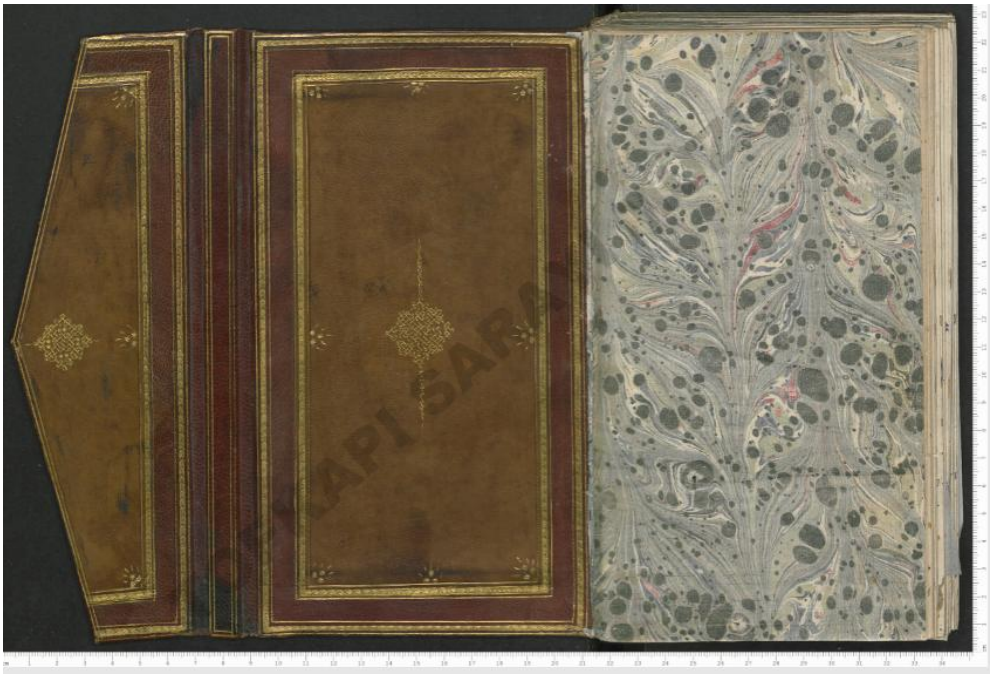
XVI. yy ilk yarısında 1515 tarihinde istinsah edilmiş olup, 8 adet karşılıklı çift sayfa olarak tasarlanmış minyatürler bulunmaktadır. XV. yüzyılın sonunda Herat'ta hazırlanmış olan Divan-ı Hüseyin'deki (TSMK. E.H. 1636) minyatürlere benzemektedir. Takdim minyatürlerinde yer alan iri sarıklı zayıf tipler, yeşil yapraklar, tepesi kıvrık serviyi andıran ağaç tipleri bu üslubun karakteristiğidir.[16] Eserin dış ölçüsü 22x12 cmdir. Özgün cildi çıkarılmış olup, yerine 20.yy da klasik üslüpta yapılmış bir cild geçirilmiştir (resim1).[17]

resim 1, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası cildinin ön kapağı, mıklep ve sertap (TSMK).

[16] Filiz ÇAĞMAN, " *The miniatures of the Divan-ı Hüseynî And The İnfluence Of Their Style*." Fifth İnternational Congress Of Turkısh Art, 1978, S.231-259. / Banu Mahir, Osmanlı Minyatür Sanatı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, s.50

[17] Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2006 ,s.57.

resim 2, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası iç kapak (TSMK).

resim 3, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası yazılı iç sayfa örneği (TSMK).

İki sütun halinde iç ölçüsü , 7x15 cm oan bir altın çerçeve içinde nestalik hattı ile yazılmış eser 150 yapraktır. Eser 17 satırlık bir düzende yazılmıştır. Süleyman ve Belkısı konu alan çift sayfa takdim minyatürlerinin[18] hemen ardından varak 2^{b}'de müzehhep bir serlevha[19] ile başlar. Yavuz Sultan Selimin çaldıran zaferi sonrasında Tebrizden getirilen Horosan kökenli sanatçıların, saray nakkaşhanesinde eserler üretmeye başlaması ile birlikte Horosanî üslub görülmeye başlıyor. 1515 tarihli bu yazma eserde de horosanî üslubun izlerini taşıyan ilk örnek minyatürler yer alır.[20] Eserdeki tasvirlerde, kısa boylu vucutlarına oranla iri, beyaz, kalın dolamalı, üzeri nakışlı, kırmızı serpuşlu, sarık giyen erkek figürleri, çiçek açmış ağaçlar, tonlamalı boyanmış renkli tepeler, doğaya serpiştirilmiş çiçekli bitki öbekleri, salyangozvari bulutlar, ince sarmal dallar üzerinde hatayi motifleri ve bulutlarla bezenmiş çadır, üzeri rumi nakışlarla bezenmiş tahtlar, mimari alanlar önemli özellikleridir.

16. yy.'ın ilk yarısında Horosanî nakışçı üslupta resimlenen diğer eserler arasında , Câmî, Ârifî, Hâtıfî, Şâhi ve Hâfız'ın farsça eserleri Ali Şîr Nevâî'nin Dîvan nüshaları sayılabilir.[21]

2.1.ESERİN TEZYÎNÎ ÖZELLİKLERİ

Yazma eserde çift sayfa olarak sekiz minyatür yer alır. Minyatürlerin sayfa kenarları her biri farklı desende tezhipli kenar bezemeleri ile süslenmiştir. Eserdeki yazılı ve minyatürlü alanlar cetveller ile çerçevelenmiş aynı renk ve şekilde

[18] *Takdim minyatürleri;* İslam resim sanatında XIV. yy.'da başlayıp XVI.yy 'da yaygınlaşan, daha çok Şirâz bölgesinde hazırlanmış olan ve çeşitli konulara sahip yazmaların ilk sayfalarında metinle alakası bulunmayan takdim sayfalarında Süleyman peygamberin Bekıs ile birlikte tahtlarında betimlendiği çevrelerinde insanlar ,efsanevi yaratıklar, çeşitli hayvanlardan olan maiyyeti ile birlikte betimlenmiştir (Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2006, s.19.

[19] *Serlevha;* Yazma eserde karşılıklı gelen bezemeli ilk sayfasıdır. Kitabın başlangıç olan sayfasındaki yazının başlığı süslenir. Serlevhanın kitabesinde genellikle besmele ve yahut ta kitabın ismi yer alır. Bazen düz başlık şeklinde, kimi zamanda dilimli, kubbeli, tepelikli, taç, alınlık şeklinde bazen de Selvi motifinin kullanıldığı natüralist üslupta tasarımlarla düzenlendiği görülmüştür. Serlevhanın taç kısmı yatay formlu başlık üzerinde olup süslemenin önemli kısmını temsi eder. Tezhibin bitiminde yukarı doğru uzanan tığlar ile süsleme tamamlanır. (İlhan Özkeçeci-Şule Bilge Özkeçeci, *Türk Sanatında Tezhip*, Yazıgen Yay., İstanbul 2014, s.172.)

[19] *Kurt(kurtçuk);* tezhip sanatında kullanılanılan tek şeritli kenar bezemesidir

[20] Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı, Osmanlı Resim Sanatı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s.55

[21] Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı, a.g.e., s. 57

boyanmıştır. Yazı alanlarındaki satır araları beynessütur[22] tarzında altın ile boyanmıştır. V.2[b] 'den v.9[a] 'ya kadar olan ve minyatür bulunmayan sayfaların, cetvelin dışında kalan sayfa boşlukları zerefşan[23] tekniği ile boyanmıştır. Bu sayfalar dışında kalan ve eserde çoğunlukla sayfa kenarlarının altın ve lacivert renk kullanılarak çintemani [24] motifi ile bezenmiş olduğu görülmektedir. Eserin yazılı alanlarındaki ve tasvirli sayfalarındaki tezhipleri incelemekteyiz.

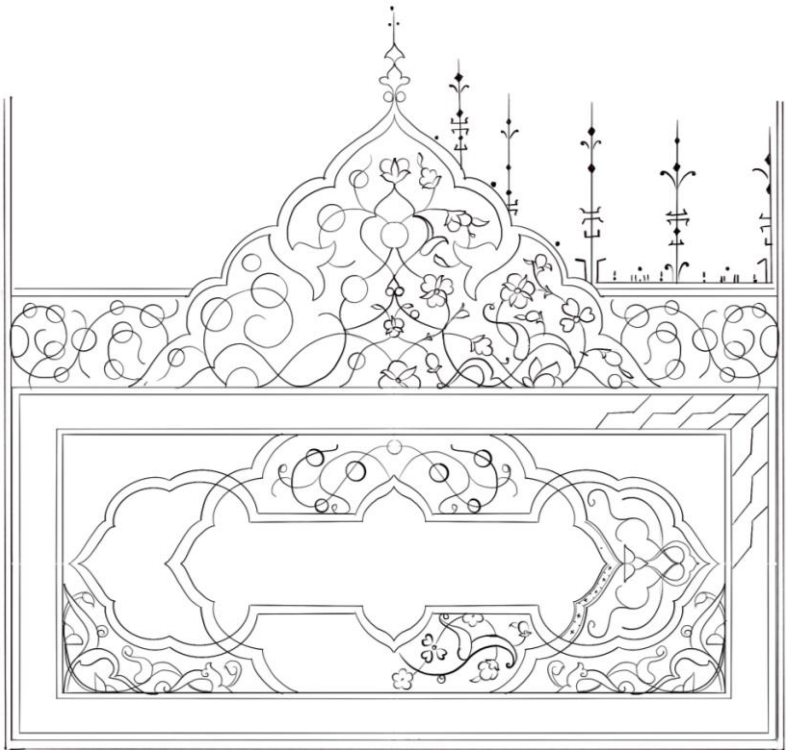

resim 4, E.H. 1512 Mantıku't-tayr nüshası başlık tezhibi (TSMK).

[22] *Beynessütur;* satır aralarındaki boşlukların, yazı alanını rahat bırakacak biçimde ve genelde altın ile dendanlı bir biçimde boyanmasıdır.

[23] *Zerefşan*; ezilmiş veya varak altının fırça veya kalbur ile sayfa boşluklarına serpilmesi.

[24] *Çintemani*; biri üstte ikisi altta olacak şekilde üç yuvarlak benekten ve yan yana uzanan iki dalgalı çizgiden oluşur. Kökeni uzak doğuya dayanmaktadır. Pars XV. yy. itibarı ile Osmanlı sanatında sıkça rastlanmaktadır. Kumaş, çini, taş işçiliği ve kitap sanatlarında sevilerek kullanılanılan çintemani motifinin üç noktası, Japon ve Çinliler tarafından "tama" ismiyle anılır. İnanışlarına göre bu üç nokta Buda'nın üç kutsal vasfını temsil eder. Timuçin damgası da denilen üç beneğe Timur dönemindeki sikkelerde de rastlanmıştır. Osmanlı sarayında özellikle padişah ve şehzadelerin iç elbise ve kaftanlarında görülür. Gücün, bereketin ve bolluğun simgesidir. Türk bezeme sanatındaki anlamı daha çok güçlü hayvanlara duyulan hayranlığa dayanmaktadır. Dokumacılıktan Önce insanlar hayvan postu giyer ve aynı zamanda bu postları kilim, halı, yastık gibi çeşitli amaçlarla kullanmışlardır. Tezyinatta üç benek bazen tek başına da kullanılmıştır. Bazı yayınlarda şimşek, dudak, kaplan postu diye farklı şekillerde isimlendirilen iki dalgalı çizgi motifi de zaman zaman tek başına kullanıldığı olmuştur. (Cahide Keskiner, *Türk Motifleri*, Turing yay., İstanbul ,s.125, İnci A. Birol/ Çiçek Derman, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, Kubbealtı yay., İstanbul 1991, s.169)

çizim 1, E.H. 1512, Mantıku't-tayr nüshası başlık tezhibinin çizimi (rep.)

Yazma eserdeki Süleyman ve Belkıs'ın tasvirlerinin yer aldığı takdim sayfalarının hemen ardında v.2[b]'de bir serlevha (başlık) tezhibi yer almaktadır. Eserin tamamında aynı şekilde ve renkte cetvellerin çekilmiş olduğu görülmektedir. Dönemin zevkini yansıtan renkler ve desen özellikleri hoş ve naiftir. Serlevhanın yazı alanının bulunduğu dikdörtgen kısım 2 mm beyaz üzerinde artı eksi şeklide kurtlar[25] ile bezenmiş bir iplik[26] ile paftalara ayrılmıştır. Paftaların zeminlerinde altın ve lacivert kullanılarak iç içe geçmiş yatay ve dikey iki şekil elde edilmiştir. Ortadaki yazı alanı altın boyanmış olup siyah mürekkep ile hatayî motifleri çift tahrir[27] tekniğinde bezenmiştir. Lacivert zeminli alanlar üstte ve altta hatayî ve altın rûmi[28] motifleriyle tezyîn edilmiş olup, sağda ve solda altın ve küf yeşili Rumiler ile bezelidir. Köşelerde kalan alanlar sıvama boyanmış altın üzerine açık mavi ve açık

[25] *Kurt(kurtçuk);* tezhip sanatında kullanılanılan tek şeritli kenar bezemesidir. Sade görünüme sahip olduğu için özellikle yoğun bezemeler arasında gözü dinlendirmek amacıyla yapılan ince süsleme unsurudur.

[26] *İplik*; yazma eserlerde cetvele bitişik halde genellikle 1mm olan iki kenarı tahrirli renkli şerit.

[27] *Çift tahrir;* Tezhip sanatında kullanılan bir boyama üslubu olup, havalı ve ya negatif isimleriyle de bilinir. Motifi meydana getiren parçalar aralarında tahrir kadar boşluk bırakılarak boyanması üslubudur. Boyamaya önce iki tarafın tahriri çekilerek başlandığı için çift tahrir denmiştir.

[28] *Rumi*; Geçmişi Orta Asya'ya kadar uzanan hayvan çıkışlı bir motif olan Rûmi, ismini Anadolu manasına gelen Diyârı Rûm dan almaktadır. Kullanım alanı oldukça geniştir. İranlılar da bu motife İslîmi denmiştir.

pembe sarılma rumilerle bezenmiştir. Dikdörtgen tezhipli alan ikili zencerek[29] ile çevrelenmiş olup zencereğin kenarlarında küf yeşili ve turuncu iplikler kullanılmıştır. Serlevhanın tepe kısmında yarım bir şekilde konulmuş olan tezhipli alan altın zeminli rûmi tepelik formunda ve dendanlı olarak paftlanmıştır. 1/2'lik kısmını gördüğümüz kompozisyon orta kısımlarında ortabağ rûmilerle lacivert zeminli kapalı formlar oluşturulmuş olup, yatayda, orta eksen üzerinde, iç kısımda küf yeşili zeminli altın rûmi ortabağ[30] bulunur. İç kısımda zerenderzer tekniği ile boyanmış hurde rûmiler dış kısımda aynı teknikle bir milim deseni çevreleyen altın iplik görülmektedir. Altın zemin turuncu, açık mavi, açık pembe ve beyaz hataî grubu motiflerle, lacivert kısım turuncu ve sarı renk motiflerle bezenmiştir. En dışta 3mm lacivert iplik dikdörtgen alanın üstündeki 1 cm klasik tezhip bordür ile birleşmektedir. Zemini lacivert olan bordür, hatayî grubu motiflerle bezenmiştir. Sayfaya hafif bir geçiş sağlayan lacivert tığlar 1.5 cm uzunluğundadır.

Talik hattı ile yazılmış olan yazı alanı iki sütun halinde yazılmış olup aradaki alanın zemini lacivert rengi boyanarak üzeri altın ile çift tahrir tekniğinde hatayî grubu motiflerle bezenmiştir. Yazı aralarındaki boşluklarda beynessutur tarzda boyanmıştır. Bu sayfada görülen iki sütun yazı arasındaki lacivert bordür karşısındaki sayfada (v.3[b]) tekrarlanmıştır.

[29] *Zencerek;* levha ve yazma kitapların sayfa kenarlarına çoğunlukla altın zemin üzerine yapılan, iç içe geçmiş halka şeklindeki kenar bezemesidir. Anahtarlı ve kitabeli olarak çeşitleri bulunmaktadır.
[30] *Rum*i *Ortabağ;* Desende özellikle katlama eksenlerinde yer alan ve desende üç helezon çıkışına müsaade ettiği için bağlayıcı ve önemli bir motiftir.

resim 5, E.H. 1512, hâtime sayfası (TSMK).

Hâtime[31] sayfasında, altın cetvelin üst kısmında karşılıklı iki çerçeve içinde iki beyit yer alır. Bu yazılı alanın hemen altında üç bölüme ayrılmış çerçeveler içinde ortada beynessutur boyanmış nestalik hattı ile iki satır yazı bulunmaktadır. Buradaki yazıların eser hakkında bilgi verdiği muhakkaktır. Yazılı alanın sağında ve solunda ½ simetrik bir kompozisyon yer almaktadır. Rumi ortabağ ve orta eksene yerleştirilmiş bir hatayi'den çıkan helezonların ayrımlarına oturtulmuş penç motifleri, sade ve tek dilimli yaprakları ile oldukça sade ve simetrik bir kompozisyondur. Motifler altın ile düz boyanmıştır. Resim 5 'de mavi oklar ile gösterildiği gibi, çiçeklerin can

[31] *Hâtime;* yazma eserlerde yazarın eserini bitirirken yazdığı duaları, hattat'tın adını, nüshanın yazıldığı tarihi, varsa müzehhibini belirten yazıların yer aldığı son bitiş sayfasıdır. Hattatın kendi adını koyması sebebiyle *ketebe* sayfası da denir. Sözcüğün aslı o yazdı anlamında ketebe hû'dur. Ketebe kaydında (istinsah kaydı, ferağ kaydı, kolofon) ,eserin müstensihi(eseri çoğaltan) istinsah yeri ve tarihide yazılıdır. Çoğu zaman müstensih mütevazilik'ten adını yazmaz sadece tarih yazar. Hatime sayfalarındaki bezemelere hatime ve ketebe tezhipleri denir.(İlhan Özkeçeci- Şule Özkeçeci , *Türk sanatında tezhip,* Yazıgen yay., İstanbul 2014, s.175)

noktalarında[32] lacivert renk kullanılmış olup, zemin ise kâğıt rengi olarak bırakılmıştır. Çerçevenin yaklaşık 3/2 lik kısmında altın ile boyanmış, yarı üsluplaştırılmış ve çiçek açmış hayat ağacı motifi yer alır. Çiçeklerin can noktaları ve boşluklara serpiştirilmiş minik kaya unsurlarında yine lacivert renk dengeli ve uyumu bir biçimde kullanılmıştır.

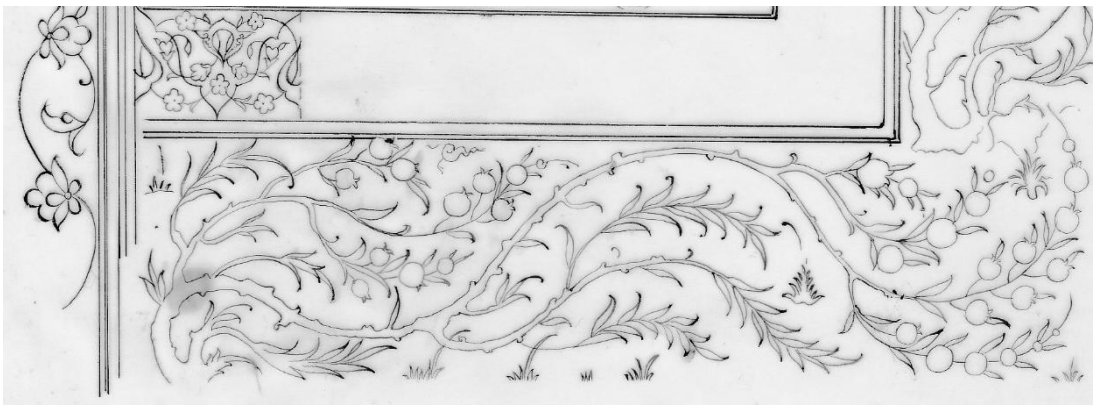
Eserin giriş kısmında, varak **1[a], 2[b]** de Süleyman ve balkısın tahtları üzerinde betimlendiği tasvirli alanın dışındaki alan ezilmiş altın ve serbest fırça darbeleriyle, yarı üsluplaştırılmış bahar dalları ve nar ağacı ile bezenmiştir. İki sayfanın birleştiği kısımda tasvirin sol kenarında ise hatayî motifleri, ezilmiş altın kullanılarak halkâri tekniği ile bezenmiştir. Bahar dalları ile bezenmiş sayfa kenarı ile tasvirin yapıldığı kısım arasında yaklaşık 1,5 santim eninde simetrik bir kompozisyona sahip zemini boyalı tezhip tekniği ile bezenmiş bir dış pervaz bulunmaktadır. Tezhipli dış pervaz beyaz ipliklerle zemini lapis lazûli[33] rengi ve altınlı olmak üzere iki farklı renkte bezenmiştir (resim 6 ,çizim 2). Lapis rengi pafta içinde küf yeşili zemin sıvama altın boyalı ortabağ rûmi ile tekrar paftlanmıştır. Altın pafta İçinde zerenderzer[34] tekniği uygulanarak yapılmış olan ortabağ rûmi paftanın içinde ise, siyah rengin kullanıldığı görülmektedir. Zemini boyalı tezhipli kompozisyonun genelinde tekrarlayan turuncu, açık mavi, beyaz, küf yeşili ve sarı rengi hatayî grubu motifler kullanılmıştır. En dıştaki 3 mm altın çerçevenin dışında 1 mm altın kuzu[35] ve 1mm lapis rengi kuzu yer alır.

Minyatür ve tezhipli kenar suyu arasında 1 mm siyah iplik çekilerek tasvirli alana geçilmiştir.

[32] *Can noktası*; Tezhip sanatında kullanılan penç ve hatayî motiflerindeki sapın ve yaprakların birleştiği noktadır.
[33] Sarı renkte damarları olan lacivert renkli doğal taş
[34] *Zerenderzer;* 'altın içinde altın'. İki renk veya tek renk altının, mat yahut parlak kullanımıyla ortaya çıkan klasik tezhip usulü.
[35] *Kuzu*; Yazma eserlerde altınlı cetvelin hemen yakınında tahrirden biraz kalınca çekilen renkli çizgilerdir.

resim 6, E.H. 1512, v.1[b] tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK).

çizim 2, E.H. 1512, v.1[b] tezhipli sayfa kenarının çizim detayı (rep.).

Eserde ,**22[a] 23[b]** numaralı varak da bulunan çift sayfa tasvirin içten dışa doğru altın ve küf yeşili 1'er mm iplik 2 mm altın cedvel ve en dışta 1mm altın ve 1 mm lapis rengi kuzu çekilmiştir (resim7,çizim 3).

Tasvirli alanın dışında çift sayfanın dört kenarıda altın ve lapis rengi kullanılarak çintemâni üç nokta ve iki dalgalı (bulut,şimşek,ejder v.s olarak da adlandırılır.) çizginin sonsuz düzlemde yerleştirilmesi ile tezyîn edilmiş olduğu

görülüyor. Her iki sayfanın birleştiği kısımlarda ise yine altın ve lapis rengi ile küçük bitki öbekleri uyumlu bir biçimde kullanılmıştır.

resim 7, E.H. 1512, v.23^{b} tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK).

çizim 3, E.H. 1512 v. 23^{b} tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.).

Yazma eserde **39^{b}-40^{a}** varak numaralı rum kızı ve Şeyhin hikayesini konu alan (resim 8, 9, çizim 4) çift sayfa tasvirin çevreleyen altın cedvelin içinde birer mm küf yeşili ve altın iplik ,dışında ise birer milim önce altın ile sonra lapis rengi ile kuzu

çekilmiştir. İki sayfanın birleştiği kısım da altın ile küçük bitki öbekleri naif üslupta boyanmış olup diğer kısımlar ise yine ezilmiş altın kullanılarak yarı üsluplaştırılmış bahar dalları ile bezenmiştir. Burada dikkat çeken bir nokta ise v.39^{b} numaralı sayfada şeyh San'anın tasvir edildiği kısımdaki sayfa kenarındaki ağaçların sade yapraklar ile bezendiği (resim 8) ,v.40^{a}'da rum kızının pencereden baktığı sahnenin sayfa kenarında ise çiçek açmış dalların olduğudur (resim 9).

resim 8, E.H. 1512, v. 39^{b} tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK)

çizim 4, E.H. 1512, v. 39[b] tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.).

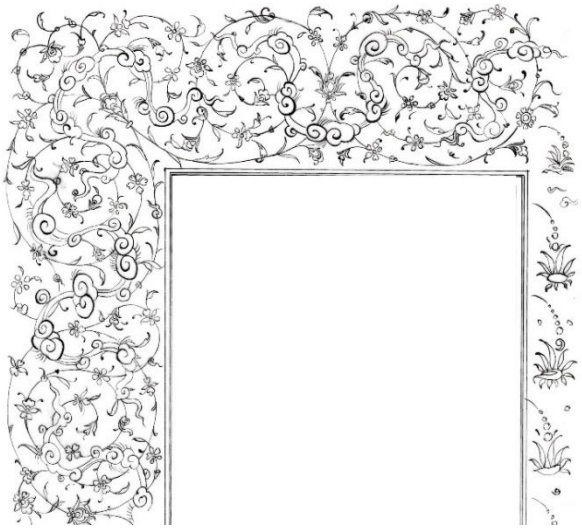

resim 9, E.H. 1512, v. 40[a] tezhipli sayfa kenarından detay (TSMK).

53^{b}-54^{a} numaralı sayfalarda yer alan sultan Mesut ve balıkçı çocuğun hikayesinin betimlendiği tasvirlerin cedvelleri önceki minyatürlerde olduğu gibidir. Altın cedvelin dışında kalan müzehhep sayfa boşlukları; iki sayfanın birleştiği dar kısımlar da bitki öbekleri altınla boyanmıştır. Geniş alanlarda altınla boyanmış irili ufaklı hatayi gurubu motifler altın helazonlar üzerinde sistemli bir biçimde yerleştirilmiş olup sade ve tek dilimli yapraklar kullanılmıştır. Altınla boyanmış motiflerle uyumlu olarak çiçekerin can noktalarında lapis rengi ile noktalar konulmustur. Helezonların üzerinde sistemli bir biçimde yerletirilmiş çin bulutları yer alır. Bulutların, desene ayrı bir dinamik katmış olduğu hissdilmektedir (resim10, çizim 5).

resim 10, E.H. 1512, v. 54^{a} tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK).

çizim 5, E.H. 1512, v. 54^{a} tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep).

73^{b}-74^{a} numaralı Padişah ve tazının konu edildiği çift sayfa av sahnesinin betimlendiği minyatürler müzehhep alandan 3 milim altın cedvel ile ayrılmıştır. Altın cedvelin dışında şimdiye kadar incelediğimiz tasvirlerde olduğu gibi birer milim altın ve lapis rengi tirilin ile kuzu çekilmiştir (resim 11, çizim 6).

Sayfa birleşimlerindeki dar alan altın kullanılarak bitki öbekleriyle bezenmiş geniş alanlar ise yine altın kullanılarak yarı üsluplaştırılmış bahar dalları ile bezenmiştir. Bahar dallarını süsleyen yapraklar sivri ve sadedir. Desenin, boşluk kalan kısımlarına da minik bitki öbekleri ve minyatür kaya motifi serpiştirilmiş olduğu görülmektedir.

resim 11, E.H. 1512, v. 74^{a} tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK)

çizim 6, E.H. 1512, v. 74^{a} tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.)

85^{b}-86^{a} numaralı Hz. Yusuf'un yaşlı bir kadına ibrişim karşılığında köle olarak satılmasını konu alan çift sayfa tasvirlerin bulunduğu sayfalarda yansıtmalı olarak irili ufaklı bitki öbekleri ve küçük kayalar altın ile halkâri tekniğinde boyanıp yine aynı renk altın ile tahrir çekilmiştir. Her iki sayfanın orta kısmına denk gelen yerde sayfaların tamamına dağılmış olan çiçeksiz bitki öbeklerinden farklı olarak çiçekli ve koyu renk ile tahrirli bitki öbekleri yer aldığı görülmektedir (resim 12, çizim 7).

resim 12, E.H. 1512, v. 85^{b} tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK).

çizim 7, E.H. 1512, v. 85^{b} tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.)

110^{b}-111^{a} numaralı Leyla ile Mecnunun karşılaşmasını konu alan çift sayfa tasvirin sayfa boşlukları ezilmiş altın ile halkâri tekniğinde boyanmıştır. Çiçekli zarif bahar dallarının aralarında küçük bitki öbekleri ve minik kayalar serpiştirilmiş olduğu görülür. Kullanılan altın rengin yanında çiçeklerin can noktalarında ve kayalarda lacivert renk kullanılmıştır (resim 13, çizim 8).

resim 13, E.H. 1512, v. 111^{a} tezhipli sayfa kenarı detayı (TSMK).

çizim 8, E.H. 1512, v. 111^{a} tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.)

,

131^{b}- 132^{a} numaralı şehzade ve aşığının hikâyesinin konu edildiği çift sayfa tasvirin sarmal dallar üzerinde irili ufaklı hataîler ve penç motifleri ile tasarlanmış kompozisyonun genelinde sade ve dilimli yapraklar dikkat çekmektedir. Yoğun olarak altın kullanılan kompozisyonda sadece Çiçeklerin can noktalarındaki noktalar lacivert renk ile boyanmıştır (resim 14, çizim 9).

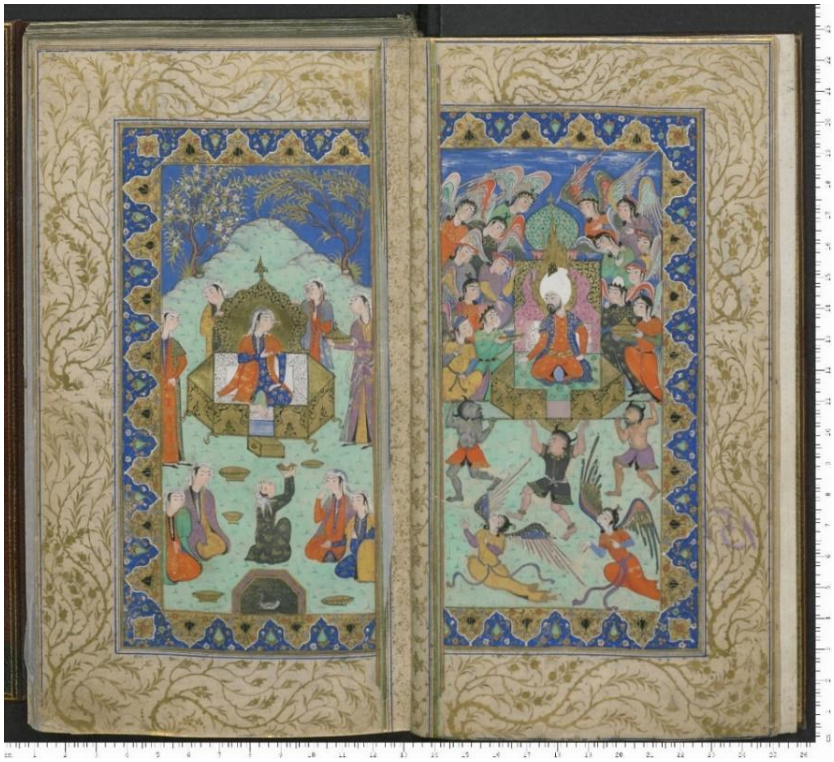

resim 14, E.H. 1512, v. 131^{b} tezhipli sayfa kenarından detayı (TSMK.).

çizim 9, E.H. 1512, v. 131^{b} tezhipli sayfa kenarı çizim detayı (rep.

2.2. TASVİR V.1[a] V.2[b]

resim 15, Süleyman ve Belkıs konulu takdim minyatürleri. E.H. 1512, v.1[b],v.2[a] (TSMK).

İncelemekte olduğumuz takdim minyatürleri, yazma eserin giriş sayfasında karşılıklı çift sayfa olacak şekilde hazırlanmış olup, sayfanın 1[b] yüzünde Süleyman, 2[a] yüzünde Belkıs tahtları üzerinde betimlenmiştir (resim 15). minyatürler, Süleyman ve Belkıs'ın hikâyesini konu alır.[36]

[36] Kur'an-ı Kerîmde anlatıldığı şekli ile hikâye şöyledir; Süleyman peygamberin haberci kuşu Hüdhüd[36]'ün kendisine getirdiği bir takım haberler üzerine güneşe tapan Sebe halkının kadın hükümdarına Hüdhüd ile besmele ile başlayan ve onları hak dine çağıran bir mektup gönderir. Kavminin büyüklerine durumu anlatan melike halkını tehlikeye atmamak için ve meseleyi barışçıl yoldan çözmek isteyen melike olumlu bir cevap yerine çeşitli hediyeler gönderir. Bu durum karşısında öfkelenen Süleyman hediyeleri geri yollayarak saba melikesini tehdit eder. Bunun üzerine melike Hz.Süleymanın bizzat ziyaretine gitmek zorunda kalır. Süleyman'la karşılaşan melike onun cismanî ve ruhanî gücü karşısında peygamberliğini ve tevhid dinini kabul eder. Ahd-i Atîkte bulunan hikâyeye göre ise Sebe melikesi yolda iken tahtı bir anda Süleyman'ın huzuruna getirilir. Melike geldiğinde tahtının görüp tanır ve hak dine girer. Kuran dışındaki kaynaklarda yer alan hikâyenin devamı şöyledir; Süleyman gelen bazı bilgilere göre Belkıs'ın annesi peri kızı babası cindir. Bu sebepten Belkıs'ın bacaklarında tüyler bulunmaktadır. Hz. Süleyman bu söylenenlerin doğruluğunu anlamak için sarayının avlusunu altından sular akan billûr bir döşeme ile kaplatır. Belkıs saraya geldiğinde suyu görünce eteklerini kaldırır ve ve bacaklarının tüysüz olduğu anlaşılır. CEMAL KURNAZ, "BELKIS", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/belkis#2-edebiyat (05.04.2019).

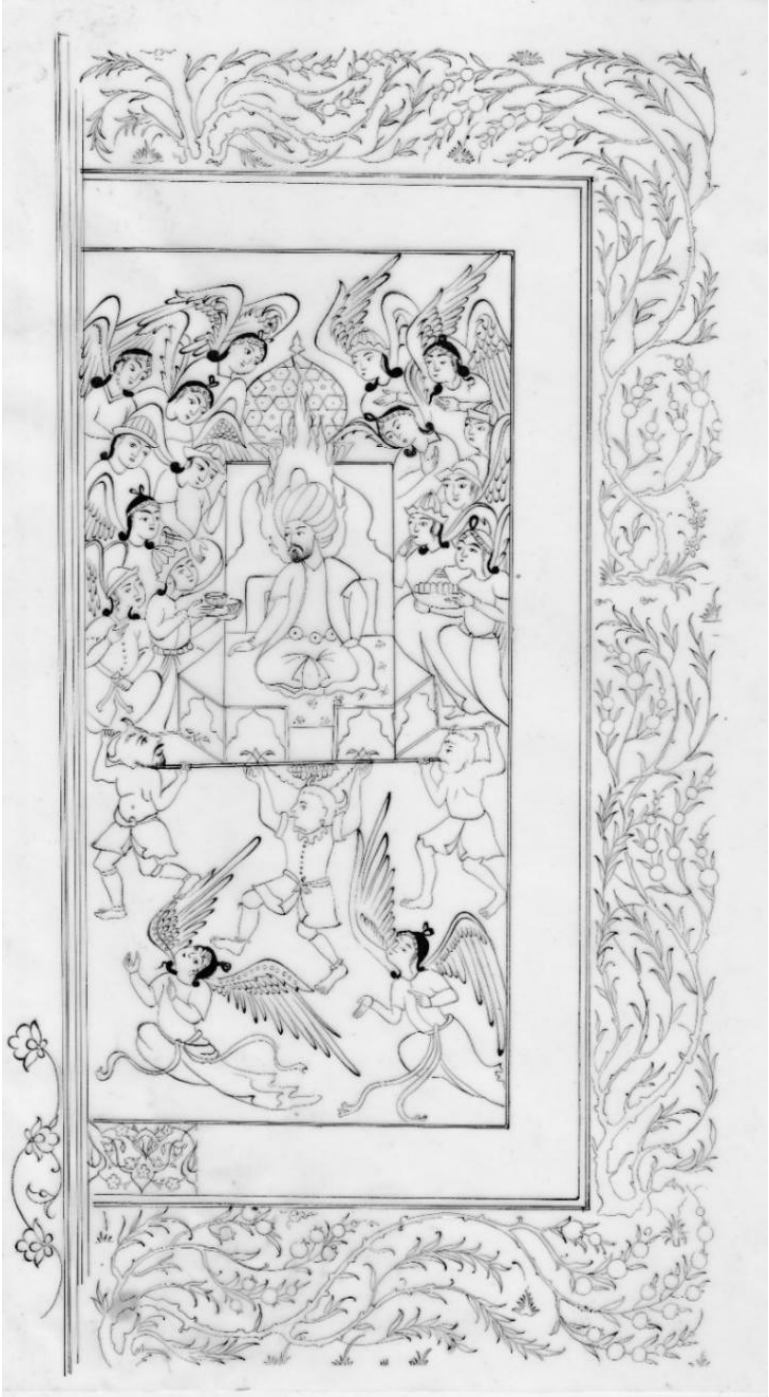
2.2.1.Tahtında Oturan Süleyman Peygamber

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 1^b

Ebadı: 15x7,5 cm

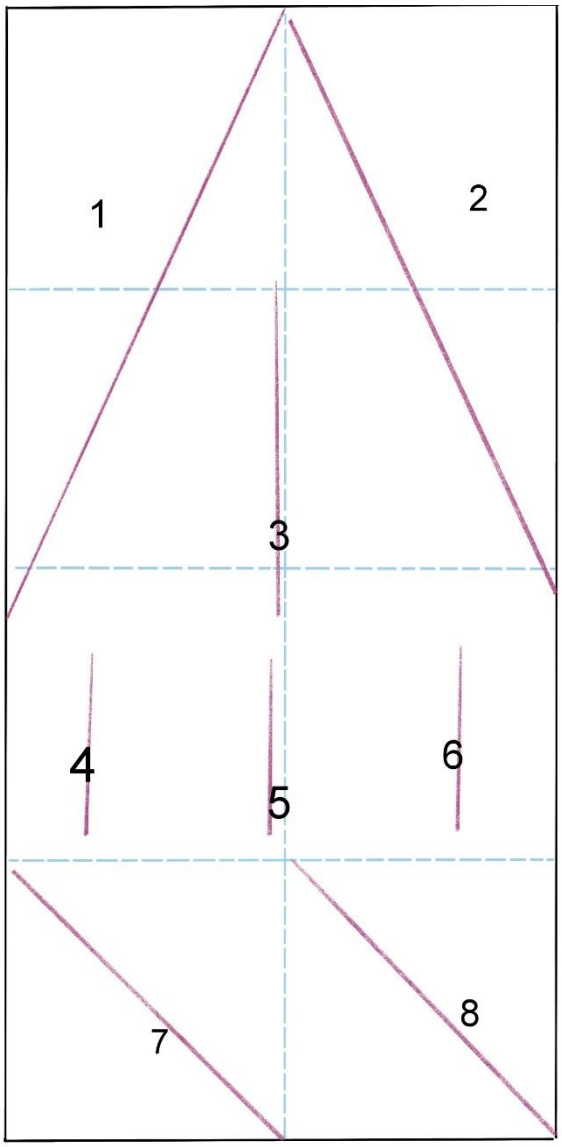
resim 16, E.H. 1512, v. 1^b (TSMK).

çizim 10, E.H. 1512, v. 1[b] fırça ile çizim (rep.).

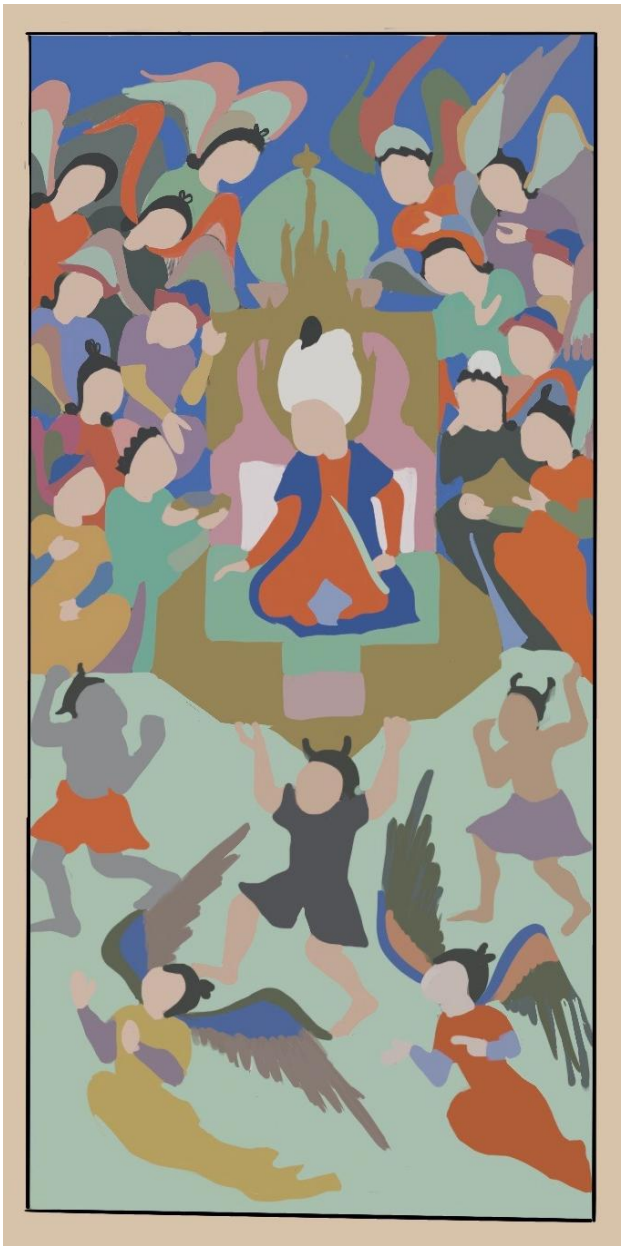
Eser sayfaya dikey bir dikdörtgen içinde yerleştirilmiştir. Şekil 1 de incelediğimiz kompozisyon şemasında dikeyde ortadan bir çizgi ile iki alana ve yatayda üç çizgi ile dört alana ayrılmaktadır. Çizgilerle bölünmüş alanlara figür ve objeler sistemli bir biçimde dağılmıştır. 1 ve 2 numaralı alana melekler birbirini

örtecek bir biçimde ve Sayfanın iki kenarına simetrik bir şekilde diagonal eksende yerşleştrilmiştir. 3 numaralı alanda üste yakın orta eksende Süleyman tahtı ile yerleştirilmiştir. Yatay düzlemde aşağıya yakın üçüncü boşlukta orta eksende yeşil giysili cin 5 numaralı alandadır. 4 numaralı ve 6 numaralı alanda simetrik bir biçimde iki cin figürünün yerleştirildiği görülmektedir. Altta 7 ve 8 numaralı alanda diagonal ve birbirine paralel iki meleğin yerleştirilmesiyle dengeli ve simetrik bir kompozisyonun hakim olduğu söylenebilir (şekil 1).

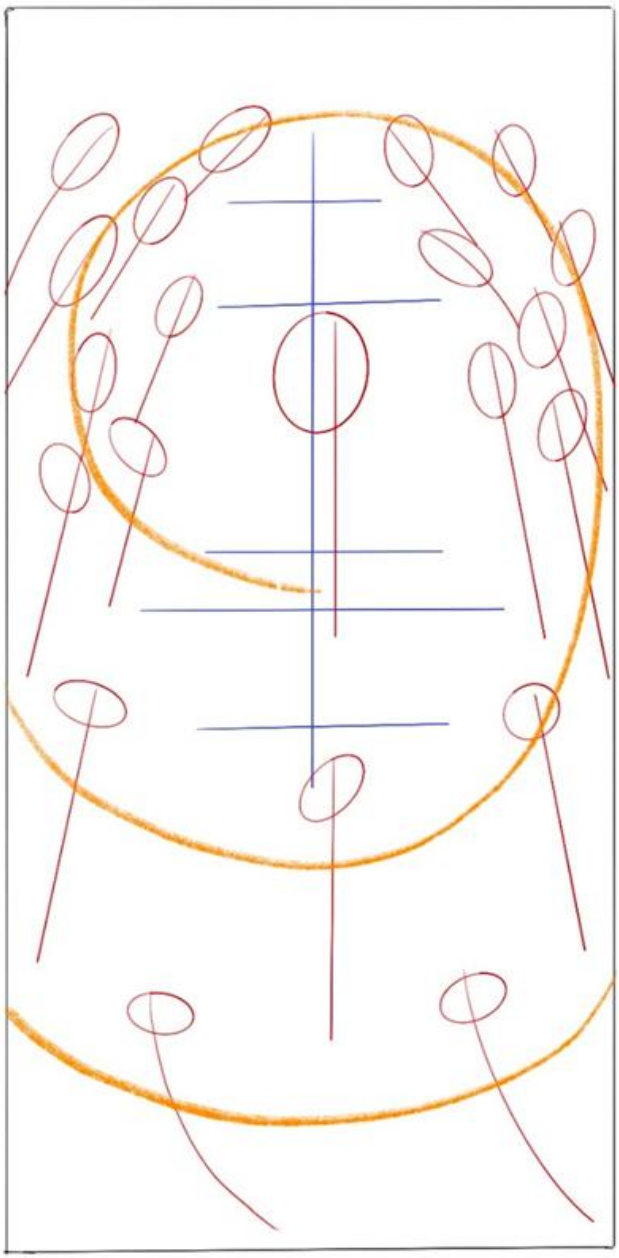
Şekil 1, E.H. 1512, v. 1[b] kompozisyon şeması.

Kompozisyondaki renk dağılımı oldukça uyumludur. Aynı renklerin büyük bir titizlik ve uyum içinde yan yana getirilişi belli bir ritimde tekrarlanması nakkaşın ustalık derecesinde resim bilgisinin olmasının bir yansımasıdır. Arka planda hâkim olan mavi gökyüzü ve açık yeşil bitki örtüsü yoğun bir alana yayılır. Altın ve birbiriyle uyumlu çeşitli renkler minyatür genelinde tekrarlanarak dengeli bir görünüm sağlanmış olduğu görülür (resim17).

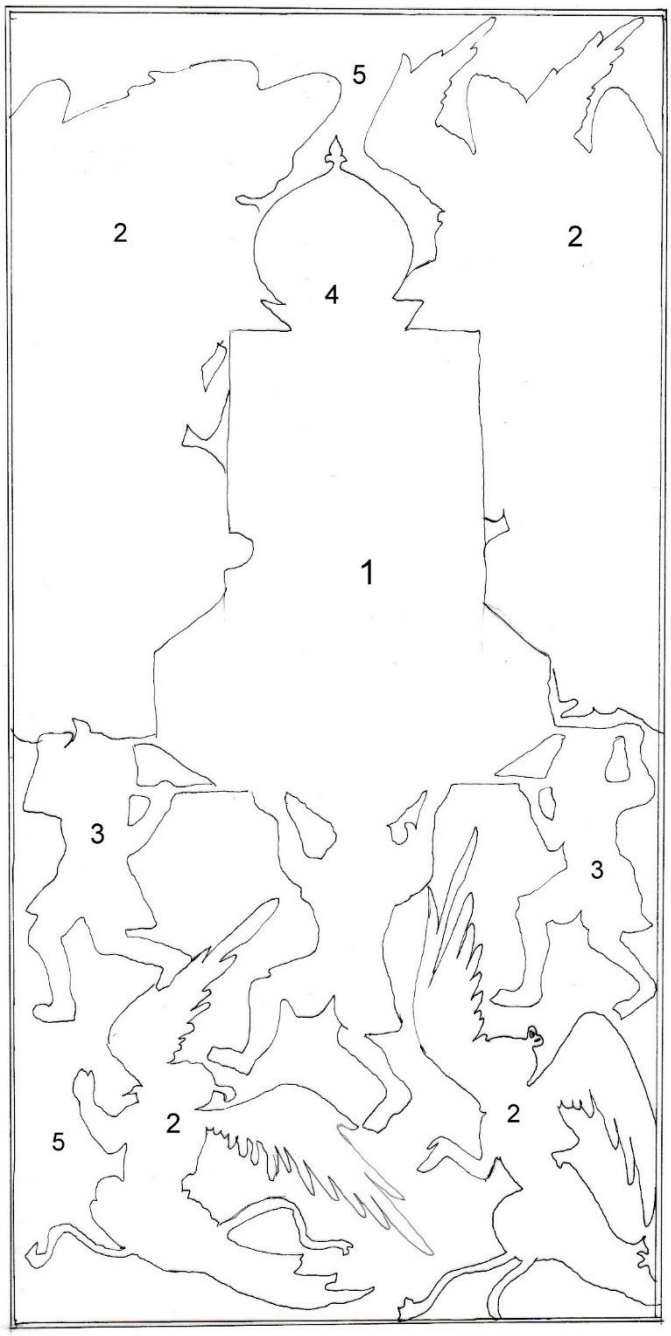
resim 17, E.H. 1512, v. 1[b] renk dağılımı.

Figürlerin sayfaya yerleşim biçimi incelendğinde ortaya çıkan şema şekil 2'de görülldüğü gibidir. Tasvirin merkezinde ana figür ile başlayan bir helezon üzerinde dengeli olarak yerleştirilen diğer unsurlar ile izleyicinin ilgisini ilk bakışta merkezdeki figüre, daha sonra diğer unsurları izlemeye sevkedecek biçimde yerleştirilmiş gibidir.

Şekil 2, E.H. 1512, v 1[b] figür ve obje dağılımı.

EH. 1512 v.1[b,]de yer alan tasviri 5 bölümde inceleyebiliriz.(şekil 3)

Şekil 3, E.H. 1512, v. 1[b] iceleme yapılacak bölümleri gösteren çizim.

1. Süleyman Peygamber Figürü

Kubbesi soğan biçiminde oldukça süslü bir taht üzerinde tasvirin tam merkezinde önemine binaen Süleyman görülür. Duruşu sarığı göz önüne alındığında tıpkı bir Osmanlı padişahını andıran Süleyman altın kemerli, sülüğen rengi[37], üzerinde yine altınla bezenmiş çintemani üç nokta motifli bir elbisesi olduğu halde görülüyor. Elbisesinin üzerine lapis rengi, yine altın ile nakışlı, kolları kısa bir kaftan bulunmaktadır. Resimdeki figürün başındaki altın alev biçimdeki hale onun Süleyman olduğunu gösteren bir işarettir. Yarı profil 'den izlediğimiz portre ten rengi boya ile sıvama boyandıktan sonra yanaklar ve yüz hatlarına hafif kızıl kahve tonda noktalama tekniği ile boyanarak boyut kazandırılmıştır (resim 18, çizim 11). Figürün elbisesinde kavuğunda tarama usulü ile hacim verilmiştir.

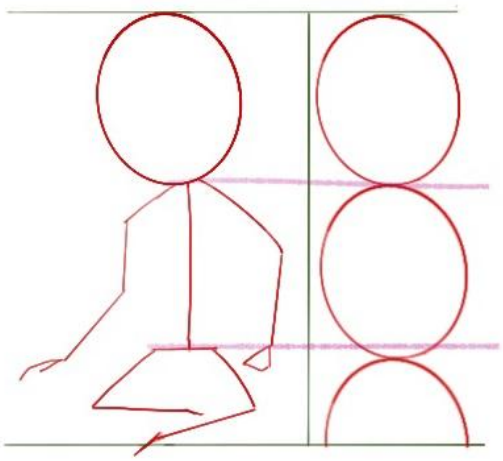

resim 18, E.H. 1512, v. 1[b] Süleyman peygamber figürü (rep.)

çizim 11, E.H. 1512, v. 1[b] Süleyman peygamber figürünün çizimi.

[37] Sülüğen: Kırmızı ve turuncu arası bir renk.

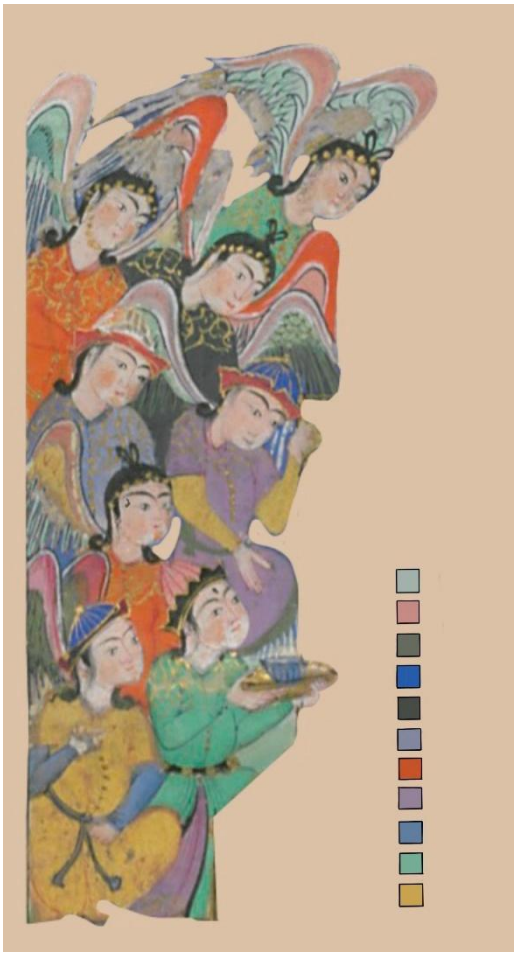
Tahtında otururken incelediğimiz Süleyman figürü, eserde yaklaşık 4cm uzunluğunda ve 3.5 cm eninde bir alanda yer alır. Baş ölçüsü temel alındığında iki buçuk baş ölçüsünde olduğu görülür. Vücut dik, baş hafif öne eğik konumdadır. Figürün gövdesi bir baş, bacak kısmı ise yarım baş olacak şekilde bir oranlama ile tasarlanmış olduğu görülmektedir (şekil 4).

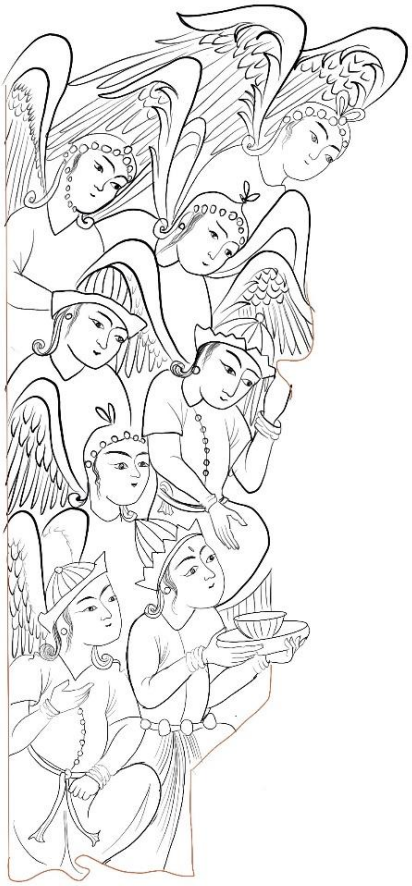

Şekil 4, E.H. 1512, v 1[b] Süleyman peygamber figürü oranları.

2. Melek figürleri

Şekil 2'de 2 numaralı kısımlarda yer alan melekler arka planda olanlar, ellerinde ikramlıkları Süleyman'a sunarken, hayranlıkla bakarken, şaşkınlıkla izlerken farklı ifadelerde betimlenmişlerdir. Meleklerin, koyu yağ yeşili, sülüğen, limonküfü, eflatun, mor, toprak sarısı gibi çeşitli renklerdeki elbiselerinin omuzları altın rumiler ile bezenmiş olup, bazılarında simurg (ördek) motifi görülmektedir. Farklı renklerdeki kanatları siyah ve beyaz kontur çizgileri ile belirlenmiştir. Meleklerin bazısı renkli başlıklarıyla bazısı düğümlü saçları, yanaklarından süzülen kıvrımlı perçemleri, başlarında altın noktalar ile süslenmiş taçları ile zengin betimlemeye sahiptir. Meleklerin boyanmasında kullanılan teknikten bahsedecek olursak; düz boyanan zemin üzerinde gölgeli boyama ile hacim kazandırılıp bazen altın bazen renk ile tahrir uygulanmıştır (resim 19, 20 çizim 12).

resim 19, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki melek figürleri (TSMK).

çizim 12, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki melek figürlerinin çizimi.

resim 20, EH. 1512, v. 1[b] 3. kanat detayı (rep.).

Meleklerin geneli yay kaşlı ve iri badem gözlüdür. Portreler aynı ten rengi boya ile boyanıp yanaklarda çenede ve göz kapaklarında noktalama tekniğinde kızıl kahverengi ile hafif gölgelidir. Melek figürleri cinlerden farklı olarak yarı profil ‘den resmedilmiştir (resim 21, çizim 13). Tasvirde tahtın sağında ve solunda yer alan melek grupları içinden iki örneği bu bölümde inceliyoruz. Tahtın solunda elindeki altın sahan üzerinde mavi bir kase tutan figür, yeşil, yakası rumi işlemeli elbisesi, yavruağzı ve siyah renklerde boyanmış altın ile tahrirlenmiş başlığı ile betimlenmiştir.

resim 21, E.H. 1512, v. 1^{b} sol arka plandaki melek detayı (rep.)

çizim 13, E.H. 1512, v. 1^{b} sol arka plandaki melek çizim detayı.

Yine tahtın solunda yer alan melek figürü kolları görünen iç elbisesi sarı renkte, dış elbisesi eflatun renkli ve yakası rûmi işlemelidir. Başındaki lacivert ve kırmızı renklerdeki başlığı altın ile tahrirlidir (resim 22, çizim 14).

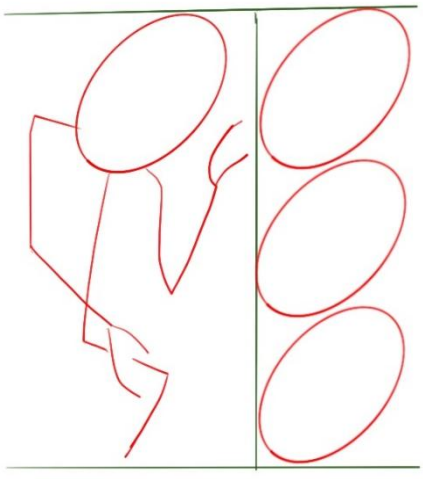

resim 22, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki tahta dayanmış melek figürü (rep.).

çizim 14, E.H. 1512, v. 1[b] sol arka plandaki tahta dayanmış melek figürünün çizim detayı.

Şekil 5'de incelediğimiz tahta dayanmış bir biçimde, gövdesi ve başı eğik olarak kısmen görebildiğimiz figür tasvirde yaklaşık olrak 2.6 cm uzunluk ve 1.1 cm enin'de bir alan kaplamaktadır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında üç baş uzunluğundadır. Tahtın iki yanında üst üste sıralanmış meleklerin tümü incelendiğinde aynı oranlarda olduğu dolayısıyla aynı kalıp üzerinde küçük duruş farklılıkları ile tasarlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 5, E.H. 1512, v. 1[b] melek figür oranları.

Ön planda bulunan iki melek, arka plandaki üst üste yerleştirilmiş olan meleklerden farklı olarak açık şekilde ve kompozisyonda birbirine paralel olacak şekilde simetrik bir biçimde yerleştirilmiştir. Duruş itibariyle uçuyor oldukları anlaşılan melekler diğer figürlerle birlikte tasvirde canlı bir hareket hissi uyandırmaktadır. Sağdaki melek sadece kollarını gördüğümüz mavi iç elbisesi, üzerinde kırmızı renk bir elbise elinde bir şey tutar gibi duruşu ve mor ipekli kuşağı uçuşurken resmedilmiştir. Kanatlarını incelediğimizde koyu yeşil renkli altın ile tahrirli iri tüyler, yavruağzı renkli siyah ve beyaz renk tahrirli hacimli, kısa tüyleri vardır. Kanadın damar kısmı açık mavi renklidir (resim 23, çizim 15).

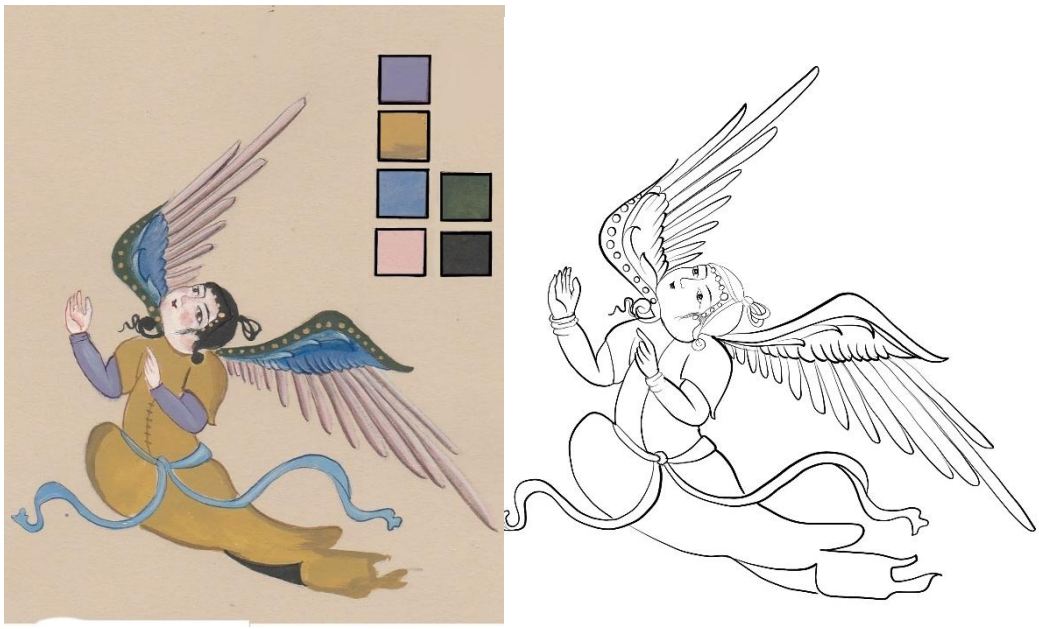

resim 23, E.H. 1512, v.1[b] ön plandaki melek figürü (rep.).

çizim 15, E.H. 1512, v. 1[b] sağda ön plandaki melek figürünün çizimi.

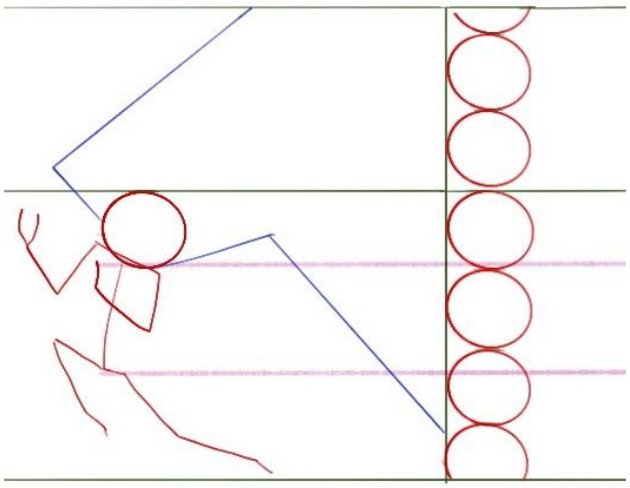
Soldaki melek eflatun iç elbisesi üzerine toprak sarısı tonlarında, mavi kuşaklı bir elbise içinde resmedilmiştir. Kanatlarında soğuk kirli pembe, mavi ve koyu yeşil renkler kullanılmış olup siyah tahrir ve beyaz ışık verilerek hacimlendirilmiştir. Kanadın koyu yeşil kısmı altın noktalar ile süslenmiştir (resim 24, çizim 16). Tasvirin genelinde meleklerin yüz ifadeleri saç kuaförleri benzer şekildedir. Meleklerin tepesi düğümlü, başlarının iki yanına sarkan kıvrımlı saçları altın süslemeli başlıkları vardır. Arka plandaki meleklerle aynı şekilde yarı profilden gördüğümüz portrelerine kızıl kahve tonda gölge ile hacim kazandırılmıştır.

resim 24, E.H. 1512, v. 1[b] solda ön plandaki melek figürü (rep.).

çizim 16, E.H. 1512, v. 1[b], solda ön plandaki melek figürünün çizimi.

Şekil 6' da, ön planda uçuşurken incelediğimiz melek figürü minyatürde, yaklaşık 4.7 cm uzunluğunda 4 cm eninde bir alanda yer almaktadır. Baş ölçüsü alındığında 4 baş uzunluğunda kanatlar ile birlikte ölçüldüğünde ise 6 baş uzunluğundadır. Kompozisyonda birbirine paralel olarak sağda ve solda tekrar edilmiş iki melek figürünün aynı kalıp üzerinden çalışıldığı görülmektedir.

Şekil 6, E.H. 1512, v. 1[b] ayakta duran melek figür oranları.

3. Cin figürleri

Tasvirin alt bölümünde 3 numaralı kısımlarda yer alan boynuzlarından cin olduğu anlaşılan üç varlık Süleyman'ın tahtını taşırken resmedilmiştir (resim18). Her biri farklı ten renginde ve farklı ifade ile betimlenmiştir. Soldaki cin sülüğen rengi altın süslemeli bir etekle resmedilmiş olup teni sıcak gri rengin tonları ile boyanmıştır (resim 25, çizim 17).

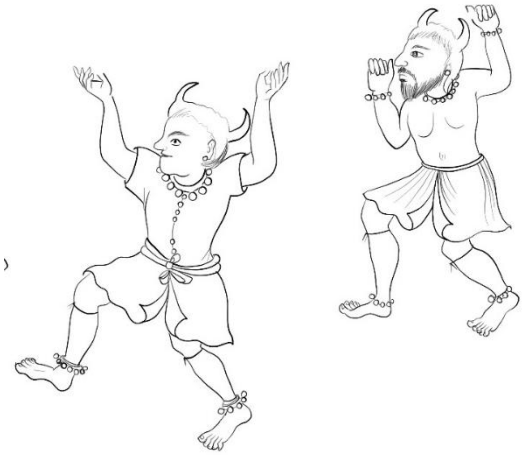
resim 25 , E.H. 1512, v. 1[b] cin figürü detayı (rep.)

çizim 17, E.H. 1512, v. 1[b] cin figürü çizim detayı.

Sağdaki cin etekleri altın ile bezeli eflatun rengi sadece belini örten bir giysi ile görülüyor. Sakallı ve boynuzlu portresi tam profilden çalışılmıştır. Ten rengi okra sarının tonlarında boyanmıştır. Ortadaki cin diğerlerinden farklı olarak koyu yağ yeşili tonda beyaz kemerli kolları ve eteği kısa altın nakışlı bir elbise ile betimlenmiştir. Teni hafif pembe ten rengindedir. Yanlardaki cinler sakallı betimlenirken ortadaki cin bıyık ve sakal olmadan betimlenmiştir. Cinler kollarında boyunlarında dizlerinde altın ile boyanıp mühre ile parlatılmış halhalları ile dikkat çekmektedir. Aynı rengin tonları kullanılarak ışık gölge ile hacimlendirilmiş bedenlerine kaslı ve güçlü bir etki verilmiş olduğu görülür. Bu şekilde hacimli boyama ile perspektif etkisi yoğun bir biçimde hissedilir (resim 26, çizim 18).

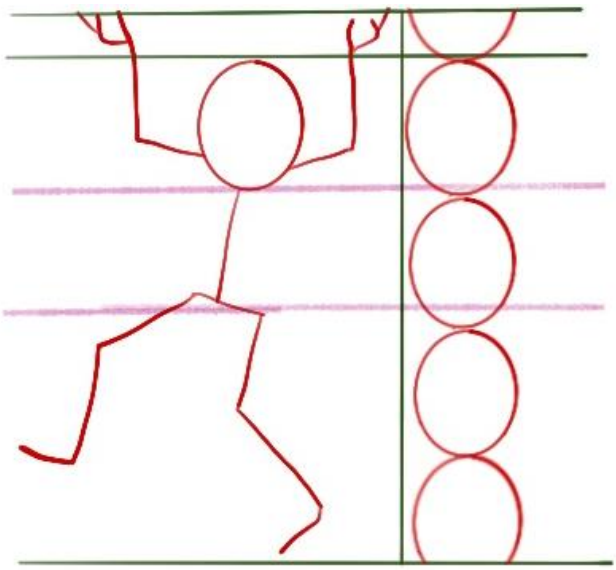

resim 26, E.H. 1512, v. 1[b] tahtı taşıyan cinler (rep.).

çizim 18, E.H. 1512, v. 1[b] tahtı taşıyan cinlerin çizim detayı.

Şekil 7' da ayakta durur pozisyonda tahtı taşırken hareketini incelediğimiz figürün tasvirde kapladığı alan uzunluk olarak yaklaşık 3.5 cm, eni ise, 2.5 cm'dir. Baş ölçüsü alındığında yaklaşık olarak dört baş uzunluğunda olduğu görülür. Diğer iki cin figürü de aynı kalıpta ve oranlarda tasarlanmış olup birbirinin tekrarı gibidir.

Şekil 7, E.H. 1512, v. 1[b] tahtı taşıyan cin figür oranları.

4. Objeler

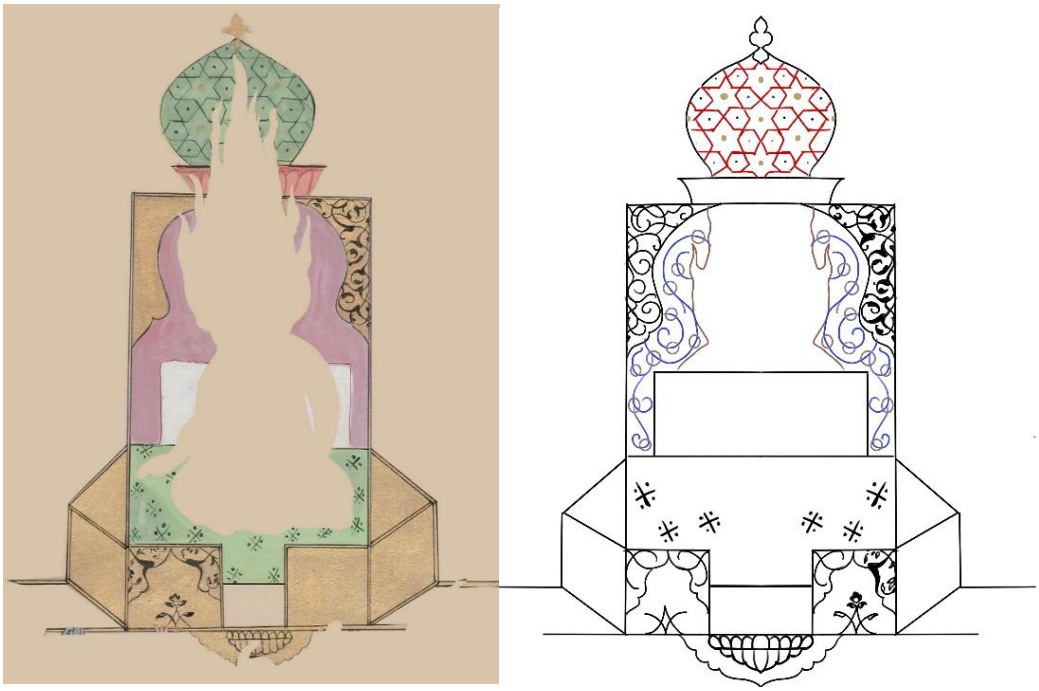
Kompozisyonda obje olarak Süleyman'ın tahtı ve birkaç sahan bulunmakta olup, burada sadece taht unsuru ele alınmıştır. Süleyman'ın tahtının soğan biçimli kubbesi limonküfü yeşili bir zemin ile boyanmış ve üzeri siyah mürekkep kullanılarak altılı yıldız[38] geometrik motifi şeklinde bezenmiştir. Yıldızların merkezindeki noktalar ve kubbenin tepesindeki âlem 'de ezilmiş altın kullanılmıştır (resim 27, çizim 19).

Tahtın iç kısmında sıcak tonda Japon çiçeği pembesi renkli zemin muhtemelen aynı rengin birkaç ton koyusu kullanılarak hatayî grubu motiflerle çift tahrir[39] tekniğinde bezenmiştir (resim 28). Süleyman'ın hemen sırt kısmında bulunan beyaz renkli seccadenin deseni; iki kenarı siyah ve bordo renkli rumiler ile bezelidir. Eseri

[38] Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme Bir Envanter Denemesi*, Lebib Yalkın yay., İstanbul 2000, s.38

[39] Çift tahrir: motifi meydana getiren parçaların havalı bir biçimde aralarında boşluk bırakılarak boyama yapılan tezhip tekniği.

yakından incelediğimizde buradaki beyaz boyanın büyük ölçüde döküldüğü tespit edilmiştir. Tahtın kubbesi ile aynı renkte boyanmış oturma alanı, siyah mürekkeple çarpı ve dört nokta şeklinde kurgulanmış bir motif ile süslenmiştir. Tahtın ön kısmında iki yanda bunun köşebentler ve tahtı çevreleyen altıgen kısım sıvama altın sürülerek boyanmış ve üzeri siyah mürekkep ile rûmi motifleri kullanılarak bezenmiştir.

resim 27, E.H. 1512, v. 1^{b} Süleyman'ın tahtı (rep.).

çizim 19, E.H. 1512, v. 1^{b} taht çizim detayı.

resim 28, E.H. 1512, v. 1[b], taht desen ayrıntısı (TSMK).

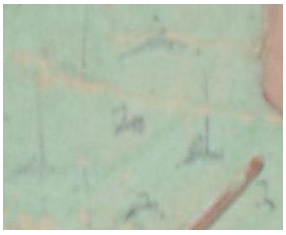
5. Doğa U...

Açık havada kurgulandığı görülen eserin arka planında mavi bir gökyüzü üzerinden hızlı fırça darbeleriyle resimsel bir biçimde yapılmış beyaz hareketli bulutlar görülmektedir (resim 29).

resim 29, E.H. 1512, v. 1[b] gökyüzü detayı (TSMK).

Açık yeşil bitki örtüsü üzeninde mavi gri renkli küçük bitki öbekleri sistemli ve zarif bir biçimde geniş bir alana yayılmaktadır. Yer yer boya dökülmeleri sebebiyle kâğıt renginin ’de görüldüğü izlenmiştir (resim 30).

resim 30, E.H. 1512, v. 1[b] bitki örtüsü detayı (TSMK).

2.2.2. Tahtında Oturan Saba Melikesi Belkıs

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 2[a]

Ebadı: 15x7,5 cm

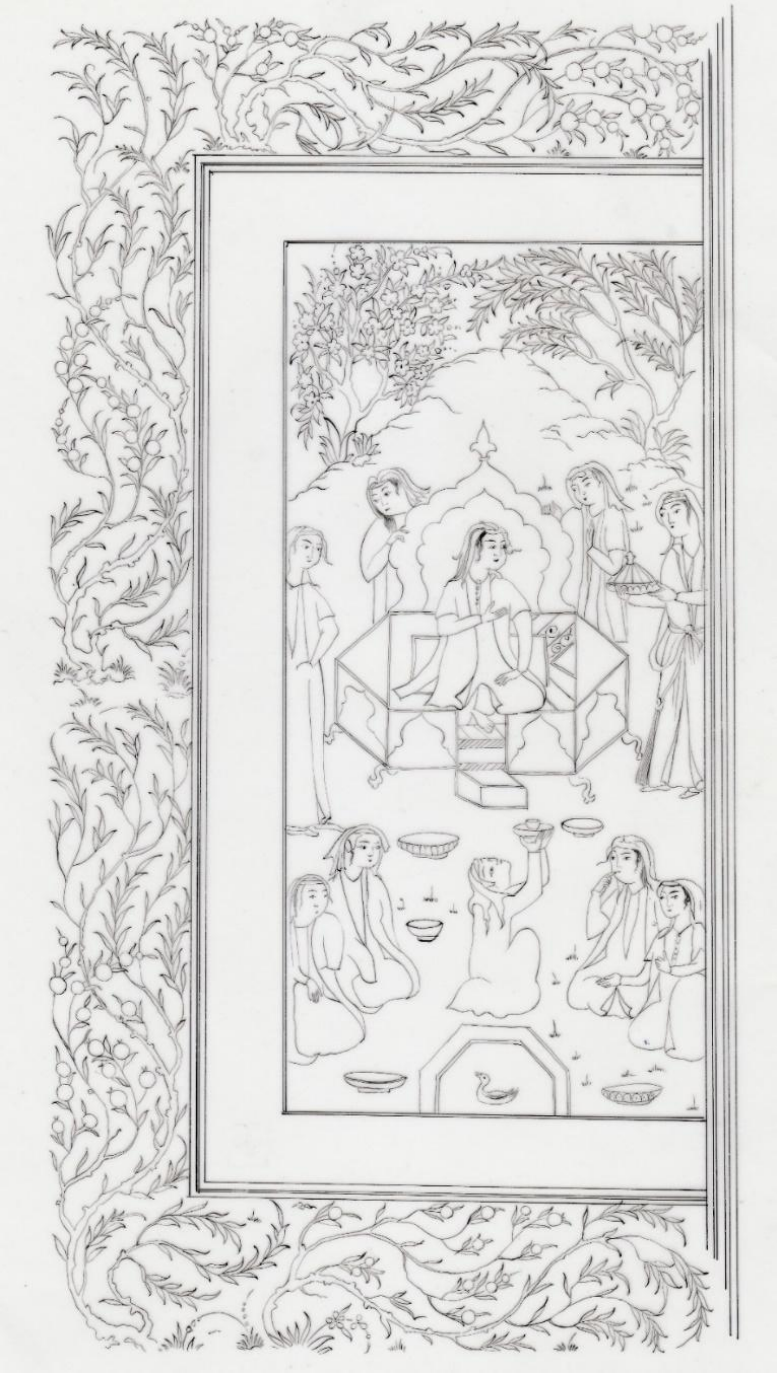
resim 31, E.H. 1512, v. 2[a] (TSMK).

Çift sayfa olarak tasvir edilen minyatür, 2 numaralı varağın a yüzündedir. Süleyman minyatürü 'nün devamı olması ve bir taht üzerinde görülüyor olmasından Saba melikesi Belkıs olduğu anlaşılan figür, gösterişli altıgen bir taht üzerinde ve

açık havada, etrafında hizmetkârları ile görülmektedir. Tasvirdeki figürlerin tamamı geniş alana yayılmış açık yeşil bitki örtüsü üzerinde yer alır.

Tahtın arkasında iki, tahtın iki yanında bedenlerinin bir kısmı çerçevenin arkasında kalmış olduğu için kısmen görebildiğimiz iki hizmetkâr birinin elinde bir sahan ayakta oldukları halde tasvir edilmiştir. Ön planda en altta bir havuzun etrafında çerçevenin sağında iki, solunda iki hizmetkâr oturarak sıralamış halde ve ortada elindeki tepsideki ikramı Belkıs'a sunarken bir hizmetkâr, toplamda dokuz hizmetkâr olacak şekilde tasvirde yer almıştır.

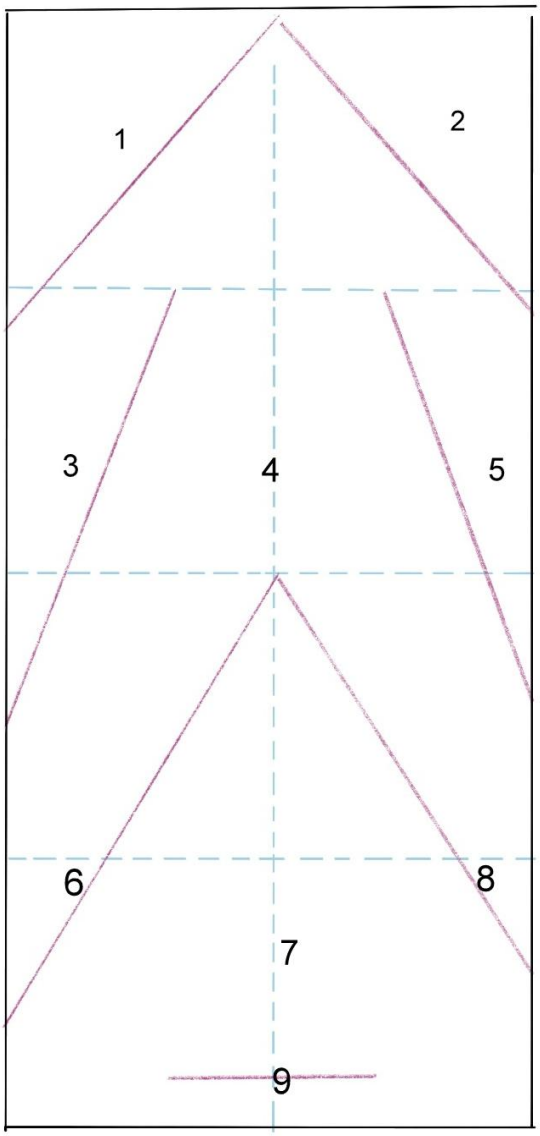
Tahtın hemen önünde gümüş renk boyanmış küçük bir havuz, üzerinde yüzen bir ördek olduğu halde betimlenmiştir. Havuzun iki yanında ve tahtın önünde çeşitli boşluklara dağılmış irili ufaklı altın beş adet sahan görülmektedir (resim 31, çizim 20).

çizim 20, E.H. 1512, v. 2[a] fırça ile çizimi (rep.).

Dikeyde ortadan bir eksen ile ikiye ayrılan, yatayda üç adet çizgi ile dört bölüme ayrılan kompozisyonda, birinci bölümde, sağda ve solda 1 ve 2 numaralı alanlarda bir tepenin üzerinde iki ağaç, koyu mavi boyanmış bulutsuz gökyüzü zemin üzerindedir. 2. bölümde 4 numaralı alanda kompozisyonun merkezinde Belkıs tahtı

üzerinde yer alır. Tahtın iki yanında 3 ve 5 numaralı alanlarda ise tahta paralel bir kısmı çerçevenin dışında kalan ayakta hizmetkâr figürleri yer alır. 7 numaralı kısımda Belkıs ile aynı hizada orta eksende bulunan hizmetkâr figürünün sağında ve solunda 6 ve 8 numaralı kısımlarda ise aynı oturuş biçiminde ikişer hizmetkâr yer almaktadır. 9 numaralı kısımda yine orta eksende taht hizasında küçük bir havuz bulunmaktadır. Kompozisyon bütünde incelendiğinde, orta eksene yerleştirilen tahtın iki tarafı birbirinin yansıması tekrarı gibidir (şekil 8).

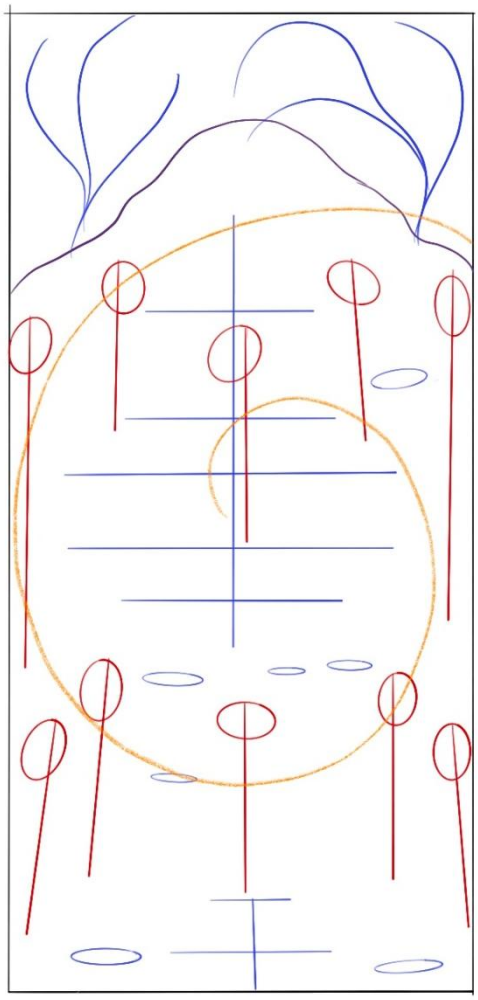
Şekil 8, E. H. 1512, v. 2[a] kompozisyon düzeni.

Kompozisyonda açık yeşil zeminin hakim olduğu söylenebilir. Ortada dikkat çeken lacivert sülyen renkleri ile ana figür, etrafındaki hizmetkarlar aynı renk tonlarının belli bir düzende tekrarı, sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanımı ile uyum sağlanmıştır. Altının kompozisyon genelinde yoğun bir biçimde objelerde ve figürlerin elbise detaylarında uygulandığı görülmektedir (resim 32).

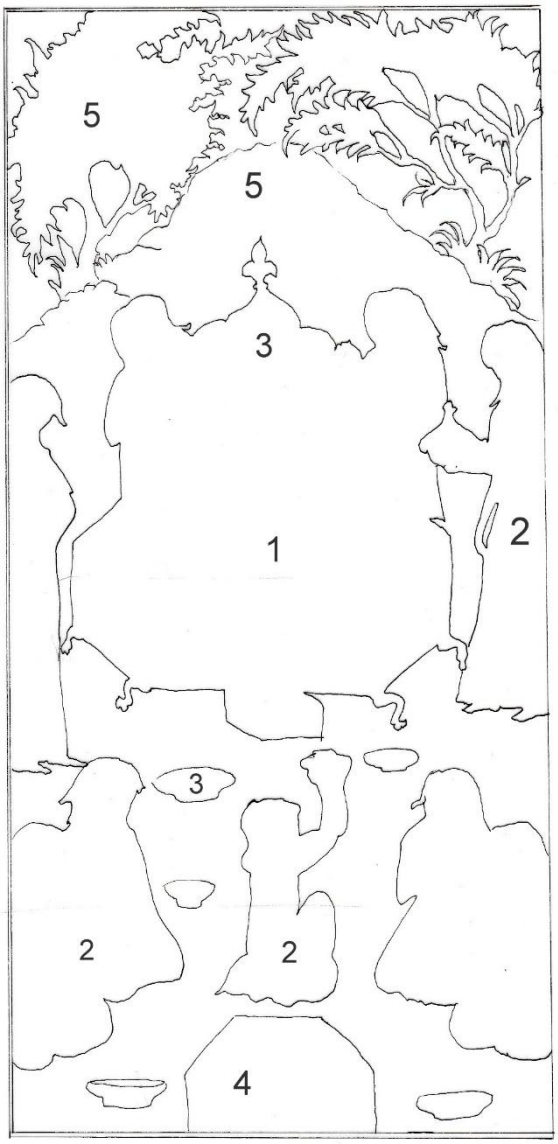
resim 32, E.H. 1512, v. 2a kompozisyondaki renk dağılımı.

V.2[a]' da incelediğimiz tasvirin figür ve obje dağılımı şekil 9'da görüldüğü gibidir. Orta eksende yerleştirilen nesne ve figürlerin sağında ve solunda birbirinin yansıması şeklinde simetrik bir yerleşim söz konusudur. Şekilde turuncu renk ile gösterilen bir noktadan başlayarak dairesel olarak genişleyen bir helezon üzerinde adeta birer motif gibi yerleştirilen unsurlar dengeli bir düzen içindedir. Taht sahnelerinde çoğunlukla görüldüğü şekilde çerçevenin sağında ve solunda kısmen gördüğümüz hizmetkârlar bakışı iki yandan ortaya doğru dairesel bir biçimde ortadaki figüre çekmektedir. Yine taht sahnelerinde sıkça görülen, önemli kişilerin hizasında konumlanan havuz da tasvirde dikkati ortadaki figüre çekmektedir.

Şekil 9, E.H. 1512, v. 2a, figür obje dağılımı

V.2[a'] da bulunan tasvirdeki öğeleri 5 bölümde inceleyebiliriz (şekil 10).

Şekil 10, E.H. 1512, v. 2[a], incelenecek bölümler.

1. Belkıs figürü

Tasvirin merkezinde Şekil 9'da 1 numaralı kısımda sırt kısmı soğan biçiminde tek basamaklı altıgen tahtı üzerinde Belkıs figürü görülmektedir (resim 33).

resim 33, E.H. 1512 v. 2[a] tahtında oturan Belkıs (rep.).

Belkıs'ın iç elbisesi lapis lazûli rengi sıvama boyanmış daha koyu bir lacivert ile tarihlenmiştir. Elbisenin üzeri ezilmiş altın ile artı ve dört nokta unsurları ile kurgulanmış bir motifin raport[40] (sonsuz) yerleşimi ile bezenmiştir. Lacivert elbisenin Üzerinde sülyen rengi bir kaftan bulunmaktadır. Sülyen rengi kaftanı su bazlı boyalarla sıvama boyanmış olup, kıvrımlarda koyu renk hafif taramalar ile hacim verilmiştir. Omuzları ve etek kısmı ezilmiş altın ile rûmili bir desenle, diğer boş kalan kısımlar da simurg motifinin sistemli olarak tekrarı ile bezenmiştir.

Belkıs'ın başındaki örtüsü beyaz olup, üzerinde kırmızı siyah çizgisel motifler görülmektedir. Saç örtüsünün üzerinde açık mavi tonda peçesi altın işlemelidir. İnce yay kaşlı, badem gözlü zarif portresi açık ten rengi ile boyanmış, yanakları çenesi göz kapakları hafif kızıl kahve tonda noktalama tekniği ile gölgelendirilmiştir.

[40] Kumaş üzerinde bir motifin sağa, sola, yukarı, aşağı düzenli tekrarı ile oluşan desen özelliğidir. (http://tekstilvefabrikalar.blogspot.com/2011/09/kumas-desenlemede-kullanilan-raport.html)

Yanaklarına düşen saçları kıvrımlı koyu kahverengidir. Kulağından sarkan küpeleri altın nokta şeklinde boyanmıştır. Elbisesinin altından bir kısmı görülen ayağının kınalı olduğu dikkat çekmektedir (resim 34, çizim 21).

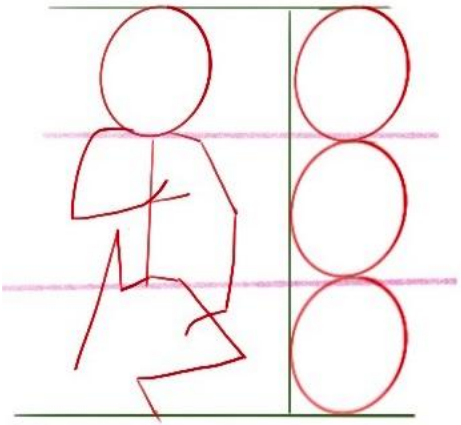

resim 34, E.H. 1512, v. 2[a], Belkıs figürü (rep.).

çizim 21, E.H. 1512, v. 2[a], Belkıs figürünün çizim detayı.

Şekil 11'de tahtında oturur biçimde yan sayfada tasvir edilen Süleyman peygambere dönük olarak betimlenen figür kompozisyonda yaklaşık 3.5 cm uzunluğunda, 2 cm eninde bir alanda yer alır. Alınan baş ölçüsüne göre yaklaşık üç baş uzunluğundadır.

Şekil 11, E.H. 1512, v. 2[a] Belkıs figürünün oranları.

1. Hizmetkâr figürleri

Bu bölümde, 2 numaralı alanlarda bulunan hizmetkâr figürlerini incelemekteyiz. (şekil 9). Kompozisyonda yer alan figürlerin uygulanmasında noktalama, tarama ve düz boyama tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir.

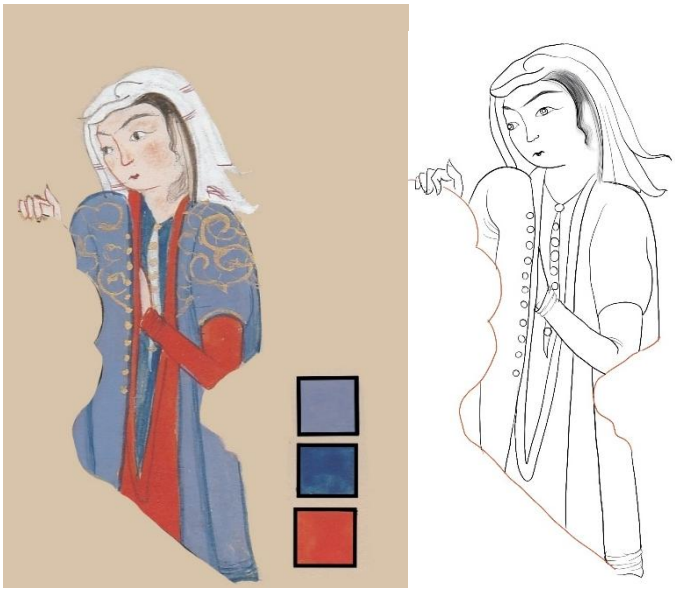
Tahtın arkasında sağda ve solda kısmen görebildiğimiz hizmetkârlardan, soldaki koyu yeşil düğmeleri ve biyeleri altın ile boyanmış iç elbisesi üzerinde sakin sarı tonda üzeri altın işlemeli bir kaftan ile görülüyor (resim 35, çizim 22).

resim 35, E.H. 1512, v.2[a] tahtın sol arkasındaki hizmetkar (rep.)

çizim 22, E.H. 1512, v.2[a] tahtın sol arkasındaki hizmetkarın çizim detayı.

Sağdaki figür, kırmızı iç elbisesi üzerinde açık mavi omuzları altın rûmi ve üzeri simurg motifi ile bezenmiş bir elbise içinde görülüyor (resim 36, 37, çizim 23). Saçları beyaz, üzerinde siyah ve kırmızı çizgileri olan bir örtü ile örtülmüştür.

resim 36, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın sağ arkasındaki hizmetkar (rep.)

çizim 23, E.H. 1512, v. 2[a], tahtın sağ arkasındaki hizmetkarın çizim detayı.

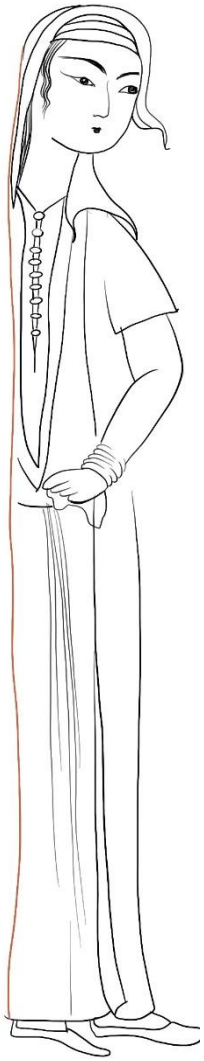

resim 37, E.H. 1512, v. 2[a], tahtın arkasındaki hizmetkar kumaş detayı (TSMK).

Tahtın iki yanında bir kısmı çerçevenin ardında kalmış olduğu halde iki hizmetkâr görülüyor. Tahtın sol yanında hafif aşağıda bulun hizmetkâr figürünün portresi yarı profilden resmedilmiş başında dönemin zevkini yansıtan, beyaz uçuşan bir örtüsü bulunmaktadır. Çene, yanaklar ve göz kapakları hafif tonda kızıl kahve ile noktalama tekniği ile hacimlendirilmiştir. Yine kızıl kahve ile yüz ve elleri tahrirle belirgin hale getirilmiştir. Yakası mavi, sülyen rengi elbisesinin, tahrirleri ve kıvrımları koyu kırmızı renk ile çekilmiş, üzeri altın simurg motifi ile işlenmiştir. Sülyen rengi elbisesinin üzerindeki dış giysisi, yağ yeşili zemin renginde boyanmış

kenarları siyah renk ile tahrir yapılmış üzeri ise ezilmiş altın kullanılarak hatayî grubu motiflerle süslenmiştir. Elbiselerin düğmeleri altın noktalar ile yapılmış yakından bakıldığında mühre ile bastırılarak parıltı ve hacim verilmiş olduğu görülür. Elinde bir parça kumaş olduğu halde betimlenen figür tasvire kısmen girmiş bir kısmı çerçevenin ardında kalmıştır (resim 38, çizim 24).

resim 38, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın solunda ayakta duran hizmetkar (rep.)

çizim 24, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın solunda ayakta duran hizmetkarın çizim detayı.

Sağdaki figür elinde altın kapaklı bir sahan tutarken resmedilmiştir. Eserin orijinalinde figürün yüzünün bir kısmında, elinde ve elbisesinin bazı kısımlarındaki

boyaların döküldüğü tespit edilmiştir (resim 39,40). Uygulama esnasında bu görünüme sadık kalınmıştır. Sakin sarı tonda iç elbisesi üzerinde uçları püsküllü beyaz kemerli eflatun kaftanının omuzları altın rûmi ile diğer kısımları ise naif üslupta serbest fırça darbeleri ile bezenmiştir (çizim 25).

resim 39, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürü (rep.).

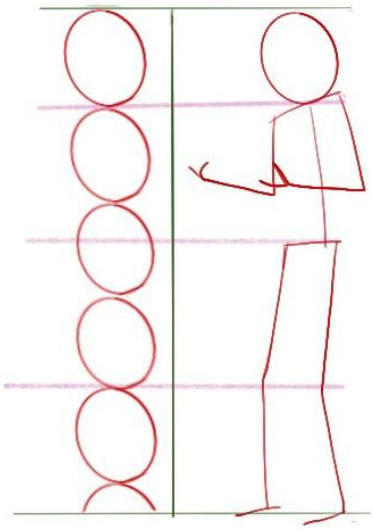
çizim 25, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürünün çizim detayı.

resim 40, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürünün portre detayı (TSMK).

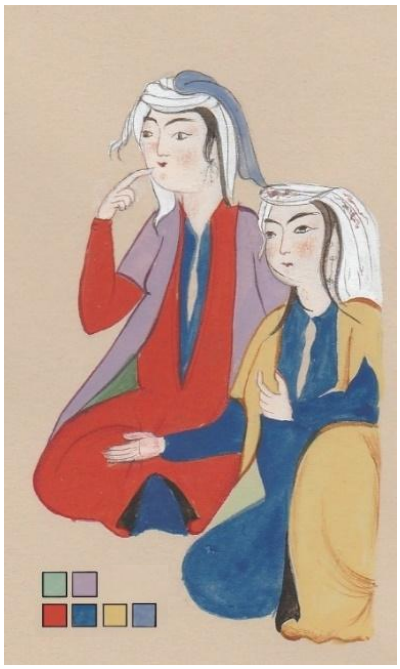
Şekil 12 ‘de incelediğimiz elinde altın bir sahan ile ayakta betimlenen hizmetkâr figürü, minyatürde yaklaşık olarak 5 cm uzunlukta ve 2 cm eninde yer kaplamaktadır. Baş ölçüsü alındığında yaklaşık beş tam, bir yarım baş

uzunluğundadır. Minyatürde sağında ve solunda ayakta yer alan iki figür birbirinin yansıması gibidir. Baş gövde oranları aynı olup bir kalıptan çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 12, E.H. 1512, v. 2[a] elinde sahan tutan hizmetkar figürü oranları.

Minyatürde ön planda küçük bir havuzun etrafına sıralanmış hizmetkârlardan sağ tarafta, en önde yer alan figür, lacivert zemin üzerine altın simurg ve rûmi motifleri ile işlemeli bir elbise ile görülüyor. Lacivert elbisenin üzerinde sakin sarı tonda kıvrımları kızıl renk ile tahrirli elbisesi ile görülen hizmetkâr kısmen çerçevenin dışında kalmıştır. Figürün jest ve mimiklerinden, yanlarındakilere hararetli bir şekilde bir şeyler anlatıyor olduğu anlaşılıyor. Başında, minyatürdeki kadın figürlerinin genelinde gördüğümüz şekilde bir örtü bulunmaktadır. Örtünün altından omuzlarına dökülen bukleleri görülmektedir. Eserin orijinal halinde yüzünde ve ellerinde kısmen boya dökülmeleri mevcuttur. Hemen arkasında şaşkınlık ifadesi bulunan hizmetkâr sülyen rengi ve altın işlemeli olan bir elbise, onun üzerindeki eflatun rengi dış elbisesinin omuzları altın rumili olarak bezenmiştir. Yüzünün yanlarına dökülen siyah bukleleri kulağında altın küpeleri vardır. Bazı yerlerde boya dökülmeleri gözlemlenmiştir (resim 41,42, çizim 26).

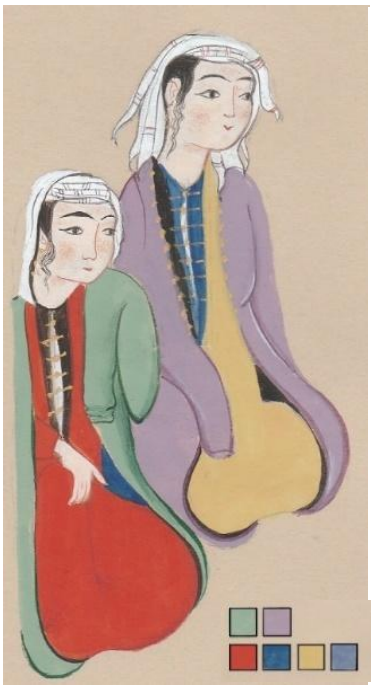
resim 41, E.H. 1512, v. 2[a] sağda turan hizmetkarlar (rep.)

çizim 26, E.H. 1512, v. 2[a] sağda turan hizmetkarlar.

resim 42, E.H. 1512, v. 2[a] minyatürde sağda oturan hizmetkarların elbise kumaşı detayı (TSMK).

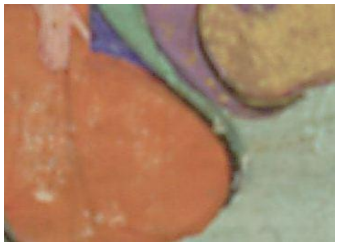
Havuzun sol tarafında sağdaki figürlere paralel iki hizmetkâr figürü yer alır, ön plandaki figür kırmızı iç elbisesi üzerinde düz yeşil boyanmış dış elbisesi omuzları rûmi işlemeli ve koyu yeşil renk ile tahrir ve hafif taramalar ile gölge yapılmıştır. Hemen arkasındaki hizmetkâr ise sarı elbisesinin üzerinde eflatun rengi omuzları altın rûmi diğer kısımları belli bir düzende altın noktalar ile bezenmiştir (resim 43, çizim 27).

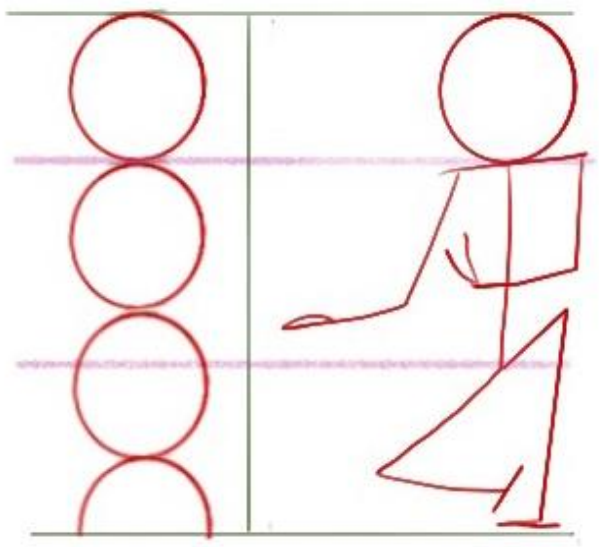
resim 43, E.H. 1512, v .2[a] solda oturan hizmetkarlar (rep.)

çizim 27, E.H. 1512, v. 2[a] solda oturan hizmetkarların çizim detayı.

resim 44, E.H. 1512, v. 2[a] solda oturan hizmetkarların elbise kumaş detayı (TSMK).

Şekil 13' de oturur biçimde yer alan hizmetkârlar tasvirde yaklaşık 3 cm uzunluğunda ve 2 cm genişliğinde bir alana sahiptir. Çizim şemasında yaklaşık üç tam ve bir yarım baş uzunluğunda olduğu tespit edilmiştir. Diğer üç hizmetkârın da aynı kalıp üzerinden çizildiği görülmektedir.

Şekil 13, E.H. 1512, v. 2[a] oturan hizmetkâr figür oranları.

Belkıs'ın tahtının hemen altında elindeki altın tepsi içindeki porselen tabağı balkısa uzatırken görülen figür biçim olarak diğerlerinden farklıdır. Hizmetkârın elbisesi koyu yeşil renkle düz boyanmış kontur çizgileri siyah renk boyanmıştır. Omuzlarından başlayarak sırtına doğru devam eden rûmili bir desen tamamlandığında salbekli[41] şemse[42] formunu andırmaktadır. Elbise kumaşının tamamında sağa sola diyagonal devam eden simurg (ördek) motifi görülmektedir (resim 45, çizim 28).

[41] Salbek: yazma eserlerde eski cild kapaklarında görülen şemse formunun iki ucunda bulunan uzantı şeklindeki süsleme

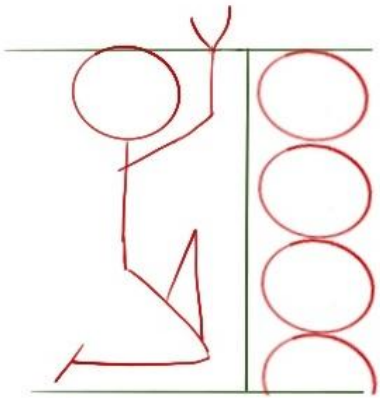
[42] Şemse: yazma eserlerin cild kapaklarında, zahriye (baş) sayfalarında çokça görülen Güneş biçiminde süs.

resim 45, E.H. 1512, v. 2[a] ortada oturan hizmetkar (rep.)

çizim 28, E.H. 1512, v .2[a], ortada oturan hizmetkarın çizim detayı.

Figür, tasvirde yaklaşık 3.5 cm uzunlukta 2 cm genişlikte bir alanda yer alır. Baş ölçüsü birim alındığında, üç tam bir yarım baş uzunluğundadır. Tasvirde orta eksen üzerinde tek bir biçimde yer alan ve tekrarı bulunmayan bu figür, tasvirin genelinde yer alan oturur biçimdeki figürerle aynı ölçüde fakat duruş bakımından farklı bir kalıpta tasarlanmıştır (şekil 14).

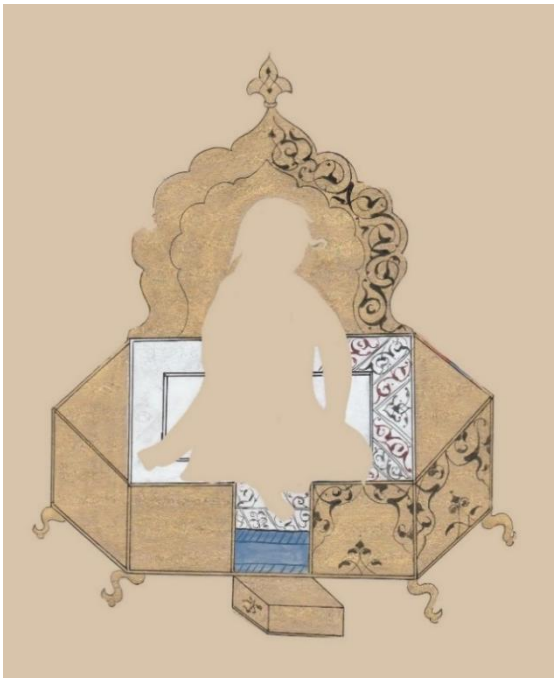

Şekil 14, E.H. 1512, v. 2[a], oturan hizmetkar oranları.

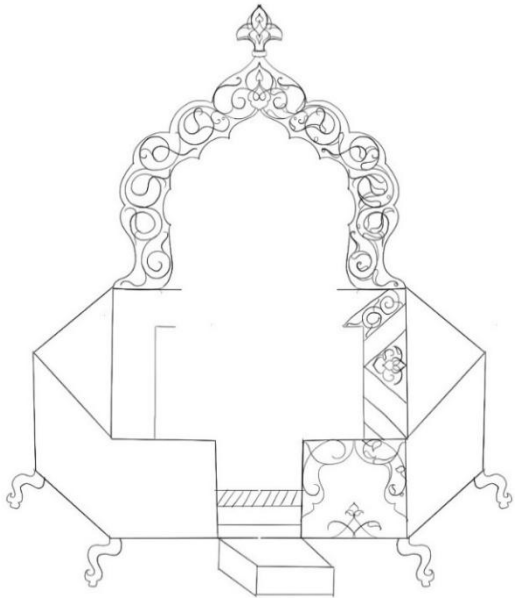
2. Objeler

Kompozisyonda taht ve yedi adet farklı büyüklükte ve şekillerde altın sahan yer almaktadır. Burada sadece taht ve üç sahana yer verilmiştir. Şekil 10'da 3 numaralı alanda bulunan, Belkıs'ın üzerinde oturduğu altıgen biçimli tahtın sırt kısmı soğan

biçiminde ve dilimlidir. Tahtın bütününde zemin sıvama altın ile boyanmış üzeri siyah mürekkep kullanılarak rumili kompozisyonlar ile bezenmiştir. Tek basamaklı tahtın oturma kısmında beyaz bir seccade kenar kısımları diyagonal çizgilerle bölümlere ayrılmış, içleri siyah ve kırmızı renkte rumili desende süslenmiştir (resim 46, çizim 29).

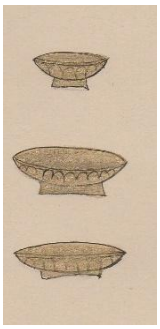

resim 46, E.H. 1512, v. 2[a] Belkıs'ın tahtı (rep.).

çizim 29, E.H. 1512, v. 2[a] tahtın çizim detayı.

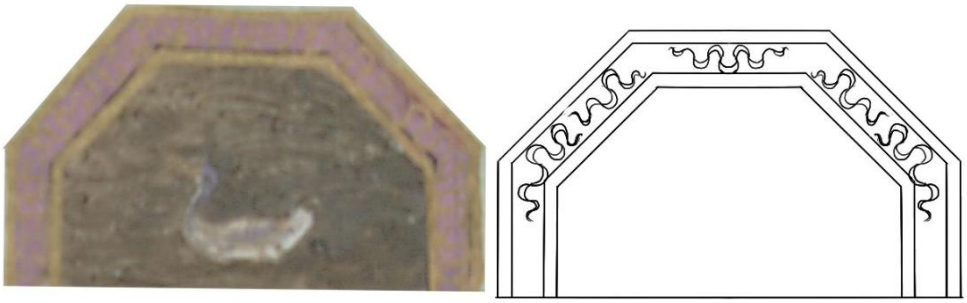
Minyatürde yedi adet altın sahan yer alır. Sahanlar, zeminde dağınık halde ve hizmetkârların ellerinde, çeşitli büyüklüklerde, sıvama altın sürülerek boyanmıştır. Siyah mürekkep ile tahrirli olup, üzerinde dendanlı, dilimli desenler yer almaktadır (resim 47).

resim 47, E.H. 1512, v. 2[a] çeşitli sahanlar (rep.)

3. Mimari Unsurlar

En ön planda içinde yüzen bir kuğu ile beşgen bir havuz görülmektedir . Havuzun sağına soluna ve eşitli yerlere dağılmış altın kaseler tabaklar görülmektedir. (resim 48, çizim 30)

resim 48, E.H. 1512, v.2[a] havuz detayı (TSMK)..

çizim 30, E.H. 1512, v.2[a] havuz çizm detayı.

4. Doğa Unsurları

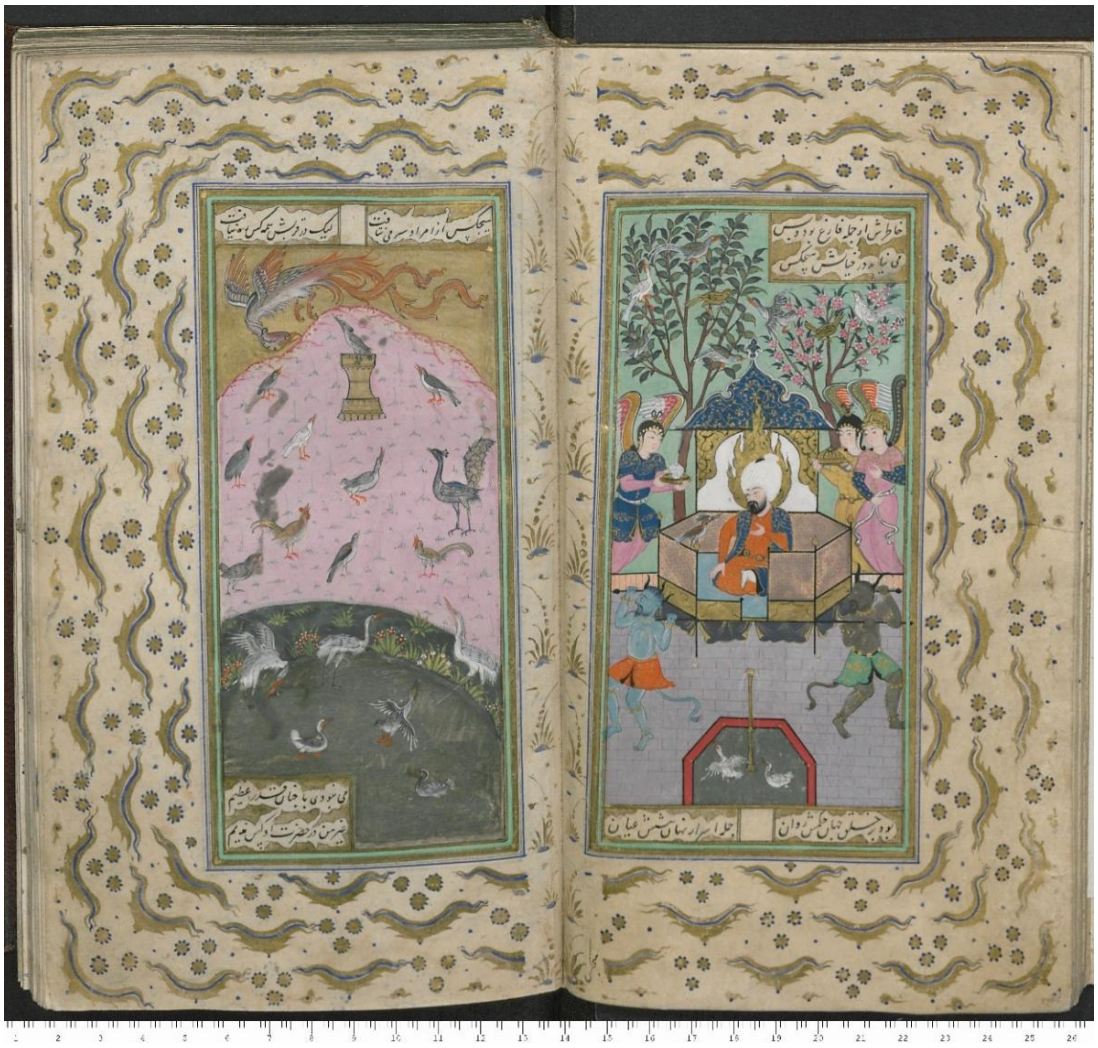
Belkıs ve hizmetkarları tasvirinde yoğun bir alanı kaplayan açık küf yeşili örtü üzerinde koyu yeşil küçük bitki öbekleri vardır. Su bazlı toprak boyalar oldukça ince bir biçimde sürülmüştür. Arka plandaki tepe yine aynı renkte boyanmış olup

oyuntuları hafiif gölge ışık şeklinde taramalar yapılarak hacimli kaya görünümü verilmiştir. tepenin sağında ve solunda canlı yeşil renkli yapraklarıyla çerçeveyi dolduran iki ağaçdan soldaki bahar mevsimi olduğunu hissettiren beyaz çiçek açmış halde resmedilmiştir. Tepenin sağındaki ağacın dalları açık kahve tonda boyanmış kontürleri koyu kahve tonda ve hafif gölgelidir. İnce yaprakları açık tonda yağ yeşili rengi ile boyanmıştır. Tepenin ardında ve ağaçların yaprakları arasından görebildimiz gökyüzü koyu mavi tonda düz ve bulutsuz olarak betimlenmiştir (resim 49).

resim 49, E.H. 1512, v. 2[a] minyatürdeki doğa unsurları (rep.).

2.3.TASVİR V.22[a] V.23[b]

resim 50, E.H. 1512, v. 22[b]-23[b] (TSMK).

Yazma eserde varak 22[b] ve 23[a]'da çift sayfa olarak hazırlanmış tasvirin 22[b] yüzünde Hz. Süleyman tahtında hüdhüd[43] ile konuşurken 23[a] yüzünde hüdhüd

[43] çıkardığı sese (Türkçe ibibik,farsça pûpe,ingilizce hoop poo vb.) veya başındaki sorguç şeklindeki tüylere göre (Türkçe çavuş kuşu, ibikli, Farsça şâne gibi) bir çok dilde farklı isimlere sahiptir. Hüdhüd ismi ise arapçadan gelir. *"Coraciiformes* " takımının "*upupidae*" familyasının tek üyesi dir.Kanatları kuyruğu siyah renkli, gövdesi

yüksekçe bir yerde ve çeşitli kuşlar toplanmış aynı yöne bakar halde görülüyor. Çerçeve hikâyede de geçtiği üzere bir tepenin ardında Sîmurg temsili de belirmiştir. Kuşların bakışları hayretle simurg'a yönelmiş olduğu halde betimlenmiştir. Sayfada hüdhüd ile birlikte on kuşun tasvir edildiği görülmektedir (resim 50).

---

pembemsi kahverengidir. Tepeliği'nin uçları siyahtır.Yuvasını çoğunlukla duvar deliklerine, ağaç kovuklarına yapan hüdhüd, daha çok Mısır'da ve Filistin bölgesinde bulunur. Eski mısırda Horosun simgelerinden biri olarak kabul edilir,Talmud'da "yaban horozu"(Ejd.,11/19;Tesniye,14/18) diye geçer. Kuranı Kerim, Hz Süleyman'ın vasıfları arasında Kuşdilini bildiği Cinlere, insanlara kuşlara hükmettiği ve onlardan oluşan ordularının bulunduğunu bildirir. Kuranı Kerim'de yer alan ayetlerden özetle konu şu şekildedir; Süleyman bir sefer esnasında orduları ile birlikte Bir karınca Vadisi'ne gelir ve kuşları gözden geçirir kuşlar arasında hüdhüdü göremeyen Süleyman sebebini sorar ve bunu ispat etmesini yoksa canımı yakacağını ve kafasını koparacağını belirtir. Çok geçmeden Hüdhüd gelip Hz Süleyman'a onun bilmediği Sebe ülkesinden haber verir ve bu ülke bir kadının yönetiminde olduğunu birden fazla tanrı edindiklerini söyler ve onların dini inançları hakkında bilgi verir. Süleyman bir mektup yazar ve Hüdhüd aracılığıyla melikeye gönderir. Melike mektubu Okur ülkesi nin önde gelen adamlarıyla istişare Edip Süleyman'ı bazı hediyeler göndermeye karar verir (Neml 27/1 6-35). Bu ayetlerin yanı sıra İslami literatürde başka bilgiler de mevcuttur. Beytülmakdisin inşasını tamamlayan Süleyman insan, cin, şeytan, kuş ve vahşi hayvanlardan bir Ordu toplar ve Mescidi harama oradan yemene gitmek üzere yola çıkar San'a da bir yerde konaklar. Su sıkıntısı çekmeye başlarlar. Hüdhüd toprağın altındaki suyu görebilme gücüne sahiptir. Hazreti Süleyman'a bu konuda rehberlik eder Fakat bulamaz. Bir başka rivayete göre ya'fûr adıyla Hüdhüd Hz Süleyman'ın meşgul olmasından faydalanarak dolaşmaya çıkar etrafta dolaşırken Sebe melikesi Belkıs'ın bahçesine rastlar Ufayr adında bir Yemen hüdhüdü ile karşılaşır. Ondan Belkıs'ın Ülkesi hakkında bilgi alır namaz vakti gelip de suya ihtiyacı olan Süleyman'ın hüdhüdü bulamamasından çekinse de krallığı dolaşır ancak geri döndüğünde ikindi olmuştur. Bu konuda daha birçok rivayetler vardır. Ebû ibâd, Ebû seccâd, Ebu Ahbâr islâmî literatürde hüthüt verilen isimlerden bir kaçıdır. Hüdhüd inanışa göre toprağın altındaki suyu görür, eşine bağlıdır, eşi ölünce Yeni bir eş aramaz anne ve babasına hürmetkâr yaşlandıklarında yiyeceklerini temin eden annesi öldüğünde uygun bir yer buluncaya kadar onu başında taşıdığı için güzel bir Tepelik ile donatıldığına inanılır. Benzer düşüncelere Yunan ve Roma'da da rastlanır. İslam edebiyatında Hüdhüd ona izafe edilen birçok özelliği ile çokça anılır. Hz Süleyman toprağın altında gizlenen düşman askerlerinin yerini Hüdhüd sayesinde bulmuştur. Bu yüzden Arapçada herkesin görmediği şeyi görebilen kimseler için absar min Hüdhüd "Tabiri kullanılır. İnsanları kötü bakışlardan koruduğuna inanılır. Bazı yerlerde hırsızlara karşı dükkânlara, kötü varlıklara karşı evlere asıldığı söylenir. Ve daha birçok özelliğe sahip olduğuna inanılan Hüdhüd rüya tabirlerinde de İyi ve güzel anlamlara yorumlanır. Hüdhüd'ün geçtiği yazılı edebi hikâyelerin İlki Ferîdüddin Attâr'ın Mantık'u-Tayr isimli Mesnevi türündeki eseridir. Kendilerine padişah seçmek için toplanan kuşlar Hüdhüd'ün kılavuzluğunda Kaf Dağı'ndaki, Sîmurgu aramaya çıkarlar. Kuşların bazıları bahaneler öne sürer, bazıları hastalanır, bazıları ise yolda ölür sonunda 30 Kuş Simurg'a ulaşır. Hüdhüd burada hakikat tacını taşıyan kuştur. Kuşların yolculuğu ise ruhun Allah'ı arayışının sembolize edilmiş halini temsil eder. Tasavvuftaki kesret, vahdet ve zuhur düşüncelerini sembolik bir biçimde işleyen çerçeve hikâye İran ve Türk edebiyatında çokça işlenmiştir. İran edebiyatında daha çok sevgiliden kadar getiren kuş olarak da kullanılmıştır. Mevlana'nın mesnevisinde, Süleyman'la ilgili bir hikâyede, Hüdhüd'ün yer altındaki suları görmesi zikredilmiş, Mantıku't-tayr da Kılavuz kuş olarak Mürşid özelliğiyle Türk Edebiyatında yer alır. Gül Şehrî'nin Mantık'u-tayr'ında Hüdhüdün aklı, kuşların halkı, Sîmurg' un tanrıyı temsil ettiği belirtilir. Ali Şîr Nevâî'nin lisânü't Tayr adlı mesnevisinde tasavvufi karakterdir. Allah'a ulaşmayı sembolize eder. Derviş Şemseddîn'in Deh Murg adlı mesnevisinde Her biri bir tipi, kişiyi temsil eden hekim sıfatıyla Hüdhüd'ün de bulunduğu 10 kuşun tartışması konu edilmiştir. Divan şiiri örneklerinde Maznum mesel veya Motif olarak karşımıza çıkar genellikle Kuranı Kerim'deki Süleyman kıssasına atfedilir. ÖMER FARUK HARMAN, CEMAL KURNAZ, "HÜDHÜD", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/hudhud (29.04.2019).

2.3.1. Süleyman ve Haberci Kuşu Hüdhüd

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 22[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 51, E.H. 1512, v. 22[b] (TSMK).

Minyatürdeki kompozisyon sayfada dikey olarak gelişmiştir. Sayfanın üst sağ köşesinde iki satır ve altta tek satır halinde nestalik hattı ile ve siyah mürekkeple

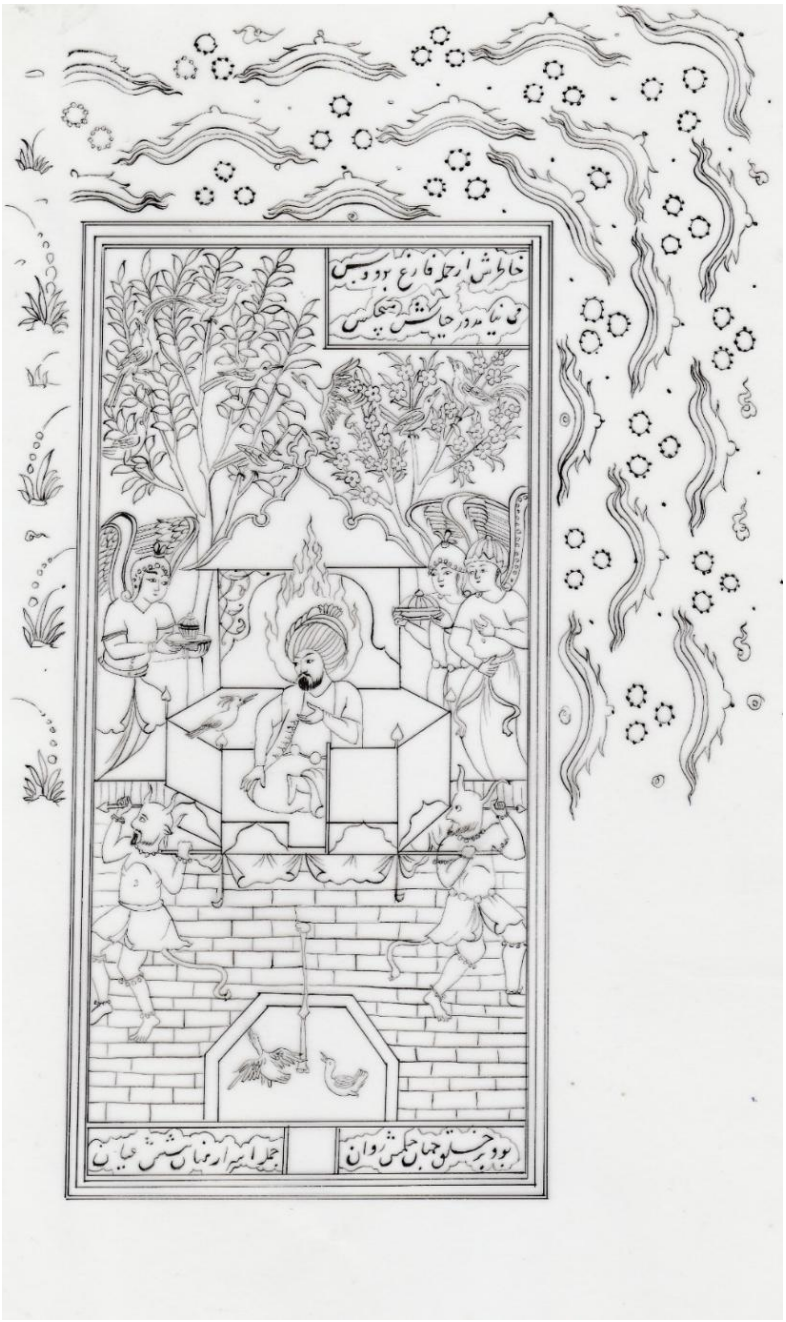
birer beyit yazılıdır. Yazılı alanların satır arası boşlukları ise altın ile beynessütur tarzda boyanmıştır. Arka planda tasvirin büyük kısmı açık yeşil düz boyanmış bir bitki örtüsü ile kaplıdır. Eflatun tuğla örülü zemin yeşil alandan turuncu renkli dikey olarak tek sıra halinde örülü bir duvar ile ayrılmıştır. Dilimli lacivert bir tepeliğe sahip altıgen, gösterişli tahtı üzerinde otururken görülen figür, Osmanlı padişahlarını andırır tarzda siyah serpuşlu sarığı ile betimlenmiştir. Başındaki altınla boyanmış alev biçimindeki hale Süleyman olduğunu kanıtlar özelliktedir.

Tahtın solunda görülen Hüdhüd kuşu'nun Süleyman'a bir haber getirdiği anlaşılmaktadır. Süleyman'ın tahtını mavi soğuk gri ve sıcak gri renklerde boynuzlu iki demon taşımaktadır. Tasvirde çerçeve kenarlarında kısmen görünecek bir şekilde konumlanmışlardır. Tahtın solunda bir melek elindeki altın bir tepsi üzerindeki beyaz kâseyi uzatırken bir kısmı çerçevenin dışında olacak şekilde resmedilmiştir. Tahtın sağında ise iki melek arka arkaya birbirini örtecek şekilde betimlenmiştir. Meleklerden tahta yakın olanın elinde yine altın bir tepsi Süleyman'a doğru uzatırken görülmektedir.

Arka planda yeşil zemin üzerinde sol tarafta açık ve koyu yeşil dolgun yapraklarıyla yüksekçe bir ağaç üzerinde, 5 adet kuş görülmektedir. Üstte bir altta iki kuş aynı renk tonlarında boyanmıştır. Gövdeleri koyu gri ile boyanıp beyaz boya ile tarama ile aydınlık verilmiştir. Kanatları ise hakiye çalan gri tonda boyanıp siyah renk ile tahrir yapılmıştır. Orta alanda bulunan iki kuştan biri, düz beyaz boyanıp gri renk ile yer yer taranarak ve siyah tahrir çekilerek boyut kazandırılmıştır. Diğer kuş altın ile düz boyanmış siyah mürekkep ile tahrir çekilmiştir. Kuşların gagalarında ve ayaklarında turuncu renk kullanışmış olup, gözlerinde altın nokta şeklinde bırakılıp iğne perdahı ile bastırılarak parlak canlı bir görünüm verilmiştir. Sağ tarafta koyu yeşil ince yapraklı pembe çiçekli bir ağaç üzerinde orada, biri altın ikisi gri ve beyaz tonlarda 3 adet kuş görülmektedir.

Ön planda taht hizasında önemli kişilere işret etmek amacıyla bu tür sahnelerde kullanılan, etrafı kırmızı tuğlalarla çevrili ortasında altın bir fıskiyeden su akarken görülen küçük bir havuz yer alır. Havuzun içinde biri yüzerken biri uçmak için havalanmış şekilde tasvir edilmiş 2 kuş daha görülür. Yoğun bir biçimde çeşitli kuşların farklı duruşlarda yer aldığı sahnede figürler ise çerçeveye çoğu zaman

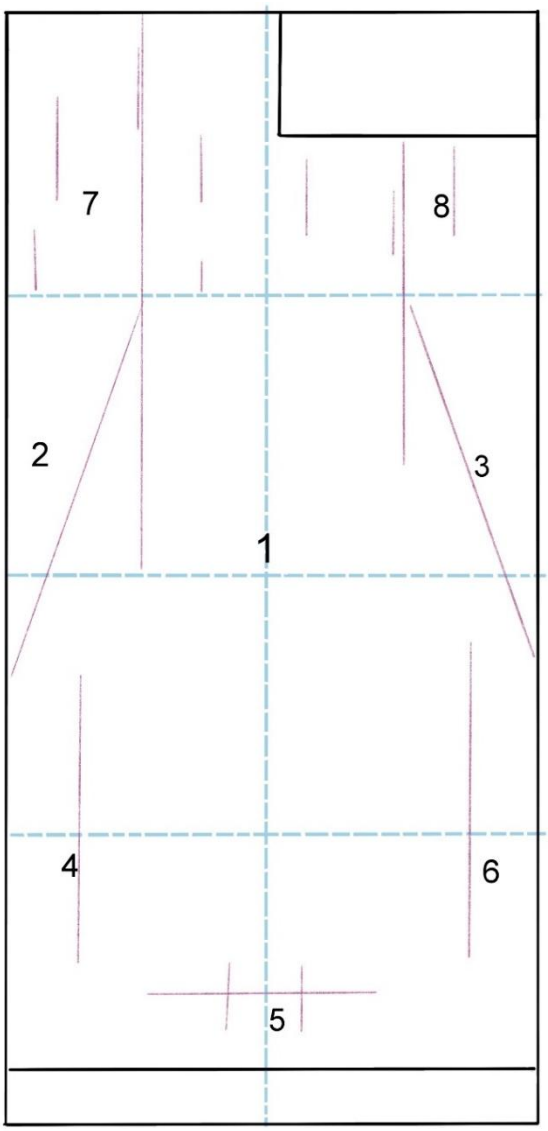
kısmen alınmış hareketleri ile tasviri durağanlıktan çıkaran özelliktedir (resim 51,çizim 31).

çizim 31, E.H. 1512, v. 22[b] fırça ile çizimi.

Kompozisyon dağılımını incelediğimiz şekil 15'de kompozisyon sayfaya dikey olarak konumlanmıştır. Yatayda zemin ve arka plan olmak üzere iki kısma

ayrılmıştır. Figür obje dağılımına göre yatayda üç dikeyde iki bölümde incelenebilir. 1 numaralı alanda orta eksene yerleştirilen taht unsuru kompozisyonun merkezinde yer alır.7 ve 8 numaralı alanlarda bulunan doğa unsurları birbirine paralel olarak yer alır. 2 ve 3 numaralı alanlarda yer alan melek figürleri tahta doğru hafif eğimli olarak konumlanmış olup, yatayda orta alanda bir birine paralel ve diyagonal bir biçimde yer alırlar. 4 ve 6 numaralı alanlarda sağa ve sola doğru dönük olarak aynı şekilde birbirini tekrarı gibi çizilen cin figürleri yine dikey eksene göre sayfanın sağında ve solunda birbirine paralel olarak yerleştirilmiştir. 5 numaralı alanda dikey orta eksende taht ile aynı çizgide küçük bir havuz yer alır. Havuzun içinde iki kuş yine sağ ve solda paralel olarak konumlanır. Kompozisyon bütününde simetrik olduğu görülür.

Şekil 15, E.H. 1512, v. 22[b] kompozisyon şeması.

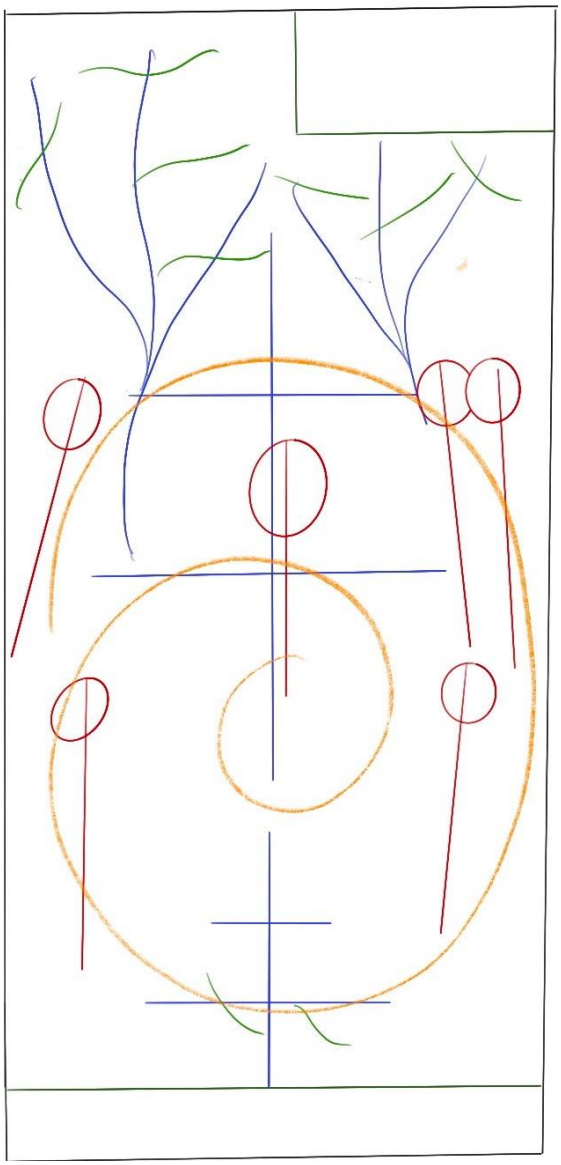
Açık yeşil gökyüzü ve lila bahçe karosu üzerinde geçen tasvirde renkler, tasvir genelinde tekrarlayan birbiriyle uyumlu sıcak ve soğuk dengesi ile yerleştirilmiş olduğu görülür (resim 52).

resim 52, E.H. 1512, v. 22[b] kompozisyondaki renk dağılımı.

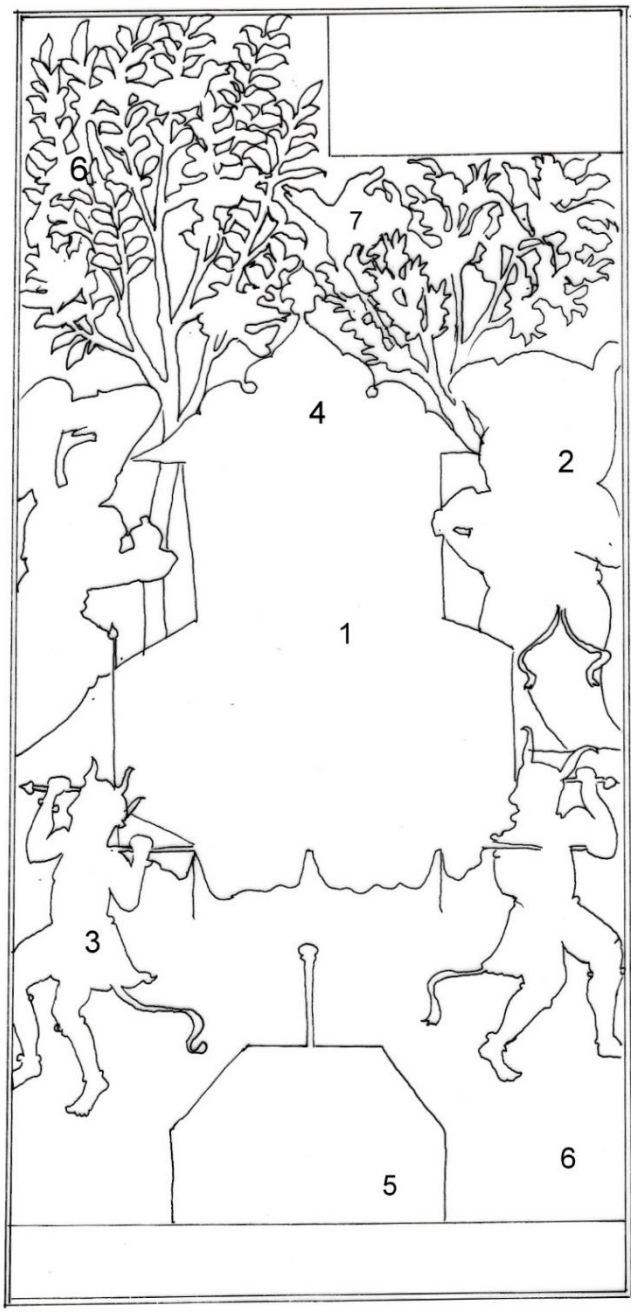
Kompozsiyondaki figür obje dağılımı şekil 16'de görüldüğü gibidir. Taht sahnelerinde sıkça rastlanılan şekilde bir tasarım karşımıza çıkmaktadır. Orta eksende taht ve tahtta oturan kişinin önemine işaret eden aynı hizada yerleştirilmiş

olan havuz dikkat çekmektedir. Çerçevenin sağında ve solunda kısmen görülen melekler ve cinler dairesel bir hareket oluşturur. Ortadan başlayan ve genişleyerek devam eden bir helezon üzerindeymiş gibi dağılan figür ve nesneler izleyicinin bakışını önce merkeze ve daha sonra diğer unsurlara çekmektedir.

Şekil 16, E.H. 1512, v. 22[b] figür obje dağılımı .

Varak 22[b]'de bulunan minyatürü 7 bölümde inceleyebiliriz (şekil 17).

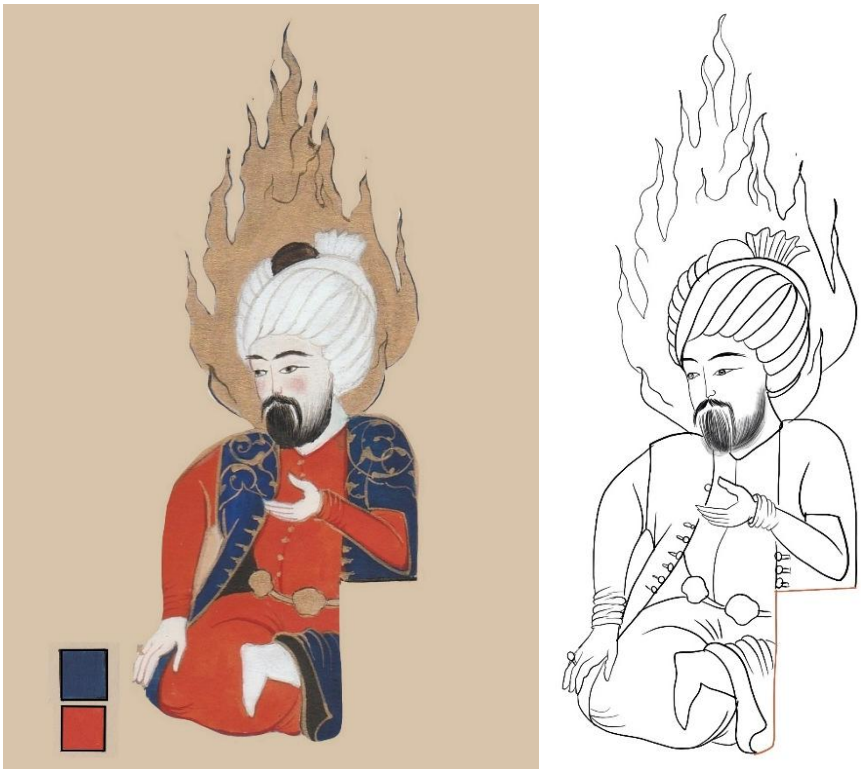

Şekil 17, E.H. 1512, v. 22[b] inceleme yapılacak bölümler.

1. Süleyman Peygamber Figürü

Şekil 16'da 1 numaralı kısımda, Süleyman bir eli dizine bir eli gövdesine yakın bağdaş kurmuş şekilde, solda tahtın bir kenarına konmuş olan hüdhüd'e bir şeyler anlatırken betimlenmiştir. Başında tıpkı bir Osmanlı padişahlarını andıran siyah

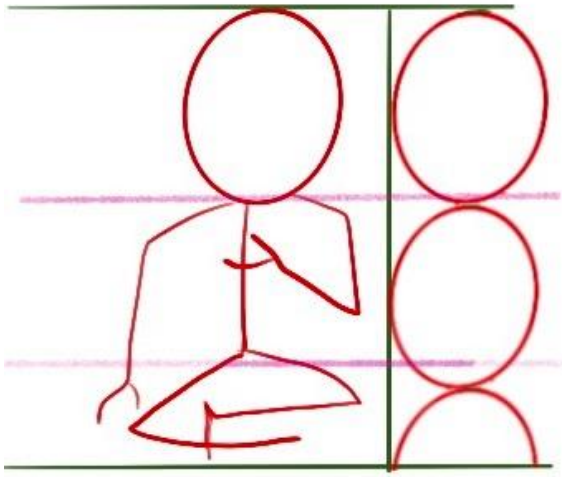
serpuşlu bir Sarık bulunur. Altın Alev biçimindeki hale Süleyman olduğunun bir işaretidir. Üzerindeki turuncu altın kemerli iç elbisesi serbest fırça darbeleri ile altın kullanılarak süslenmiştir. Dışındaki kaftan lacivert boyanmış omuzları altın, Rumili bir desen ile bezenmiştir. Düğmeleri, biyeleri, kontur ve kıvrımları yine altınla boyanmıştır. Elindeki altın yüzük Süleyman Mührü olmalıdır. Portresi yay kaşlı badem gözlü dür. Yanaklarına göz kapaklarına kızıl kahve ile noktalama tekniğinde hacım kazandırılmıştır. Yüzün kontörleri de kızıl kahve ile yapılmıştır. Bıyık ve sakalı ince fırça ile ince İnce gerçekçi bir biçimde taranmıştır (resim 53, çizim 32) .

resim 53, E.H. 1512, v. 22^{b} Süleyman figürü (rep.).

çizim 32, E.H. 1512, v. 22^{b} Süleyman figürünün çizim detayı.

Figürün duruşu ve başı dik konumdadır. Tasvirde kapladığı alan yaklaşık 3.5 santim uzunluğunda ve 2 cm enindedir. Oturur pozisyonda ki figürün başı ölçü olarak alındığında yaklaşık 2,5 baş uzunluğundadır (şekil 18).

Şekil 18, E.H. 1512, v. 22[b] Süleyman figürü oranları.

2. Melek figürleri

Tahtın sağında ve solunda yer alan melekler Eflatun karolu bahçe terasının gerisinde kısmen çerçevenin Ardında kalmıştır. Solda bir, sağda İki Melek ellerindeki ikramlıkları ile hazır olarak beklerken betimlenmiştir. Soldaki Melek pembe sade iç elbisesi üzerinde yarım boy lacivert renkli omuzları altın malzeme kullanılarak Rumi motifleriyle bezenmiş kaftan ile görülür. Kanatlarının damarları açık turuncu ile boyanmış beyaz ve siyah kontrolüdür tüyleri ise mercan rengi ve beyaz ile boyanmıştır elinde altın bir tepsi üzerindeki beyaz bir kâse tutarken resmedilmiştir (resim 54, çizim 33).

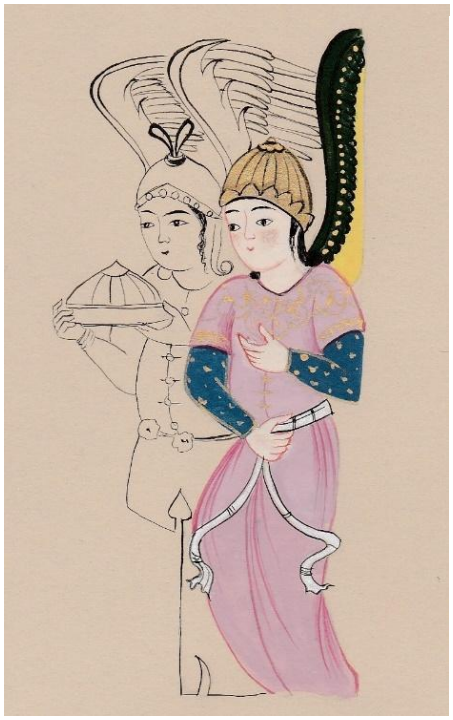

resim 54, E.H. 1512, v. 22^{b} soldaki melek figürü (rep.).

çizim 33, E.H. 1512, v. 22^{b} soldaki melek figürünün çizim detayı.

Sağdaki meleklerden Ön plandaki lacivert üzeri altın noktalı iç elbisesinin üzerinde pembe dış elbisesi yine altın süslemelidir. Elbisenin kıvrımları kontörleri koyu pembe ile tahrirlidir. Başında altın bir başlık olan meleğin kanatları kısmen görülür koyu yeşil açık sarı renklerde boyanmış damar kısmı altın noktalar ile süslenmiştir. Arka plandaki meleğin açık sarı elbisesi kırmızı renk ile tahrirlidir. Elinde büyük bir tabak ile hazır bir biçimde bekler meleklerin portreleri v.1b'de bulunan melekler gibi zarif çehreli, yay kaşlı, badem gözlüdür. Kızıl kahve tonunda noktalama tekniği ile portrelere hacim verilmiştir (resim 55, çizim 34).

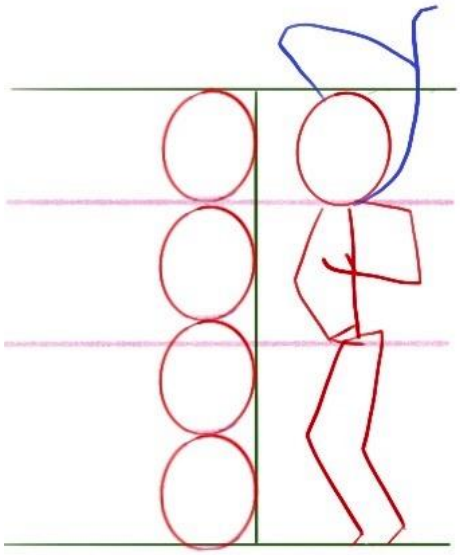

resim 55, E.H. 1512, v. 22^{b} sağdaki melek figürü (rep.).

çizim 34, E.H. 1512, v. 22^{b} sağdaki melek figürünün çizim detayı.

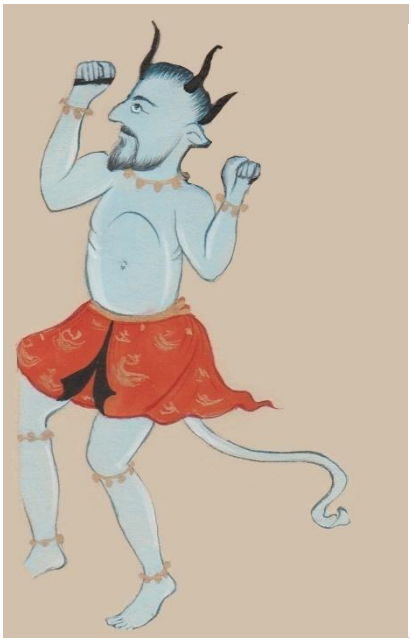
Figürün bir eli belinde bir eli göğüs hizasında tahta dönük olup, dizleri bükük ve başı dik olarak betimlenmiştir. Tasvirde yaklaşık olarak 4.5 cm uzunlukta ve 1.5 cm eninde bir alana yerleştirilmiştir. Figürün baş ölçüsü birim alındığında dört birim uzunluğunda olduğu görülür (şekil 19).

Şekil 19, E.H. 1512, v. 22[b] melek figürü oranları.

3. Cin Figürleri

Kompozisyonda tahtı taşıyan iki cin figürü yer almaktadır. Cinlerden, sağdaki koyu sıcak gri tonda boyanmıştır. Figürün açık yeşil eteği olup, üzerindeki nakışlar altın kullanılarak serbest fırça darbeleriyle boyanmıştır. Soldaki buz mavisi rengindeki figürün üzerindeki turuncu renk boyanmış eteği altınla serbest fırça darbeleri ile bezenmiştir. Cinler siyah boynuzları hafif taranmış sakal ve bıyığı ile görülmektedir. Cinlerden mavi olana beyaz ve koyu mavi renklerle tarama yöntemi kullanılarak hacım kazandırılmıştır. Koyu mavi ile kontur, siyah renk ile saç sakal taraması yapılmıştır. Koyu gri renkteki cin akıtma tekniği ile boyandıktan sonra açık renk ile hacim ve gölge verilip siyah renk konturle tamamlanmıştır. Kollarında boyunlarında ayak bileklerinde ve dizlerinde altın ile boyanmış takıları bulunmaktadır. Takılar nokta şeklinde boyanıp iğne perdahı ile bastırılarak parlak ve hacimli bir görünüm verilmiştir(resim 56, 57, çizim 35,36).

resim 56, E.H. 1512, v. 22[b] mavi cin figürü (rep.).

çizim 35, E.H. 1512, v. 22[b] mavi cin figürü çizim detayı.

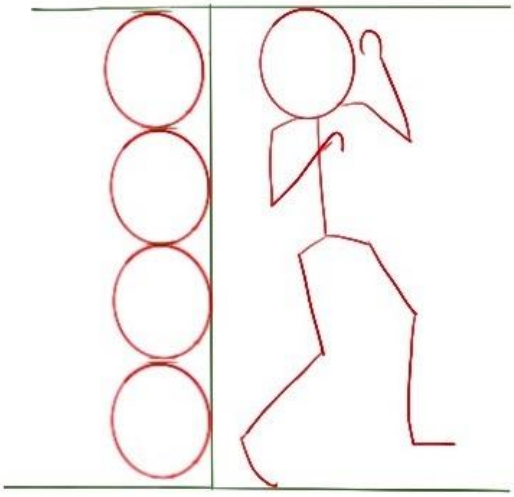

resim 57, E.H. 1512, v. 22[b] siyah cin figürü (rep.).

çizim 36, E.H. 1512, v. 22[b] siyah cin figürünün çizim detayı.

Tahtı taşır pozisyondaki cin figürlerinden sağdaki figür üzerinden oran incelemesi yapıldığında, kompozisyonda kapladığı alan yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm enindedir. Figürün baş kısmı ölçü alındığında dört baş ölçüsünde olduğu belirlenmiştir (şekil 20). Diğer cin figüründe aynı kalıpta olduğu görülmektedir.

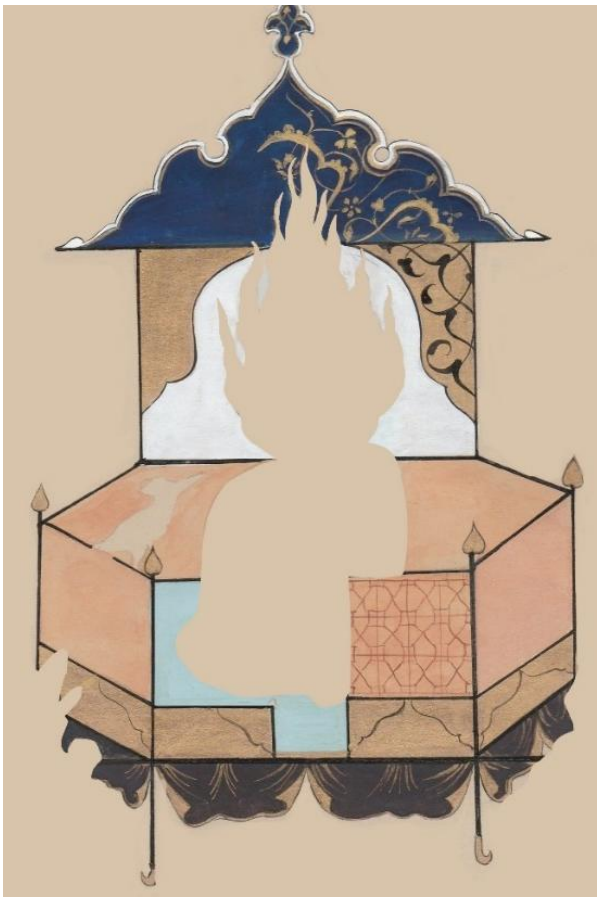
Şekil 20, E.H. 1512, v. 22[b] cin figür oranları.

4. Objeler

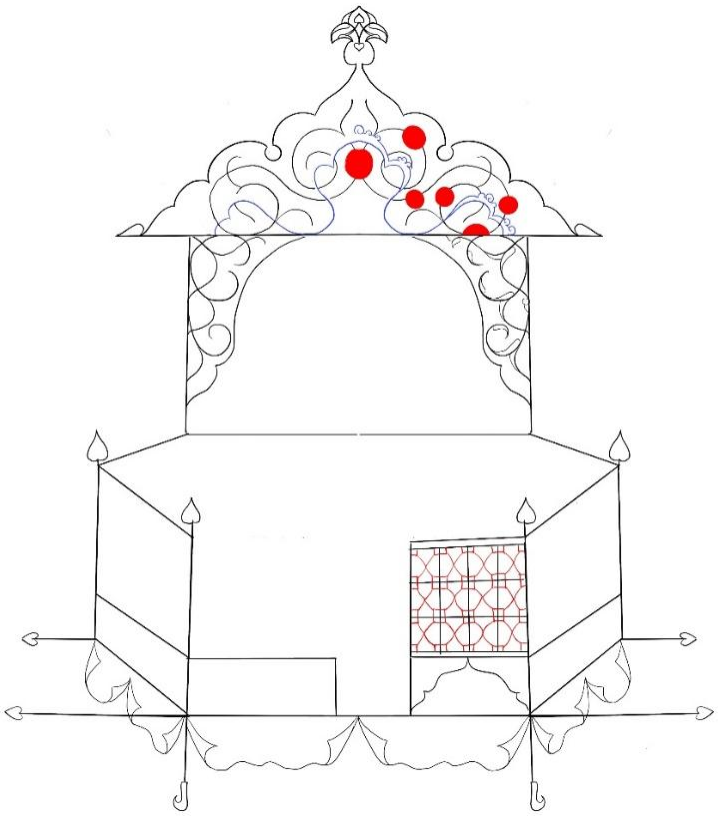
Minyatürde yer alan objeler, taht ve iki adet sahandan oluşmaktadır. Burada sadece taht unsuru ele alınmıştır. Süleyman'ın üzerinde oturduğu altıgen biçimindeki taht zengin süslemeye sahiptir. Sırtlık kısmı düz beyaz ile boyanmış olup, sağda ve solda bulunan altın köşebentler, siyah mürekkeple rumili bir kompozisyon ile işlenmiştir. Tepe kısmında ise dendanlı, dilimli kapalı bir formdadır. Zemini lacivert boyanmış olup, dışında altın ve beyaz renklerinde iki adet iplik geçmektedir. Lacivert zemin üzerinde, katlama eksenlerinde altın ile boyanmış ortabağ bulut motifleri yer alır. ¼ kompozisyonu kısmen gördüğümüz alanda hatayî motifleri ile çift tahrir tekniği altın malzeme kullanılarak uygulanmıştır. Formun tepesinde bir rûmi tepelik yer alır.

Tahtın kaide kısmında Süleyman mavi bir minder üzerinde oturur. Kaide sarıya çalan yavruağzı tonda düz boyanmış olup üzerindeki sekizgen bezeme dekorunda aynı rengin koyu tonu kullanılmıştır. Orijinal varak incelendiğinde boyanın büyük

ölçüde bozulduğu tespit edilmiştir. Kaidenin alt kısımları altın malzeme ile düz boyanıp köşebent formu çizilerek sade bir biçimde boyanmıştır. Tahtın etek kısmında koyu mavi gri renk bir kumaş bulunup kumaşın kıvrımlarında altın kullanılarak kumaş formu kazandırılmıştır (resim 58, çizim 37).

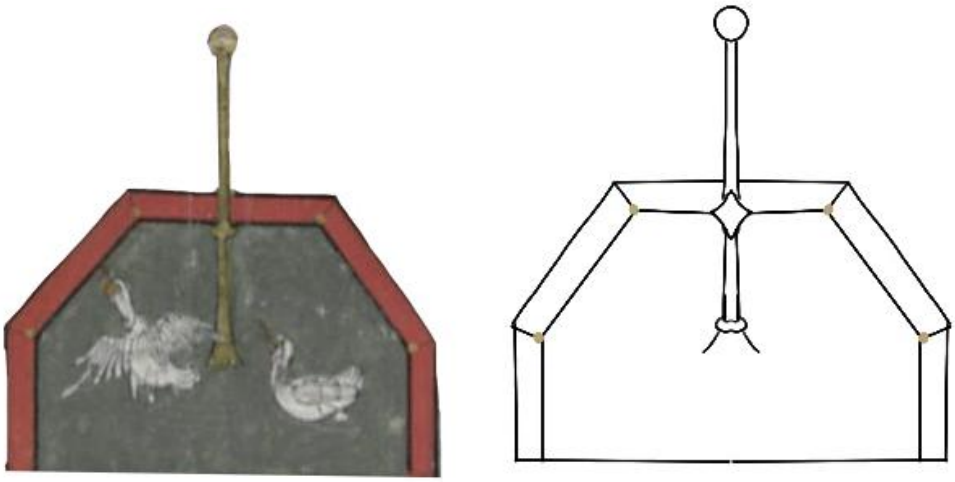
resim 58, E.H. 1512, v. 22^{b} taht detayı (rep.).

çizim 37, E.H. 1512, v. 22^{b} taht çizimi.

5. Mimari unsurlar

Kompozisyonda süs havuzu ve bahçe terası olmak üzeri iki mimari unsur yer alır. Parlak kırmızı renkli tuğlalar ile çevrilmiş havuz gümüş renkte boyanmış olup, beyaz renk ile hafif su dalgaları çizilmiştir. Havuzun ortasından ince su akan altın boyanmış bir fıskiye bulunmaktadır. Altın fıskiyenin sağında yüzerken solunda uçmak için kanatlarını açmış şekilde iki kuğu yer alır. Kuğular beyaz üzerinde gri taramalar yapılmış olup siyah renk ile ince tahrir geçilmiştir (resim 59, çizim 38).

resim 59, E.H. 1512, v. 22[b] havuz detayı (TSMK).

çizim 38, E.H. 1512, v. 22[b] havuz çizimi.

Tasvirde büyük bir alana sahip bahçe terası eflatun rengi zemin sürüldükten sonra sıcak tonda mor renk ile ince bir fırça yardımıyla karolar çizilmiştir (resim 60, şekil 21).

resim 60, E.H. 1512, v. 22 [b] mimari detay (TSMK).

Şekil 21, tuğla deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.216)

6. Doğa Unsurları

Minyatürdeki doğa unsuru olarak iki farklı tipte ağaç yer alır. Ağaçlar açık yeşil bir fon üzerindedir. İnce toprak boyalarla açık kahverengi boyanmış gövdeleri koyu

kahve ile gölgeli siyah ile tahrirlidir. Sağdaki ağaç, koyu yeşil renkli sivri yapraklıdır. Mevsimin bahar olduğunu fark ettiren çiçekleri açık pembe boyanmış koyu pembe ve beyaz noktalar ile boyutlu bir görünüm kazanmıştır (resim 61).

resim 61, E.H. 1512, v. 22^{b} 5.bölüm incelemesi (rep.).

7. Hayvan figürleri

Minyatürde ağaçların üzerinde 8 adet, havuzun içinde iki adet ve hüdhüd olmak üzere toplam 11 kuş yer alır. Kuşlardan bazısı beyaz, bazısı gri ve bazılarının ’da altın renginde olduğu görülmektedir. Kuşlar genel olarak düz boyanmış olup, tarama tekniği ile gerçekçi biçimde taranarak tüy hissi verilmiştir. Bu bölümde Benzer özellikte olan kuşlardan üç örneğe yer verilmiştir (resim 62,63,64).

resim 62, E.H. 1512, v. 22^{b} kuş figürü 1 (rep.)

resim 63, E.H. 1512, v. 22^{b} kuş figürü 2 (rep.)

resim 64, E.H. 1512, v. 22^{b} kuş figürü 3 (rep.)

2.3.2. Simurg ve Diğer Kuşlar

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 23[a]

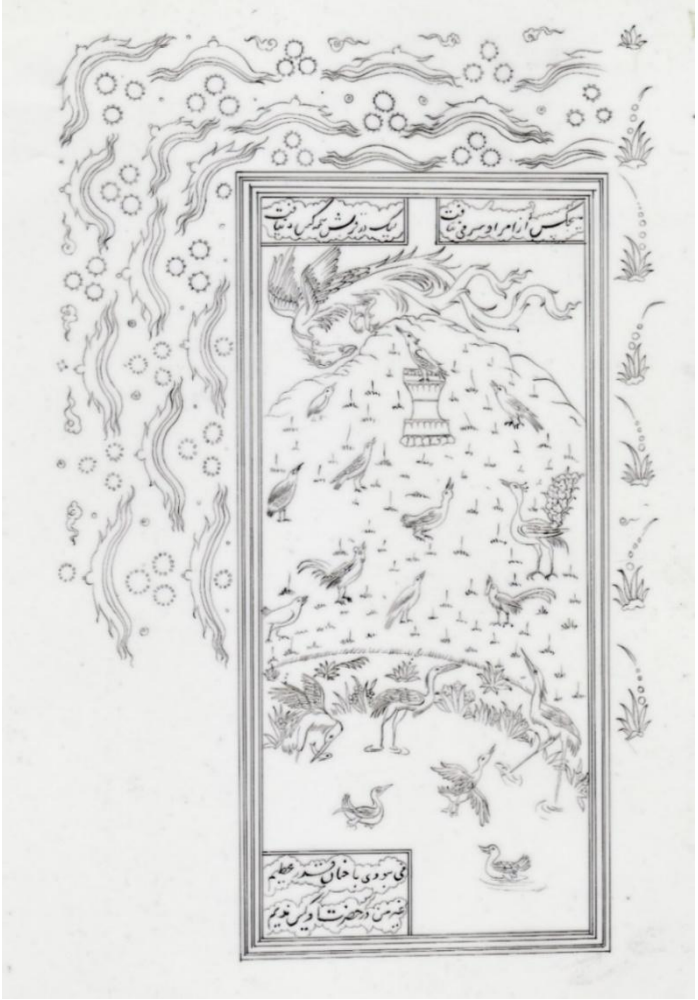
Ebadı: 15x7,5 cm

resim 65, E.H. 1512, v. 23[a] (TSMK).

Minyatür, yazma eserde v. 23[a] da yer alır ve sayfada dikey konumdadır. Kuşlar, Üç farklı zemine dağılmış bir biçimde betimlenmiştir. Arka planda sıvama altın boyanmış gökyüzü üzerinde tüm ihtişamı ile uçan simurg, üst çerçeveye yakın

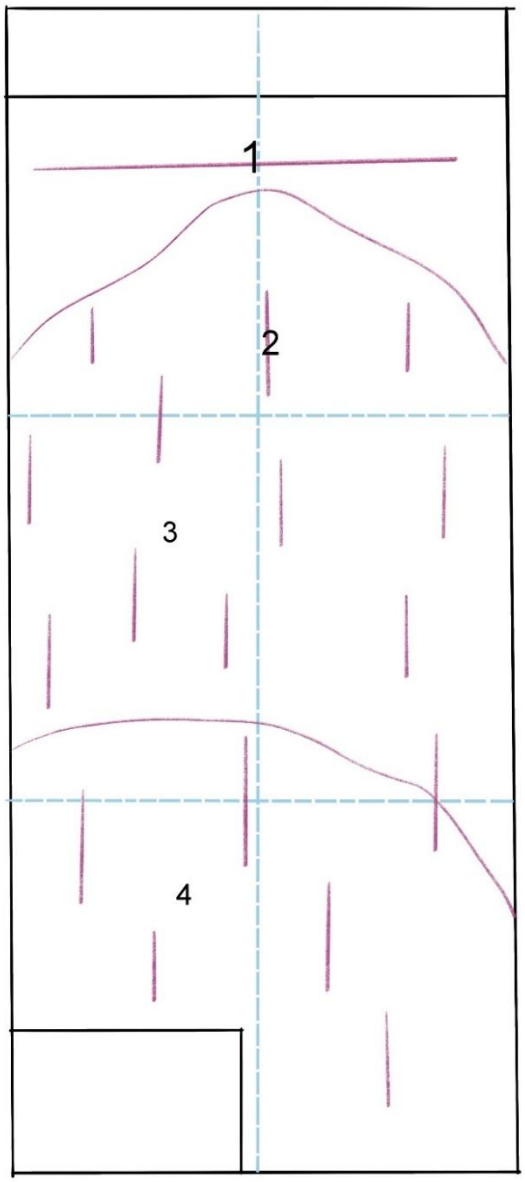
konumdadır. Orta kısımda altın bir sütun üzerinde hüdhüd, hikâye gereği diğer kuşlara mürşidlik ederken betimlenmiştir. Tavus kuşu, horoz, güvercin, bülbül, bıldırcın gibi kuşlar açık pembe zeminli bir bitki örtüsü üzerindedir. Ön planda muhtemelen gümüş boyanmış bir göl içinde farklı duruşlarda leylek, balıkçıl, ördek, kuğu gibi kuşlar bulunmaktadır. Tasvirdeki kuşlar aynı yöne bakan duruşlarıyla dikkat çekmektedir (resim 65, çizim 39).

çizim 39, E.H. 1512, v. 23[a] fırça ile çizimi (rep.).

E.h. 1512 23[a]'da bulunan kompozisyon sayfada dikey olarak gelişmiştir. Üst çerçeveye yakın tek satır ve sol alt köşede iki satır halinde nestalik hattı ile birer

beyit yer alır. Yazılı alanın satır araları altın ile beynessütur tarzda boyanmıştır. Simurg en tepede 1 numaralı alanda, yatay olarak sağ ve sol çerçeveye yakın konumdadır. Üste yakın ve orta eksende bir yükselti üzerinde 2 numaralı alanda hüdhüd, 3 numaralı alanda pembe zeminde, kompozisyonun sağında ve solunda dengeli bir biçimde dağılmış diğer kuşlar ve 4 numaralı alanda göl kenarında ve üzerindeki kuşlar ile kompozisyon tamamlanır (şekil 22).

Şekil 22, E.H. 1512, v. 23[a] kompozisyon şeması.

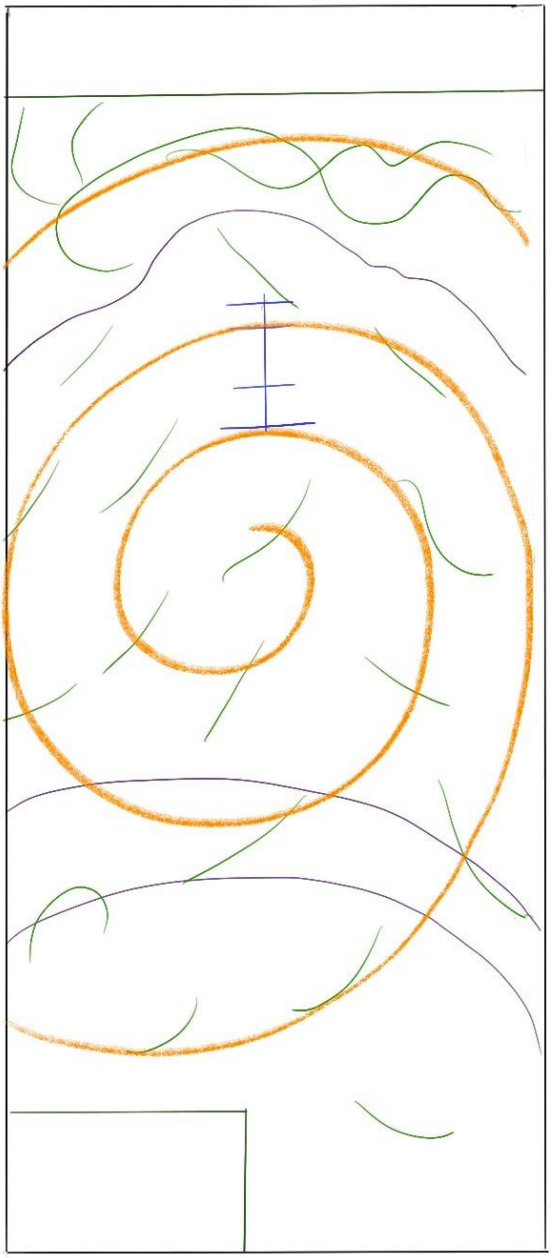
Minyatür altın gökyüzü, pembe bitki örtüsü ve gümüş gri göl olmak üzer üç renk zeminde yer alır. Pastel renklerin hâkim olduğu söylenebilir. İlk bakışta açık

pembe zemin dikkat çekicidir. Soğuk tonların yanında sıcak tonlar dengeleyicidir (resim 66).

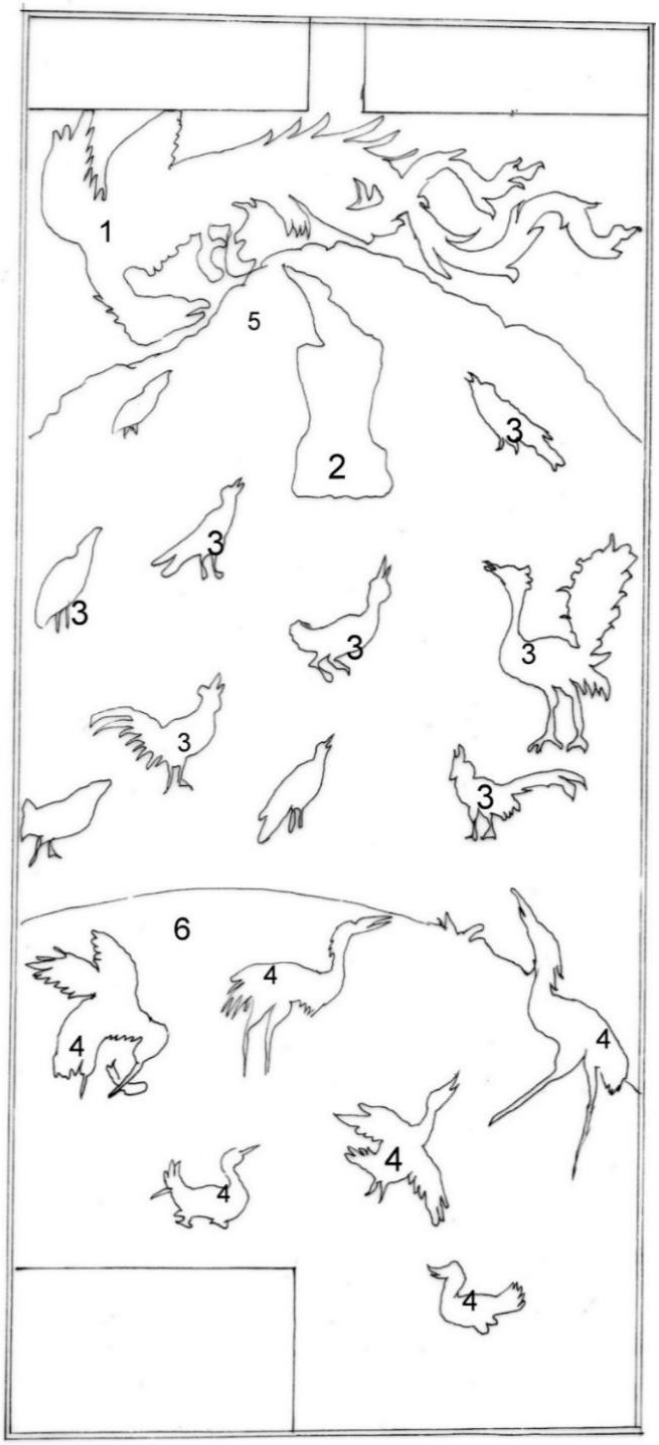
resim 66, E.H. 1512, v. 23[a] kompozisyondaki renk dağılımı.

Minyatürde ilk bakışta sayfayı bölen üç faklı renkte boyamış alanlar görülür. Bu alanlara dağılmış farklı türdeki kuşlar farklı duruşları ile dinamik bir sahne hissi vermektedir. Şekil 23'de turuncu renk ile gösterildiği gibi kompozisyon elemanları helezoni bir yapı oluşturacak biçimde yerleştirilmiştir. Bu sayede her birini birbirine bağlayan aynı şeye yönelten duyguyu da izleyiciye aktardığı görülmektedir.

Şekil 23, E.H. 1512, v. 23[a] figür obje dağılımı.

E.H. 1512 v.22 [a]'daki minyatürü 6 bölümde inceleyebiliriz (şekil 24).

Şekil 24, E.H. 1512, v. 23a tasvirdeki incelenecek bölümler.

1. Simurg

Altın zemin üzerinde renkli gövdesi turuncu parlak tüyleri ile ihtişamlı simurg temsili, dalgalı boyanan gövdesine tarama tekniği ile tüylü bir hava verilmiştir. Kanatları çeşitli renklerde açıklı koyulu olarak taranmış beyaz ve siyah renk kullanılarak tahrir ile hareketli ve hacimli bir his verilmiştir. Sîmurg 'un gagası pençeleri ve kuyruğu turuncu renkte boyanmış olup aynı rengin açık tonu ile hafif ışık verilerek hacim kazandırılmıştır (resim 67, 68, çizim 40).

resim 67, E.H. 1512, v. 23[a] Simurg figürü (rep.).

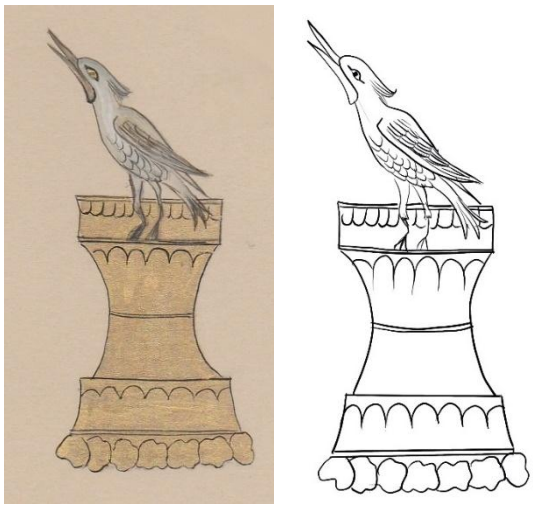
çizim 40, E.H. 1512, v. 23[a] Simurg figürünün çizim detayı.

resim 68, E.H. 1512 v. 23[a] Simurg figürü kanat detayı.

2. Diğer kuşlar

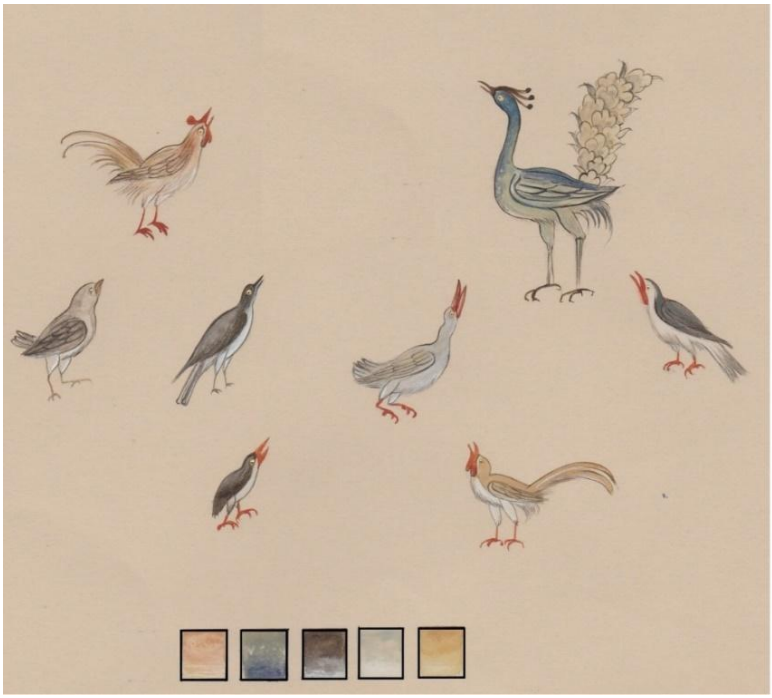
Kompozisyonda sîmurg dışında, on biri pembe zeminde, altısı gölde olmak üzere toplamda 17 adet kuş bulunmaktadır. Altın ile boyanmış üzerinde siyah mürekkep ile çeşitli şekiller bulunan bir kaide üzerinde görülen kuş hikâye gereği kuşların kılavuzu hüdhüd olmalıdır. Pembemsi kahve tonda boyanmış gövdesi koyu renk tahrirli kanatları gagası ve başındaki ibibiği ile simurg temsiline doğru yönelmiş halde görülmektedir (resim 69, çizim 41).

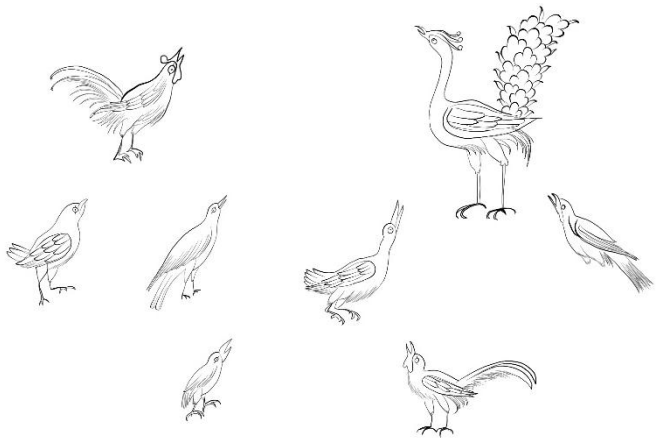
resim 69, E.H. 1512, v. 23[a] hüdhüd (rep.).

çizim 41, E.H. 1512, v. 23[a] hüdhüd kuşunun çizim detayı.

Pembe zeminde gördüğümüz kuşlar, her biri kendi doğasına uygun biçimde boyanmış renklerde ve biçimdedir. Tavus kuşu, yeşil, sarı, gri renklerde adeta parlak bir görünümdedir. Horoz pembemsi krem rengi tüyleri kirli beyaz gövdesi turuncu ibibiği ve ayakları ile dikkat çeker. Kuşlar, gerçeğe uygun bir biçimde stilize edilerek resmedilmiştir (resim 70, çizim 42).

resim 70, E.H. 1512, v. 23[a] minyatürdeki pembe zemindeki kuşlar (rep.).

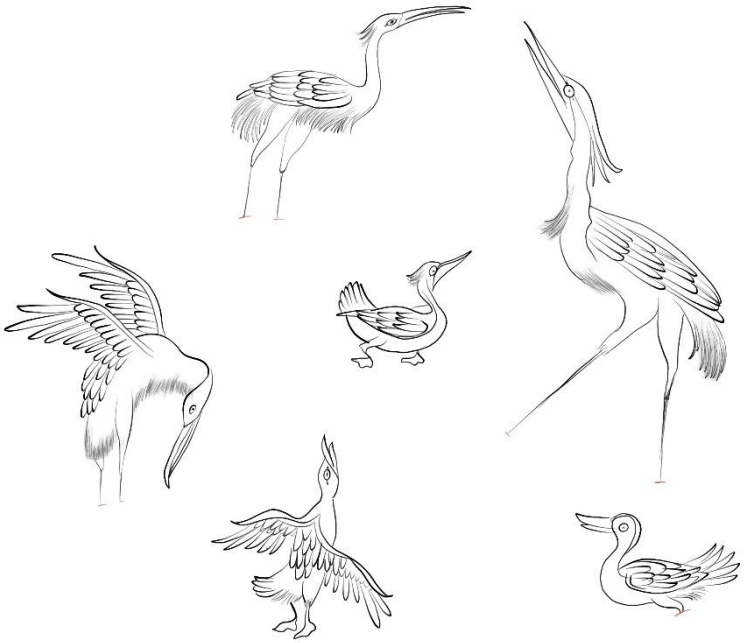

çizim 42, E.H. 1512, v. 23[a] minyatürdeki pembe zemindeki kuşların çizim detayı.

Kompozisyonda, ön plandaki gölde bulunan kuşlar, farklı duruşlarda fakat çoğunlukla aynı yöne bakarken görülür. Ördek, leylek, balıkçıl, pelikan v.b. doğal görünümünde ve gerçeğe yakın olarak betimlenmiştir. Beyaz ve gri rengin tonlarında gördüğümüz kuşlar ince fırçalar ile tarama yöntemiyle tüy hissi verilecek şekilde boyanmıştır (resim 71, çizim 43).

resim 71, E.H. 1512, v. 23[a] göldeki kuşlar (rep.).

çizim 43, E.H. 1512 v. 23[a] göldeki kuşların çizim detayı.

3. Doğa Unsurları

Minyatürün geniş bölümüne yayılan açık pembe tonda zemine boyanın hafif ve sulu bir biçimde sürülmüş olduğu yer yer nohudi kâğıt zemininin fark ediliyor olmasından anlaşılır. Lacivert renkli küçük bitki öbekleri tüm zeminde dengeli boşluklar oluşturacak biçimde serpiştirilmiştir. Tepenin sınırları kırmızı ile tahrir çekilerek belirgin hale getirilmiş olup, öncesinde açık sarı ve beyaz renkler kullanılarak tarama tekniği ile aydınlık ve hacim verilmiştir. Orijinal nüsha incelendiğinde yer yer koyu ve iri lekelenmeler görülmüştür. Bu lekelenmeler muhtemelen karşı sayfadaki renklerin bu sayfaya geçmesiyle oluşmuştur.

resim 72, E.H. 1512, v. 23[a] zemin ve tepe detayı (rep.)

Muhtemelen gümüş renk ile boyanmış olup, gümüşün kararması ile koyu gri renge dönüşen gölün üzerine beyaz çizgilerle hafif su dalgaları yapılmıştır. Göl, kenarında koyu yeşil bir zemin üzerindeki açık yeşil yaprakları, beyaz ve kırmızı renklerde çiçekli ve çiçeksiz bitki öbekleri ile çevrili olduğu halde betimlenmiştir (resim 73).

resim 73, E.H. 1512, v. 23[a] göl ve bitki detayı.

2.4. TASVİR V.39[b] V.40[a]

resim 74, E.H. 1512, v. 39[b], 40[a] (TSMK).

Yazma eserde varak 39[b] ve varak 40[a] da çift sayfa olarak hazırlamış olan tasvir, Rum kızına âşık olan Şeyh San'an'nın hikâyesini konu edinir[44]. 39[b] numaralı

[44] Şeyh San' an zamanının piridir. Dört yüz müridi bulunur ve Haremde elli yıl Şeyhlik yapmıştır. Aşikâr ve mahrem olana sırlara Vakıf imiş. İlim ve amel sahibi, Şeyh San' an ömrü boyunca Umre yapmış 50'ye yakın kez hacca gitmiştir. Halka yol gösteren bir rehber olmasına karşın bir gün gelir birkaç gece peş peşe bir rüya görür. Rüyasında Harem'den Rum diyarına göçmüş ve burada bir puta secde ettiğini görür. Bu dertten canını kurtarıp kurtaramayacağının endişesi ne kapılır. Fakat bilir ki hiçbir kimse yoktur ki bu yolda karşısına engeller çıkmış

olmasın veya ona dert uğramış olmasın karşısına çıkan bu engelden kurtulan kimsenin hakkın yoluna kadar gidebileceğini, engeli aşamayan kimsenin belalarla dolu yolu uzadıkça uzayacağını bilirmiş. Düşüncelere dalan pir, sonunda müritlerine " bir müşkülü olduğunu ve Rum diyarına gitmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine 400 Seçkin müridi onunla birlikte Rum diyarına doğru yola çıkar. Kâbe'den yola çıkıp Rum diyarının öteki ucuna dek ilerler, baştanbaşa dönüp dolaşırlar. Tesadüfen bir yüksekçe binanın önünde gelirler. Şeyh, Pencerenin önünde bir kızın oturduğunu görür. Bu kız Hristiyan ruhani 'nin kızıdır. Cemal burcunda, güzellik göğünde hiç sönmeyen bir güneştir. O dilberin zülfüne Gönül bağlayan kimse Onun zülfün hayaliyle zünnar[44] bağlardı. Gözleri âşıklar için bir fitne kaşları ise güzellikte eşsiz ve benzersiz idi. Âşıkların yüzüne bir kez baksa gamzesiyle canlarını alırdı. Suya kanmış lal dudakları bütün Cihan'ı susuz bırakmıştı. Yüzbinlerce gönül Yusuf gibi kanlara gark olmuş, o kuyuya baş aşağı düşmüştü. Saçında güneş gibi bir mücevher, yüzünde siyah ipekten bir peçe vardı. Rum kızı yüzünden peçeyi kaldırınca, şeyhin kuşağı tutuşmuş. Gecenin ardından gördüğü zülfünün bir teli ile şeyhe yüzlerce zünnar kuşatmış. O anda başını önüne eğdiyse de, güzelin aşkı yapacağını yapmış. Şeyh iradesini kaybetmiş. Sevda ateşinde boğulmuş, Rum kızının aşkı onun dünyasını yağmalamış. Onun gönlüne galip gelmiş Gönlünden canına doymuş. Din gittikten sonra gönlü ne yapayım demiş müritleri onu böyle görünce nasıl zor bir halde olduklarını anlamış, şaşıp kalmışlar. Perişan olup akılları başlarından gitmiş. Şeyhe ne kadar nasihat etsellerde nafile iyileşme umutları tükenmiş. Günden güne büyüyen Aşkı aklını başından almış gecesi de gündüzü de hep yanmakla geçmiş. Onun bu halini gören bir müridi "Ey yüce şeyh kalk ve bu vesveselerden kurtul, arın " demiş. Şeyh; " bu gece ciğer kanıyla yüzlerce defa yıkandım a bî-haber!" diye cevap vermiş. Başka bir müridi "tesbihin nerede tesbihin olmadan İşlerin nasıl düzelecek" demiş. Şeyh" Belime zünnar bağlayabilmek için tesbihi elimden attım demiş. Bu şekilde ikna etmeye çalışan müritlerine her defasında cevaplar veren Şeyh, onların kendisini anlayamayacağını söylemiş. Bu şekilde bir yere varamayacağını anlayan müritler Susarak bir kenara çekilmişler. Şeyh sevgilinin sokağında halvete çekilip, onun sokağındaki köpeklerle arkadaş olmuş, kapısının önünde itikâfa çekilmiş. Onun ay yüzünü gördüğünde iğne ipliğe dönmüş. Bir süre bu şekilde onun yüzüne tahammül etmiş ama sonra onu göremeyince hastalanmış. O sevgilinin mahallesi'nin toprağı yatağı kapısı da yastığı oldu. Kız ona âşık olduğunu anlamış fakat bunu cahilliğe vurup, dalga geçmiş. Şeyh ona halini anlatmış;" Ya gönlümü geri ver ya da benimle hem dem ol arzuma kulak ver artık nazdan ve kibirden vazgeç! Yaşlı ve gribim halimi gör "demiş. Ve halini o sevgiliye yakarış ta bulunmuş. Kız onu" Ey yaşlı bunak! Utan, kâfur ve kefen tedarikine bak. Nefesin soğumuş senin, Hem dem olmayı unut, Artık yaşlanmışsın eğlenmeyi bırak!" diye küçümsemiş. "Sen ne dersen de benim senin aşkının derdinden başka bir işim yok, âşıklık da genç yaşlı fark etmez. Aşk hangi gönüle isabet ederse etkisini gösterir." Kız ise" Eğer sen bu işin eriysen, şu dört şeyi yapmalısın" demiş: " Putun önünde secdeye var, Kur'an'ı yak, şarap iç, imanı terk et" Şeyh; "şarap içmeyi seçtim diğer üçü ile bir işim yoktur" demiş. Kız "Müslümanlığı terk et "demiş. "Sen ne istersen yaparım ben senin kulağı halkalı kölenim" demiş. Şeyhi kiliseye götürmüşler. Bunu gören müritleri feryat figan etmiş. Aşk Ateşi şerefini almış götürmüş. Ne aklı ne de fikri kalmamış. Şarap içip kendinden geçmiş, aşkı daha da katlanmış. Kendisine sözü geçemeyen Şeyh rezil rüsva olmuş. Korkusuzca Hristiyan olmuş. Sevgilisine yakaran Şeyh'e rum kızı "Şimdi bana layık bir er oldun, artık Allah sana rahatlık versin. Bundan önce aşkta hamdın. Çok yaşa! Artık piştin" demiş. Aşka yeni başlayan, yazı tahtası gibidir. Aşka düşüp kendini kaybeden ise, gaybın sırlarını bilmiş demektir. Tüm bunlar gitti söyle bakalım ne zaman benimle bir olacaksın. Aslolan sana kavuşmaktı ne yaptımsa bundan yaptım diyen Şeyh'e kızın cevabı, "Ey esir olmuş! Benim mihrim ağır, sen ise çok fakirsin. Bana altın ve gümüş gerek eğer bunlar yoksa başını al düş yola ve git. Tez yürüyen güneç gibi tek ol ercesine sabret de er ol." Olmuş. Bunun üzerine Şeyh "Ey servi boylu gümüş tenli güzel, doğrusu ne de ahdinde duruyorsun ya! Her an başka şekilde beni aldatıyorsun. Ne yaptımsa senin için yaptım. Senin aşkın uğruna Küfür, İslam, ziyan, fayda ne varsa gitti. Dostlarım hepsi döndü, Serseriye dönen bana düşman kesildiler. Sen böyle onlar öyle ne yapayım ben?" demiş. Sonunda Şeyh ona layık bir adam olunca haline üzülmüş ve şöyle demiş; "Ey henüz pişmemiş Şeyh mihrimin yerine bir yıl domuz çobanlığı yap bir yılın sonunda sevinçte de kederde de beraberce ömür süreriz" demiş. Kâbe'nin piri uluların Şeyh'i bir yıl itirazsız bir yıl domuz çobanlığı yapmış. Herkesin içinde yüzlerce domuz var, ya domuzu yakmalı ya da zünnar bağlamalı. Şeyhin müritleri bu duruma çok üzülmüş ne yapacaklarını şaşırmışlar onun bu halini görünce onu terk etmeye karar vermişler. İçlerinden bir dost Şeyh'in huzuruna çıkıp, bu halden vazgeçmesini onlarla birlikte Kâbe'ye dönmesini istemiş. Şeyh ona "Benim canım ateşler içinde siz nereye gideceksiniz gidin. Siz beni anlayamazsınız başınıza böyle bir şey gelseydi beni anlardınız. Eğer beni kınayacak olanlar olursa deyin ki bu yola giren niceler çeşitli tehlikelere uğrar ayağı kayıp düşer. Öyle bir yoldur ki ne bir ayak vardır bu yola girebilecek ne de baş. Hiç kimse bu yolda tehlikeden ve hileden emin olmasın!". bunları söyleyip dostlarından yüz çeviren Şeyh domuz çobanlığı yapmaya devam etmiş. Gözleri arkasında kalan dostlar ağlayarak oradan uzaklaşmış ve Kâbe'ye dönmüşler Şeyhin Kâbe'de onu anlayan bir müridi varmış. Şeyhini arayıp bulamayan mürit dervişlere nerede olduğunu sormuş. Durumu öğrenince dervişlere kızarak "insana kara gün dostu gerek böyle günde dost işe yarar siz ona dost olsaydınız ona yardım eder gerekirse hepiniz zünnar bağlamalı idiniz. Şeyh ejderhanın ağzına düşünce demek ki her biriniz birtakım kaygılara düştünüz. Onu bırakıp kaçtınız." diye hayıflanmış. Kendilerini savuna müritlere "Eğer siz kemal çizgisinde olsaydınız yeriniz hakkın yanından başka bir yer olmazdı hakkın huzuruna yalvarmadan birbirinizi geçerdiniz. Hak sizi öyle kararsız ve perişan bir halde görünce Şeyhi hidayete erdirir de Şeyhinizden çekindiğiniz de hakkın kapısından neden döndünüz. Sözlerini işiten dervişler utandı. Ancak mürit, utanmanın anlamının olmadığını söyledi madem işler bu hale geldi öyleyse hep birlikte gidelim hakkın kapısında ağlayıp yüzlerce

sayfada Şeyh San ’an’ın müritleri ile birlikte geldiği Rum diyarında, gezinirken penceredeki Rum kızını gördüğü sahne betimlenmiştir. V.40[a]’da ise Rum kızının pencerede belirdiği anın hikâye edildiği görülmektedir.

binlerce şefaat dilediler. Kırk gün kırk gece ne yiyip ne içtiler ne de uydular. O temiz kişilerin yalvarmasından göklerde bir gürültü koptu. Nihayet safın önünde duran dua oku hedefini buldu o mürit kırk gecenin sonunda kendinden geçti. Hz Peygamberi rüyasında gördü. Güneşe benzeyen yüzü hakkın gölgesiyle yüzlerce can âlemi saçının bir teline bağlanmıştı. Peygamberi gören mürit yerinden fırladı. “Ey Allah’ın Resûlü! Elimi tut. Şeyhimiz yoldan çıktı Allah rızası için ona yol göster.” demiş. Hz. Peygamber şöyle demiş: “Ey himmeti yüce derviş! Var git Şeyhini bağdan kurtardım. Şeyhle Hak arasından eskiden beri kapkara bir toz vardı. O tozu onun yolundan kaldırdım. Onu karanlıkta koymadım.” O derviş rüyanın sevinciyle kendinden geçip bütün dostlarına müjdeyi verip yola koyuldu. Domuz çobanlığı yapmakta olan şeyhin yanına varmış. Şeyh, çanı atmış zünnarı kesmiş Hristiyanlıktan gönlü arınmış. Arkadaşını görünce utanıp içindeki nurun kaybolduğunu hissetmiş. Utancından üzerindeki elbiseyi parçalayıp başına topraklar saçmış. Kur’an ve hadislerin sırları hikmetleri yeniden hatırına geldi. Cehalet ve çaresizlikten kurtuldu. Halini gören arkadaşları hem kederlenip hem de neşelenmişler. Şeyhe “Ey sırrı keşfeden, sırlara vakıf Şeyh! Baht güneşin önündeki kara bulutlar kalktı. Yoldaki küfür kalktı, iman geldi yerleşti.” Demişler. Aydınlığı karanlığa çevirebilen Hak, bunca günaha rağmen tövbeyi ihsan eder. Şeyh gusletti, tekrar hırkasını giydi. Arkadaşlarıyla birlikte Hicaz’a doğru yola koyulmuş.

2.4.1. Şeyh San'an'nın Rum Kızını Pencerede Görmesi

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 39[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 75, E.H. 1512, v. 39[b] (TSMK).

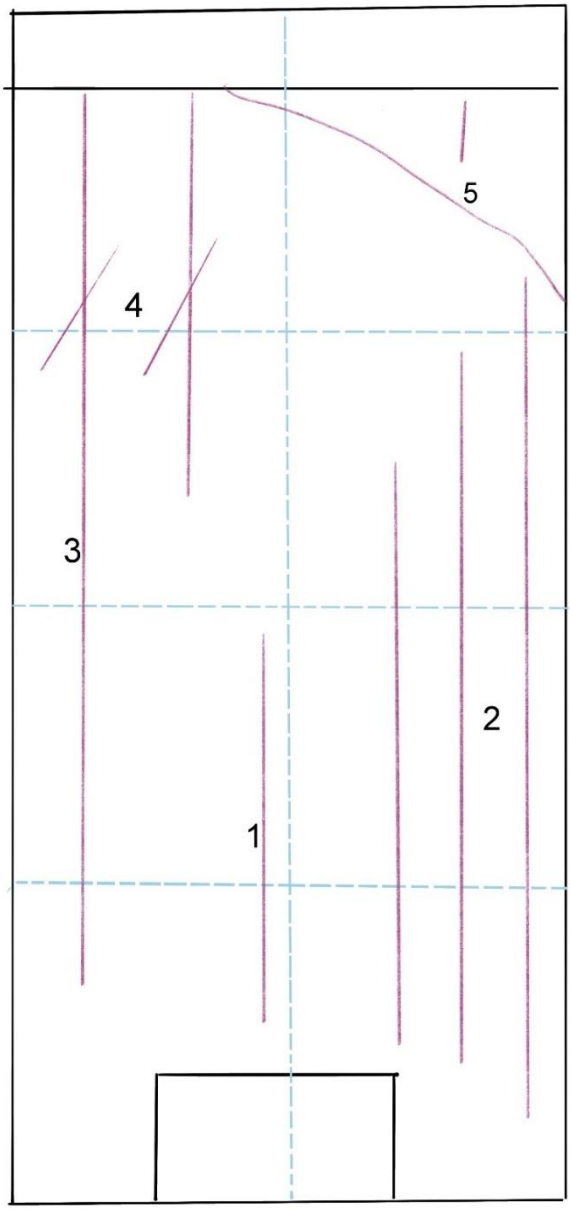
Arka planda açık yeşil geniş bir fonun hâkim olduğu tasvirde bir tepenin ardından az miktarda görünen gökyüzü altın ile boyanmıştır. Bir kısmı üst çerçevenin ardında kalmış olduğu halde bir çin bulutu altın zemin üzerinde yer alır. Sahnenin

ortasında şeyh San ‘an açık turuncu karolu bir zemin üzerindedir. Şeyh’in sağında, müritleri birbirini örtecek şekilde ve kısmen çerçevenin ardında kalmış oldukları halde arkaya doğru sıralanmış olarak betimlenmiştir. Çerçevenin solunda yavruağzı tonda boyanmış cumbalı yüksekçe bir yapının pencerelerinden bakan iki kadın figürü ile tasvir tamamlanmıştır (resim 75, çizim 44).

çizim 44, E.H. 1512, v. 39[b] fırça ile çizim (rep.)

Tasvir sayfada dikey konumda hikâye edilmiştir. Sayfanın üst kısmında çerçeve içinde, iki sütun halinde tek satır, altta dikey eksen üzerinde çerçeve içinde iki satır halinde nestalik hattı ile farsça yazılmış birer beyit yer alır. Yazılar çerçeve içinde ve satır araları altın ile beynessütur tarzda boyanmıştır. Kompozisyonda 1 numaralı kısımda hikâyenin ana karakteri olan derviş figürü yer alır. Diğer unsurlar onun etrafında sıralanmış haldedir. 2 numarada bir grup figür sayfaya dikey konumda arka arkaya sıralanmış haldedir. Çerçevenin solunda 3 numaralı alanda mimari yapı yine dik konumda ve figürlere paralellik arz etmektedir. 4 numaralı kısımda yer alan iki figür birbirine paralel olarak konumlanmıştır. 5 numaralı alanda yer alan doğa unsurları kompozisyonda diagonal bir hat oluşturarak monotonluğu dağıtır gibidir. Boşluk doluluk anlamında kompozisyonda, kısmen simetrik bir düzen olduğu söylenebilir (şekil 25).

Şekil 25, E.H. 1512, v. 39[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni.

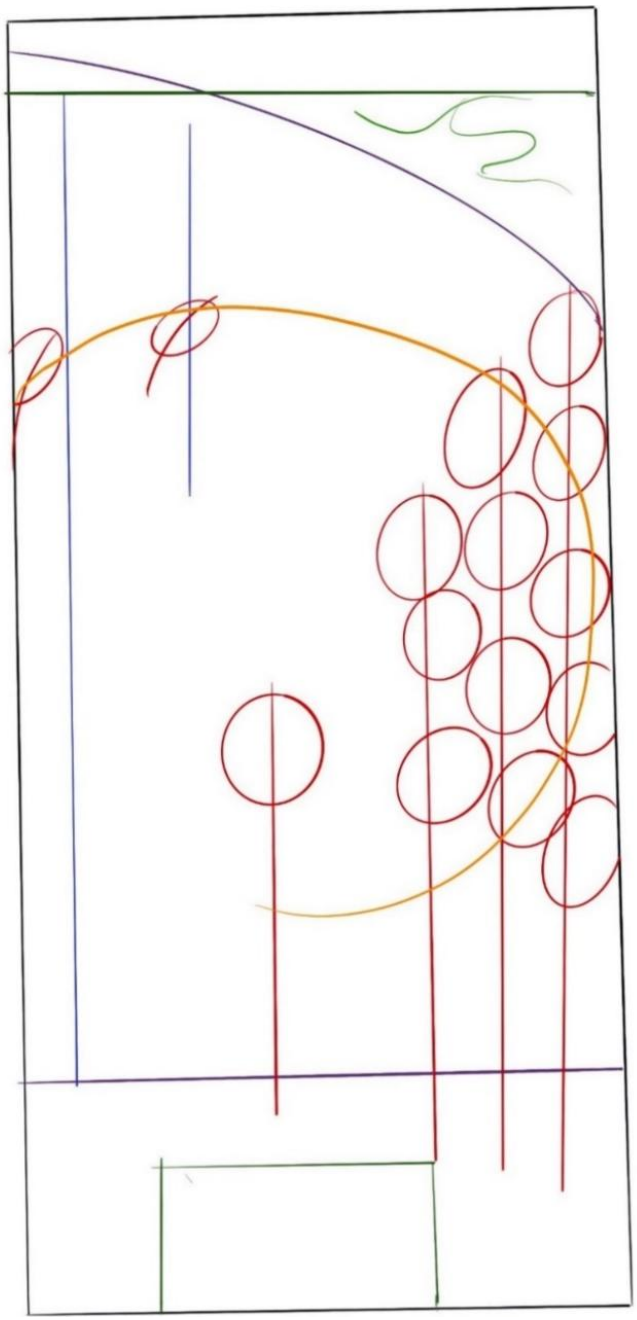
Kompozisyondaki renk dağılımı incelendiğinde, mimari yapının sarı rengi ve açık yeşil bitki örtüsü ilk olarak dikkat çeker. Açık yeşil zemin üzerinde kontrast oluşturacak renklerde olan ana figür, odağı kendine çeker. Ana figürün arkasında yer alan topluluk kendi içlerinde renklerin tekrarı ile bir uyum halinde hissedilir. Buradaki renklerin soldaki figürlerde de kullanılmış olması ile renk uyumu ve derinlik hissi verildiği görülür (resim 76).

resim 76, E.H. 1512, v. 39^{b} kompozisyondaki renk dağılımı.

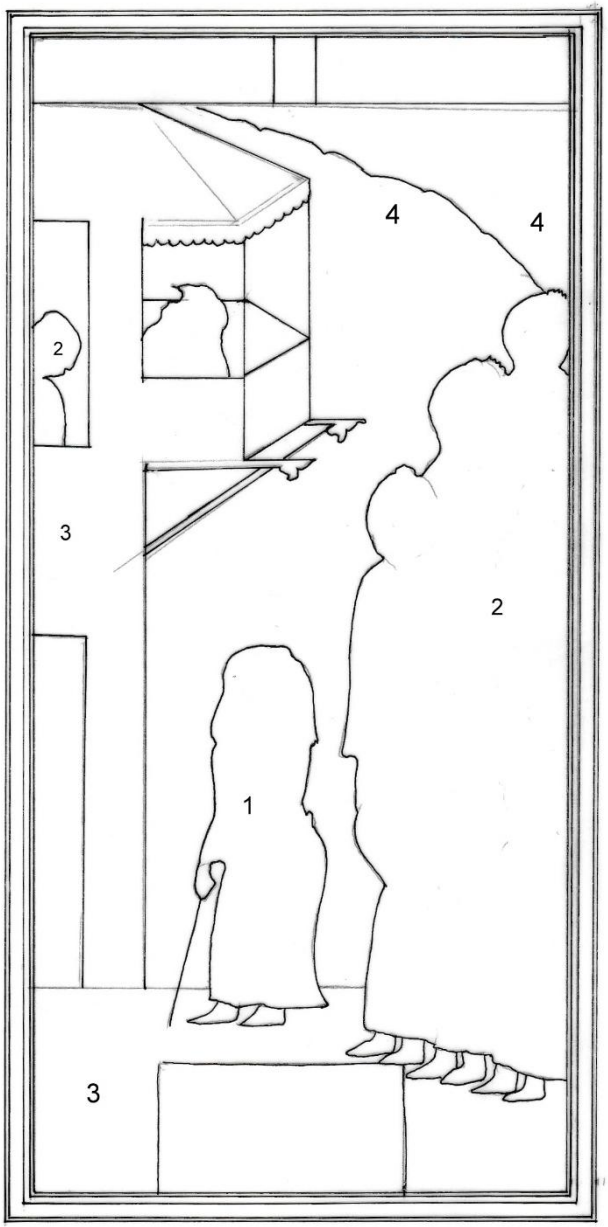
Tasvirdeki unsurlar, üç farklı zemin üzerinde yer almaktadır. Çerçevenin solunda kısmen tasvire dâhil olan mimari bir yapı yer alır. Çerçevenin sağında bir grup figür ard arda sıralanmış şekilde yer alır. Orta eksende sayfanın alt bölümüne yakın konumda bulunan ana figür ile başlayan ve genişleyerek devam eden bir dairenin adeta yan sayfadaki ana figüre işaret ettiği görülür. Şeyh'in duruşu bakışı izleyeni

diğer sayfaya yöneltir bir biçimde betimlenmiştir. Kendi içinde değerlendirildiğinde figürlerin dairevi yerleşimi ortadaki figüre odağı çekmektedir (şekil 26).

Şekil 26, E.H. 1512, v. 39[b] kompozisyondaki figür obje dağılımı.

EH. v.39[b]'de bulunan minyatürü 4 bölümde inceleyebiliriz (şekil 27).

Şekil 27, E.H. 1512 v. 39[b] incelenecek bölümler.

1. Şeyh Figürü

Şeyhin başında kırmızı serpuşlu beyaz Osmanlı tipi bir sarık bulunmaktadır. Açık ten rengi düz boyanan portresinin yanakları, göz kapakları, burnunun kıvrımları, kızıl kahverenginde noktalama tekniği ile boyanmıştır. Ellerin ve yüzün

ince konturleri kızıl kahve renktedir. Beyaz kuşaklı lacivert elbisesi su bazlı toprak boyalarla düz boyanmış olup, koyu renk ile hafif gölgeler verilmişir. Elbisenin tahrirleri siyah mürekkep ile yapılmıştır. Elbisenin düğmeleri için altın noktalar kullanılmıştır (resim 77, çizim 45).

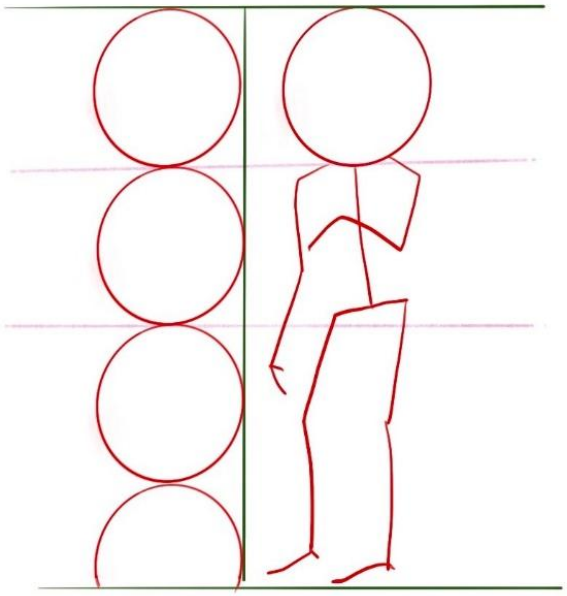

resim 77, E.H. 1512, v. 39^{b} Şeyh figürü (rep.)

çizim 45, E.H. 1512, v. 39^{b} Şeyh figürünün çizim detayı.

Tasvirde ayakta ve elinde bir baston ile betimlenen Şeyh figürü, yaklaşık 5 cm uzunlukta ve 2.5 cm eninde bir alana sahiptir. Bedeni yaşlı olmasından muhtemel hafif bükük, başı yukarı baktığı için arkaya doğru eğik şekildedir. Figür baş ölçüsüne göre yaklaşık dört baş uzunluğundadır (şekil 28).

Şekil 28, E.H. 1512, v. 39[b] Şeyh figürü oranları.

2. Diğer Figürler

Kompozisyonda, on ikisi Şeyh'in müridi, ikisi pencereden bakan kadın figürleri olmak üzere toplamda 14 figür yer almaktadır. Şeyh San'an'ın müritlerinin betimlendiği figürlerin portreleri, kimisi dolgun, kimisi köşelidir. Sakallı, sakalsız çehrelerinden, farklı yaş guruplarından oldukları anlaşılır. Portrelerin yanakları ve yüzün kıvrımları kızıl kahve renk ile noktalama tekniğinde çalışılmıştır. Başlarında siyah ve kırmızı serpuşlu beyaz Osmanlı tipi sarıkları gri renk ile gölgeli boyanmıştır. Serpuşların üzerinde altınla çizgi şeklinde süslemeler görülür. Eflatun, turuncu, pembe, turkuaz, mor, lacivert, koyu yeşil, hardal, kahverengi gibi çeşitli renklerdeki giysileri, çeşitli desenlerde altın ile işlemelidir. Genellikle aynı rengin koyusuyla tahrir çekilmiştir. Renkler uyum içinde tekrar ederek, odağı tek noktaya çekmeyecek şekilde kullanılmıştır. Eflatun, turuncu, pembe, turkuaz, mor, lacivert, koyu yeşil, hardal, kahverengi gibi çeşitli renklerde giysileri çeşitli desenlerde altın ile işlemelidir. Genellikle aynı rengin koyusuyla tahrir çekilmiştir. Renkler uyum içinde tekrar ederek, odağı tek noktaya çekmeyecek şekilde kullanılmıştır. Bu

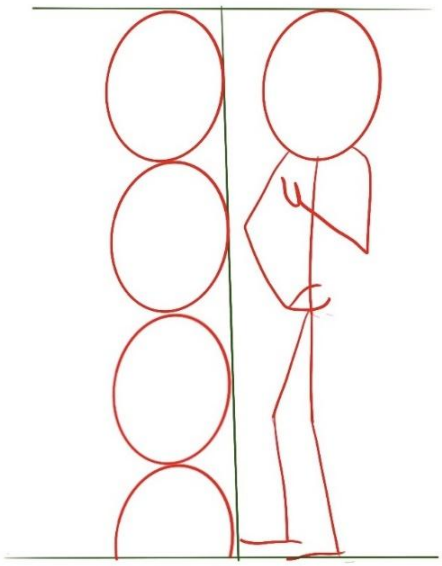
bölümde benzer özellikteki figürlerden bazılarına yer verilmiştir (resim 78,78,80, çizim 46,47,48).

resim 78, E.H. 1512, v. 39^{b} ayaktaki mürit figürleri (rep.)

çizim 46, E.H. 1512, v. 39^{b} ayaktaki mürit figürlerin çizim detayı.

Ayakta duran müritlerin aynı kalıp ile çalışılmış olduğu gözlenmiş olup burada örnek olarak alınan figür, tasvirde 5 cm uzunlukta ve 1.5 cm eninde bir alanda yer alır. İki eliyle omuzundaki kaftanı tutan mürit figürünün duruşu ve başı dik konumda yarı profilden betimlenmiştir. Figürün baş ölçüsü birim olarak alındığında yaklaşık dört birim kadardır (şekil 29).

Şekil 29, E.H. 1512, v. 39[b] tam boy figür oranları.

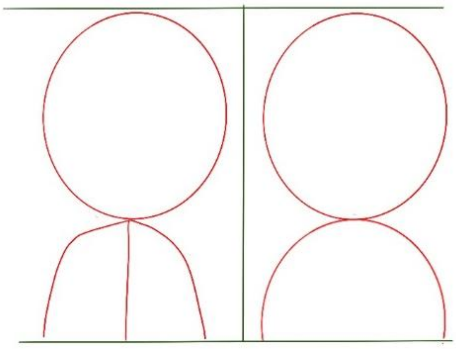

resim 79, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün portre detay 1 (rep.)

çizim 47, E.H. 1512 v. 39[b] arka planda kalan mürit figürü mürit figürünün portre çizim detayı 1.

V.39[b] 'deki mürit figürlerinden arkada kaldığı için kısmen görünen figürün sayfada yer aldığı alan yaklaşık 2 cm uzunlukta ve 1.5 cm enindedir. Başı dik konumda olan figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık bir buçuk birim kadardır (şekil 30).

Şekil 30, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün oranları.

resim 80, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün portre detay 2 (rep.)

çizim 48, E.H. 1512, v. 39[b] arka planda kalan mürit figürünün portre çizim detayı 2

Minyatürdeki mimari yapı' nın cumbasında ve penceresinde yer alan iki kadın figürü, sadece omuzları ve başları görülecek şekilde betimlenmiştir. Başlarında dönemin zevkini yansıtan uçuşan beyaz örtüleri lacivert kırmızıçizgilerle süslüdür. Portreleri dolgun çehreli, yay kaşlı, badem gözlü, minik dudaklıdır. Yanakları, yüz kıvrımları kızıl kahve ile noktalama tekniğinde boyanmıştır. Elbiseleri koyu yeşil siyah ve pembe renkte altınla işlemelidir (resim 81,82, çizim 49,50).

resim 81, E.H. 1512, v. 39[b] cumbadaki figür 1 (rep.)

çizim 49, E.H. 1512, v. 39[b] cumbadaki figür 1'in çizim detayı.

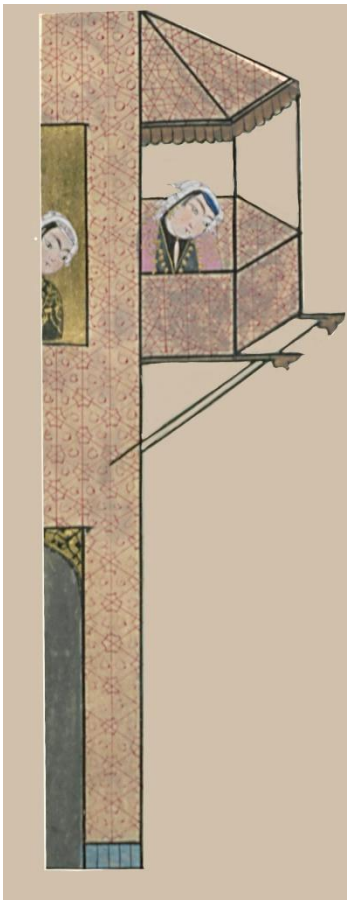

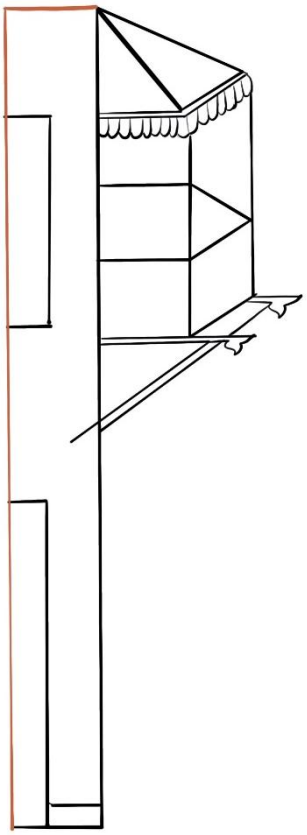
resim 82, E.H. 1512, v. 39[b] penceredeki figür 2 (rep.)

çizim 50, E.H. 1512, v. 39[b] cumbadaki figür 2'in çizim detayı.

3. Mimari Unsurlar

Minyatürdeki mimari unsurlar, mimari yapı ve karolu zeminden oluşmaktadır. Minyatürde genişçe yer kaplayan mimari yapı kısmen çerçevenin ardında kalmıştır. Yapının sokağa taşan cumbası ve bir penceresi bulunmaktadır kapısı muhtemelen gümüş renkte boyanmıştır. Zamanla kararmış ve koyu gri renge dönüşmüş olduğu düşünülmektedir. Kapının üst kısmında altın zeminli köşebent formunda rûmili bir süsleme yer alır. Sıcak sarı tonda ve sulandırılarak boyanan zemin üzerinde koyu turuncu renkte geometrik beşgen bir süsleme yer alır (resim 84, şekil 31). Mimari yapının cumbasının çatısında ise yapının gövdesindekinden farklı, altıgen geometrik bir süsleme yer alır (resim 85, şekil 32, çizim 51). Yapının zemininde yoğun geniş lekelenmeler mevcuttur.

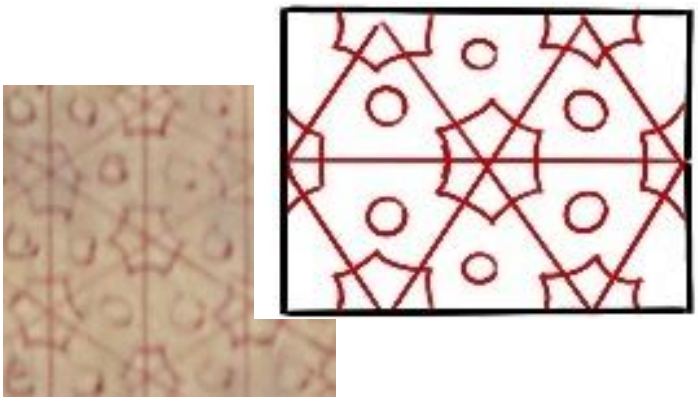

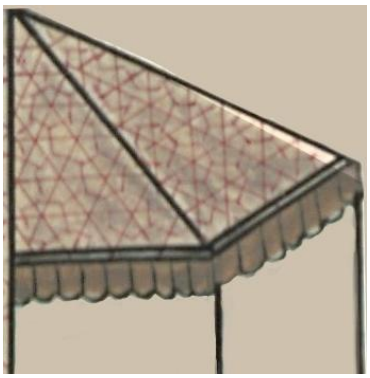
resim 83, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapı (TSMK)

çizim 51, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapının çizim detayı.

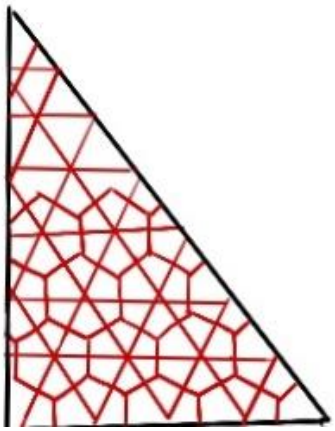
resim 84, EH. 1512, v. 39[b] mimari yapı geometrik süsleme detayı

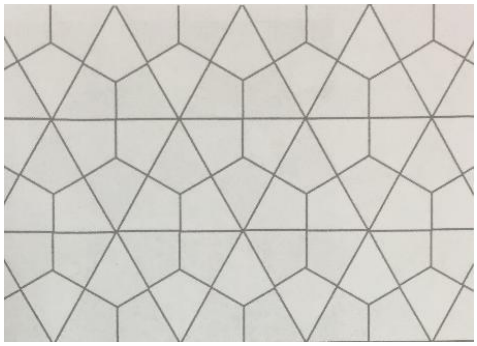
Şekil 31, EH. 1512, v. 39[b] mimari yapı geometrik süsleme çizim detayı (rep.)

resim 85, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapının cumbasındaki geometrik süsleme detayı (TSMK)

Şekil 32, E.H. 1512, v. 39[b] mimari yapının cumbasındaki geometrik süsleme detayı çizimi.

Şekil 33, altıgen deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.23)

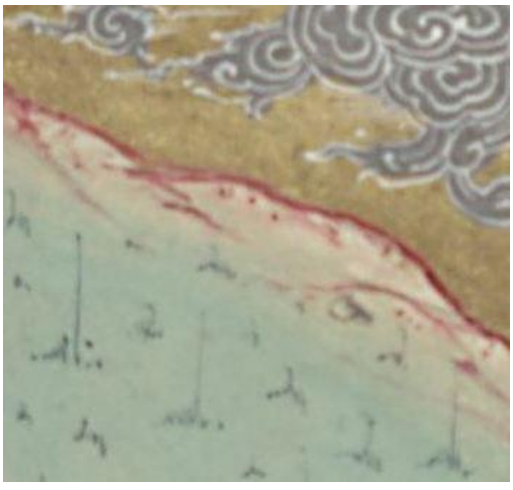
Minyatürün alt bölümünde yer alan karolu zemin turuncu renkte sulandırma tekniği ile hafif boyanmış ve karolar aynı rengin koyusu ile fırça ile çizilmiştir. Aynı tuğla deseni v. 22 [b']deki bahçe terasında da kullanılmıştır (şekil 21). Eser yakından incelendiğinde yer yer dökülen boyalar sebebiyle nohudi kâğıt zemini görülmektedir.

resim 86, E.H. 1512, v. 39[b] karolu zemin detayı.

4. Doğa Unsurları

Minyatürdeki doğa unsurları açık küf yeşili bitki örtüsü, altın sıvama gökyüzü üzerindeki Çin bulutundan oluşmaktadır. Neredeyse hikâyenin tamamı açık yeşil bitki örtüsü üzerinde geçmektedir. Yeşil zemin üzerinde lacivert gri bir renk ile belli bir ritimde, dengeli boşluklar oluşturacak bir biçimde serpiştirilen irili ufaklı bitki öbekleri yer alır. Bitki örtüsünün tepe kısımları tonlarda kademeli boyanarak hacimli aydınlık bir görünüm elde edilmiştir. Minik kayaların konturleri ise carmen kırmızı ile nüanslı bir şekilde çizilmiştir (resim 88).

resim 87, E.H. 1512, v. 39[b] bitki örtüsü detayı (TSMK).

Açık küf yeşili zeminli tepenin ardında küçük bir alanda yer alan gökyüzü düz altın boyanarak parlak aydınlık bir görünüm kazanmıştır. Altın zemin üzerinde sağa

sola etrafa dağılan mavi gri zeminli bir Çin bulutu yer alır. Buluta beyaz nüanslı tahrirler ile zarif bir hareket kazandırılmış olduğu görülmektedir.

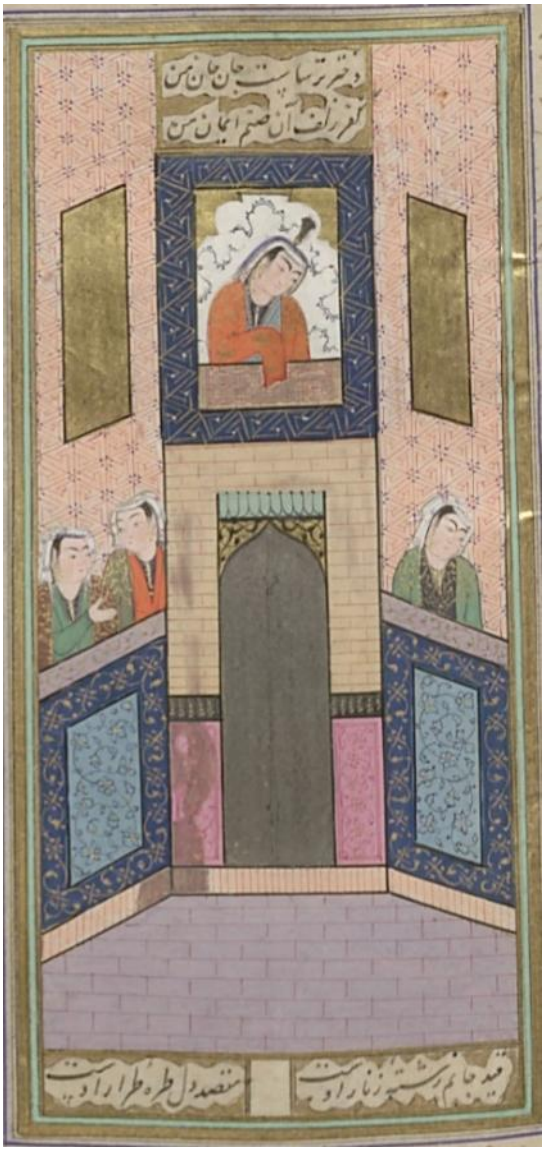

resim 88, E.H. 1512, v. 39[b] Çin bulutu (rep.)

2.4.2. Rum Kızının Pencerede Belirmesi

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 40[a]

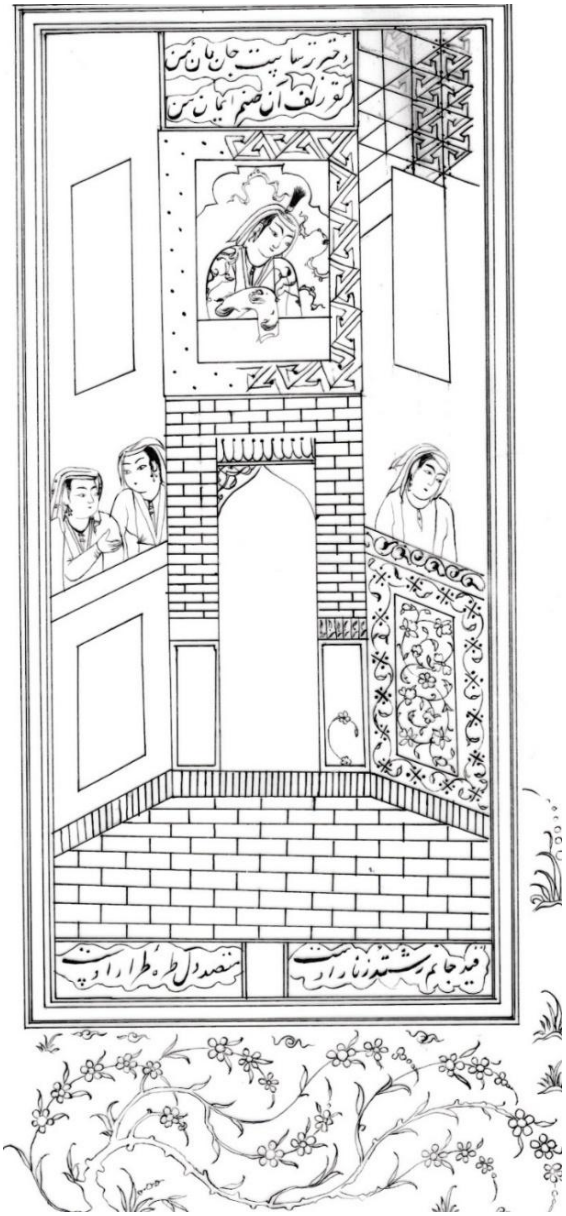
Ebadı: 15x7,5 cm

resim 89, E.H. 1512, v.40[a] (TSMK).

Varak 40[a] ‘da bulunan tasvirde Şeyh San’an’nın bir bakışta âşık olduğu Rum kızı üste yakın orta bölümde lacivert pervazlı bir pencereden bakarken görülüyor. Tasvirin tamamı perspektif bir derinliğe sahip mimari bir yapı üzerinde geçmektedir. Üst kısımda ana figürün sağında ve solunda altın boyanmış iki kapalı pencere bulunmaktadır. İki sütün halinde görebildiğimiz turuncu zeminli geometrik süslemeli duvar, tasvirde geniş bir alana yayılmaktadır. Ön planda ortada muhtemelen gümüş rengi boyanmış bir kapı, etrafı sarı renk tuğla örülü olduğu halde betimlenmiştir. Kapının iki yanında pembe süslemeli şeritler görülmektedir. Minyatürün alt kısmında

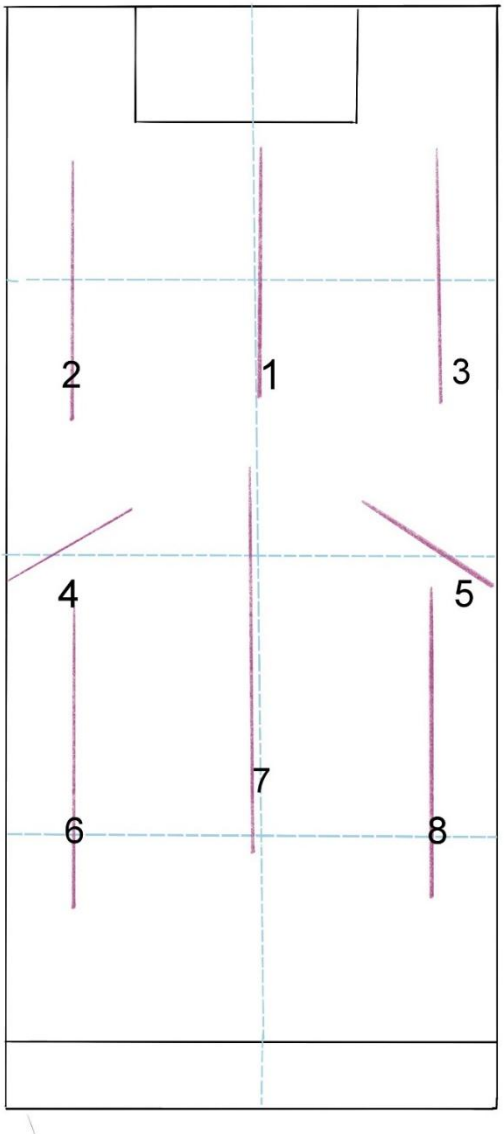
çerçevenin sağında ve solunda, simetrik açık mavi koyu lacivert bordürlü altın süslemeli bahçe duvarları yer alır. Balkonlardan sağdakinde bir, soldakinde iki kadın figürü yer alır. Alt kısımda eflatun karolu zemin görülmektedir (resim 89, çizim 52).

çizim 52, E.H. 1512, v. 40[a] fırça ile çizimi.

Minyatür, sayfada dikey altın bir çerçeve içinde yer alır. Dikeyde bir eksen ile iki bölüme, yatayda iki eksen ile üç bölüme ayrılan mimari ağırlıklı kompozisyonda, 1 numaralı alanda dikey eksen üzerinde ve yatayda ilk bölümde gördüğümüz ana figür, odağı kendisine çeker. Diğer unsurlar bu figüre göre yerleşmiş gibidir. 2 ve 3

numaralı alanlarda birbirine simetrik olarak yansıtmalı bir biçimde iki pencere yer alır. 4 numaralı alanda iki figür 5 numaralı alanda bir figür kısmen simetriktir. 6 ve 7. bölümlerde görülen mimari unsur yine birbirinin tekrarı, yansıması gibidir. 8 numaralı alanda dikey orta eksen üzerinde bulunan kapı ile dengelenen kompozisyon bütünde simetrik bir kompozisyondur (şekil 34).

Şekil 34, EH. 1512, v. 40[a] kompozisyon düzeni

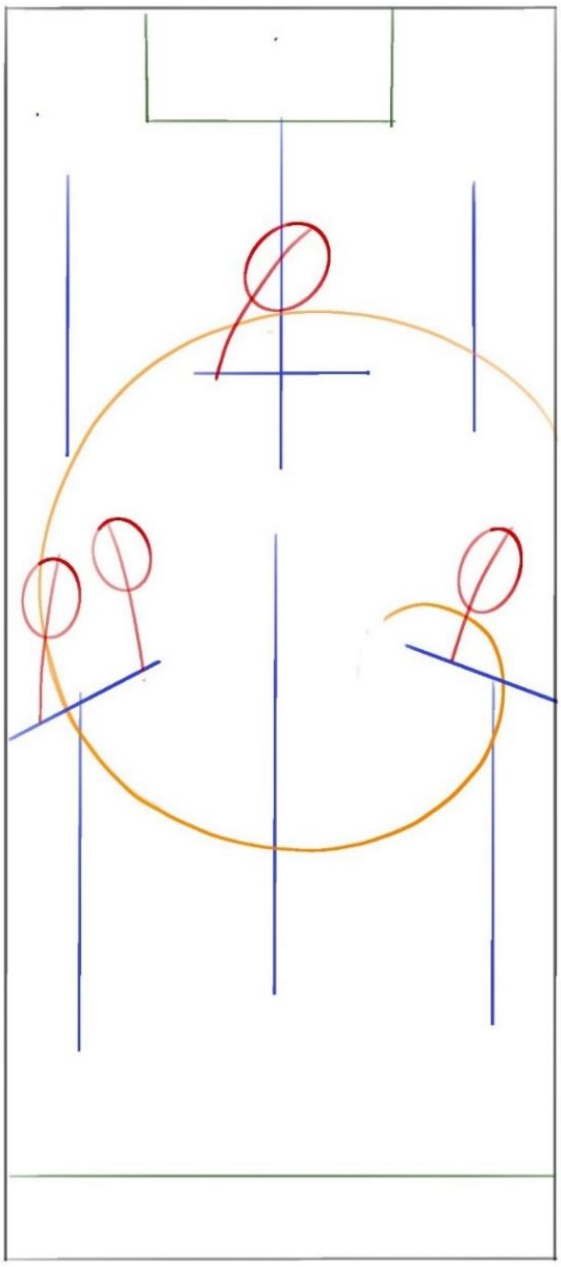
Simetrik bir kompozisyona sahip olan minyatürde sıcak ve soğuk renkler dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Altın kullanımı yoğundur. Renk tonları birbiriyle

uyumlu olup, bilinçli bir tekrar ile bütünlük sağlanmış olduğu görülmektedir (resim 90).

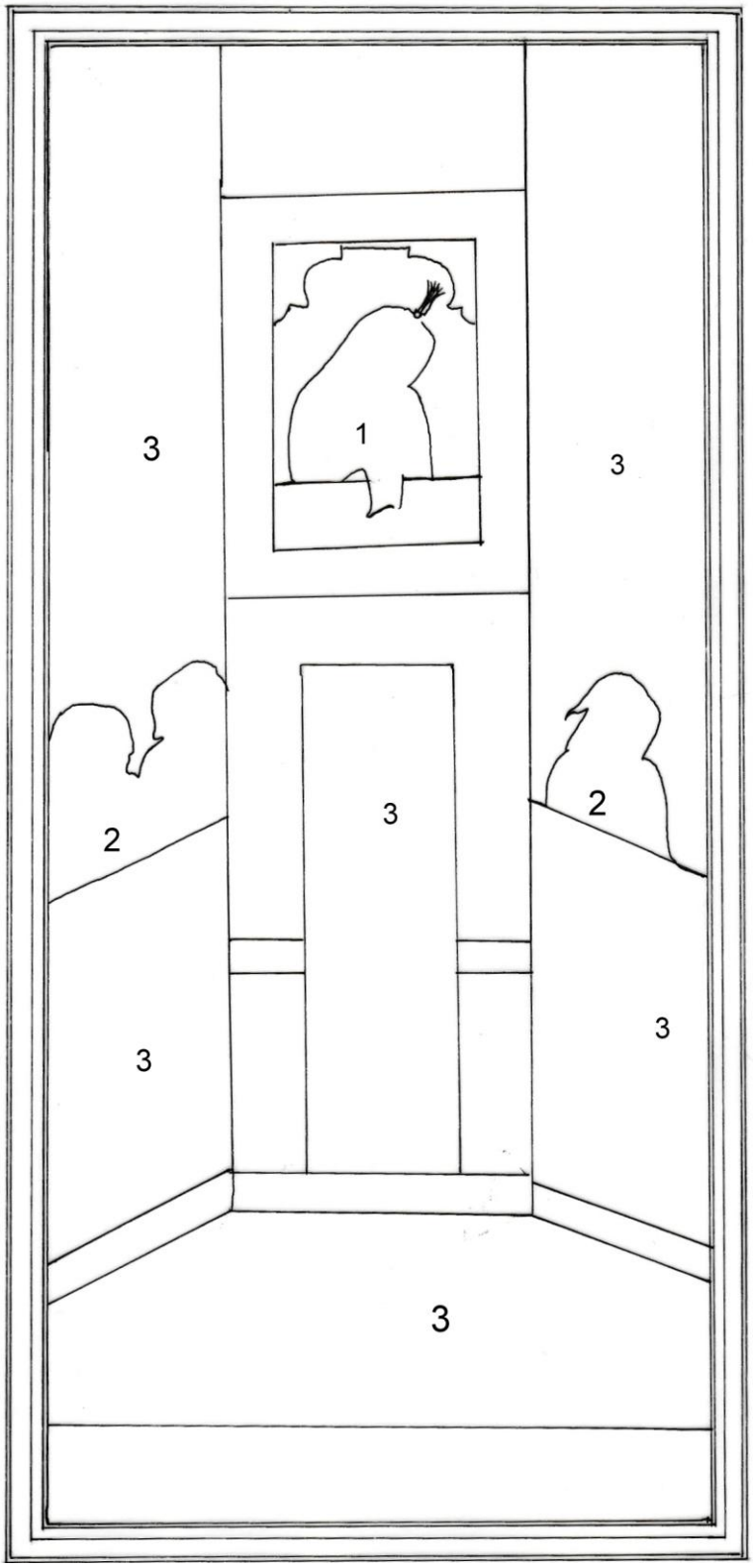
resim 90, E.H. 1512, v. 40[a] kompozisyondaki renk dağılımı.

Minyatürdeki figür ve nesne dağılımı şekil 33'te görüldüğü gibidir. Figürler sayfada, bir üçgen oluşturacak bir biçimde bilinçli bir düzende yerleştirilmiştir. Çerçevenin sağında ve solunda yer alan unsurlar yukarıda bahsedildiği gibi birbirinin yansıması gibidir. Çift sayfa bütünde bakıldığında Şeyh ve Rum kızının birbirlerine dönük duruşları bakışları tüm figürlerin dağılımı tek bir helezon üzerinde itina ile yerleştirilmiş her biri birer motif edasındadır (şekil 35).

Şekil 35, E.H. 1512 v. 40[a] kompozisyondaki figür obje dağılımı.

E.H. 1512 v.40[a]'daki minyatürü 3 bölümde inceleyebiliriz (şekil 36).

Şekil 36, E.H. 1512, v. 40[a], incelenecek bölümler.

1. Rum kızı figürü

Figür eserin tamamında rastladığımız porte özellikleri göstermektedir. Başında beyaz ve mor renkli örtüsü üzerinde altın ve püsküllü bir süs görülmektedir. Açık mavi iç elbisesinin yakası laciverttir. Dışındaki kaftan turuncu boyanmış olup omuzları rumili bir desende altın ile işlemelidir. Elbisenin görebildiğimiz diğer kısımlarında ise simurg (ördek) motifi yine altın ile bezenmiştir. (resim 91, çizim 53). Figürlerin portrelerinde akıtma tekniği ve noktalama tekniği kullanılmış olup, elbiselerinde ise yine akıtma tekniği ve bazı yerlerde hafif gölgeli boyamalar görülmektedir.

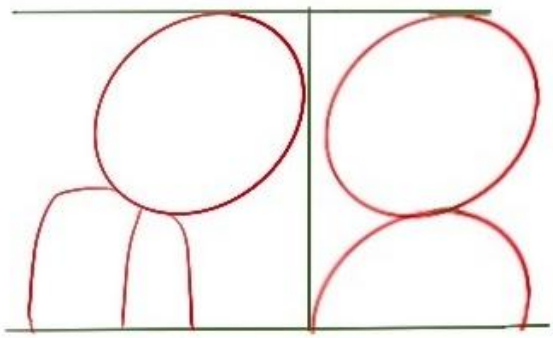
resim 91, E.H. 1512, v. 40[a], pencereden bakan kadın figürü (rep.)

çizim 53, E.H. 1512,v. 40[a], pencereden bakan kadın figürünün çizimi.

2. Diğer figürler

Minyatürde Rum kızı figüründen başka bahçe duvarlarının ardından bakan üç kadın figürü daha yer alır. Bahçe duvarından bakan figürün minaytürdeki duruşu öne

doğru eğilmiş şekildedir. Tasvirde kapladığı alan yaklaşık 2 cm uzunlukta ve 1.5 cm enindedir. Baş ölçüsü birim alındında yaklaşık bir buçuk birim uzunluktadır. Sayfadaki diğer figürlerinde aynı ölçüde ve kalıpta çalışılmış olduğu gözlemlenmiştir (şekil 37).

Şekil 37, E.H. 1512, v. 40[a], bahçe duvarından bakan figür oranları.

Minyatürde birbirine paralel iki bahçe duvarının ardında, kısmen görebildiğimiz figürlerden sağdaki figür, karşıdaki sayfaya dönük olduğu halde betimlenmiştir. Siyah gri iç elbisesi üzerinde yeşil kaftanı vardır. En soldaki küf yeşili iç elbisesi üzerinde kahverengi tonda kaftanı ile yanındaki figür ise turuncu iç elbisesi üzerinde zeytin yeşili kaftanı ile görülmektedir. İki figür birbirlerine dönük bir şeyler anlatırken görülür. Figürlerin kıyafetleri çeşitli desende ve altın işlemelidir. Tipler birbirine benzer özelliktedir. Başlarında aynı tarz dönemin modasını yansıtan beyaz örtüleri altın sarkan küpeleri ile betimlenmişlerdir (resim 92, 93, 94 çizim 54,55).

resim 92, E.H. 1512, v. 40[a] yan yana duran kadın figürleri (rep.).

çizim 54, E.H. 1512, v. 40a[a] yan yana duran kadın figürlerinin çizim detayı.

resim 93, E.H. 1512, v. 40[a] soldaki figürler kumaş detayı (TSMK).

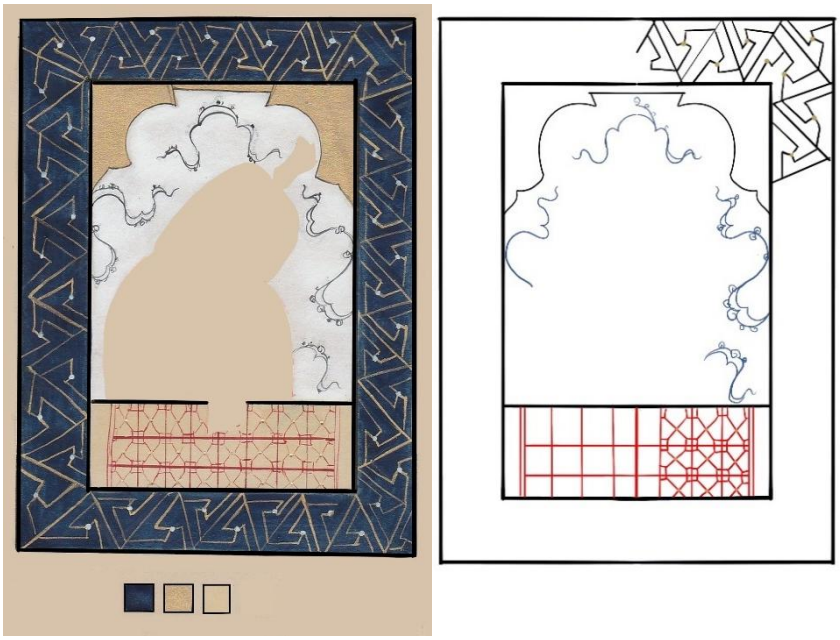

resim 94, E.H. 1512, v. 40[a] sağdaki kadın figürü (TSMK).

çizim 55, E.H. 1512, v. 40[a] sağdaki kadın figürünün çizim detayı.

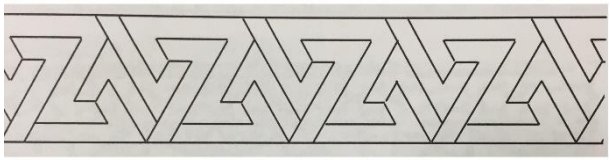
3. Mimari Unsurlar

Minyatürde yer alan mimari yapı tüm sayfayı kaplamaktadır. Burada mimari yapının, duvar süslemeleri, pencere, kapı ve bahçe duvarı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Hikâyede yer alan Rum kızının baktığı pencere, lacivert düz boyanmış olup, üzeri altın ile geometrik bir motif olan çarkıfelek motifi ile bezenmiştir. Pencere korkuluğu sıcak sarı tonda boyanmış üzerindeki geometrik desen, ortası dörtgen kenarları beşgen olup, turuncu renktedir. Pencerenin sol ve sağ üst köşeleri kitabe açması formunda altın ile düz boyanmıştır. Arka planda düz beyaz boyanan zemin üzerinde lacivert renk ile bulut motifleri yer alır (resim 95,çizim 56, şekil 38,39).

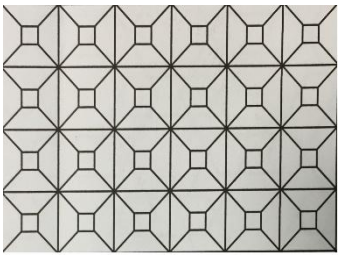

resim 95, E.H. 1512, v. 40[a] pencere detayı(rep.)

çizim 56, E.H. 1512, v. 40[a] pencerenin detaylı çizimi

Şekil 38, fırıldak bordür.(Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.279)

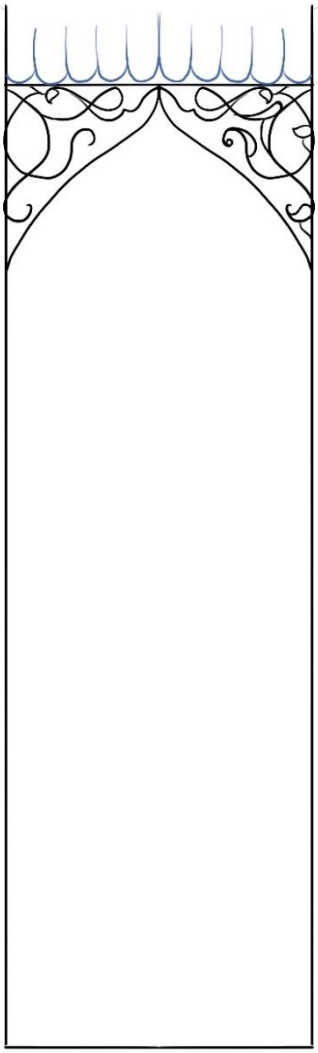
Şekil 39, üçgen deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.).

resim 96, E.H. 1512, v. 40[a], kapalı pencere detayı (TSMK).

Turuncuya çalan sarı renkteki tuğlaların konturleri turuncu renkte yapılmıştır. Duvarın ortasında yer alan muhtemelen gümüş renkli kapı düz boyanmış üst kısmında iki yandaki minik köşebentler düz altın boyanmış üzeri siyah mürekkep ile Rumili ve simetrik bir kompozisyonda bezenmiştir. Kapının taç kısmı turkuaz boyanmış olup üzerinde siyah mürekkeple dilimli bir desen çizilmiş olduğu görülür (resim 97, çizim 57).

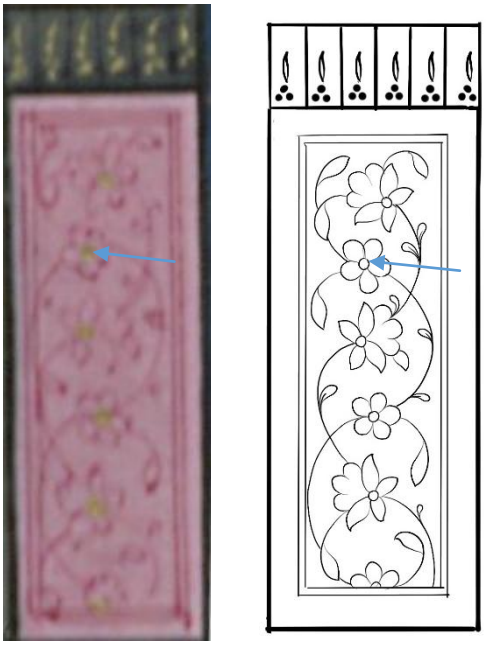

resim 97, E.H. 1512, v. 40[a] kapı detayı (rep.)

çizim 57, E.H. 1512, v. 40[a] kapı çizim detayı

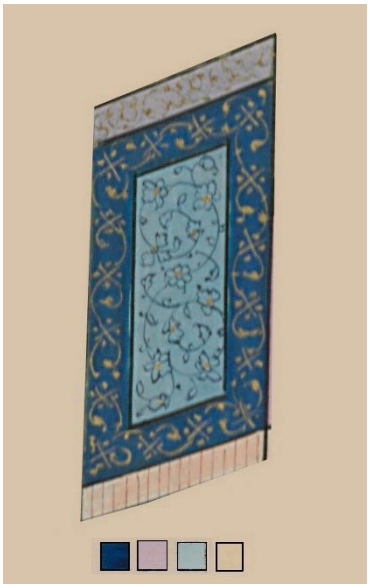
Kapının iki yanında bulunan dikdörtgen duvarlar pembe renkte boyanmıştır. Üzeri aynı rengin koyusu kullanılarak iki iplik kenar bordürü formunda hatayî grubu motiflerle bezenmiştir. Motiflerin can noktaları altın ile boyanmıştır(resim 98'de ok işareti ile gösterilen kısımlar) . Motifler her hangi bir renkte boyanmamıştır. Sadece fırça ile çizilmiştir (resim 96, çizim 58).

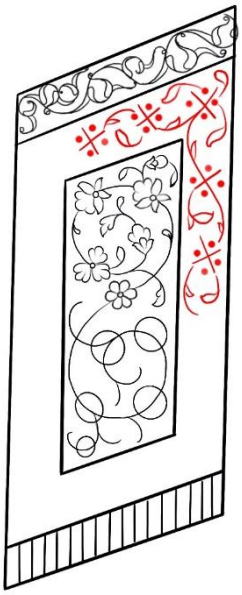
resim 98, E.H. 1512, v. 40[a] kapının yanındaki mimari süsleme detayı (TSMK).

çizim 58, E.H. 1512, v. 40[a] kapının yanlarındaki mimari süsleme çizim detayı.

Bahçe duvarı dikdörtgen formun ortasındaki alan açık mavi renkte düz boyanmış olup üzeri lacivert renk ile ters simetrik kompozisyon özelliği gösteren bir tezhip ile bezenmiştir. Kompozisyonda sade ve tek dilimli yapraklar kullanılmıştır. Motiflerin can noktalarında altın noktalar yer almaktadır. Duvarın lacivert boyanmış dış çerçevesi altın ile tek iplik ara suyu deseni ile bezenmiştir. Duvarın üst kısmında tek sıra halindeki eflatun boyanmış alanın üzerinde yine altın kullanılarak rûmili bir kenar suyu ile bezenmiştir (resim 97, çizim 59).

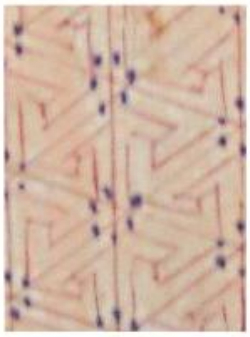

resim 99, E.H. 1512, v. 40a,a mimari yapı duvar detayı(TSMK).

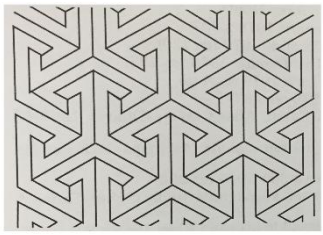

çizim 59, E.H. 1512, v. 40[a] mimari yapı duvar detayı çizimi.

Tasvirin sağında ve solunda kapalı pencerelerin bulunduğu duvarlar açık turuncu çok açık tonda boyanmış olup yer yer kâğıdın nohudi rengi hissedilmektedir. Üzerindeki fırıldak geometrik deseni koyu turuncu renk ile uygulanmıştır. Çizgilerin kesiştiği kısımlarda lacivert noktalar ile süslenmiştir (resim100, şekil 40).

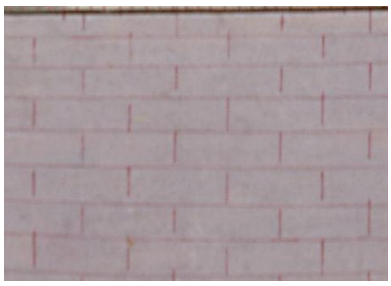

resim 100, E.H. 1512 v. 40[a] üst sağ ve soldaki duvar geometrik süsleme detayı (TSMK).

Şekil 40, fırıldak deseni (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000, s.31)

Eflatun düz boyanan zeminin karoları kırmızı renk ile tuğla deseni şeklinde çizilmiştir (resim 101, şekil 21).

resim 101, E.H. 1512 v. 40[a], karolu zemin detayı (TSMK).

2.5. TASVİR V.53[b] V.54[a]

resim 102, E.H. 1512 , v. 53[b] 54[a] (TSMK).

Minyatürler, yazma eserde, varak 53[b] ve 54[a] da olmak üzere karşılıklı çift sayfa olarak hazırlanmıştır. Sultan Mesut ve bir balıkçı çocuğun arasında geçen hikâyeyi konu edinir.[45] 53[b] 'de Sultan Mesut ve balıkçı çocuk, 54[a] da ise sultan ve balıkçı çocuğu hayretle izleyen figürler bir mimari yapı içinde görülür.

[45] Bir gün sultan Mesut maiyeti ile birlikte ava çıkar. Nasıl olduysa maiyetinden ayrı düşer. Atıyla gezinirken bir göl kenarında balık tutmak için ağını atmış bekleyen hüzünlü bir çocuğa rastlar. Çocuğun bu hali Sultanın dikkatini çeker ve daha önce böyle hüzünlü birini görmediğini onun bu halinin sebebini sorar. Çocuk fakirliğinden ve çaresizliğinden bahseder *"* der. Bunun üzerine Sultan, çocuğa ortak olmayı teklif eder. Çocuk bu teklifi kabul eder. Sultan da ağını atar. Çocuğun ağına devlet kuşu konar ve yüzlerce balık tutar. Çocuk çok şaşırır ve kendisinin şanslı olmadığını bu şansın emire ait olduğunu söyler emir bunun üzerine;"-*Ey oğul burada balık*

2.5.1. Sultan Mesudun Balıkçı Çocukla Karşılaşması

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 53[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 103, E.H. 1512, v.53[b] (TSMK).

---

tutanın kim olduğunu bilsen kendini daha da kaybedersin. Burada talihli olan sensin, zira sana balık tutan Padişahtır "der. Sultan atına binip gitmek için hareket edince çocuk payını da almasını ister sultan bugün payıma düşen ne ise senin olsun yarınkilerde benim olsun der " ve ortağını düşünerek sarayına gider. Ertesi gün çocuğu hatırlar ve komutanlarından birini gönderip çağırtır. Ortağını padişahlık tahtına oturtur. Etrafındakiler buna karşı çıkıp o bir dilenci diye söylenseler de padişah ne olursa olsun o benim ortağımdır diyerek sözünü tutar ve çocuğu da sultan yapar. Oradakilerden biri çocuğa sorar;" Nasıl böyle bir devlete erdin?" çocuk buna cevaben;" Bir gün devlet sahibine rastladım, sevinç geldi hüzün gitti "der. Feridüddin Attâr*, Mantıku't-tayr*(çev. Mustafa çiçekler, Kaknüs yay. İstanbul 2005,s. 177-179.

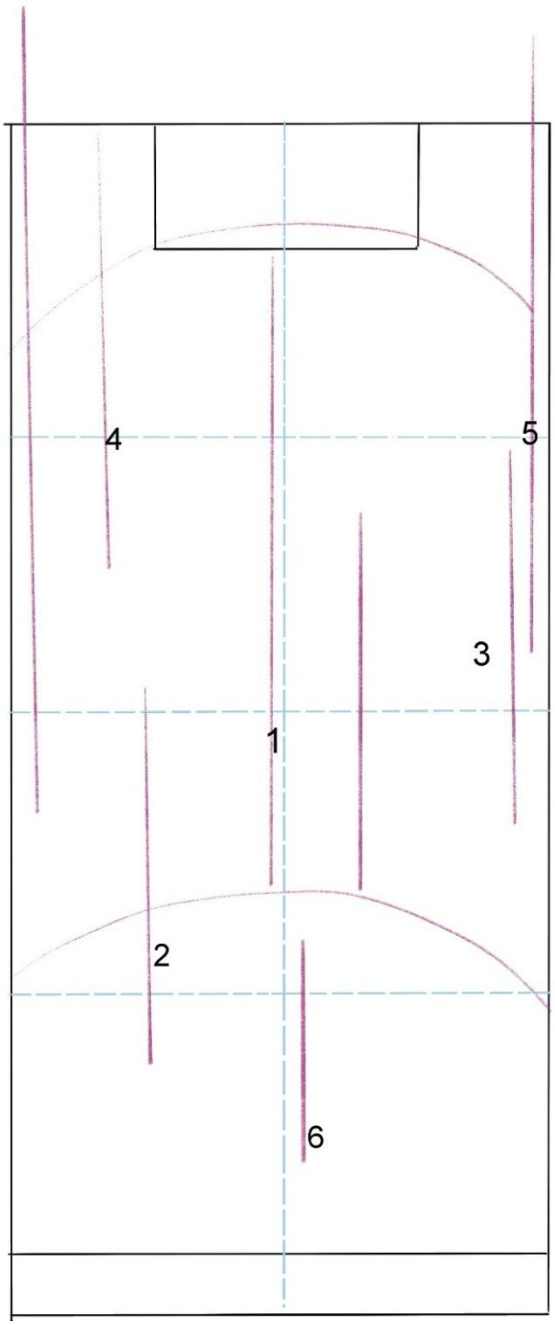
Yazma eserde 53^{b} numaralı varakta betimlenen minyatür, sayfada dikey bir altın çerçeve içinde betimlenmiştir. Arka planda ½ lik alanda açık küf yeşili zemin üzerinde gölgelikli otağ benzeri bir yapı üzerinde oturur şekilde görünen figür, Sultan Mesuttur. Sultanın sağında kısmen çerçevenin ardında kalan atı, atın arkasında açık ve koyu yeşil yaprakları ile birkaç ağaç dalı yer alır. Solunda ise kısmen gözüken bir servi ve hemen önünde çiçek açmış bir ağaç görülmektedir. Açık yeşil zeminin gerisinde sıvama altın boyanmış ışıltılı gökyüzü bulutsuz betimlenmiştir. Ön planda otağın önünde çerçevenin soluna yakın ayakları suyun içinde olduğu halde, ağını atmış balık tutan çocuk yer alır. Minyatürde üst sola yakın konumda görülen uçan kuş, hikâyede geçen hümâ (devlet) kuşu olmalıdır (resim103, çizim 60).

çizim 60, E.H. 1512, v. 53[b] fırça ile çizimi (rep.).

Minyatür, sayfada dikey gelişen kompozisyon özelliğinde betimlenmiştir. Üstte ortada iki satır ve altta tek satır halinde nestalik hattıyla farsça birer beyit yer alır. Satır araları altın ile beynessütur tarzda boyanmıştır. Tasvir geri planda üç ayrı zeminde izlenir. Yatay da dört, dikey de iki bölüme ayrılır. Orta eksende 1 numaralı alanda Sultan Mesut ve otağı, 2 numaralı alanda Sultan'ın solunda çaprazında çocuk figürü, 3 numaralı alanda sultanın sağ üst çaprazında atı sıralı halde yer alır. Üst bölümde, 5 ve 6 numaralı alanlarda çerçevenin sağında ve solunda birbirine paralel

uzanan ağaçlar yer alır. Alt bölümde orta eksende Sultan'ın hizasında balık ağı yer alır. Kompozisyon kısmen simetriktir (şekil 41).

Şekil 41, E.H. 1512, v.53[b] kompozisyon şeması.

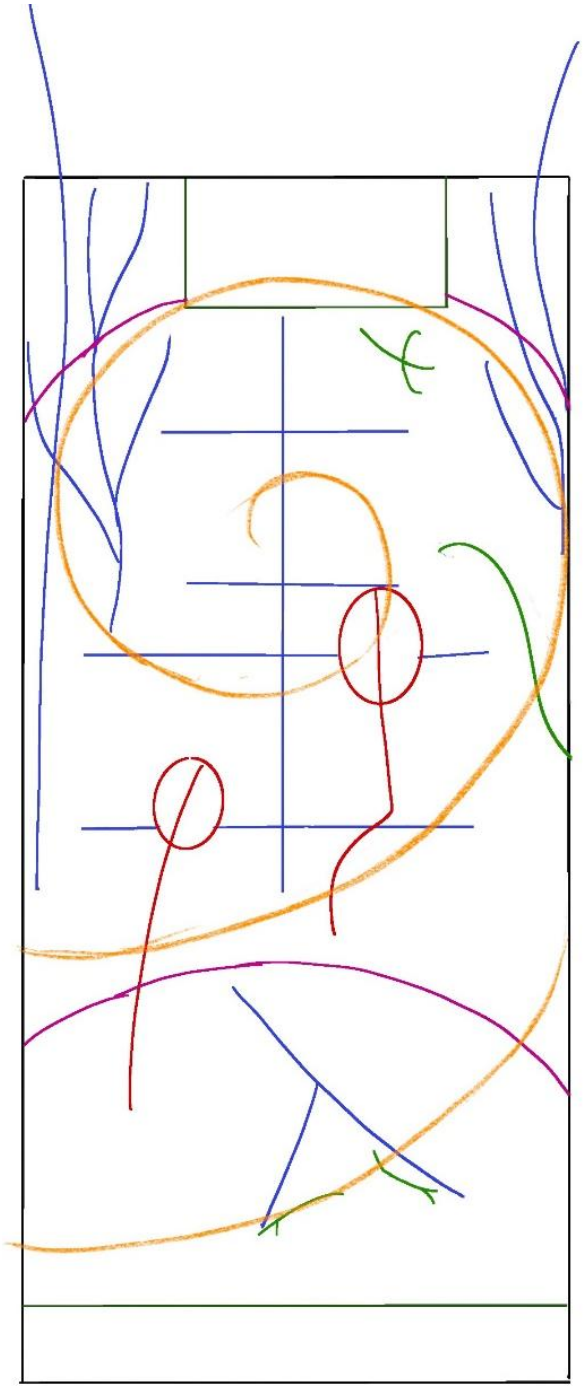
V. 53b'de bulunan minyatür, altın gökyüzü, açık yeşil geniş alana yayılan bitki örtüsü, koyu gri geniş alana yayılan göl ve kenarında küçük bir alanda yer alan

toprak rengi ile dört farklı zeminde yer alır. açık yeşil ve gri zemin birbirine kontrast oluşturacak şekildedir. Pastel tonda zeminler üzerinde canlı ve koyu renklerdeki figürler ön plana çıkacak şekilde özenle seçilmiştir. Yer yer aynı renk tonlarının kompozisyon içinde tekrarlanması ile renklerin dengeli bir geçiş zevki ile izlenilmesi sağlanmıştır (resim104).

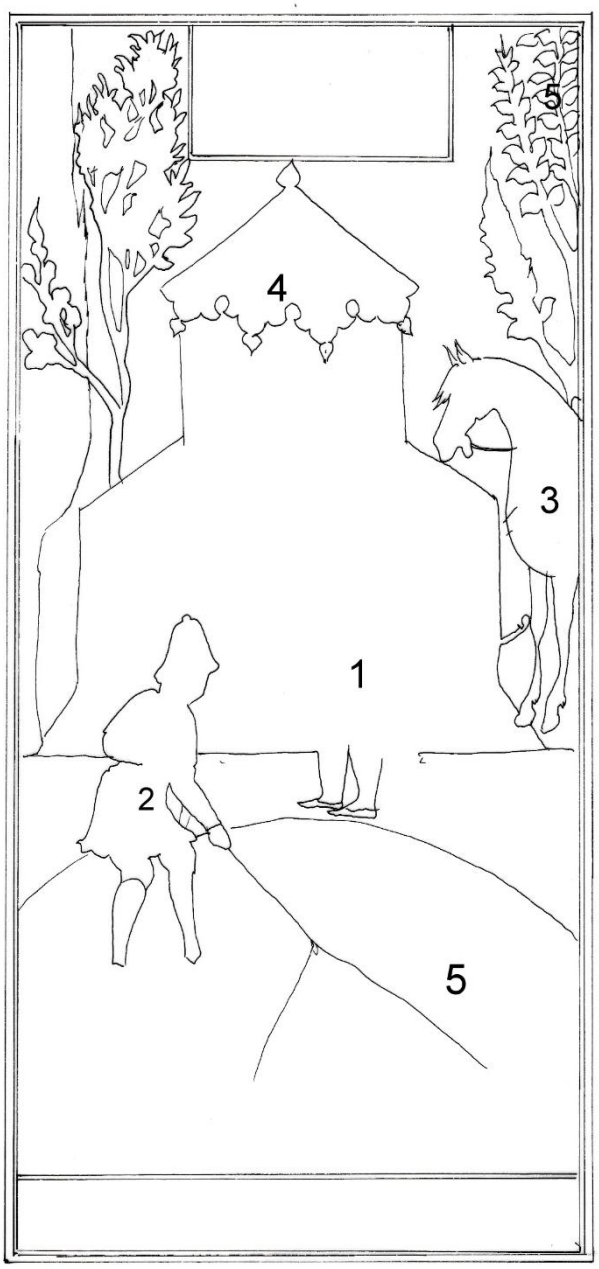
resim 104, E.H. 1512, v. 53[b] kompozisyondaki renk dağılımı.

Tasvideki figür nesne dağılımı şekil 40'da görüldüğü gibidir. Taht sahnelerinde görüldüğü gibi sultan figürü orta eksende yer alırken diğer unsurlar onun etrafına bilinçli bir düzende yerleştirilir. Adeta bir helezon üzerinde birer motif gibi yerleştirilen unsurlar odağı önce ortadaki önemli figüre çeker daha sonra göz hikâyenin diğer unsurlarını izler (şekil 42).

Şekil 42, E.H. 1512, v.53[b] figür ve obje dağılımı.

EH. 1512 varak 53[b] ‘de bulunan tasviri 5 bölümde inceleyebiliriz (şekil 43)

Şekil 43, TSMK EH. 1512 v.53b incelenecek bölümler.

1. Sultan Mesud Figürü

Sultan kırmızı serpuşlu Osmanlı tipi dolanmış sarığı ile betimlenmiştir. Sarığa takılmış iki farklı sorguç dikkat çekmektedir. Sultanın portresi ten rengi akıtma tekniğinde boyandıktan sonra kahve ile noktalama tekniğinde boyanarak hacim kazandırılmıştır. Ellerin yüzün konturleri yine aynı renk ile yapılmıştır. İnce bıyıkları

siyah renk ile taranmıştır. Sultan bir eli dizinde bir eli gövdesine yakın bir şeyler anlatır gibi bir edayla otururken betimlenmiştir. İç elbisesi lacivert üzerinde altın serbest fırça darbeleri ile yapılmış altın yıldız benzeri bir motif ile süslüdür. Altın ile kontur çizgileri çekilmiştir. Dış elbisesi sülyen rengi altın kemerli ve altın işlemelidir. Elbiseleri akıtma tekniğinde boyanmış olup, kıvrımları hafif koyu tonda gölgeli boyanmıştır. Kontur çizgileri altın ve kırmızı ile çekilmiştir. Sultan'ın belinde avcılık takımları olduğu görülmektedir (resim 106, çizim 61).

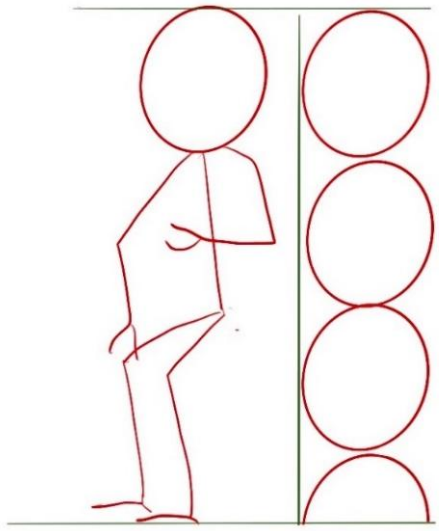

resim 105, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan Mesud figürü (rep.)

çizim 61, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan Mesud figürünün çizimi.

Oturur pozisyonda betimlenen figür, tasvirde yaklaşık 4.5 cm uzunlukta ve 1.5 cm eninde bir alana sahiptir. Baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç buçuk baş ölçüsünde olduğu görülür (şekil 44).

Şekil 44, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan figürünün oranları.

2. Balıkçı çocuk figürü

Hikâyede geçen balıkçı çocuk figürü açık mavi pantolonunun paçalarını kıvırmış ayakları suyun içinde olduğu halde balık ağını tutarken betimlenmiştir. Başında lacivert altın işlemeli bir başlık içinde kolları sarı kıvrım ve tahrirleri turuncu düz boyanmış bir kıyafet ile görülmektedir. Dış giysisinin kolları kısa koyu gri elbisesi beyaz kemerlidir. Elbisenin üzeri, altın ile omuzları rûmili, etekleri serbest fırça darbeleri ile işlenmiştir. Elbisenin düğmeleri altın ile nokta şeklinde boyanmıştır. (resim106, çizim 62).

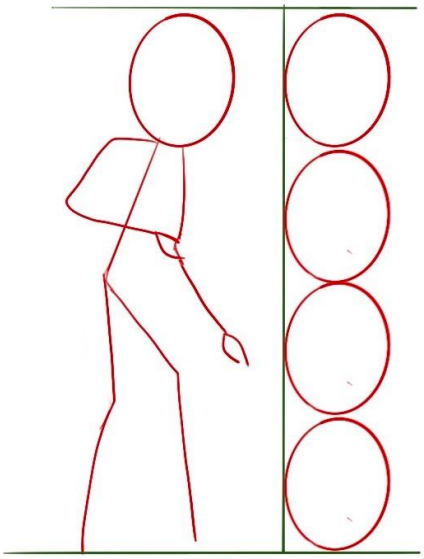

resim 106, E.H. 1512, v. 53[b] balıkçı çocuk figürü (rep.).

çizim 62, E.H. 1512, v. 53[b] balıkçı çocuk figürünün çizim detayı.

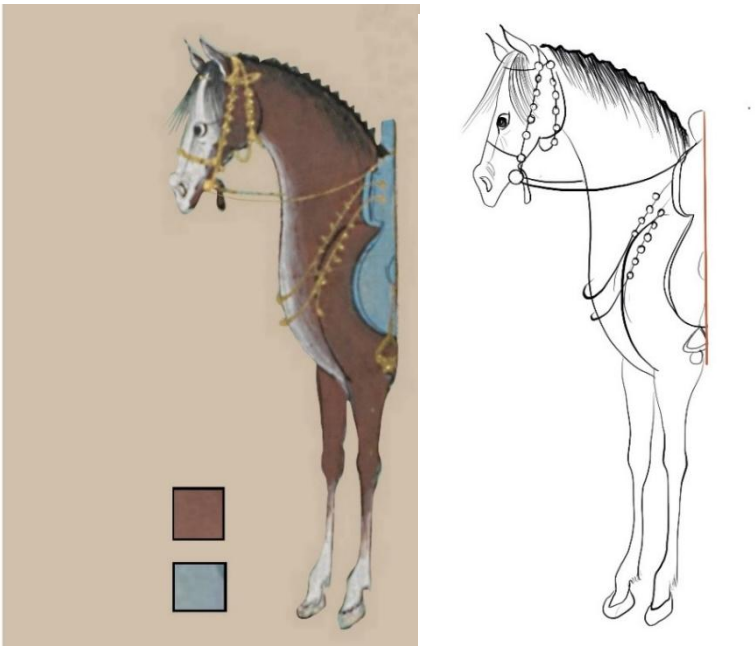
Balıkçı çocuk figürü, başı ve gövdesi hafif öne doğru eğik durumda iki eliyle balık ağına uzanır şekilde tasvir edilmiştir. Figürün minyatürde kapladığı alan yaklaşık 4.5 cm uzunlukta ve 2 cm enindedir. Figürün boyu, baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık dört birimdir (şekil 45).

Şekil 45, E.H. 1512, v. 53[b] balıkçı çocuk figür oranları.

3. Hayvan figürleri

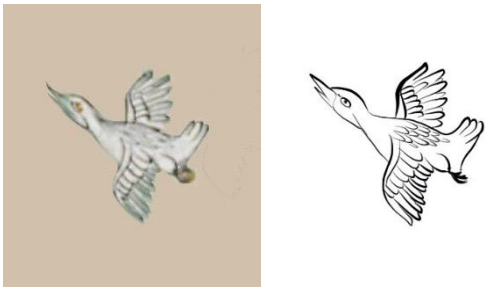
Minyatürde bulunan hayvan figürleri, Sultan Mesud'un atı, hümâ kuşu ve göldeki balıklardır. Kullanılan teknikler daha çok akıtma tekniği üzerine tarama tekniğidir, Çerçevenin sağında bir kısmını görebildiğimiz Sultan Mesud'un atı kızıl kahverengi düz boyanmış olup yer yer beyaz renk tarama yöntemi ile tüy havası verilmiştir. Açık mavi renkli eyeri siyah renk tahrirlidir. Atın yelesi siyah renk ile ince ince taranmış olup yüz hatlarında renkler açıklı koyulu kullanılarak hacimli bir görünüm elde edilmiştir. Atın koşum takımlarında altın kullanılmış altın pullar iğne perdahı ile bastırılarak hacimli bir görünüm elde edilmiştir (resim 107, çizim 63).

resim 107, E.H. 1512, v. 53[b] at figürü (TSMK).

çizim 63, E.H. 1512, v. 53[b] at figürünün çizim detayı.

Minyatürde arka planda uçarken görülen hümâ kuşu beyaz renk boyanmış olup siyah renk ile kanatları konturleri çizilmiş olup, gagasında ayaklarında ve gözünde altın rengi kullanılmıştır (resim 108, çizim 64).

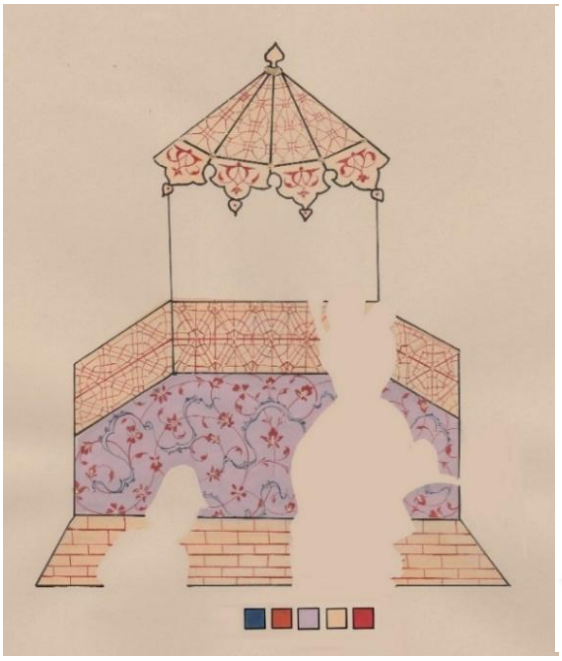
resim 108, E.H. 1512, v. 53[b] kuş figürü (TSMK).

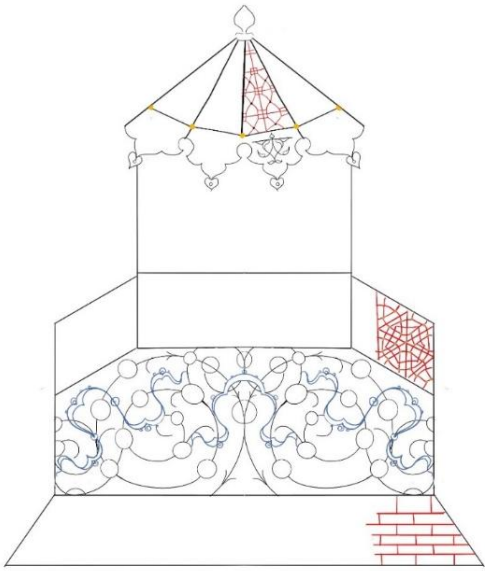
çizim 64, E.H. 1512, v. 53[b] kuş figürünün çizim detayı.

4. Objeler

Minyatürde yer alan objeler, Sultan'ın otağı ve balık ağıdır. Burada sadece otağa yer verilmiş olup, balık ağı balıkçı çocuk figürü ile ele alınmıştır. Sultan

Mesud'un oturduğu geniş ve süslü otağın gölgeliği yavruağzı zemin rengindedir. Dört dilimli oymalı gölgelik turuncu renk ile konturlü geometrik üçgen deseni ile süslenmiştir (şekil 39). Gölgeliğin uç etekleri ise turuncu konturlü rumili süslemeler ile bezenmiştir. Gölgeliğin çizgilerinin birleşim noktalarında altın kullanılmıştır. Otağın üst kısmında sarı zemin üzeri turuncu ile boyanmış, geometrik tarzda beşgen bir motif kullanılmıştır. Çizgilerin birleşim noktalarında altın noktalar kullanılmıştır. Orta kısımda genişçe bir alan eflatun düz boyanmış olup, üzeri çift tahrir tekniğinde kırmızı renkte hataî grubu motiflerle boyanmıştır. Motiflerin can noktaları altın ile boyanmıştır. Eflatun zeminde lacivert renkli bulutlar, çift tahrir deseni ile uyumlu bir biçimde bezenmiştir. Otağın alt kısmı yavruağzı tuğlalar ile örülüdür. Tuğlaların kontur çizgileri turuncu renk ile çekilmiştir (resim 107, çizim 65).

resim 109, E.H. 1512, v. 53[b] Sultan Mesut'un otağı (rep.).

çizim 65, E.H. 1512, v. 53[b] otağın çizim detayı.

5. Doğa unsurları

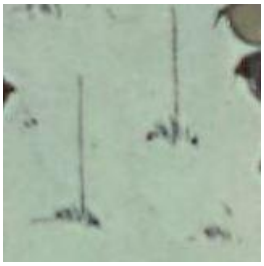
Minyatürdeki doğa unsurları üç farklı ağaç türü, altın gökyüzü, toprak düz zemin, açık küf yeşili zemin ve gölden oluşmaktadır. Çerçevenin solunda kısmen görülen servi ağacı üstte tasvirin çerçevesinin altından sayfa kenarında doğru

uzarken betimlenmiştir. Koyu kahve gövdesi düz boyanmış ve kenarları koyu renk ile gölgelendirilmiş siyah ile kontur çizgileri yapılmıştır. Yaprakların bulunduğu kısım düz yeşil boyanmış olup üzerinde siyah ile yaprak motifleri çizilmiştir. Servi ağacının hemen önünde çerçevenin içinde kalan ve bir kısmı Sultanın otağının ardında kalan pembe çiçek açmış bir ağaç görülür (resim 110).

resim 110, E.H. 1512, v. 53^{b} tasvirdeki ağaçlar (TSMK).

Minyatürün yaklaşık 4/2'lik alanı açık yeşil bir zemin üzerinde betimlenmiştir. Yeşil zeminin üzerinde koyu renk ile irili ufaklı sade bitki öbekleri belli bir düzende serpiştirilmiştir. Özellikle otağın üst kısmına yakın yerlerdeki bitki öbeklerinin altında altın minik kayalar görülmektedir (resim 111).

resim 111, E.H. 1512, v. 53^{b} bitki örtüsü.

2.5.2. Sultan Mesut ve Balıkçı Çocuğu İzleyenler

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 54[a]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 112, E.H. 1512, v. 54[a] (TSMK).

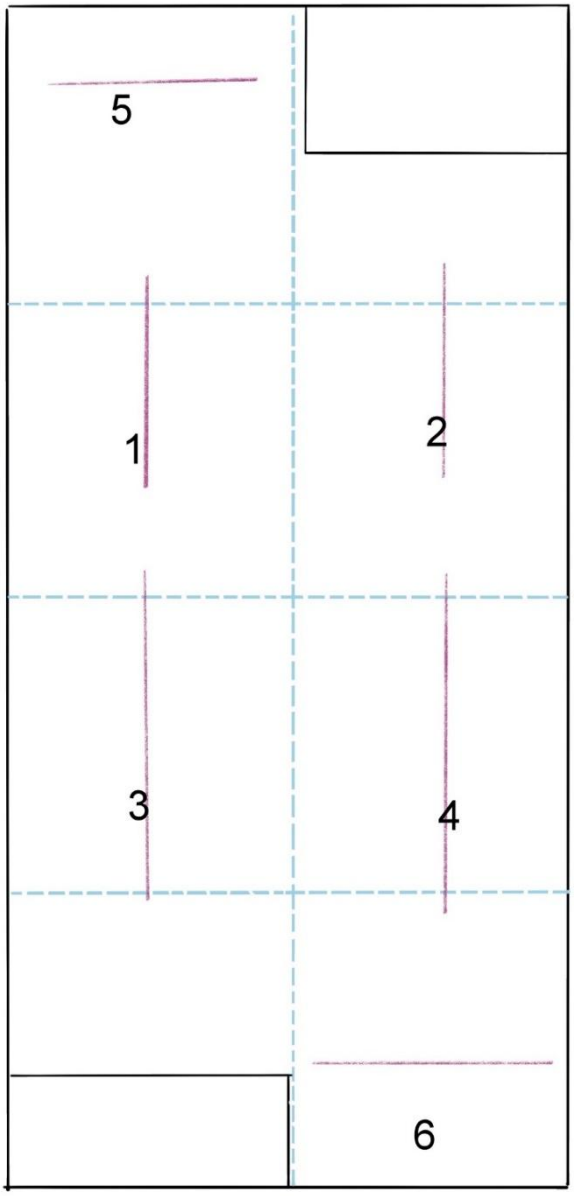
Sultan Mesud ve balıkçı çocuğun hikâyesinin betimlendiği çift sayfa minyatürlerden varak 54[a] 'deki tasvir, varak 53[a]'nin devamı niteliğindedir. Sayfanın

sağ üst köşesinde ve sol alt köşesinde iki satırlık nestalik hatlı birer beyit yer alır. Yazıların satır araları beynessütur tarzda altın ile boyanmıştır. Olan biteni dikkat ile izleyen insan figürlerinin ifadelerindeki şaşkınlık hissedilir. Mimari bir yapının pencerelerinden, terasından bakan kadın ve erkek figürleri yer alır. Minyatürün sağında düz bir mimari yapı görülürken solunda ise yapının bir derinliği olduğu görülür. Tasvirde sol üstte biri erkek ikisi kadın üç figür açık havada altın boyanmış gökyüzü önünde mimari yapının terasından bakarken betimlenmiştir. Sağ alt köşede kare planlı kenar bordürlü limonküfü yeşili bir havuz, üzerinde yüzen iki kuğu olduğu halde betimlenmiştir (resim 112, çizim 66).

çizim 66, E.H. 1512, v. 54[a] fırça ile çizimi (rep.)

Minyatürdeki kompozisyon, sayfada dikey konumda gelişmiştir. Dikeyde bir eksen ile iki bölüme yatayda üç eksen ile dört bölüme ayrılmıştır. 1. ve 2. kısımda yer alan pencereler birbirlerine paralel olarak yerleşmiştir. 3. ve 4. kısımdaki pencereler yine birbirine paraleldir. Sayfanın üst solunda 5. kısımda bir teras ve buradan bakan figürler görülürken, sayfanın sağ alt köşesinde 6 numaralı alanda, 5 numaralı alana paralel bir havuzun yer aldığı görülür. Minyatürde bulunan yazıların da sayfanın sağ üstünde ve sol altında yine birbirine paralel olarak yer aldığı görülmektedir. Kompozisyon bütününde simetrik bir düzende çalışılmıştır (şekil 46).

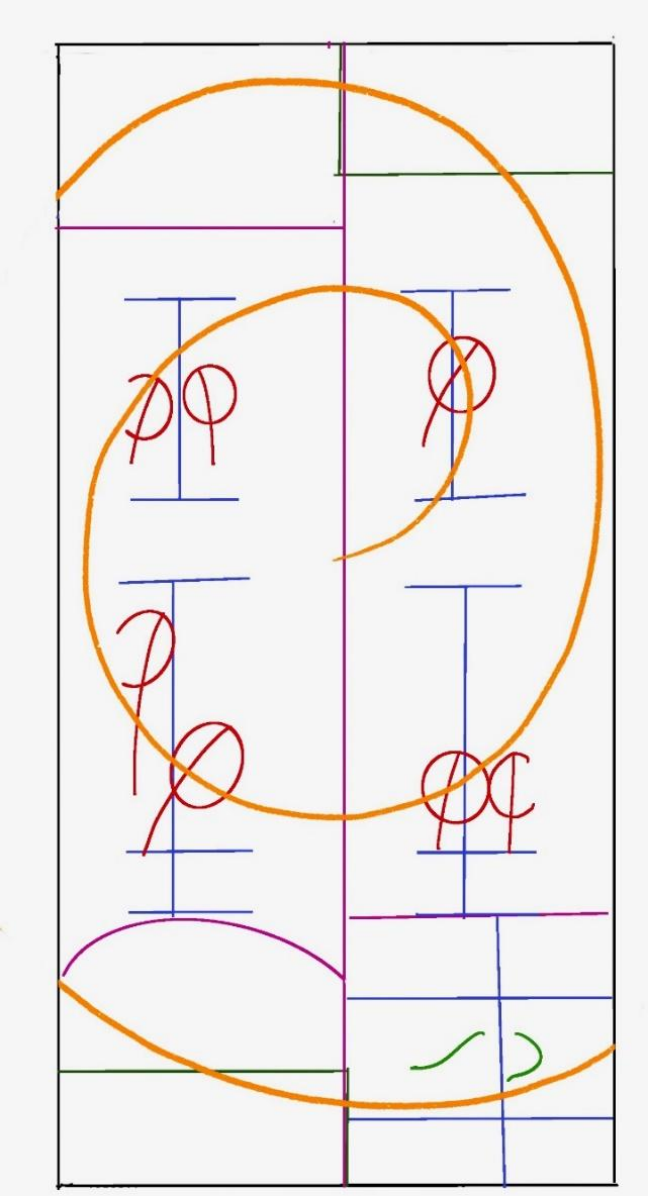
Şekil 46, E.H. 1512, v. 54ª kompozisyon düzeni.

Mimari yapıda açık sarı ve açık turuncu renklerin yoğun kullanıldığı görülmektedir. Altın sayfaya dağınık bir şekilde zemin boyası ya da aksesuarlarda detay olarak birçok yerde, renklerle dengeli bir biçimde kullanılmıştır. Diğer renklerin bütünde kardeş renkler olduğu ve sayfa genelinde, figürlerin elbiselerinde belli bir ritimde tekrar ederek her biri bir bütünün parçasıymış gibi pastel bir uyum içinde olduğu görülmektedir (resim 113).

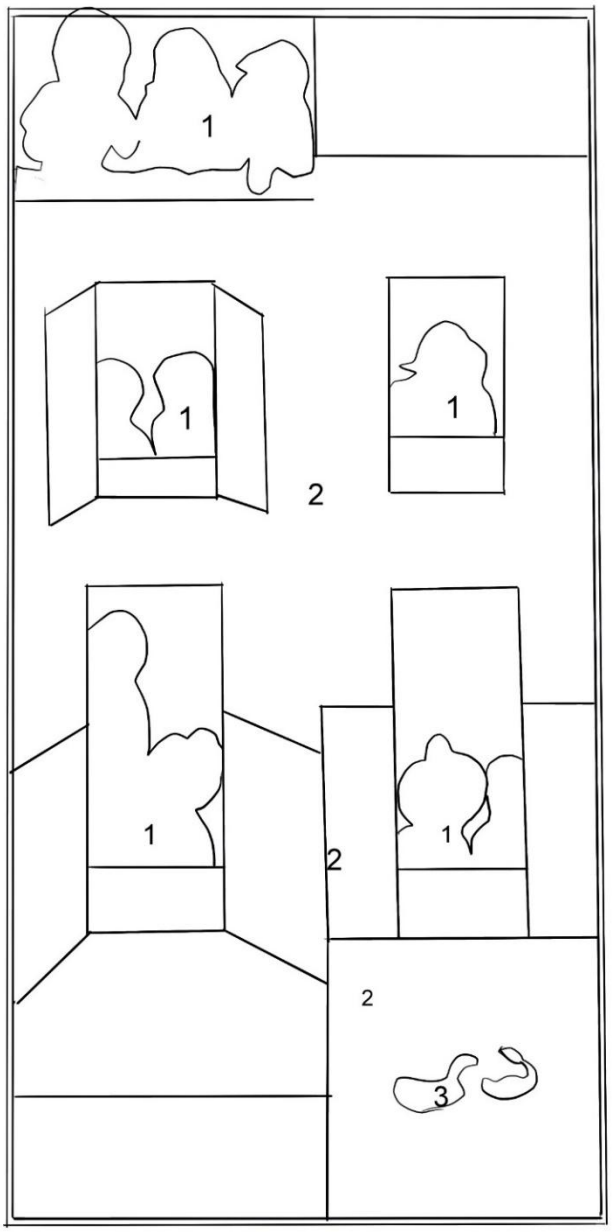
resim 113, E.H. 1512, v. 54[a] kompozisyondaki renk dağılımı.

Mimari yapı içinde dairesel bir hareketle yerleştirilen figürler, bir noktadan başlayarak genişleyen halkalar halinde bir helezon formu oluşturacak biçimde belli bir düzende gelişmektedir. Bu yöntemle izleyiciyi tek bir noktaya değil de, tasvirin tamamını görmeye teşvik eder niteliktedir (şekil 45).

Şekil 47, E.H. 1512, v. 54[a] figür obje dağılımı.

E.H. 1512 varak 54[a]' da bulunan tasviri 3 bölümde inceleyebiliriz (şekil 48).

Şekil 48, E.H. 1512, v.54[a] incelenecek bölümler.

1. Figürler

Minyatürde pencerelerden ve terastan bakan toplam 10 figür yer alır. Figürlerin boyanmasında akıtma, tarama, sulandırma teknikleri uygulanmıştır. Sol üst

bölümünde mavi zeminli mimari süsleme detayıyla dikkat çeken terastan bakan figürlerden, solda Osmanlı tipi sarığı ile bir erkek figürü yer alır. Sadece kolları görülen eflatun sade, iç elbisesin üzerindeki sülyen rengi kaftanı 'nın konturleri koyu kırmızı renkte olup düğmeleri ve yakasındaki rumili işlemeleri altın ile boyanmıştır. Sakalsız ve bıyıksız portresi dolgun çehrelidir. Figürün bir eli hemen yanındaki kadın figürünün omuzunda bir eli havada bir şeyler anlatır gibi bir ifadesi vardır (resim 114, çizim 67).

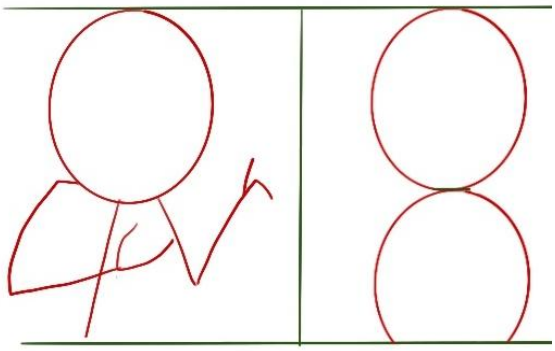

resim 114, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan erkek figürü (rep.).

çizim 67, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan erkek figürünün çizim detayı.

Mimari yapının sol üst kısmında yer alan figür bedeni sağdaki figüre dönük bir şeyler anlatan bir eda ile bedeni hafif eğik başı dik konumdadır. Figür tasvirde yaklaşık 2 cm boyda ve 1.5 cm ende bir alanda bulunmaktadır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık iki birim ölçüsündedir (şekil 49).

Şekil 49, E.H. 1512, v. 54a terasta bulunan erkek figür oranları.

Ortadaki kadın figürünün iç elbisesi, lacivert renkli ve altın simurg işlemelidir. Üzerinde yeşil renkli yakası altın rumilerle işlenmiş kaftanı ile bir eli göğüs hizasında olduğu halde yanındaki erkek figürüne dönük bir biçimde betimlenmiştir (resim 115, çizim 68).

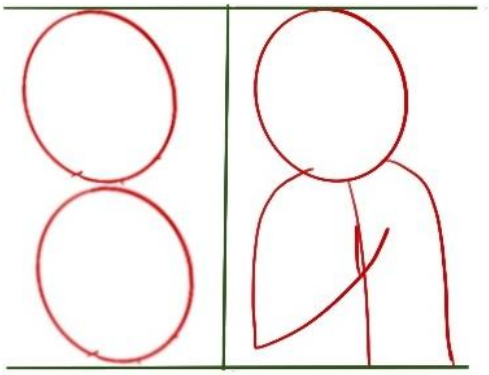

resim 115, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan soldaki kadın figürü (rep.)

çizim 68, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan soldaki kadın figürünün çizim detayı.

Terasta solda kalan kadın figürünün bedeni sol yanındaki figüre dönük bir eli omuz hizasında hafif eğik onu dinler bir edadadır. Minyatürde yaklaşık 2 cm boy 1.5

cm ende bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık olarak iki birim ölçüsündedir (şekil 50).

Şekil 50, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan soldaki kadın figürü oranları.

En sağdaki figür koyu gri, yakası altın işlemeli iç elbisesi üzerinde, pembe renkli altın işlemeli dış elbisesi ile bir kolu terastan sarkmış bir biçimde betimlenmiştir. Pembe elbisenin kıvrımları ve konturleri kırmızı renk ile yapılmış olduğu görülür. Kadın figürlerinin başlarında dönemin zevkini yansıtan beyaz renkli kırmızı çizgiler ile süslenmiş uçuşan örtüler bulunmaktadır (resim 116, çizim 69).

resim 116, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan sağdaki kadın figürü (rep.).

çizim 69, E.H. 1512, v. 54[a] terasta bulunan sağdaki kadın figürünün çizim detayı.

Solda üste yakın konumda yer alan kanatları iki yana açılmış pencereden bakan iki kadın figürü, kısmen görülmektedir. Birbirine dönük halde görülen figürlerden soldakinde, turuncu bir elbise ile başında koyu yeşil ve altın ile boyanmış bir başlık bulunur (resim 117, çizim 70). Sağdaki figürün eflatun elbisesinin üzeri altın işlemelidir. Başındaki örtüsü lacivert kırmızı beyaz renklerde ve altın süslemelidir. Figürler yarı profilden izlenmektedir. Portreleri dolgun çehreli sürmeli, badem gözlü, yay kaşlı küçük dudaklıdır. Kulaklarından sarkan altın küpeleri vardır. Düz boyanan ten rengi üzerine, kızıl kahverengi noktalama tekniği ile yanaklarına ve yüz kıvrımlarına hacim kazandırılmıştır (resim 118, çizim,71).

resim 117, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 1 (rep.).

çizim 70, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 1'in çizim detayı.

resim 118, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 2 (rep.).

çizim 71, E.H. 1512, v. 54[a] soldaki penceredeki figür 2'nin çizim detayı.

Minyatürün sağ üst tarafında kanatsız pencereden bakan tek bir figür yer alır. Sarı renkli iç elbisesinin üzerinde kızıl kahverengi dış giysisinin bir kolu pencereden aşağı sarkmış olduğu halde betimlenmiştir. Akıtma tekniği ile boyanmış olan elbisenin tahrirlerinde siyah renk ve altın kullanılmış olduğu görülmektedir. Yakası ve omuzları altın ile rumili bir desende işlenmiştir. Başındaki beyaz örtüsünün üzerinde lacivert renkli peçesi vardır. Figürün portresi şimdiye kadar incelenen figürlerin portresi ile benzer şekildedir (resim 119).

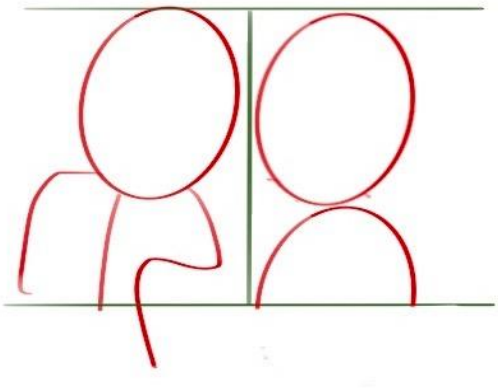

resim 119, E.H. 1512, v. 54[a] sağdaki penceredeki kadın figürü (rep.).

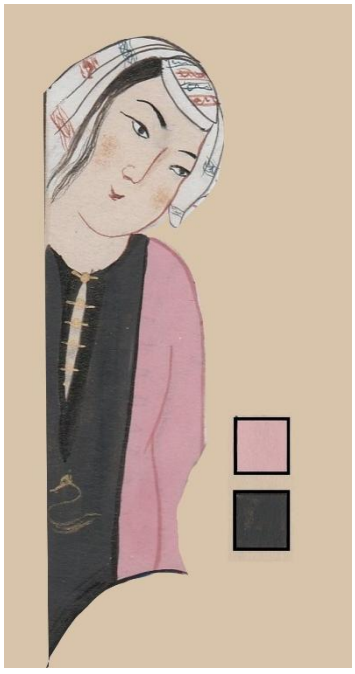
çizim 72, E.H. 1512, v. 54[a] sağdaki penceredeki kadın figürünün çizim detayı.

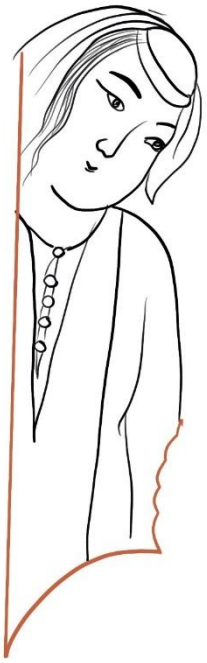
Pencereden bakan figürün başı öne eğik adeta yan sayfadaki olayı izler bir biçimde, oradaki figürlere dönüktür. Minyatürde 1.5 cm uzunluğunda ve 1.5 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık bir buçuk baş ölçüsündedir (şekil 49).

Şekil 51, E.H. 1512, v. 54[a] sağdaki pencereden bakan figür oranları.

Minyatürde alt bölüme yakın olan birbirine paralel iki pencereden soldaki girintili olanda bir erkek bir kadın figürü yer alır. Kadın figürünün yeşilimsi gri iç elbisesinin üzeri altın ile simurg motifi işlemelidir. Pembe dış elbisesinin yakası omuzları rumili bir desen ile altın işlemelidir(resim 120,121, çizim 73).

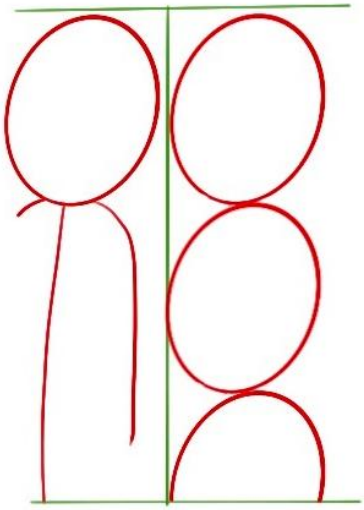
resim 120, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki penceredeki kadın figürü (rep.)

çizim 73, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki penceredeki kadın figürü çizim detayı.

resim 121, E.H. 1512, v.54[a] sol alttaki penceredeki kadın figürün kumaş detayı (TSMK).

Ayakta duran kadın figürünün duruşu dik başı hafif ne eğiktir. Tasvirde yaklaşık olarak 3 cm uzunlukta ve 1 cm eninde bir alanda yer almaktadır. Figürün başı birim olarak alındığında yaklaşık iki buçuk birim uzunluğa sahiptir (şekil 52).

Şekil 52, E.H. 1512, v.54[a] kadın figür oranları.

Kadın figürü ayakta olup hemen önündeki erkek figürü pencereden bakarken boy farkından anlaşılıyor ki oturur biçimde betimlenmiştir. Sülyen rengi iç elbisesi üzerinde lacivert yakası altın rûmi işlemeli kaftanı ile bir eliyle kaftanını tutarken betimlenmiştir (resim 122,123, çizim 74).

resim 122, E.H. 1512, v. 54[a] altta sağdaki penceredeki erkek figürü (rep.).

çizim 74, E.H. 1512, v. 54[a] altta sağdaki penceredeki erkek figürünün çizim detayı.

resim 123, E.H. 1512, v. 54[a] erkek figürün kumaş detayı. (TSMK)

Sağ alta yakın konumda yer alan pencere de bir erkek bir kadın figürü birbirine dönük oturur şekilde betimlenmiştir. Figürlerin çehreleri dolgun, sürmeli ve badem gözlü, kaşları yay gibi dudakları miniktir. Erkek figürünün başında kırmızı altın işlemeli serpuşlu Osmanlı tipi bir sarık bulunur. Figür, bıyık ve sakal olmaksızın resmedilmiştir. Sülyen iç elbisesi üzerinde yakası rumili altın işlemeli yeşil dış elbisesi bulunur (resim 124, çizim 75) . Kadın figürü pembe iç elbisesi üzerinde koyu gri yakası altın rûmi işlemeli dış giysisi ile görülmektedir. Pencerenin arka planı sağdaki pencere ile aynı özelliktedir. Pencerenin sağında ve solunda yer alan dikey dikdörtgen iki sütun lila renkli zeminde olup, üzeri kırmızı renkte dolantı bulut

motifleri ile bezenmiştir. Sütunların üst kısımlarında lacivert zeminli ve altın işlemeli mimari bir süsleme görülmektedir (resim 125, çizim 76).

resim 124, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki erkek figürü (TSMK).

çizim 75, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki erkek figürünün çizim detayı.

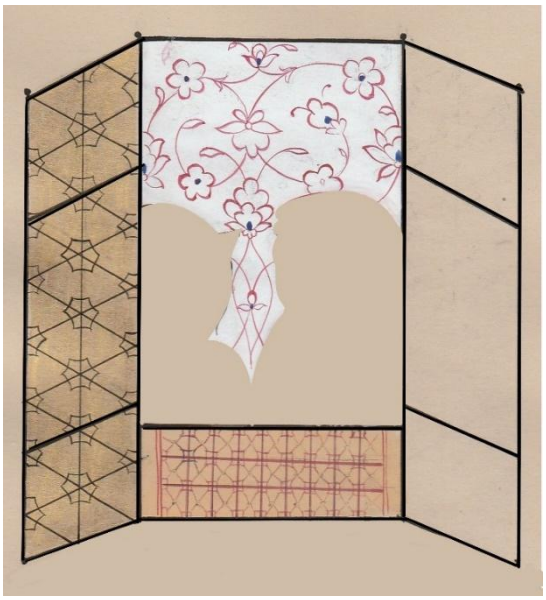
resim 125, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki kadın figürü (TSMK).

çizim 76, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alt penceredeki kadın figürünün çizim detayı.

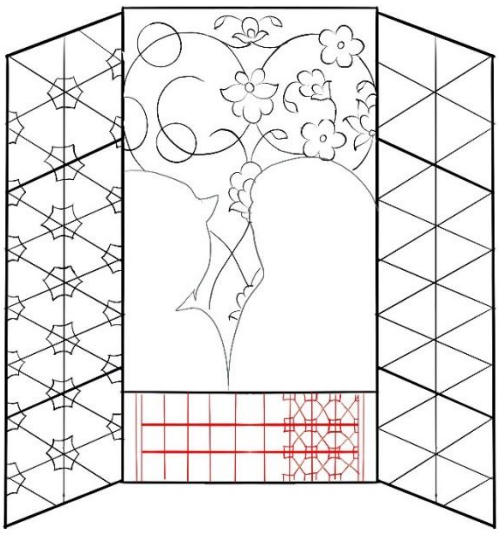
2. Mimari unsurlar

Üste yakın kısmında yer alan birbirine paralel pencerelerden solda girintili olan duvardaki, kanatları dışarı doğru açılmış olduğu halde betimlenmiştir. Pencerenin altın zeminli kanatları geometrik desende siyah mürekkep ile süslenmiştir. Figürlerin

arka planı düz beyaz renkte boyanmış olup üzerine hataî grubu motiflerle hazırlanmış bir desen yer alır. Desenin kırmızı renk ile halkâri tekniğinde, sadece tahrir geçilmiş olduğu görülür. Çiçeklerin can noktalarında lacivert renk kullanılmıştır (resim 126, çizim 77) Pencerenin önü sıcak sarı zemin üzerine turuncu renk ile üçgen geometrik süslemelidir (şekil 39). Bu alanlarda yoğun biçimde renk bozulmaları görülmüştür.

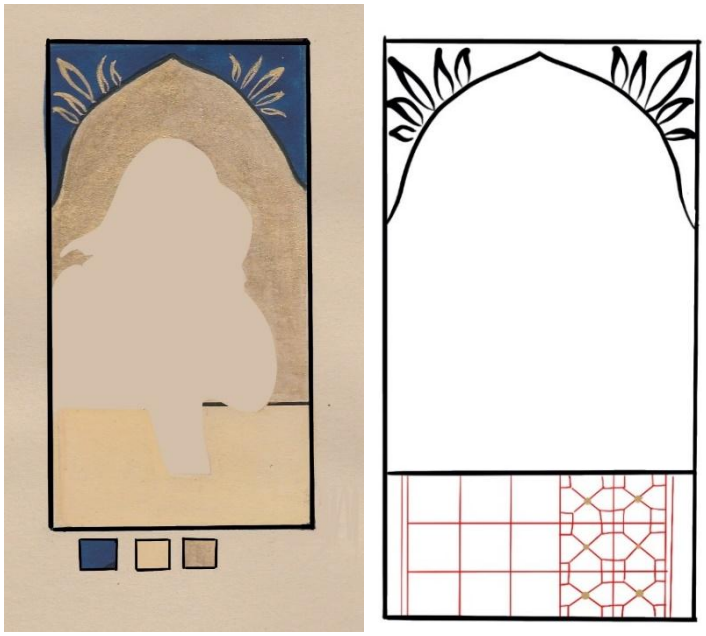

resim 126, E.H. 1512, v. 54[a] sol üstteki pencere (rep.)

çizim 77, E.H. 1512, v. 54[a] sol üstteki pencere ve üzerindeki desen detaylarının çizimi.

Minyatürde sağ üstteki pencere, kanatsız ve sade betimlenmiş olup, üst kısmında yer alan lacivert zeminli köşebentlerin üzeri altın kullanılarak sade yaprak motifi ile süslenmiştir (resim 127). Pencere önündeki duvar sıcak sarı tonda boyanmış olup, üzeri turuncu renkli geometrik üçgen motifi ile süslemelidir (çizim 78).

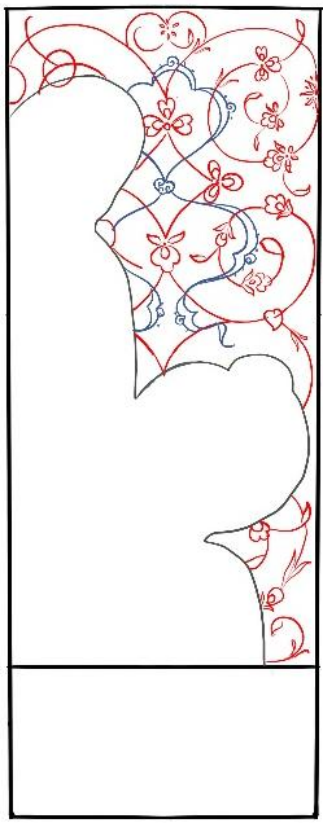

resim 127, E.H. 1512, v. 54[a] sağ üstteki pencere (rep.).

çizim 78, E.H. 1512, v. 54[a] sağ üstteki pencere ve desen detaylarının çizimi.

Sol alttaki pencerenin arka planındaki zemin düz beyaz boyanmış olup, üzerinde kırmızı renk ile çift tahrir simetrik bir desen yer alır. Desenin simetri ekseninde koyu lacivert renkte bir bulut motifinin deseni tamamladığı görülmektedir (resim 128,çizim 79). Pencerenin ön duvarı sıcak sarı tonda boyanmış olup, üzeri turuncu renk ile geometrik üçgen motifi ile süslenmiştir (şekil 39).

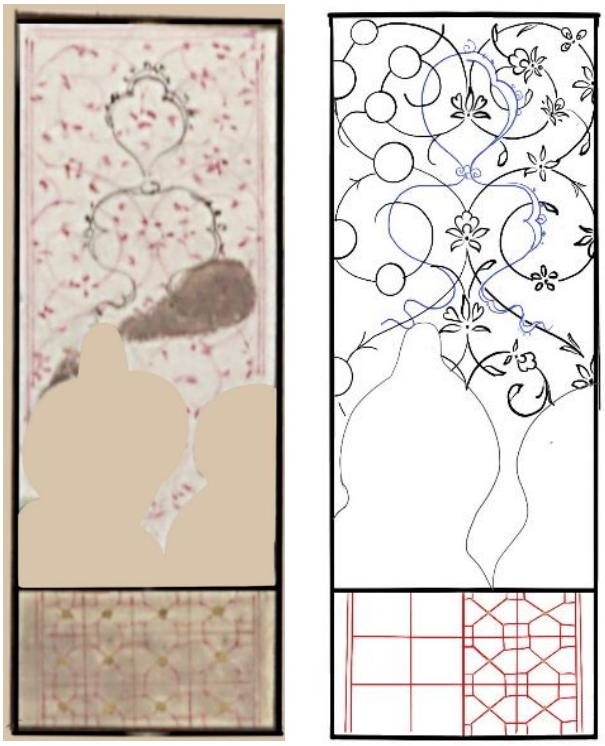

resim 128, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere (rep.).

çizim 79, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere ve desenin çizimi.

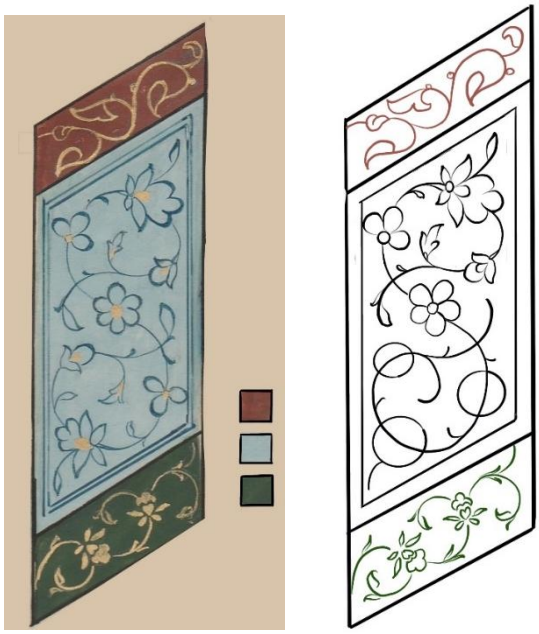
Minyatürde sağ alt kısımdaki pencerenin arka fonu düz beyaz boyanmış olup, soldaki pencereyle benzer şekilde ve renkte süslemeleri bulunmaktadır (resim 129, çizim 80).

resim 129, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alttaki pencere (TSMK),

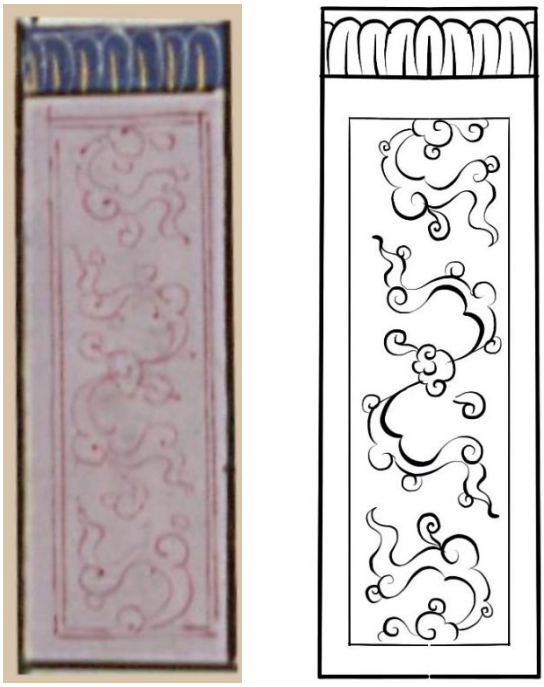
çizim 80, E.H. 1512, v. 54[a] sağ alttaki pencere ve desen çizimi (rep.).

Minyatürde sol altta, pencerenin iki yanında yer alan bordürler zarif bezemelidir. Üç renk ile bölümlere ayrılmış pencere kenarlarından ortadaki geniş yüzey akıtma tekniği ile açık mavi düz boyanmış olup, koyu mavi renkte ters simetrik bir halkâri deseni ile bezenmiştir. Motiflerin can noktaları altın ile boyanmıştır. Açık mavi alanın üst kısmındaki bordür, kahverengi üzerinde altın rumili kenarsuyu ile işlenmiştir. Alt kısmındaki koyu yeşil zeminli bordür, hatayî motifli bir kenar suyu ile altın işlemelidir (resim 130, çizim 81).

resim 130, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere kenarındaki duvar detayı (rep.).

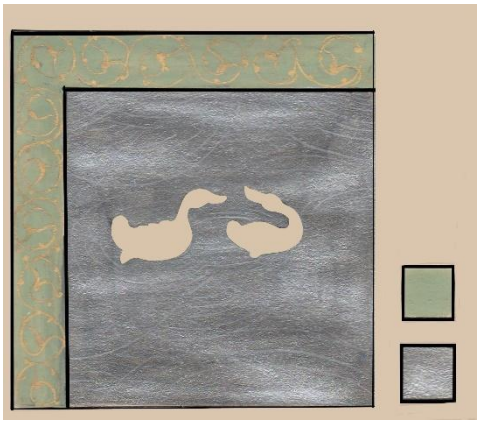
çizim 81, E.H. 1512, v. 54[a] sol alttaki pencere kenarındaki duvar detayı çizimi.

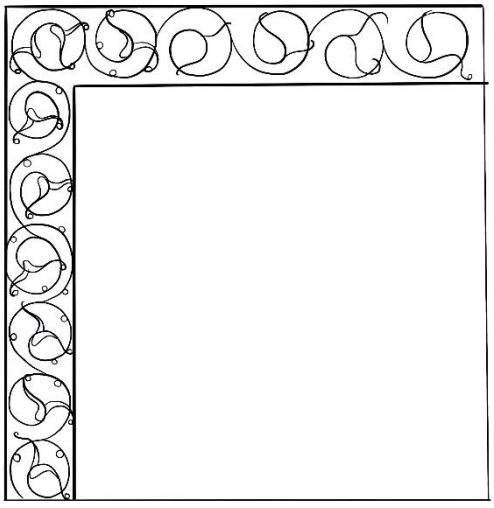
resim 131, E.H. 1512, v.54[a] sağ alttaki pencere kenarındaki duvar detayı (TSMK).

çizim 82, E.H. 1512, v.54[a] sağ alttaki pencere kenarındaki duvar detayı çizimi (rep.).

Minyatürde sayfanın sağ alt köşesindeki kare planlı havuz bir kısmı çerçevenin gerisinde kalmış olduğu halde görülmektedir. Gümüş renkte boyanmış olduğu tahmin edilen ve günümüze kararmış bir halde geldiği için koyu gri tondadır. Havuzun üzerinde beyaz renkte hafif tonda dalga çizgileri hissedilir. Havuzun kenarında sadece sol ve üst kenarını görebildiğimiz limonküfü yeşili renginde zemine sahip bir bordür yer almaktadır. Küf yeşili zeminin üzeri altın rengi rumili bir kenar bordürü ile bezenmiştir (resim 132, çizim 83).

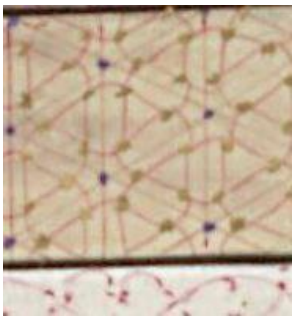

resim 132, E.H. 1512, v. 54[a] havuz detayı (rep.)

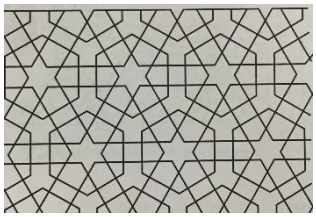

çizim 83, E.H. 1512, v. 54[a] havuz detayı çizimi (rep.)

Minyatürün solundaki derinlikli mimari yapının duvarı açık sarı tonda boyanmış olup üzerindeki altıgen geometrik desen turuncu renktedir. Çizgilerin birleştiği yerlerde altın noktalar ve motifin orta kısımlarında lacivert noktalar konulmuş olduğu görülmektedir (resim133, şekil 53).

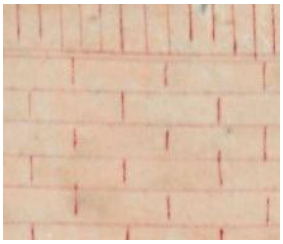

resim 133, E.H. 1512, v. 54[a] altıgen geometrik süslemeli duvar detayı (TSMK).

Şekil 53, Altıgen geometrik süslemeli duvar detayı (Yıldız Demiriz, İslam Sanatında Geometrik Süslemeler Bir Envanter Denemesi, Lebib Yalkın yay. İstanbul 2000,s.26)

Minyatürde sağdaki mimari yapı çok açık turuncu renkte boyanmış olup üzeri koyu turuncu ile tuğla deseni ile işlenmiştir (resim 134, şekil 21). Aynı şekilde sağ alt kısımdaki pencerenin altındaki duvar da aynı renkte ve teknikte yapılmıştır.

resim 134, E.H. 1512, v. 54[a] tuğla deseni süslemeli duvar detayı (TSMK)

2.6. TASVİR V.73[b] V.74[a]

resim 135, E.H. 1512, tasvir v.73[b], 74[a] (TSMK).

İncelemekte olduğumuz minyatürler yazma eserde v.73[b], v.74[a] da çift sayfa olarak çalışılmış olup, hikâye eserin tüm tasvirlerinde olduğu gibi iki sahnede ele alınmıştır. Minyatürün kurgusu av sahnesi olarak kurgulanmıştır. Yazma eserde geçen Padişah ve tazının hikâyesini konu alır.[46]

[46] Bir gün bir padişah avlanmak üzere bir ovada giderken, sekbana tazıyı getirmesini söyler. Av için eğitilmiş bu tazının, kıymetli taşlarla, atlas kumaşlarla dikilmiş giysileri vardı. Böbürlenerek boynuna taktığı tasması mücevherlerle işlenmişti. Ellerinde ve ayaklarındaki halhalları altından tasmasının ipi İpek dendi. Padişah köpeğine kıymet verir, kendi eliyle tasmasını tutardı. Padişah önde köpekte arkasından koşarken yolda bir kemik parçası gören köpek durup hareket etmeyince bu duruma öfkelenen padişah" *Ben gibi padişahın huzurunda başkasına nasıl bakılabilir*?" der. Köpeğin tasmasını Bırakıp "*Şu edepsize Yol Verin Gitsin*" der. O köpeğin yüzbinlerce iğne yiyerek ölmesi, padişahın tasmasını bırakmasından daha iyiydi. Sekban dedi ki: "*Köpek süslü püslü değerli taşlarla bezenmiş gerçi bu köpek ovalara kırlara layık, atlas ve altında ancak bize layık* "deyince, padişah sekbana cevaben şöyle der; *" Öylece bırak ve git, altınını incesini düşünme ve yürü. Bundan böyle aklı başına gelirde, kendini süsler içinde görürse ben gibi bir padişahtan ayrı düştüğünü anlar*" Feridüddin Attâr, *Mantıku't-tayr* (çev. Mustafa çiçekler, Kaknüs Yay. İstanbul 2005,s. 226-228.

2.6.1. Padişah ve Tazı

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 73[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 136, E.H. 1512, v.73[b] (TSMK).

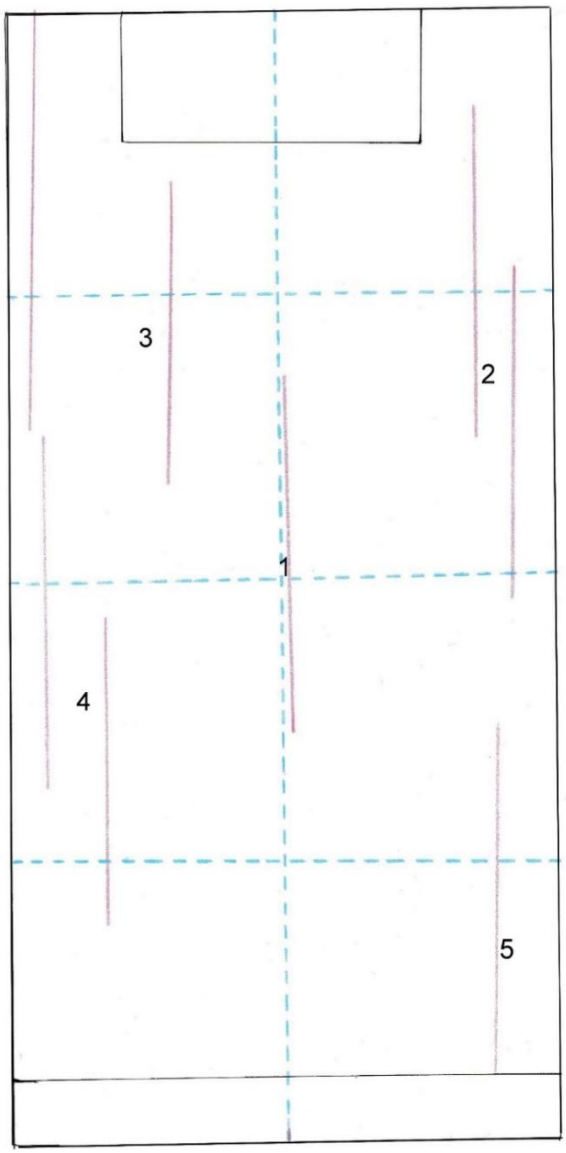
Sayfada dikey altın bir çerçeve içinde yer alan tasvir, açık havada açık pembe bitki örtüsüne sahip bir zemin üzerinde geçmektedir. Hikâyede geçen genç padişah,

ortada hafif aşağıya yakın konumda görülen, kızıl kahve atı üzerinde, bir eliyle atının eyerini, diğer eliyle atlas elbiseli tazısının, altın tasmasının, ipekten ipini tutarken görülmektedir. Padişahın hemen arkasından iki atlı figür peşi sıra gelmektedir. Atlı figürlerden arkada olan, gri renkli atının üzerinde bir elinde doğan kuşu olduğu düşünülen bir kuş, diğer elinde okunu tutarken betimlenmiştir. Öndeki figür, açık kahve tondaki atının üzerinde mimiklerinden şaşkınlık içinde olayı izler halde olduğu anlaşılmaktadır. Sağda en altta bir solak omuzundaki yeşil kaftanı taşımaktadır. Soldaki sakallı figür sekban olmalıdır, tazıya doğru yönelirken betimlenmiştir. Sakallı figürün hemen arkasında kısmen çerçevenin ardında kalan bir solak, üstte elinde baltası ile bir peyk ile birlikte tasvirde toplamda yedi figür yer alır. Üstte solda kısmen görülen gövdesi açık renkli, koyu ve açık yeşil yapraklı bir ağaç sol alt köşede akan küçük su birikintisi ile tasvir tamamlanır (resim 136, çizim 84).

çizim 84, E.H. 1512, v.73[b] fırça ile çizimi (rep.).

Minyatürdeki kompozisyon düzeni şekil 52'de olduğu gibidir. Figür açısından oldukça yoğun olan tasvirde yoğunluğun büyük kısmı 1, 2, 5 numaralı alanlarda olduğu görülmektedir. Yoğunluğun olduğu orta eksenin sağındaki atlı figürlerin olduğu kısım incelendiğinde yay biçiminde bir yerleşimin olduğu görülür. Diğer figürler bu yayın etrafına yerleştirilmiş gibidir. 1 numaralı alanda orta eksende padişah figürü atı üzerinde tek olarak yer alır. Diğer figürler kompozisyonun sağında ve solunda birbirini destekler nitelikte ve kompozisyonu dengeler biçimde yerleşmiştir (şekil 54).

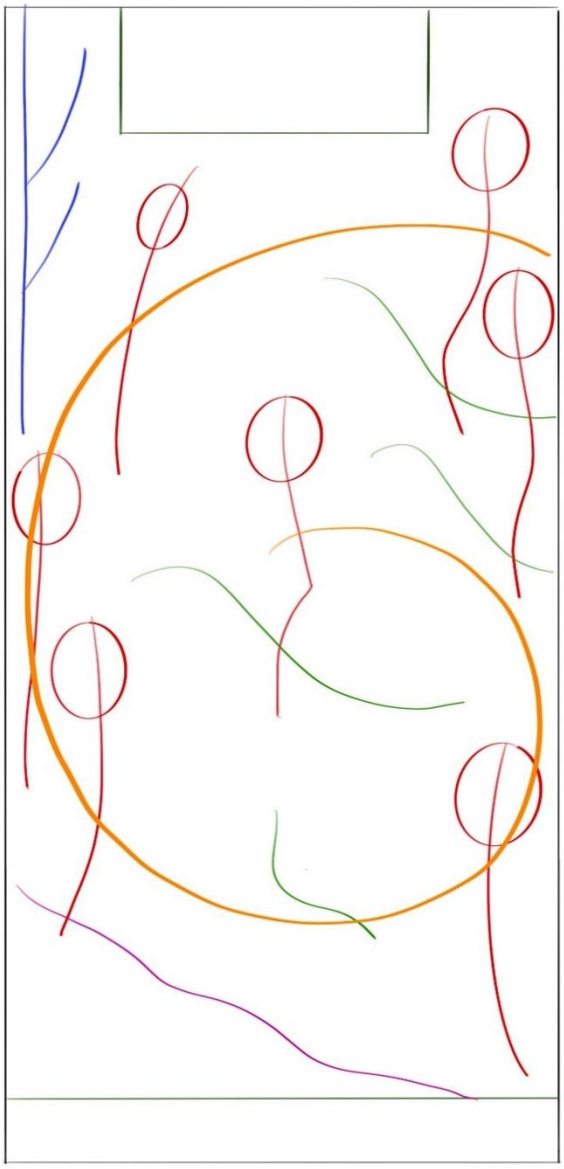
Şekil 54, E.H. 1512, v.73[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni.

Minyatürdeki renklerin ilk bakışta, yoğun açık pembe zemin üzerinde kontrast oluşturacak bir şekilde özenle seçildiği görülür. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı tasvirde aynı renk tonlarının belli bir ritimde tekrarlanması ile oluşan derinlik ve uyum hissedilir (resim 137).

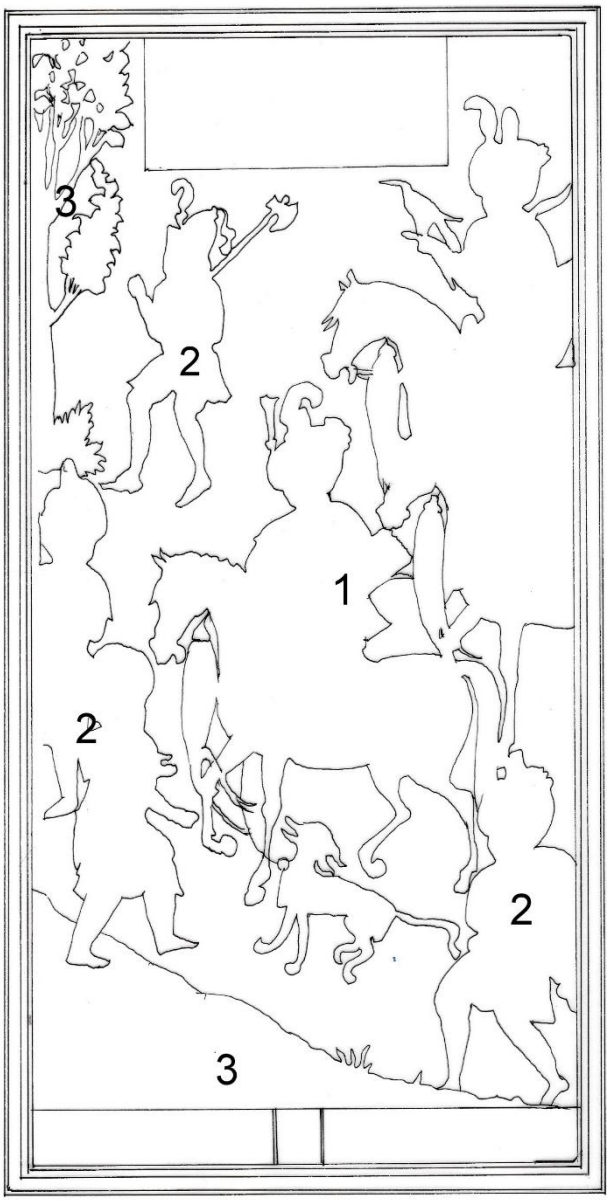
resim 137, E.H. 1512, v.73[b] kompozisyondaki renk dağılımı.

Minyatürdeki figür obje dağılımı şekil 55'de görüldüğü gibidir. Orta kısımda konumlanmış ana figürün etrafında, çerçevenin sağında ve solunda dairesel bir formda dizilmiş diğer figürler ile izleyenin bakışını ilk etapta padişaha daha sonra hikâye unsurlarını izlemeye çeker.

Şekil 55, E.H. 1512, v.73[b] figür obje dağılımı.

E.h. 1512 varak 73[b] deki minyatürü 3 bölümde inceleyebiliriz (şekil 56).

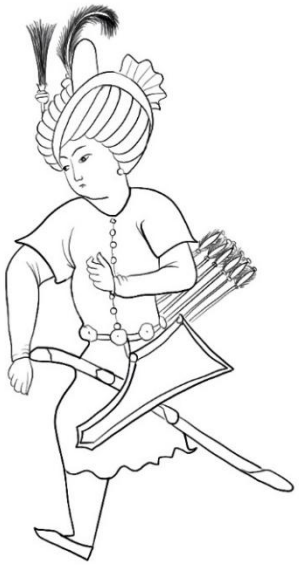
Şekil 56, TSMK. E.H. 1512, v.73[b] minyatürdeki incelenecek bölümler.

1. Padişah figürü

Bu bölümde incelediğimiz Padişah figürü doru atı üzerinde bir eliyle atının eyerini, bir eliyle tazısının ipini tutarken hareket halinde betimlenmiştir. Kırmızı serpuşlu Osmanlı tipi sarığının üzerinde altın süslemeli iki adet sorguç dikkat çeker. Portresi yarı profilden resmedilmiş yuvarlak dolgun çehreli badem gözlü yay kaşlı

düzgün burunlu ve minik dudaklıdır. Yüzün kıvrımlarında yanaklarda kızıl kahve tonda noktalama tekniği ile hafif gölgeler olduğu görülür. Ellerin ve yüzün kontur çizgileri yine kızıl kahve ile yapılmıştır. Kulağındaki altın küpe dikkat çekicidir. Padişahın altın süslemeli sülyen rengi iç elbisesi ve onun üzerinde altın kemerli lacivert yarım kollu bir kaftanı vardır. Kaftanın yakası ve etekleri rumili bir desen ile diğer kısımlar ise simurg motifi ile altın işlemelidir. Soğuk kırmızı renkteki çorabı altın üç nokta ile süslenmiştir. Burada kullanılan teknik, yine akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilmiş üzerine altınla desen işlenmiş ve son olarak koyu renk tahrir uygulanmıştır. Ayrıca padişah, av sahnesi olması sebebiyle avcılık ile ilgili aksesuarları ile betimlenmiştir (resim 134, çizim 86).

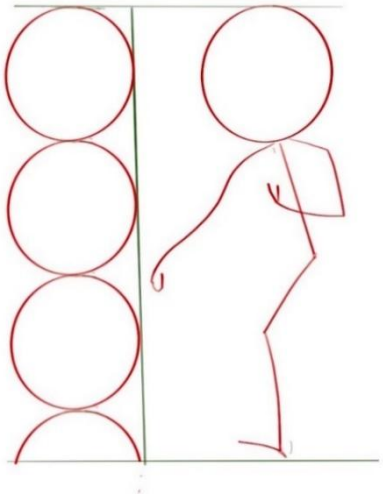

resim 138, E.H. 1512, v. 73^{b} padişah figürü (rep.)

çizim 85, E.H. 1512, v. 73^{b} padişah figürünün çizim detayı.

Padişah figürü atı üzerinde oturur biçimde, kolları hareketli ve başı hafif öne eğiktir. Minyatürde yaklaşık olarak, 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç tam, bir yarım birim ölçüsündedir (şekil 57).

Şekil 57, E.H. 1512, v. 73[b] padişah figürü oranları.

2. Diğer figürler

Padişahın dışında minyatürde toplam 6 figür yer alır. Kullanılan teknik, genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilmiş, üzerine altınla desen işlenmiş ve son olarak koyu renk tahrir uygulanmıştır. Padişahın arkasında çerçevenin sağında atları üzerinde kısmen görebildiğimiz yan yana sıralanmış iki atlı figüründen, arkada kalan, eflatun kırmızı tahrirli sade iç elbisesi üzerinde sülyen rengi yarım kollu altın rûmi işlemeli konturleri kırmızı kaftanı ve beyaz renkli çorabı ile betimlenmiştir. Diğer atlı figürden farklı olarak Osmanlı tipi sarığının üzerinde altın işlemeli Bir sorgucu vardır. Yarı profilden betimlenen figür, dolgun çehreli badem gözlü yay kaşlı hafif kemerli burunlu ve küçük dudaklıdır. Figür sol elinde altın yayını tutarken sağ elinde doğan kuşunu tutmaktadır (resim 139, çizim 86).

resim 139, E.H. 1512, v. 73^{b} atlı figür (rep.).

çizim 86, E.H. 1512, v. 73^{b} atlı figürün çizimi.

Atlı figürlerden önde olan figür, sade görünümlü gri iç kıyafeti üzerinde açık mavi yakası rûmi desenli altın işlemeli kısa kollu bir gömlek altında beyaz kemerli gri renkli üzeri simurg motifi ile altın işlemeli bir pantolon ile betimlenmiştir. Bir eliyle atının yularını tutan bir eli şaşkınlık ifadesi ile yüzüne uzanmış bir haldedir. Diğer figüre göre biraz daha ince yüzlüdür. Atlı figürlerin küçük farklılıklar dışında duruşları oranları padişah figürü ile aynıdır. Aynı kalıptan çalışıldığı anlaşılmaktadır resim (140, çizim 87).

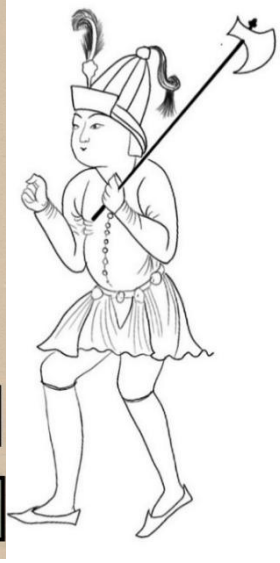

resim 140, E.H. 1512, v. 73[b] ön plandaki atlı figür (rep.).

çizim 87, E.H. 1512, v. 73[b] ön plandaki atlı figürün çizimi.

V.73[b]'de çerçevenin solunda üstte elinde baltası ile yer alan figür, altın kemerli, açık yeşil, etekleri kısa ve yakası altın işlemeli bir elbise içinde betimlenmiştir. Elbisenin kontur çizgileri koyu yeşil renktedir. Başında sorguçlu beyaz bir başlık bulunmaktadır (resim 141, çizim 88).

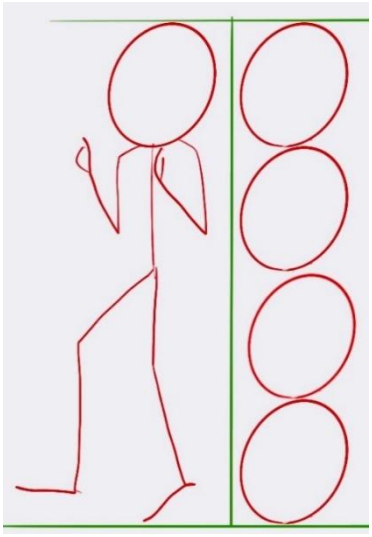

resim 141, E.H. 1512, v. 73[b] baltalı figür (rep.).

çizim 88, E.H. 1512, v. 73[b] baltalı figürün çizimi.

Hareket halinde yürürken betimlenen peyk figürünün başı ve duruşu diktir. Tasvirde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık dört birim uzunluğa sahiptir (şekil 56).

Şekil 58, E.H. 1512, v. 73[b] baltalı figürün oranları.

Minyatürde çerçevenin solunda arka planda kısmen çerçevenin ardında kalmış olan figürün iç elbisesi gri renkte olup üzerinde altın yıldız benzeri bir motif altın ile bezenmiştir. Üzerinde açık mavi kolları altın işlemeli yarım kollu kaftanının eteği toplanmış haldedir. Figürün çorabı turuncu renkli koyu kırmızı tahrirlidir (resim 142, çizim 89).

resim 142, E.H. 1512, v.73[b] planda arka plandaki figür (rep.).

çizim 89, E.H. 1512, v.73[b] planda arka plandaki figürün çizimi.

Tasvirde alt kısımda çerçevenin soluna yakın konumda yer alan figür, kırmızı tahrirli sade eflatun iç elbisesi üzerinde altın kemerli yakası ve omuzları rumili desende altın işlemeli gri renkli yarım kollu kaftanı, kırmızı tahrirli sütlü kahverengi çorapları ile betimlenmiştir. Figürün başında Osmanlı tipi kırmızı serpuşlu bir sarık vardır. Kompozisyonda yer alan figürlerden farklı olarak sakallı resmedilmiştir. Çehresi köşeli badem gözlü yay kaşlı ince burunlu minik dudaklı olarak resmedilmiştir. Yanakları yüz kıvrımları kızıl kahve tonda hafif gölge ile hacimlidir. Yüzü ve elleri kızıl kahve ile tahrirlidir (resim 143, çizim 90).

resim 143, E.H. 1512, v. 73[b] sol altta yer alan figür (rep.).

çizim 90, E.H. 1512, v. 73[b] sol altta yer alan figürün çizimi.

Minyatürde sağ altta omuzundaki yeşil kaftanı tutarken betimlenen figür, kırmızı konturlü sarı bir elbise ve açık mavi çorapları ile betimlenmiştir.elbisesinin etekleri toplanmış halde betimlenmiştir. figürün başında Osmanlı tipi bir sarık bulunmaktadır. Genç çehresi yuvarlak hatlı diğer figürlerle benzer özelliktedir.yakından incelendiğinde sol elinde muhtemelen karşı sayfadaki boyaların geçmesi sebebi ile lekelenmeler olduğu görülmektedir. Tasvirin tamamında yer alan ayakta betimlenmiş figürlerin oranları benzer şekildedir. Aynı kalıptan çalışıldığı düşünülmektedir (resim 144, çizim 91).

resim 144, E.H. 1512, v. 73[b] sağ altta yürüyen figür (rep.).

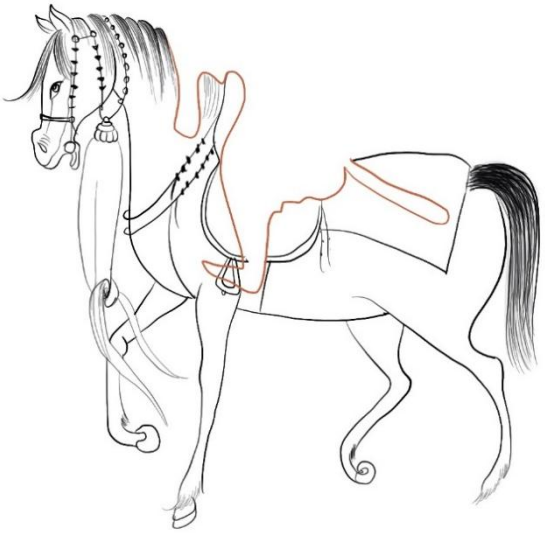
çizim 91, E.H. 1512, v. 73[b] sağ altta yürüyen figürün çizim detayı.

3. Hayvan figürleri

Minyatürde üç at, tazı ve doğan kuşu buunmaktadır. Kompozisyonun odağında yer alan padişah figürünü taşıyan doru at hareket halinde açık bir biçimde betimlenmiştir.kızıl kahve tonda boyanmış atıın ayakları ve gövdesi beyaz renk ile tarama usulünde hacimli olarak boyanmıştır.atın koşum takımları altın süslemelidir. Eğer örtüsü eflatun renkli lacivert zeminli köşebent ve şemse formunda boyanmış olup altın işlemeli ve altın püsküllüdür (resim 145, çizim 92).

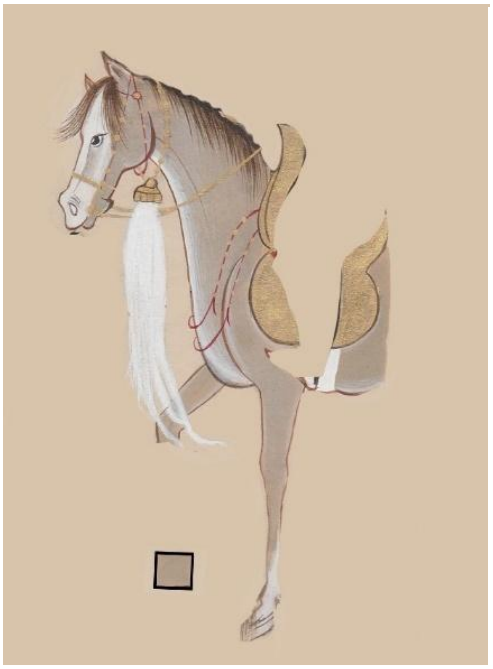

resim 145, E.H. 1512, v. 73[b] padişahın atı (rep.).

çizim 92, E.H. 1512, v. 73[b] padişahın atının çizim detayı.

Minyatürde çerçevenin sağında ön planda yer alan kısmen çerçevenin ardında kalan sütlü kahverengi atın kuyruğu ve yelesi kahverengidir. Gövdesi yüzü ayakları beyaz renkli olup, yüz hatlarında gri renk ile hafif gölgeler yapılmıştır. Arka plandaki yine kısmen görülen kır at açık gri renkli yelesi siyah ve yüzü beyaz renklidir (resim146, 147, çizim 93,94).

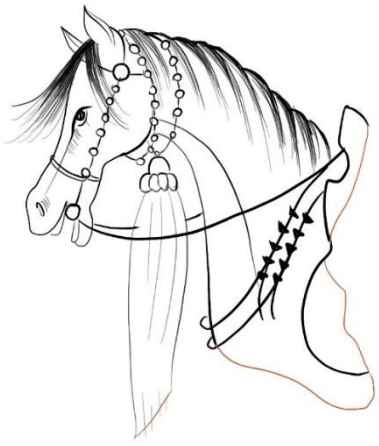

resim 146, E.H. 1512, v. 73[b] sağ ön plandaki at (rep.).

çizim 93, E.H. 1512, v. 73[b] sağ ön plandaki atın çizimi.

resim 147, E.H. 1512, v. 73[b] sağ arka plandaki at (rep.).

çizim 94, E.H. 1512, v. 73[b] sağ arka plandaki atın çizimi .

Minyatürde çerçevenin sağ üste yakın bölümündeki atlı doğancı figürünün elinde tuttuğu kırmızı gagalı doğan kuşu beyaz renkte boyanmış olup, gri renk hafif taramalar ile gölgeli ve koyu gri renk tahrirlidir. Göz bebeği altın ile boyanmış mühre ile bastırılarak parlak ve hacimli bir görünüm kazandırılmıştır. Boynunda altın süslemeli bir ip bulunmaktadır (resim 148,çizim 95).

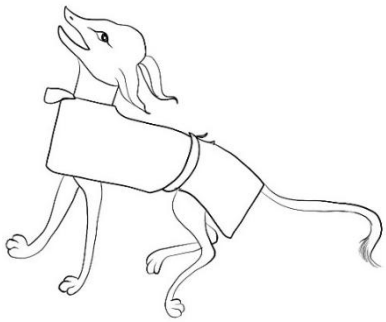

resim 148, E.H. 1512, v. 73[b] doğan kuşu (rep.)

çizim 95, E.H. 1512, v. 73[b] doğan kuşunun çizimi .

Lacivert ipekli elbisesi altın rumilerle işlenmiş olan tazı, sarı renkle boyanmş olup tahrirleri kahve rengi ile yapılmıştır. Belinde beyaz kuşak ve boynunda altın tasması ile betimlenmiştir (resim149, çizim 96).

resim 149, E.H. 1512, v. 73[b] tazı detayı (rep.)

çizim 96, E.H. 1512, v.73[b] tazının çizim detayı .

4. Doğa unsurları

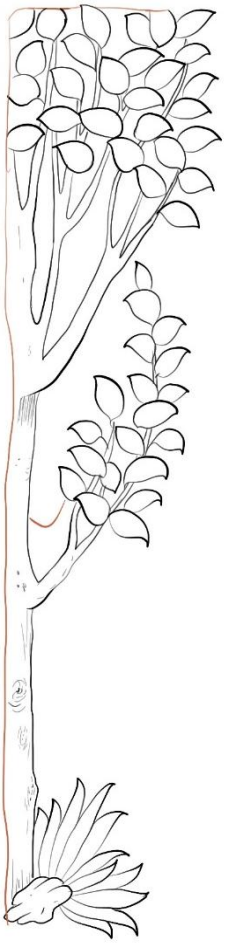
Minyatürde pembe bitki örtüsü, bir ağaç, koyu yeşil zemin ve akan su ile doğa unsurları tamamlanır. Kullanılan teknik, genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilmiş, koyu renk tahrir uygulanmıştır. Açık pembe zemin tasvirin nerdeyse tamamını kaplamaktadır. Hafif tonda sürülen açık pembe zeminin üzerinde altın rengi minik kayalar ve bu kayalar üzerindeki lacivert gri renkte küçük bitki öbekleri ile belli bir ritimde zeminde dengeli boşluklar oluşturacak biçimde kompozisyona dağılmıştır. Tasvirin sol alt köşesinde üçgen biçiminde yer alan akan su muhtemelen döneminde gümüş rengi boyanmıştır. Günümüze ise oksitlenip kararmış olarak koyu gri renkte ulaşmıştır. Su birikintisinin iki kenarında koyu yeşil çimenler kırmızı konturlü kayalardan çıkan açık yeşil koyu tahrirli ince uzun yapraklar kırmızı pembe çiçekler yer alır (resim 150).

resim 150, E.H. 1512, v. 73[b] çiçekli zemin detayı (rep).

Minyatürdeki tek ağaç çerçevenin solunda kısmen görülen açık tondaki yeşil gri gövdeli ağaçtır. Ağacın, iki renkli yaprakları açık ve koyu yeşilin soğuk tonlarında boyanmış olup, yaprakarın tahririleri koyu yeşil renkli ve nüanslıdır (resim 151, çizim.

resim 151, E.H. 1512, v. 73[b] soldaki ağaç detayı (rep.)

çizim 97, E.H. 1512, v. 73[b] soldaki ağacın çizim detayı.

2.6.2. Genç Padişahın Avlanması

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 74[a]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 152, E.H. 1512, v.74[a] (TSMK).

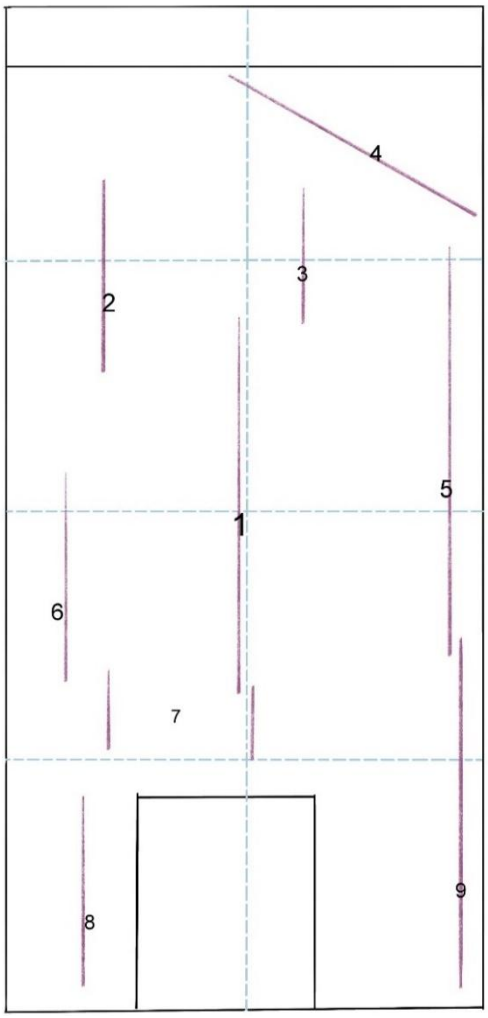
Tepeleri pembemsi toprak tonlarında geçişli olan açık yeşil bitki örtüsü üzerinde gelişen tasvirde, hikâyedeki genç padişah atı üzerinde kılıcın çekmiş önündeki

aslanın boynuna öldürücü darbeyi vururken betimlenmiştir. Hemen arkasından gelen iki atlı çerçevenin sağında kısmen görülür. Solda ve üste yakın sarığı düşmüş bir hizmetkâr omuzunda yaralı bir pars taşımaktadır. Çerçevenin solunda tepenin ardından dört hizmetkâr hazır bekler konumda olayı izlemektedir. Üstte iki ceylan, alta yakın konumda iki tazı ve sol altta bir geyik kaçışırken betimlenmiştir. Sayfanın üst kısmında tek satır halinde iki beyit, altta orta eksen üzerinde bir dikdörtgen içinde mail kıta şeklinde iki satır halinde iki beyit yer alır. Köşelerde oluşan üçgen alanlar zemini boyalı tezhip ile bezenmiştir. Beyitler nestalik hattı ile yazılmış olup satır araları beynessütur tarzda altın ile boyanmıştır (resim 152, çizim 98) .

çizim 98, E.H. 1512, v. 74[a] fırça ile çizimi.

V.73[b] 'de yer alan tasvirdeki kompozisyon, sayfada dikey bir dikdörtgen içinde gelişir. Çift sayfa olarak hazırlanan minyatür, yandaki sayfada gelişen av sahnesinin devamı niteliğindedir. Dikeyde bir eksen ile iki alana yatayda ise üç eksen ile dört alana ayrılmıştır. Kompozisyon 1 numaralı alanda orta eksende yer alan ana figürün etrafında gelişmektedir. 4 numaralı alandaki figürler çerçevede diyagonal şekilde yer alır. 1, 5 ve 9 numaralı alanlarda yer alan atlı figürler kompozisyonun dengesini sağ tarafa çekmektedir. 2, 6, 7 ve 8 numaralı alanlardaki irili ufaklı figürler orta eksenin sağında tüm bölümlere yayılmıştır.2 numaralı ve 6 numaralı alandaki hayvan figürleri altın çerçevenin dışına doğru yönelmiştir. Kompozisyon, orta eksenin sağında ve solunda kısmen simetrik bir biçimde dağılan insan ve hayvan figürleri ile oldukça yoğun ve hareketlidir (şekil 59).

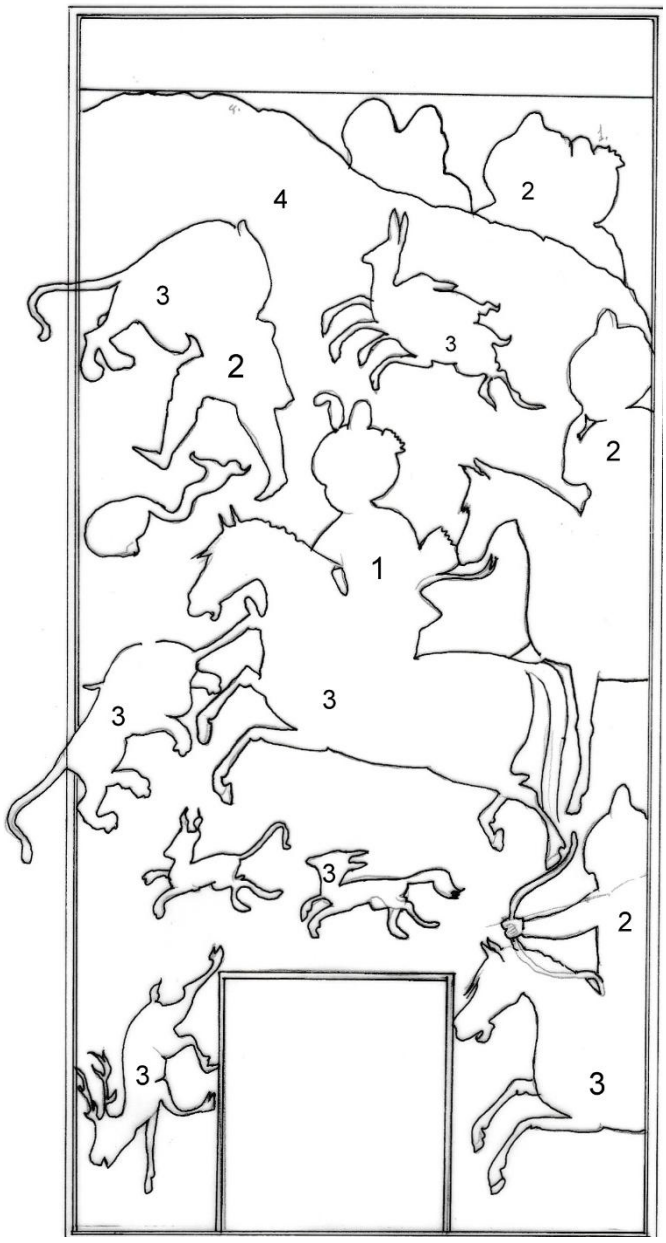
Şekil 59, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki kompozisyon düzeni.

Minyatürdeki renk dağılımı resim 153'deki gibidir. Açık yeşil rengin hakim olduğu kompozisyonda sıcak ve soğuk kontrast renkler bir arada uyum içinde kullanılmıştır. Ortada yer alan ana figür, yerleşim bakımından odak olmasının yanında renk bakımından yine odağı kendine çeker. Diğer unsurlar kendi içinde aynı renklerin tekrarı ve benzer ton aralıklarında kullanılan renkleri ile kompozisyon genelinde uyumludur.

resim 153, E.H. 1512, v.74[a] minyatürdeki renk dağılımı.

E.H. v.73[b] deki tasviri 4 bölümde inceleyebiliriz (şekil 60).

Şekil 60, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki incelenecek bölümler.

1. Padişah Figürü

Atı üzerinde kılıcı ile aslanı avlarken tasvir edilen genç padişah, Osmanlı tipi sorguçlu sarığı, lacivert altın işlemeli iç elbisesi üzerinde sülyen rengi altın işlemeli dış elbisesi ve koyu gri renk çorabı ile betimlenmiştir. Yarı profilden izlediğimiz

padişahın genç çehresi yuvarlak hatlı badem gözlü, ince burunlu ve dudaklıdır. Yanakları ve yüz kıvrımları kızıl kahve ile noktalama tekniği ile hafifçe hacimlidir. Ellerine ve yüzüne kızıl kahve ile tahrir geçilmiştir. Üzerinde lacivert, altın ve beyaz renklerin hâkim olduğu avcılık malzemeleri bulunmaktadır (resim 154, çizim 99).

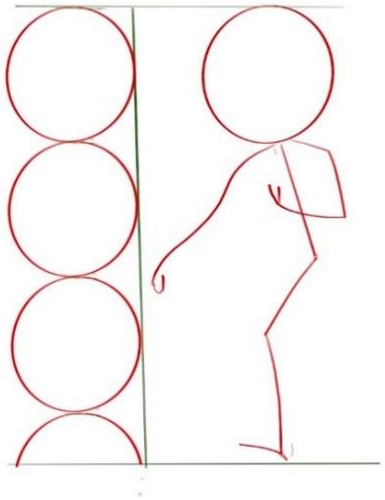

resim 154, E.H. 1512, v.74[a] padişah figürü (rep.).

çizim 99, E.H. 1512, v.74[a] padişah figürünün çizim detayı.

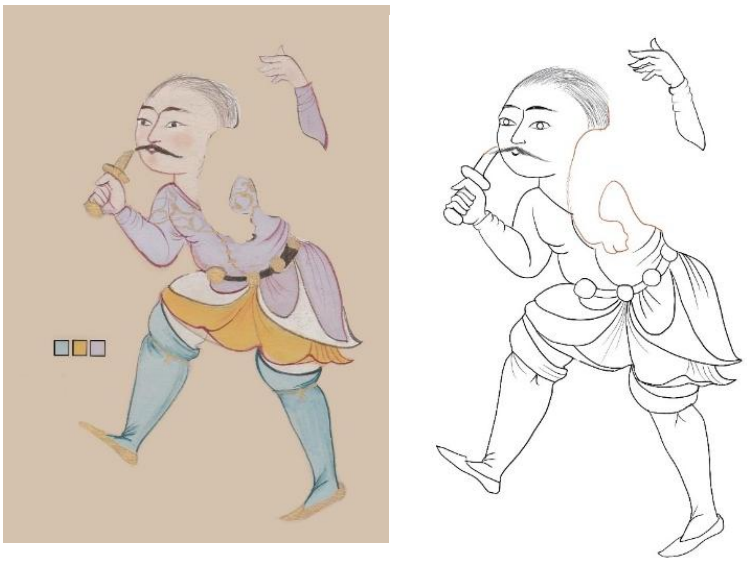
Genç padişah figürü atı üzerinde bir eliyle kılıcını uzatmış bir eli atının yularını tutar şekilde vücudu hafif öne eğik biçimde tasvir edilmiştir. Tasvirde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç tam bir yarım baş ölçüsündedir (şekil 61).

Şekil 61, EH. 1512 v. 74[a] minyatürdeki padişah figürünün oranları.

2. Diğer figürler

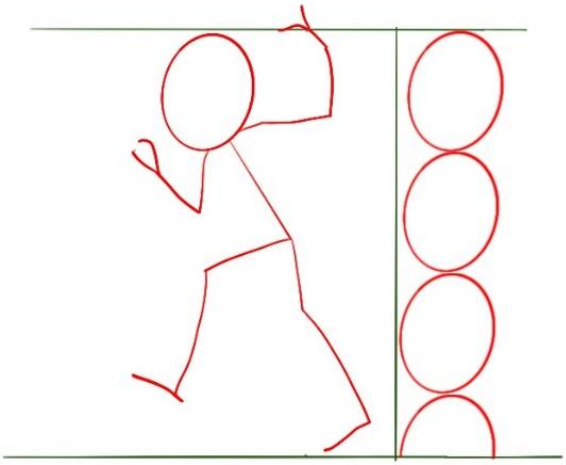
Minyatürde padişah dışında bulunan 7 figür bulunur. Figürlerin uygulanmasında kullanılan teknik, portrelerde akıtma yöntemi ile boyanan ten rengi üzerine kızıl kahve renk noktalama tekniği ile hacim verilmiştir. Elbiselerde ise genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilip, üzerine altınla desen işlenip, son olarak koyu renk tahrir uygulanması şeklindedir. çerçevenin üst sola yakın bölümündeki omuzundaki parsı taşırken betimlenen avcı figür başındaki kavuğu savaşma esnasında yere düşmüş başı açık haldedir. Çehresi yuvarlak sakalsız bıyıklıdır. Kaşları bitişik yay şeklinde burnu hafif kemerlidir. Yanakları çenesi göz kapakları kızıl kahve ile noktalama tekniği ile gölge verilmiştir. Üzerindeki eflatun rengi altın işlemeli elbisesi kırmızı renk ile tahrirlidir. Elbisenin etekleri altın kamerine tutturulmuş halde olup, altında gözüken iç elbisesi turuncu renktedir. Figürün çorapları açık mavi ayakkabıları altın rengidir.

resim 155, E.H. 1512, v. 74[a] av hayvanını taşıyan figür (rep.).

çizim 100, E.H. 1512, v. 74[a] av hayvanını taşıyan figürün çizim detayı.

Avcı figürün duruşu yük taşıdığı için, yürüdüğü yöne doğru eğilmiştir. Tasvirde yaklaşık 3,5 cm uzunlukta 2 cm eninde yer kaplamaktadır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç tam bir yarım birim ölçüsündedir (şekil 62).

Şekil 62, E.H. 1512 v. 74[a] avını taşıyan figürün oranları.

Çerçevenin solundaki atlı iki figürden üstteki figürün genç çehresi yuvarlak hatlı, kaşları bitişik yay şeklinde, burnu düz dudakları miniktir. Figürün eflatun iç elbisesi kırmızı tahrirlidir. Koyu gri beyaz kemerli kaftanın yakası altın işlemelidir. Çorabı yeşil renklidir (resim 156, çizim 101). Çerçevenin altına yakın konumda yer alan atlı

figür okunu çekmiş halde betimlenmiştir. Açık mavi iç elbisesinin üzerinde gri renkli altın kemerli, etekleri yakası altın işlemeli yarım kollu kaftanı siyah tahrirli, eflatun çorabı kırmızı tahrirlidir. Tasvirde yer alan atlı figürleri oranları aynıdır. Muhtemelen aynı kalıptan çalışılmıştır (resim 157,çizim 102).

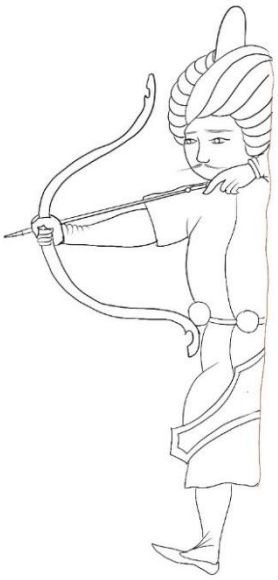

resim 156, E.H. 1512, v. 74[a] arka plandaki atlı figür (TSMK).

çizim 101, E.H. 1512, v. 74[a] arka plandaki atlı figürün çizim detayı.

resim 157, E.H. 1512, v. 74[a] ön plandaki ok atan atlı figür (rep.).

çizim 102, E.H. 1512, v. 74[a] ön plandaki ok atan atlı figürün çizim detayı.

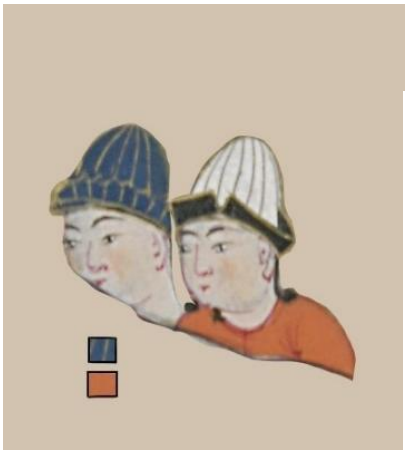
Minyatürdeki tepenin ardında kalan figürlerin sadece baş ve omuzları görülmektedir. İkili olarak betimlenen figürlerden sağdaki iki figür Osmanlı tipi sarıklı biri bıyıklı yeşil atın işlemeli elbisesi ile diğeri açık mavi altın işlemeli elbisesi ile sakal ve bıyık olmaksızın resmedilmiştir. Soldaki iki figür lacivert ve beyaz başlıklı sakalsız bıyıksız olarak resmedilmiştir (resim 158, çizim 103).

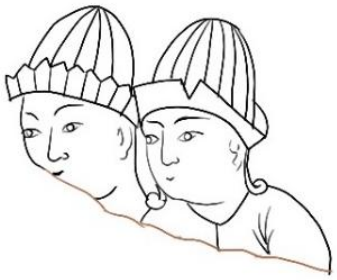

resim 158, E.H. 1512, v. 74[a] tepenin ardından bakan figürler (rep.).

çizim 103, E.H. 1512, v. 74[a] tepenin ardından bakan figürlerin çizim detayı.

resim 159, E.H. 1512, v.74[a] tepenin ardından bakan figürler 2 (TSMK).

çizim 104, E.H. 1512, v.74[a] tepenin ardından bakan figürlerin çizim detayı 2.

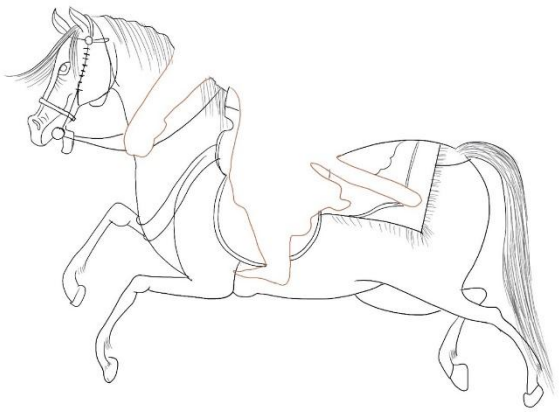
3. Hayvan figürleri

Minyatürde bir aslan, bir kaplan, iki ceylan, iki tazı, üç at ve bir geyik olmak üzere 10 hayvan figürü bulunmaktadır. Padişahın üzerinde olduğu doru at tasvirin merkezinde açık bir biçimde betimlenmiştir. Atın gövdesi kahverengi

yelesi ve kuyruğu siyah renktedir. Yüzü ayakları beyaz renkte boyanmış olup, gövdesi beyaz renk taramalar ile hacimli bir görünüm kazanmıştır. Atın koşum takımları altın eyer örtüsü açık pembe renkli altın köşebentli ve şemseli paftaların üzeri siyah mürekkeple rumili desende bezenmiştir(resim160, çizim105) .

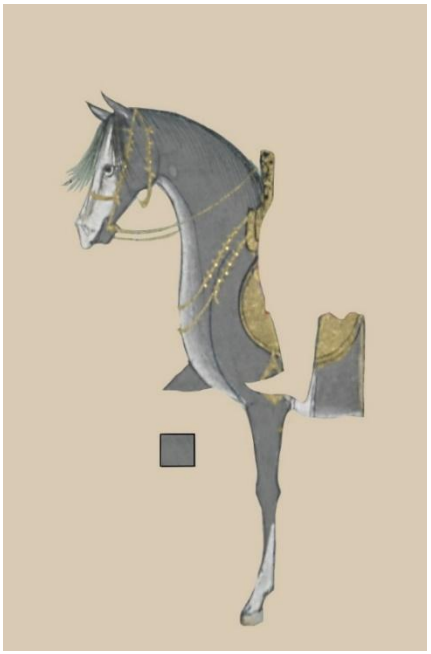
resim 160, E.H. 1512, v. 74[a] padişahın doru atı (rep).

çizim 105, E.H. 1512, v. 74[a] padişahın doru atının çizim detayı.

Minyatürde yer alan diğer atlar kısmen çerçevenin ardında kalmıştır. Üstteki at gri renkli yüzü ve ayakları beyaz renklidir. Alttaki at pembemsi kahve tonda

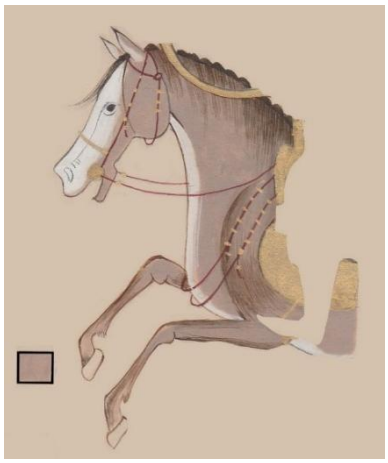
boyanmıştır. Yüzü beyaz renkte boyanmıştır. Gövdeleri beyaz renkte tarama usulü ile hacim verilmiştir. Koşum talkımları altın süslemeli yeleleri siyah renktedir (resim 161, çizim 106).

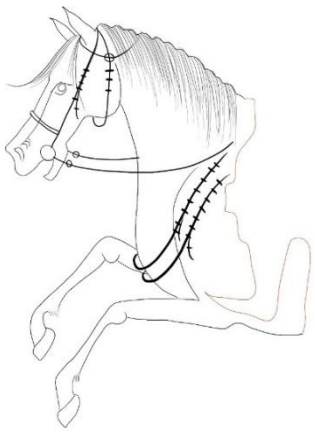

resim 161, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki gri at detayı (TSMK).

çizim 106, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki gri atın çizim detayı.

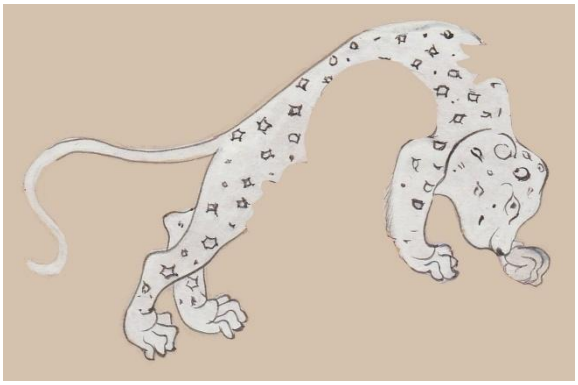

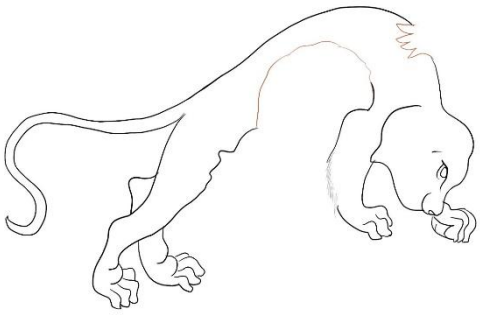
resim 162, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki açık kahve rengi at detayı (rep.).

çizim 107, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki açık kahve rengi atın çizim detayı.

Pars figürü beyaz renk boyanıp üzerindeki benekleri siyah boya ile boyanmıştır. Minyatürde pars figürünün kuyruğu çerçevenin dışına taşmış olduğu görülmektedir (resim 163, çizim 108).

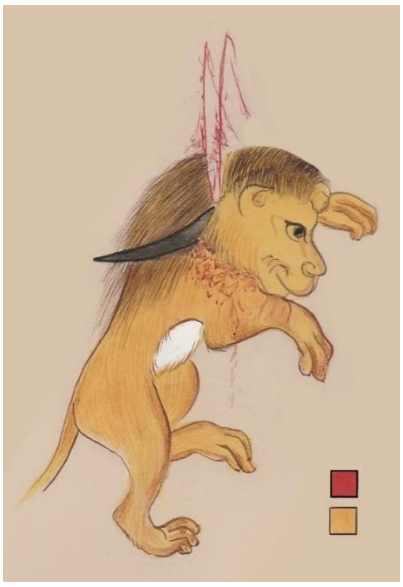

resim 163, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki pars figürü (rep.).

çizim 108, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki pars figürünün çizim detayı.

Çerçevenin solunda kısmen dışına taşan aslan figürü boynuna aldığı kılıç darbesi ile kanlar içinde betimlenmiştir. Sarı renk gövdesinde kızıl renk ile hafif taramalar ile gerçekçi bir biçimde tüy hissi verilmiştir. Yelesi ve tahrirleri kahve tonunda bir renktedir (resim 164, çizim 109).

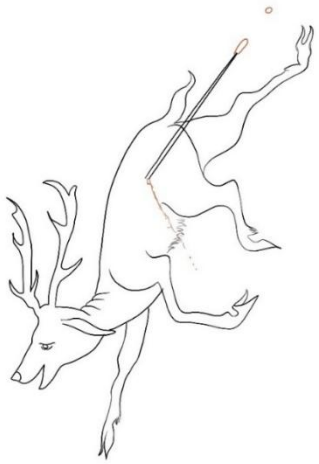

resim 164, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki aslan figürü (rep.).

çizim 109, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki aslan figürünün çizim detayı.

Minyatürde çerçevenin solunda aşağı doğru kaçarken bir ok ile sırtından vurulmuş bir halde betimlenmiş olan geyik figürü, pembemsi açık kahve tonda boyanmıştır. Gövdesi beyaz renk ile tüy hissi verilecek bir biçimde tarama usulü ile boyanarak hacim kazanmıştır (resim 165, çizim 110).

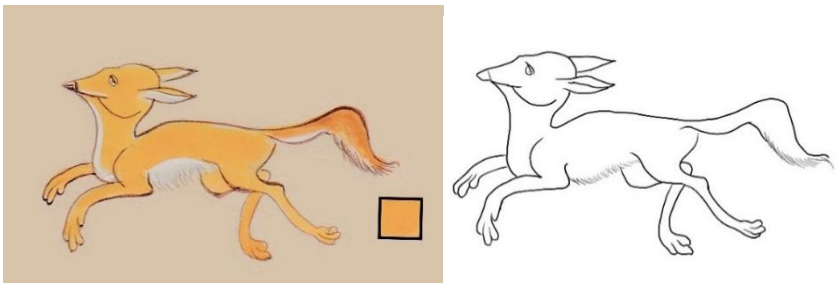

resim 165, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki geyik figürü (rep.).

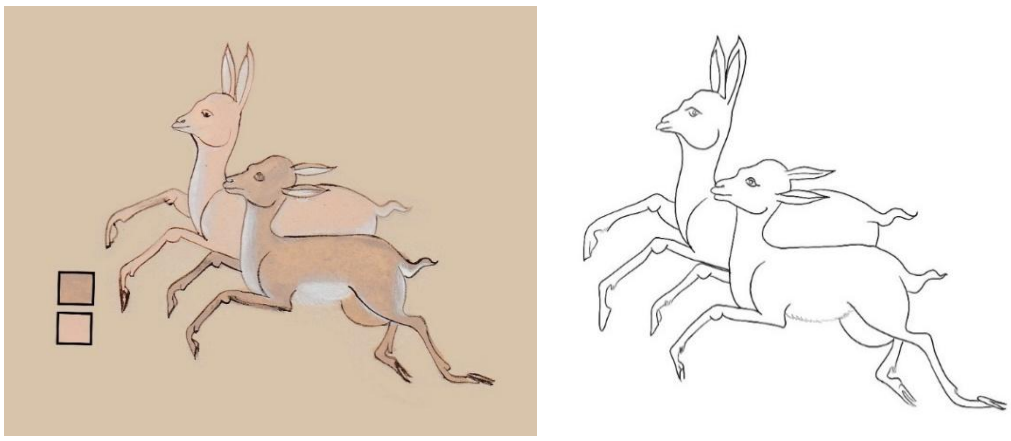
çizim 110, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki geyik figürünün çizim detayı.

Minyatürde yer alan iki tazı figürü kaçarken betimlenmiş olup, biri gri diğeri sarı renktedir. Gri renkli olan koyu gri tahrirli sarı olan kızıl kahverengi tahrirlidir (resim 166, çizim 111). Üste yakın konumda kaçak betimlenen iki ceylan figürü biri açık yavruağzı rengi diğeri pembemsi açık kahve tonda boyanmış olup beyaz renk ile hacim ve aydınlık verilmiş olduğu görülmektedir (resim 167, çizim 112).

resim 166, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki tazı figürü (rep.).

çizim 111, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki tazı figürünün çizim detayı.

resim 167, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki ceylan figürleri (rep.).

çizim 112, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki ceylan figürlerinin çizim detayı.

4. Doğa Unsurları

Minyatürde hâkim olan açık yeşil zeminin tepeleri pembe ve açık kahve toprak tonlarında boyanarak kayalık hissi verilmiştir. Tepede yer yer kırmızı ince tahrirler ve koyu kahve nüanslı tahrirler görülür. Yeşil zemin üzerinde sarı minik kayalar ve bu kayalardan çıkan mavimsi gri renkli küçük bitki öbekleri dengeli boşluklar oluşturacak biçimde serpiştirilmiştir (resim 168, çizim 112). Minyatür genelinde sadece bir yerde büyük bitki öbeği görülür (resim 169, çizim113).

resim 168, E.H. 1512, v. 74[a] minyatürdeki bitki örtüsü detayı (rep.).

resim 169, E.H. 1512, v.74[a] bitki öbeği detayı (TSMK).

çizim 113, E.H. 1512, v.74[a] bitki öbeği çizimi.

2.7. TASVİR V.85[b] V.86[a]

resim 170, E.H. 1512, v. 85[b, v].86[a] (TSMK.).

İncelemekte olduğumuz minyatürler yazma eserde 85[b] ve 86[a] numaralı sayfalarda çift sayfa halinde hazırlanmıştır. Minyatür, köle taciri tarafından Hz. Yusuf'un köle pazarında satılması ile ilgili bir hikâyeyi[47] konu almaktadır.

[47] Hz Yusuf ile ilgili kıssadan Kuranı Kerim'de ve Tevrat'ta detaylı bir biçimde bahsedilir. Her iki anlatımda büyük benzerlikler taşımaktadır. Kuranı Kerim'de peygamberlerden bahseden kıssalar farklı farklı surelerde anlatılıyor olsa da Hz Yusuf'tan, Ahsen'ul-kassas ismi ile tek bir sûrede bahsedilir. Tevrat'ta anlatılan hikâyeye göre Yusuf, Paddan-Aram (Mezopotamya)'da babası Yakup'un Kenan diyarına dönmesinden 6 sene önce Yakup peygamber 90, dedesi İshak ise 151 yaşlarındayken dünyaya gelmiştir (NDB, s.413; Tora, I, 290). Çocuk yaşlarına dair çok fazla bilgi olmasa da 17 yaşlarındayken diğer kardeşleri ile birlikte çobanlık yaptığı belirtilir (Tekvîn,37/3). Yakup yaşlılığında doğmasından sebeple Yusuf'u diğer oğullarından daha çok seviyordu (Tekvîn 37/3). Yakup'un bu sevgisi Yusuf'un ilk eşi olan Rahel'in çocuğu olmasından da olabilir. Ancak asıl sebebi Yusuf'un maneviyat ve zihin Bakımından kardeşlerinden üstün olmasıdır. Küçük yaşında aldığı

2.7.1. Hz. Yusuf ve Yaşlı Kadın

eğitimler sonucu kardeşlerine dini eğitim verebilecek kadar bilgi sahibi olmuştur. Bu meziyetlerinden dolayı Yakup, ona asaletine ve liderliğine işaret eden uzun renkli bir pelerin yapmıştı. (Tora,I, 293; Tekvîn, 37/3; Ginzberg,III,8). Dürüstlüğü ve babalarının ona olan sevgisini kıskanmaları sebebiyle kardeşleri ona karşı öfkelidir. Kardeşlerine Anlattığı iki rüya sebebiyle öfkeleri daha da artar. Rüyalardan biri, kardeşleriyle birlikte bir tarlada demetleri bağlayan Yusuf'un bağladığı demet kalkıp dikilmiş kardeşlerinin bağladığı demetler ise onun demetinin etrafını sararak önünde eğilmiş, diğer bir rüyada ise, güneş ay ve on bir yıldız Yusuf'un önünde secde etmiştir (Tekvîn, 37/2-9). Yakup bu rüyaları kendisine de anlatan Yusuf'u azarlar böyle davranarak kardeşlerini yatıştırmayı amaçlasa da, kardeşleri onu ortadan kaldırmayı kafalarına koymuştur. Bir gün sürülerini otlatmaya götürdüklerinde Yusuf da onlarla birlikte gider. Onu öldürüp kuyuya atmayı düşünen kardeşlerin içinden Ruben, Yusuf'a kıyamayarak, öldürmeyip bir kuyuya Atmayı önerir. Sırtındaki pelerini çıkarıp susuz bir kuyuya atarlar. Daha sonra kardeşler yemek yedikleri esnada İsmail'i bir kervanın gelmekte olduğunu görürler. Yehuda'nın teklifiyle onu kuyudan çıkarıp 20 gümüş karşılığı onlara satarlar (Tekvîn, 37/28). Yusuf'un satılması sonrası bir keçi keserek kanını Yusuf'un pelerinine sürerler içlerinden biri pelerini babasına götürüp yolda bulduğunu bunun Yusuf'a ait olup olmadığına bakmışını ister. Pelerini gören Yakup pelerinin Yusuf'a ait olduğunu hemen anlar ne acı içinde yığılır. Kardeşler Yusuf'u bir vahşi hayvanın parçalamış olabileceğini söylerler. Bu arada Yusuf'u satın alanlar Mısır'a götürerek Firavun 'un muhafız reisi ve harem ağası olan Potifar'a satarlar. ÖMER FARUK HARMAN, "YÛSUF", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/yusuf (26.05.2019). Minyatürlerde bahsi geçen hikâye Yusuf'un köle tacirleri tarafından satılması sırasında yaşanan bir olaydır. Yusuf'un satılması sırasında Mısırlılar Yusuf'u alabilmek için yanar tutuşurlar. Alıcıları çoğalan Yusuf'un bedelini beş katı ağırlığınca misk olarak belirlerler. Kanlara bulanmış halde bir yaşlı kadın elinde eğirdiği birkaç iplik yumağı olduğu halde coşku içinde kalabalığın arasına gelip; "*Ey Yusuf'u satan tellal!, bu çocuğu istemekten aklım başımdan gitti, onu almak için on yumak ip eğirdim. Bu yumakların karşılığında Yusuf'u bana sat, bir şey söyleme, elini elime ver, onu bana teslim et*." der. Tellal gülerek :"*A saf kadın! Bu eşi olmayan inci senin harcın değil! Burada ona yüz hazine ederince altın verecek insanlar var. Sen neredesin bu yumaklarla onu alabilmek nerede?* " der. Bunun üzerine yaşlı kadın: "*İyi biliyorum ki kimse onu bu kadar yumak ipe satmaz. Fakat dost ve ya düşman olsun görenlerin bu yaşlı kadında onun alıcılarından biriydi demeleri benim için yeterli*. "der. Feridüddin Attâr*, Mantıku't-tayr* (çev. Mustafa çiçekler, Kaknüs yay. İstanbul 2005,s. 254-255

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 85[a]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 171, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf ve ihtiyar kadın (TSMK.).

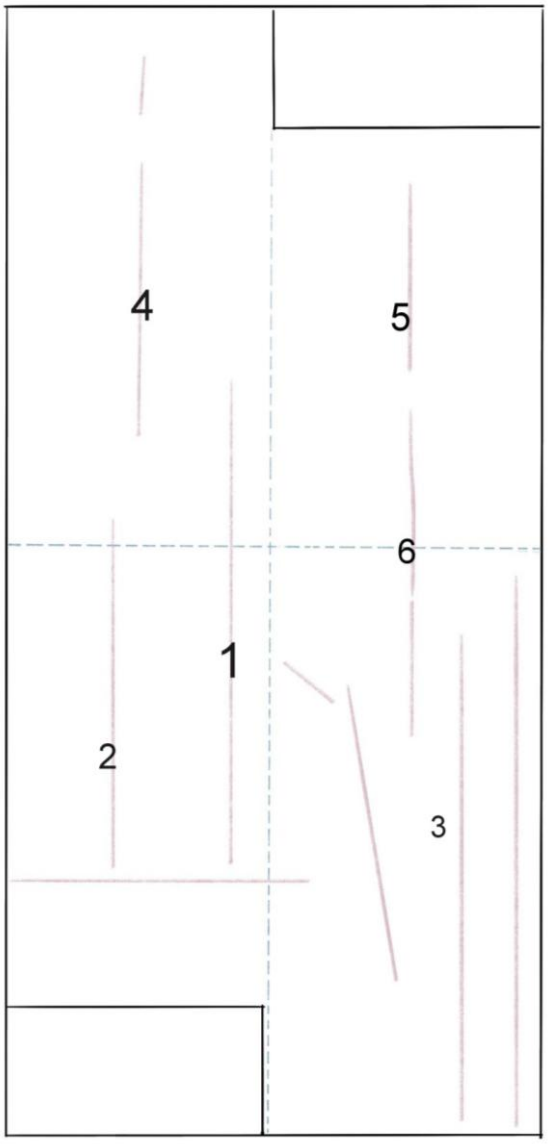
Yazma eserde, 85[a] numaralı varakta yer alan minyatür, sayfada dikey bir altın çerçeve (cedvel) içinde betimlenmiştir. Tasvir arka planda geometrik süslemeli mimari yapıların bulunduğu bir ortamdadır. Çerçevenin solundaki mimari yapının uzun penceresinden görülen pembe çiçekli bahar dalları altın zemin üzerindedir. Pencerenin yukarısında lacivert zemin üzerinde üstübeç mürekkebi ile "Ya Fettah"

yazısı okunur. Çerçevenin sağında gümüş renkli bir kapı üst tarafında bir pencere yer alır. Pencereden bakan bir kadın figürü olayın seyircisidir. Tasvirin merkezinde başındaki altın haleden Yusuf olduğu anlaşılan genç figür yer alır. Figürün solunda elinden tutan tellal olmalıdır. Yusuf'un sağında aşağıya yakın konumda elinde eğirdiği yünleri ile yaşlı kadın onun ardında bir gurup figür olayı şaşkınlıkla izlerken betimlenmiştir (resim 117, çizim 114).

çizim 114, E.H. 1512, v. 85[a] fırça ile çizimi (rep.)

Eh. 1512 v. 85[a]'da bulunan minyatürün kompozisyon düzeni şekil 63'de olduğu gibidir. Yatayda ve dikeyde birer eksen ile iki bölüme ayrılır. Kompozisyonda figürler daha çok alt bölümde yoğunlaşmıştır. Figürler, dikeyde orta eksene yakın hafif aşağıda yer alan ana figür (1) ve onun etrafında yer almaktadırlar (2,3,5). Kompozisyonda üst bölümde daha çok mimari unsurların yer aldığı görülmektedir (4,5,6). Kendi içinde bir düzeni vardır ve dengeli boşluklara sahip olduğu söylenebilir.

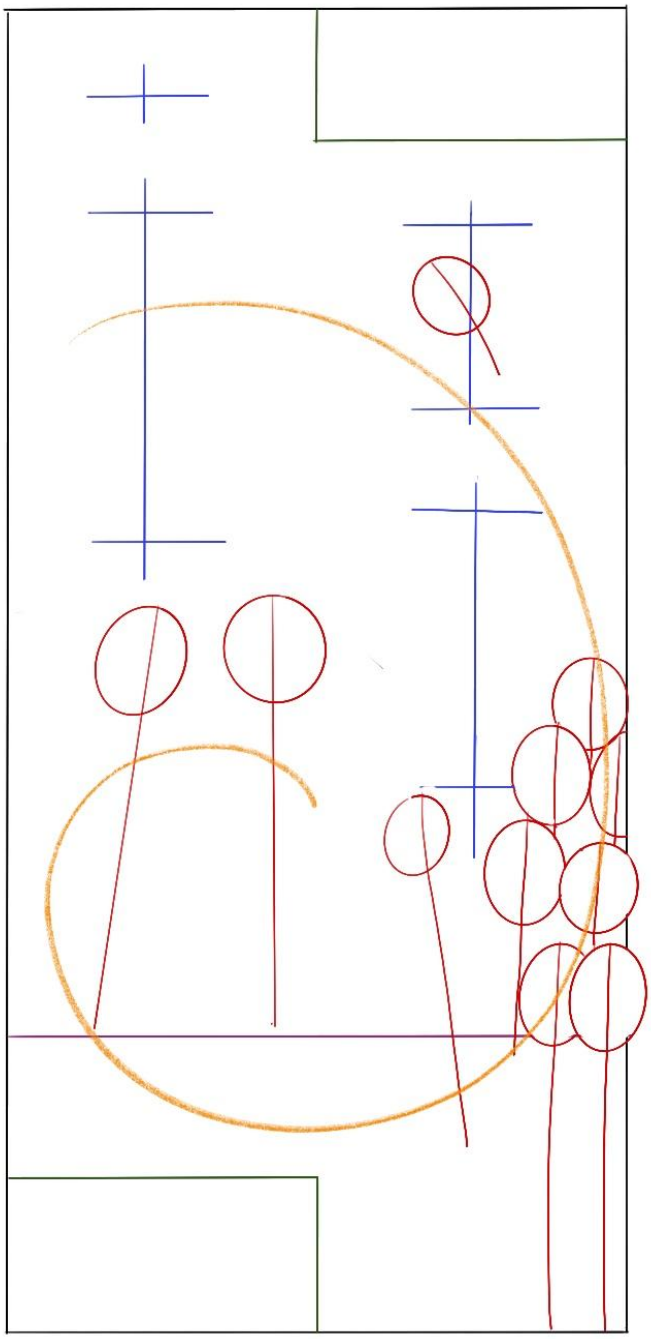
Şekil 63, E.H. 1512, v. 85[a] kompozisyon düzeni.

Minyatürde açık renkli zemin üzerinde sıcak ve soğuk renk tonları kontrast oluşturacak biçimde özenle seçilmiştir. Altın bazı küçük zeminlerde ve detaylarda kullanılmıştır. Bazı renklerin kompozisyon genelinde tekrarı, renk dengesini sağlamaktadır. Ana figürde kullanılan belirgin renkler ile odağı kendisine çekmektedir (resim 172).

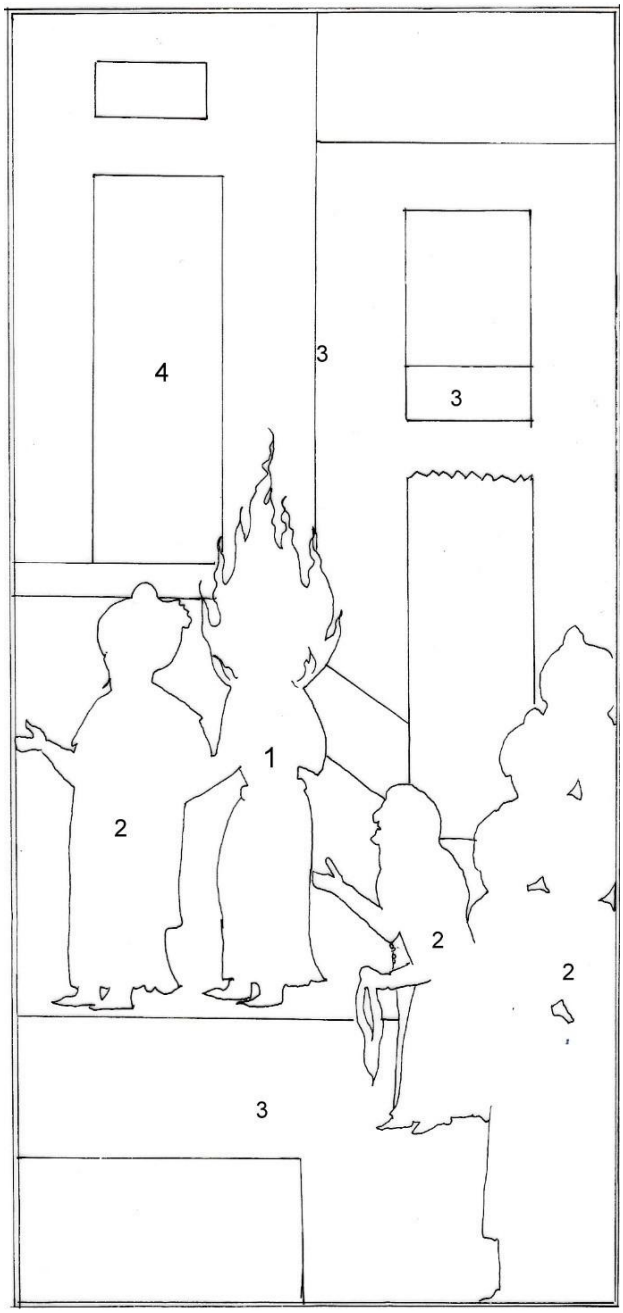
resim 172, E.H. 1512, v. 85[a]kompozisyondaki renk dağılımı.

Kompozisyondaki figür obje dağılımı, şekil 64'de görüldüğü gibidir. Ortadan başlayan ve genişleyerek devam eden bir helezon üzerindeymiş gibi dağılan figür ve nesneler izleyicinin bakışını önce merkeze ve daha sonra diğer unsurlara çekmektedir.

Şekil 64, E.H. 1512, v. 86[b] minyatürdeki figür obje dağılımı.

EH. 1512 v. 85[a] da bulunan tasviri 4 bölümde inceleyebiliriz (şekil 65).

Şekil 65, , E.H.1512 v.85[a] inceleme yapılacak bölümler.

1. Hz. Yusuf figürü

Minyatürün odağında yer alan Yusuf figürü başında Osmanlı tipi sarığı ve altın alev biçimindeki hale ile betimlenmiştir. Portresi renk bozulmaları sebebiyle

seçilemez halde yalnız gözleri görülmektedir. Gözleri hafif çekik badem şeklinde kaşları ince yay gibidir. Omuzlarına dökülen bukleli saçları koyu kahverengidir. Yusuf peygamberin sadece kolları görülen iç elbisesi altın işlemeli ve tahrirli gri renklidir. Üzerinde pembe yarım kollu açık pembe elbisesi koyu pembe tahrirli altın kemerli üzerinde altın işlemeli simurg motifleri vardır. Elbisenin yakası rumili bir kompozisyonla bezenmiştir. Ayaklarında ise kırmızı renk çorapları görülmektedir.

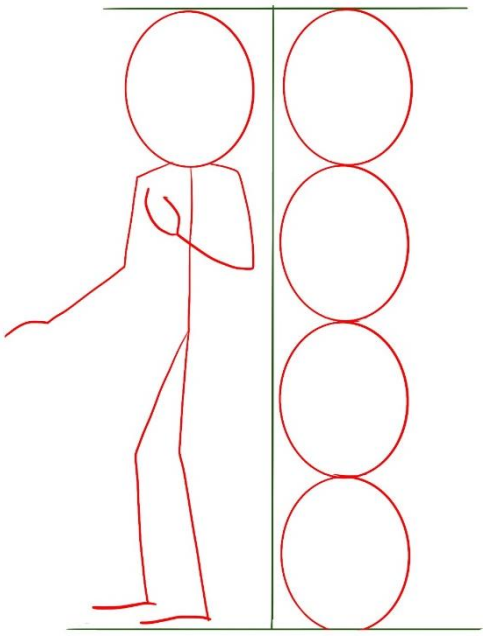

resim 173, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf figürü (rep.).

çizim 115, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf figürünün çizimi.

Yusuf figürü tasvirde başı ve duruşu dik olacak biçimde bir eli yanındaki figür tarafından tutulurken betimlenmiştir. Tasvirde yaklaşık 4.5 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir yer kaplamaktadır. Figür baş ölçüsü birim olarak alındığında figür, üç tam bir yarım baş ölçüsündedir (şekil 66).

Şekil 66, E.H. 1512, v. 85[a] Hz. Yusuf figürü oranları

2. Diğer figürler

Minyatürde Yusuf peygamber dışında 10 figür daha bulunmaktadır. Figürlerin uygulanmasında kullanılan teknik, portrelerde akıtma yöntemi ile boyanan ten rengi üzerine kızıl kahve renk noktalama tekniği ile hacim verilmiştir. El ve yüzünün tahrirleri kızıl kahve renklidir. Elbiselerde ise genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilip, üzerine altınla desen işlenip, son olarak koyu renk tahrir uygulanması şeklindedir. Minyatürdeki hikâyede geçen ihtiyar kadın figürü tam profilden çalışılmış olup, elinde eğirdiği ip yumağı ile derdini anlatırken görülmektedir. Çehresi köşeli uzun burnu kemerli çenesi çıkıktır. İç elbisesi yakası altın ile bezenmiş turuncu renkli olup, koyu turuncu renk ile tahrirlidir. Üzerindeki sade koyu limonküfü yeşili dış giysisi başına çekilmiş, elbisenin kolları boşlukta olduğu halde betimlenmiştir. Elbisenin kıvrımları tahrirleri koyu yeşil düğmeleri altındır (resim 174, çizim 116).

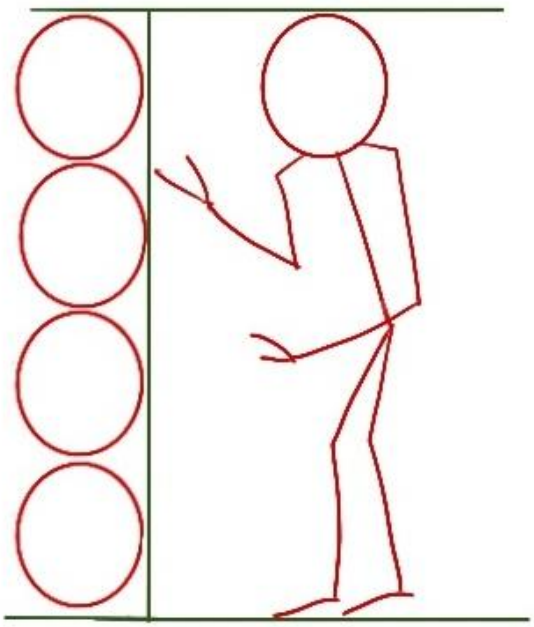

resim 174, E.H. 1512, v.85[a] Yaşlı kadın figürü (rep.).

çizim 116, E.H. 1512, v.85[a] Yaşlı kadın figürünün çizimi.

Yaşlı kadın figürü bir eli havada, bir elinde ip yumağı bedeni hafif öne eğilmiş halde betimlenmiştir. Minyatürde yaklaşık 4 cm uzunluğunda ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figürün başı ölçü olarak alındığında yaklaşık dört baş ölçüsündedir (şekil 67).

Şekil 67, E.H.1512, v.85[a] Yaşlı kadın figür oranları

Yusuf peygamberin elini tutan figür lacivert iç elbisesi üzerinde sülyen rengi yakası rumili desende altınla işlenmiş dış elbisesi ve Osmanlı tipi sarığı ile betimlenmiştir. Çehresi uzun bıyıklı ve sakallı kaşları yay gibi ve bitişik gözleri badem gibi dudakları küçüktür. Yüz ve elin tahrirleri yanaklardaki tonlamalar kızıl kahverengidir (resim 175, çizim 117).

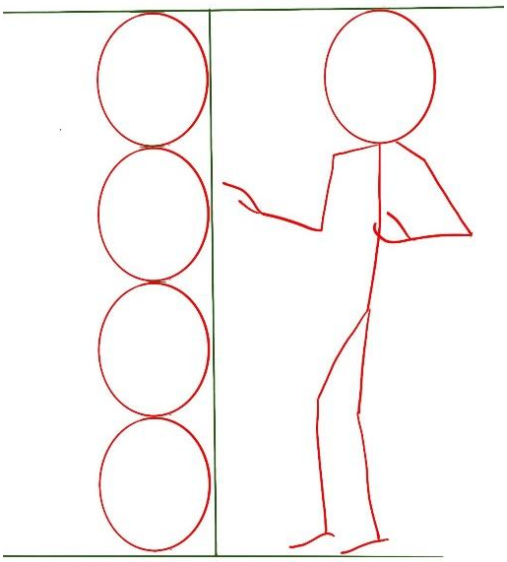

resim 175, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki figür (rep.).

çizim 117, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki figürün çizimi.

Çerçevenin solunda yer alan Yusuf peygamberin elini tutan figürün duruşu ve başı dik konumdadır. Minyatürde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsüne göre yaklaşık dört baş ölçüsündedir (şekil 68).

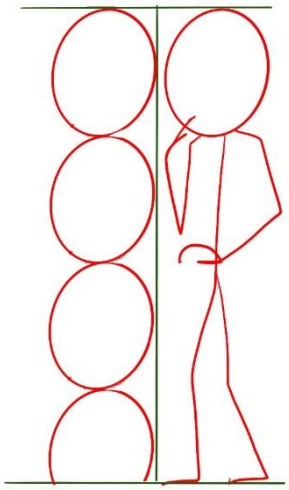
Şekil 68, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki figürün oranları.

resim 176, E.H. 1512, v. 85[a] çerçevenin sağındaki figürler (TSMK.).

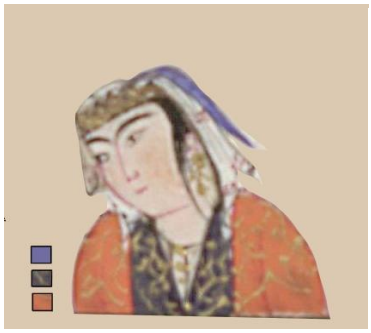
çizim 118, E.H. 1512, v. 85[a] çerçevenin sağındaki figürlerin çizimi.

Minyatürde yer alan ayaktaki figürler yaklaşık olarak aynı ölçüdedir. Muhtemelen aynı kalıptan çalışılış olup küçük duruş farklılıklarına sahiptir (şekil 69).

Şekil 69, E.H. 1512, v. 85[a] ayaktaki figür oranları.

Minyatürde çerçevenin sağ üst konumunda yer alan pencereden bakan kadın figürü, dönemin modasını yansıtan başlığı altın tacı yanağına düşen siyah saçları kulağından sarkan altın küpeleri ile görülmektedir. Sivri çeneli, kalın yay kaşlı, badem gözlü, ince hafif kemerli burunlu ve minik dudaklıdır. Gri iç elbisesi altın işlemelidir. Üzerindeki kaftanı sülyen rengi yakası altın rumilerle işlenmiştir (resim 177, çizim 119).

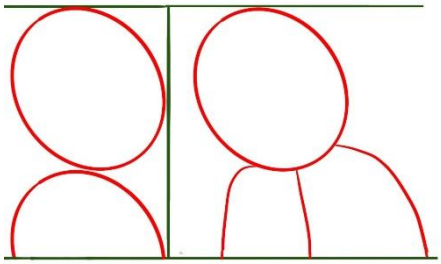

resim 177, E.H. 1512, v. 85[a] pencereden bakan kadın figürü (TSMK).

çizim 119, E.H. 1512, v. 85[a] pencereden bakan kadın figürün çizimi.

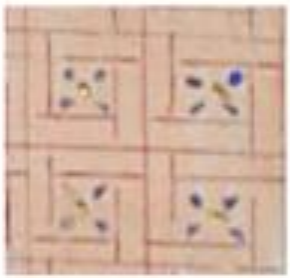
Pencereden bakan figürün başı hafif öne eğik aşağıda gerçekleşen olayı izler şekildedir. Tasvirde yaklaşık 1.5 cm uzunlukta ve 2 cm. eninde yer kaplamaktadır. Figür baş ölçüsüne göre ise yaklaşık bir buçuk baş ölçüsündedir (şekil 70).

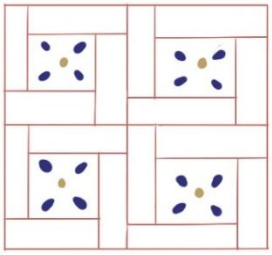

Şekil 70, E.H.1512, v.85[a] pencereden bakan kadın figürü oranları.

3. Mimari Unsurlar

Mimari unsurların uygulanmasında kullanılan teknik, genel olarak sulandırma tekniği ile hafif boyanan zeminler, bazı yerlerde altın zemin, bazı yerlerde akıtma tekniği ile düz boyanmıştır. Zeminler üzerine mimari desenler ve süslemeler çizilmiştir. Hikâyenin yaşandığı mekânı incelediğimizde arka planda derinliği olan mimari yapı iki farklı zemin renginde ve geometrik süslemeye sahiptir. Solda açık tonda yavruağzı renk zemin üzerinde turuncu tahrirli ortasında lacivert ve altın noktalar ile süslenmiştir (resim 178, şekil 71). Duvar üzerinde üstte açık bir pencereden görülen arka planı düz altın boyanmış ve pembe çiçek açmış bir ağaç yer alır (resim 179, çizim 120). Sağ taraftaki mimari yapı duvarı ise, nohudi renk zemin üzerinde turuncu tahrirli geometrik fırıldak deseni ile bezenmiştir (resim 180, şekil 40). Desendeki çizgilerin kesişim noktalarının lacivert noktalar ile süslü olduğu görülmektedir. Geometrik süslemeli duvarlar geniş alana yayılmış haldedir. Duvarların zemin ile birleştiği noktada kahverengi zeminli bir bordür yapıyı çevreler. Bordür, hatayîli bir desende altın ile bezenmiştir. Minyatürün orta kısmındaki açık mavi renkli zemin sadedir.

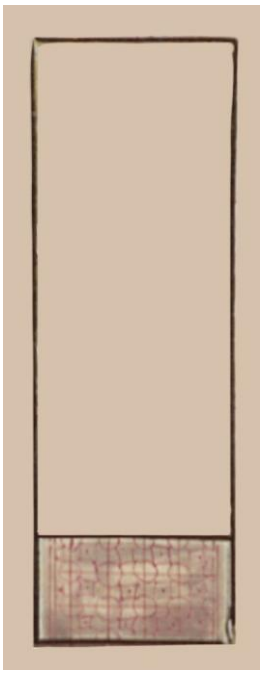

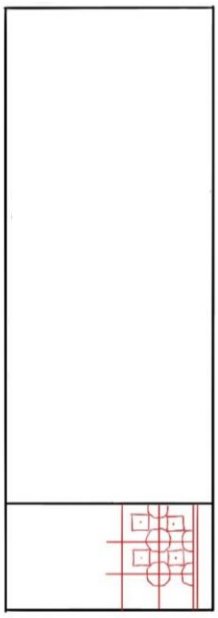
resim 178, E.H. 1512, v. 85[a] sağdaki yapı duvarının geometrik desen ayrıntısı (TSMK).

Şekil 71, E.H. 1512, v. 85[a] geometrik desen ayrıntılı çizimi.

resim 179, E.H. 1512, v. 85[a] soldaki yapı duvarının geometrik desen ayrıntısı (TSMK).

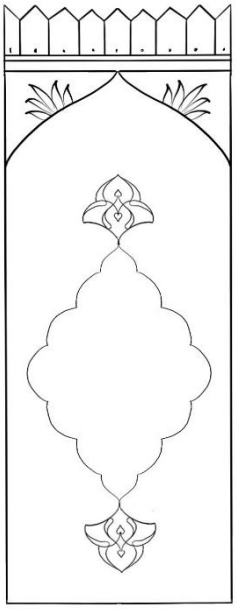

resim 180, E.H. 1512, v. 85[a] uzun pencere ayrıntısı (TSMK).

çizim 120, E.H. 1512, v. 85[a] uzun pencerenin çizim detayı.

Minyatürde sağdaki duvar üzerinde alttaki figürlerin geri planında görülen kapı, gri renkte ve üzeri salbekli şemse formunda bir desende süslenmiştir. Zemin renginde boya dökülmeleri mevcut olup desen çok iyi seçilememektedir. Kapının üst köşelerinde altın zeminli siyah yaprak süslemeli köşebentler yer alırken üstündeki taç kısmı lacivert ve altın ile geometrik bir süsleme ile bezenmiştir (resim 181, çizim 121).

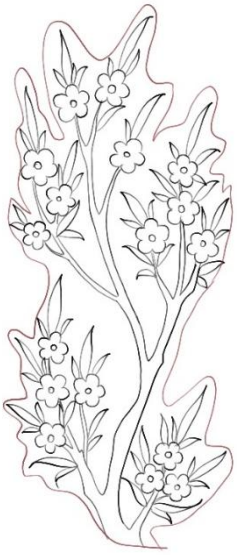
resim 181, E.H. 1512, v. 85[a] kapı unsuru ayrıntısı (TSMK).

çizim 121, E.H. 1512, v. 85[a] kapı unsuru çizim detayı.

4. Doğa unsurları

Minyatürde yaşanan sahne kapalı alanda geçmektedir bu sebeple sadece açık bir pencereden görülen çiçek açmış ağaç doğa unsuru olarak minyatürde yer almaktadır. Sıvama boyanan altın zemin üzerinde kahve tonunda boyanan ağaç, aynı rengin koyu tonuyla gölgeli boyanıp siyah renk tahrir çekilmiştir. Sivri uçlu yeşil yapraklar koyu yeşil tahrirlidir. Açık pembe boyanan çiçek zemini koyu pembe ile gölgeli ve beyaz ile ışık verilerek boyutlu bir görünüm kazandırılmıştır (resim 182, çizim 122).

resim 182, E.H. 1512, v. 85[a] ağaç ayrıntısı (TSMK).

çizim 122, E.H. 1512, v. 85[a] ağacın çizim detayı.

2.7.2. Tahtında Oturan Köle Taciri

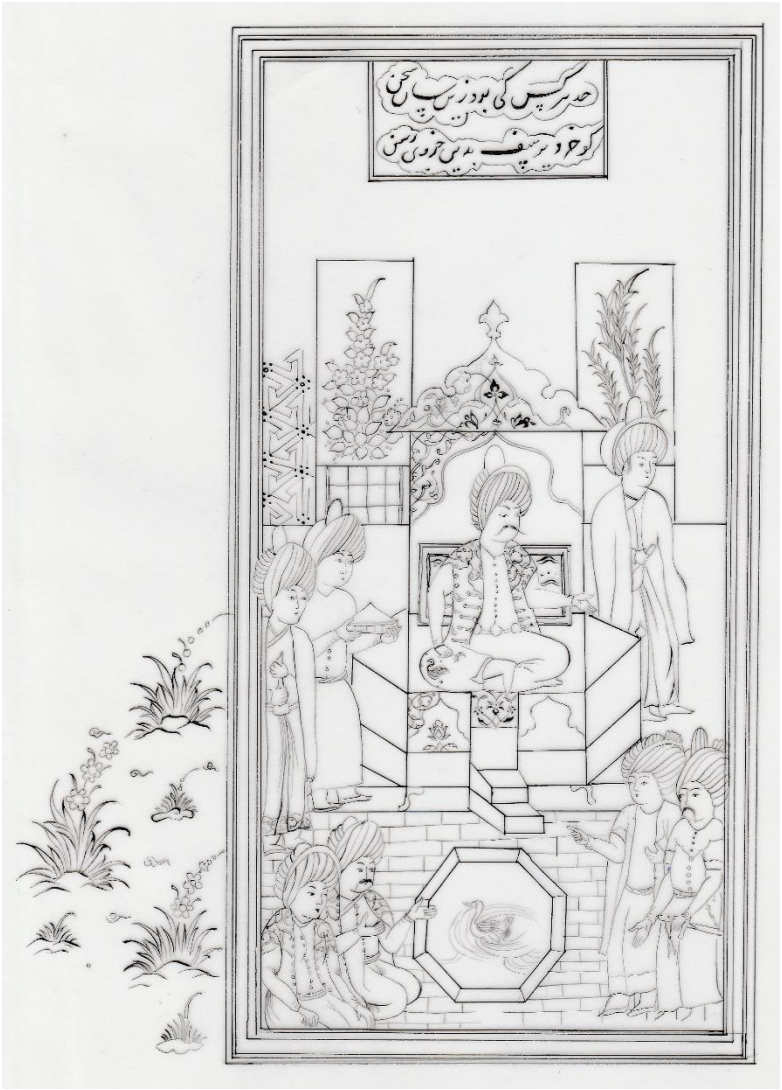
Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 86[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

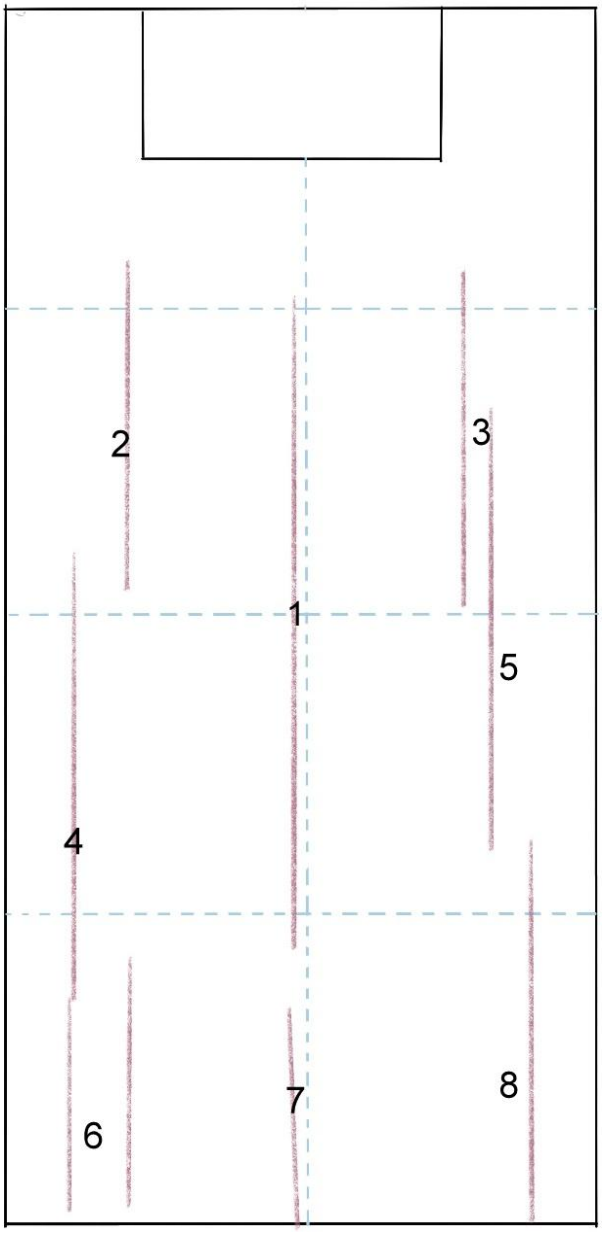
resim 183, E.H. 1512, v. 86[b] tahtında oturan köle taciri (TSMK).

E.H. 1512 v. 86^{b} 'de bulunan tasvir 85^{a}' da yer alan hikâyenin devamıdır. Arka planda görülen mimari unsurlar burada da aynı biçimde devam eder. Ortada iki basamaklı gösterişli tahtında otururken betimlenen figür köle taciri olmalıdır. Tahtın arkasında iki açık pencereden görülen çiçekli çiçeksiz ağaçlar mevsimin bahar olduğunu vurgular niteliktedir. Tahtın sağında ve solunda üç figür ayakta hizmet etmek için hazır bekler gibidir. Tahtın önünde karolu bahçe terası üzerinde, içinde yüzen bir ördek olduğu halde bir havuz yer alır. Havuzun solunda oturur halde iki, sağında ayakta durur halde iki figür yer alır. Toplam sekiz figürün yer aldığı tasvirde sağ alttaki iki figür, köle tacirine dönük olarak betimlenirken diğer altı figür Yusuf'un satılması hadisesini izler gibi, yan sayfaya dönük halde betimlenmiştir (resim 183, çizim 123).

çizim 123, E.H. 1512, v. 86[b] fırça ile çizimi (rep.).

Minyatürdeki kompozisyon düzeni şekil 72'deki gibidir. Sayfada dikey altın bir çerçeve içinde yer alır. Orta eksende üst çerçeveye dayalı yatay bir dikdörtgen içinde is mürekkebi ile nestalik hatlı iki satırlı bir beyit yer alır. Yazının satır araları altın ile beynessütur usulünde boyanmıştır. Sayfa dikeyde bir eksen ile iki bölüme, yatayda ise üç eksenle dört bölüme ayrılır. 1 numaralı alanda yer alan taht unsuru kompozisyonun merkezindedir. Taht minyatürlerinde olduğu gibi merkezde yer alan tahtın etrafında diğer unsurlar(2,3,4,5,6,7,8) dairevi bir biçimde sıralanmaktadır. Kompozisyon kendi içinde dengeli ve kısmen simetrik özellik göstermektedir.

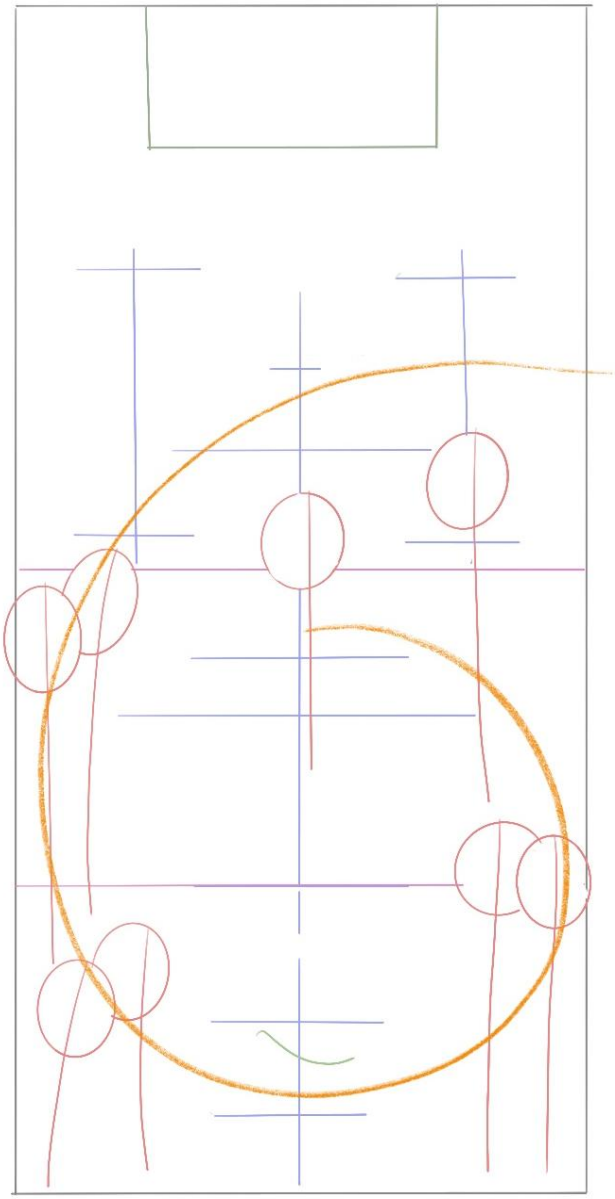
Şekil 72, E.H. 1512, v. 86[b] kompozisyon düzeni.

Minyatür, üç farklı renkte zemin üzerinde yer alır. Yukarıda ve aşağıda açık renk zemin, ortada ise tahta vurgulayan açık mavi renkteki zemin dikkat çeker. Açık renkli zeminler üzerinde sıcak ve soğuk renk tonları kontrast oluşturacak biçimde özenle seçilmiştir. Bazı renklerin kompozisyon genelinde tekrarı, renk dengesini sağlamaktadır. Ana figürde parlak renkler kullanılması odağı kendisine çekmektedir (resim 184).

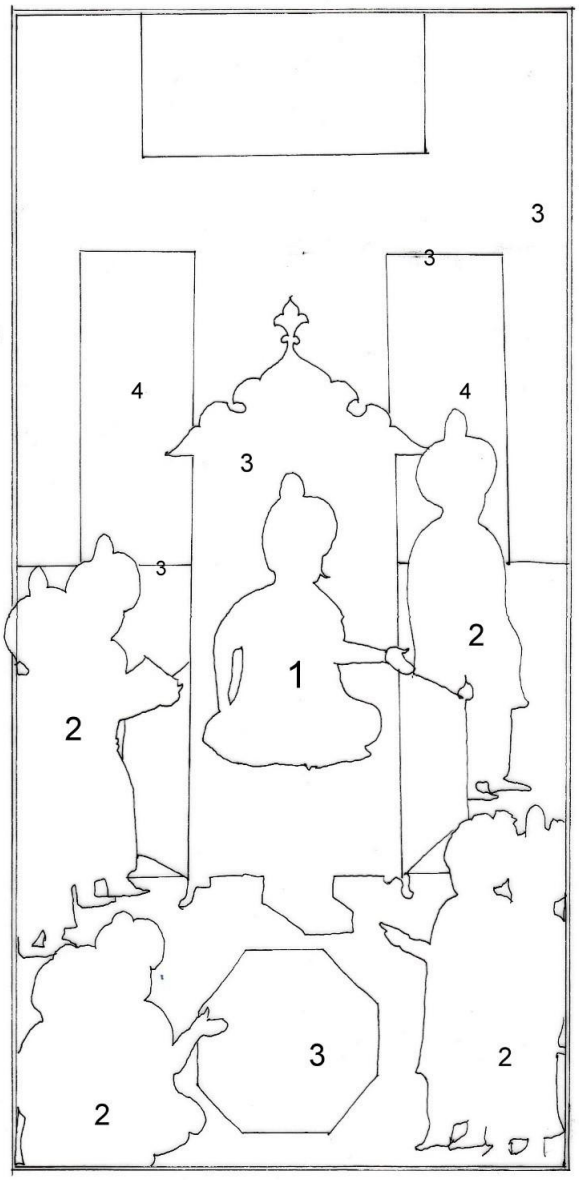
resim 184, E.H. 1512, v. 86[b] kompozisyondaki renk dağılımı.

Minyatürde, taht sahnelerinde sıkça rastlanılan şekilde bir yerleşim düzeni karşımıza çıkmaktadır. Orta eksende taht ve tahtta oturan kişinin önemine işaret eden aynı hizada yerleştirilmiş olan havuz dikkat çekmektedir. Ortadan başlayan ve genişleyerek devam eden bir helezon üzerindeymiş gibi dağılan figür ve nesneler izleyicinin bakışını önce merkeze ve daha sonra diğer unsurlara çekmektedir (şekil 73).

Şekil 73, E.H. 1512, v. 86[b] tasvirdeki figür obje dağılımı.

E.H. 1512 v.86[b]'deki tasviri 4 bölümde inceleyebiliriz (şekil 74).

şekil 74, E.H. 1512 v. 86[b] tasvirdeki incelenecek bölümler.

1. Köle taciri figürü

Tahtında oturan köle tacirinin başında Osmanlı tipi bir sarık vardır. Bıyıklı, çehresi yuvarlak hatlı, ince yay kaşlı, baden gözlü, ince hafif kemerli burunlu ve minik dudaklıdır. Yüz hatlarındaki gölgeler, kıvrımlar kızıl kahverengi ile hafif tonlanmış olup, el ve yüzün ince tahrirleri yine aynı renk ile yapılmıştır. Figürün iç elbisesi sülyen rengi etekleri altın işlemelidir. Dış kaftanı lacivert renklidir. Kaftanın

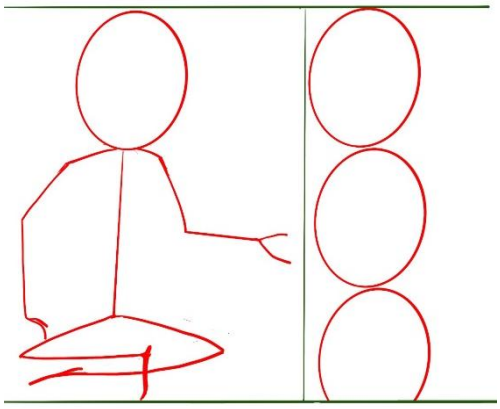
üzeri altın ile simurg motifli, yakası ve etekleri ise altın rumili olarak işlenmiştir (resim 183, çizim 122).

resim 185, E.H. 1512, v.86[b] köle tacirinin ayrıntılı görünümü (TSMK).

çizim 124, E.H. 1512, v.86[b] köle tacirinin ayrıntılı çizimi(rep.).

Bağdaş kurmuş tahtında oturur biçimdeki figürün duruşu ve başı dik konumda bir eli dizinde bir eli bir şeyler konuştuğuna işaret edercesine havada olayın gerçekleştiği tarafa doğru dönük olarak betimlenmiştir. Tasvirde kapladığı alan yaklaşık 3.5 santim uzunluğunda ve 2,5 cm enindedir. Figürün başı ölçü olarak alındığında yaklaşık 2,5 baş uzunluğundadır (şekil 75).

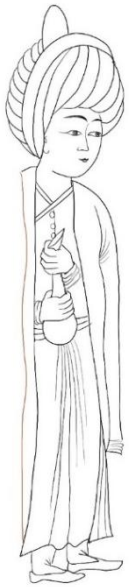
Şekil 75, E.H. 1512 v. 86[b] köle taciri figür oranları.

2. Diğer figürler

Minyatürde köle taciri dışında 7 figür yer alır. Figürlerin portreleri akıtma yöntemi ile ten rengi boyanarak üzerine kızıl kahverengi noktalama tekniği ile hacim verilmiştir. El ve yüzleri tahrirleri kızıl kahve renklidir. Elbiselerde ise genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilip, üzerine altınla desen işlenip, son olarak koyu renk tahrir uygulanmıştır.

Çerçevenin sağ alta yakın kısmında, ayakta elindeki beyaz karafı tutarken betimlenen hizmetkâr figürünün başında Osmanlı tipi bir sarık bulunmaktadır. Yuvarlak yüzlü, ince yay kaşlı, küçük badem gözlü, burnu düz, dudakları küçüktür. Eser yakından incelendiğinde elinde ve boynunda lekelenmeler olduğu görülmüştür. Figürün iç elbisesi açık tonda eflatun boyanmış olup kıvrım ve tahrirleri aynı rengin koyu tonlarındadır. Üzerinde sülyen rengi bir kaftanı ayaklarında yeşil çorapları olduğu görülmektedir (resim 186, 187, çizim 125).

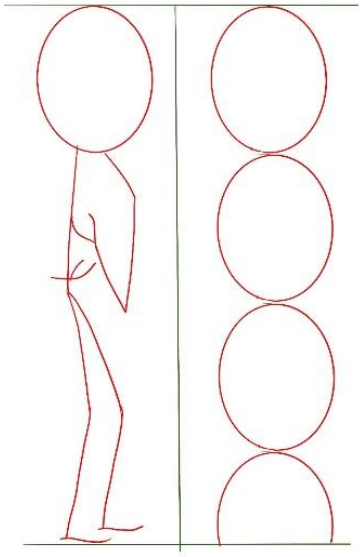

resim 186, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkar figürü (rep.).

çizim 125, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkar figürünün çizimi.

resim 187, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkar figürü ayrıntılı görünümü (TSMK.).

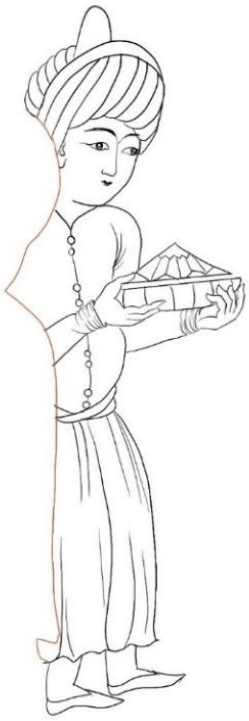
Hizmetkâr figürü kısmen çerçevenin ardında kalmış olduğu halde iki eliyle bir karaf tutarken başı ve duruşu dik konumdadır. Tasvirde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 1.5 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsüne göre yaklaşık dört baş ölçüsündedir (şekil 76).

Şekil 76, E.H. 1512, v. 86[b] elinde beyaz karaf tutan hizmetkâr figürünün oranları.

Minyatürde çerçevenin solunda arka planda kalan hizmetkâr figürü elinde altın kapaklı bir sahan ile diğer figürün gerisinde olduğu için kısmen görülür halde betimlenmiştir. Başında kırmızı serpuşlu Osmanlı tipi sarığı olup, yüzü köşeli kaşları kavisli, gözleri hafif çekik, burnu düz uzun ve dudakları küçüktür. Sadece kolları görülen iç elbisesi kırmızı konturlü açık pembe renklidir. Dış kaftanı sıcak gri tonda beyaz kumaş kemerli yakası ve etekleri rûmi işlemeli elbisenin eteğinin üst kısmında serbest fırça ile bir desen yer alır. Ayağında kırmızı renkli bir çorap vardır (resim 188, çizim126).

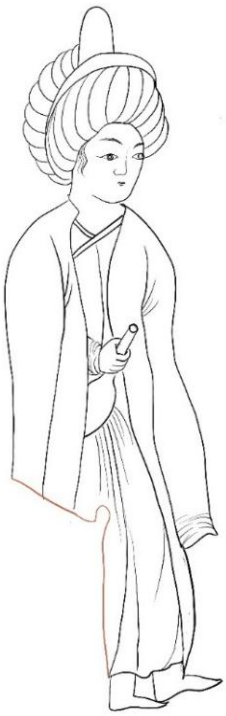

resim 188, E.H. 1512, v. 86[b] minyatürdeki elinde altın sahan tutan figür detayı (rep.).

çizim 126, E.H. 1512, v. 86[b] minyatürdeki elinde altın sahan tutan figürün çizim detayı.

Tahtın sağında elinde menekşe kırmızısı rengi bir sürahi tutan figürün başında beyaz kalın dolamalı nakışlı kırmızı serpuşlu bir sarık bulunur. İç elbisesi sade eflatun renkli, dış elbisesi koyu gri yakası rumili, üzeri ise üç nokta motifi ile nakışlıdır (resim 189, çizim127).

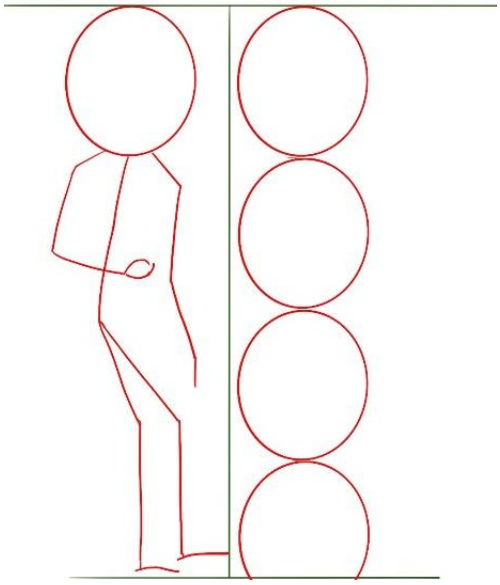

resim 189, E.H. 1512, v .86[b] tahtın sağındaki hizmetkar (rep.).

çizim 127, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın sağındaki hizmetkarın çizim detayı.

Hizmetkâr figürü kısmen tahtın ardında kalmış şekilde duruşu başı dik olarak betimlenmiştir. Minyatürde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsüne göre yaklaşık üç tam bir yarım baş ölçüsündedir (şekil 77).

Şekil 77, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın sağındaki hizmetkârın oranları.

Minyatürde çerçevenin sağ alt kısmında yan yana duran iki figürden arkadaki, yuvarlak yüzlü bıyıksız ve sakalsız, hilal kaşlı, hafif çekik badem gözlü, düz kısa burunlu ve küçük dudaklıdır. Figürün boynunda lekelenmeler görülmektedir (resim 191). Üzerinde beyaz kumaş kemerli, siyah tahrirli, etekleri altın nakışlı gri iç elbisesi üzerinde kırmızı tahrirli nakışlı açık pembe kaftanı, kalın dolamalı kırmızı kısa serpuşlu sarığı, yeşil çorapları ile görülmektedir (resim 190, çizim 128).

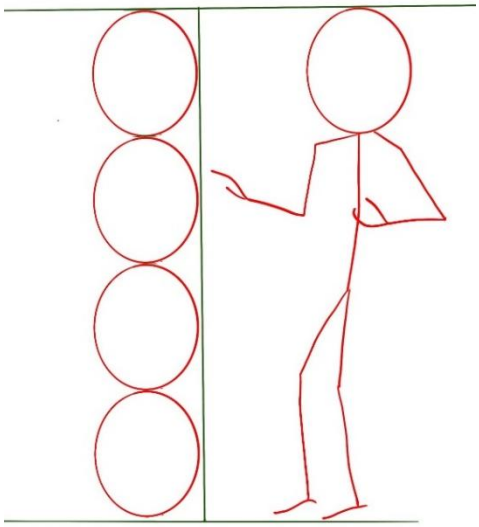
resim 190, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede arka plandaki figür (rep.).

çizim 128, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede arka plandaki figürün çizim detayı.

resim 191, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede arka plandaki figür ayrıntısı (TSMK).

Figürün başı, duruşu dik konumda olup, sanki bir şeyler anlatırmış gibi iki eli havadadır. Omuzları dar, kol, bacak ve baş oranları uyumludur. Minyatürde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsüne göre yaklaşık dört baş ölçüsündedir (şekil 78).

Şekil 78, E.H.1512, v.86[b] sağ alt köşede arka plandaki figür oranları.

Minyatürde, çerçevenin sağ alt kısmındaki iki figürden ön planda olan figür uzun kırmızı nakışlı serpuşlu sarığı belinde kılıcı ile betimlenmiştir. Çehresi uzun köşeli, kaytan bıyıklı, kaşları kavisli, badem gözlü, uzun burunlu ve küçük dudaklıdır. Üzerinde kolları gözüken açık mavi bir iç elbise ve beyaz kemerli, koyu kırmızı tahrirli, yakası ve kolları işlemeli yarım kol sülyen rengi bir dış elbisesi vardır.

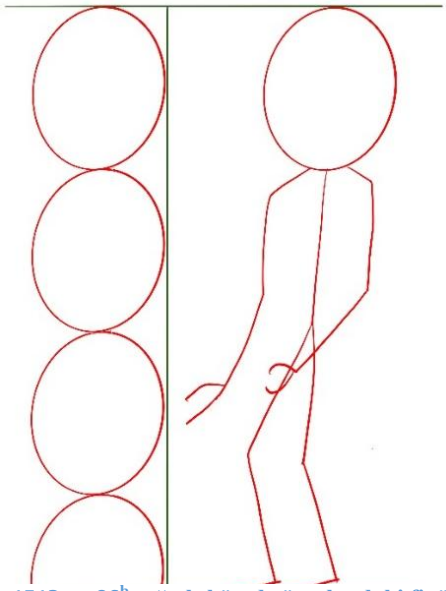

resim 192, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede ön plandaki figür (rep).

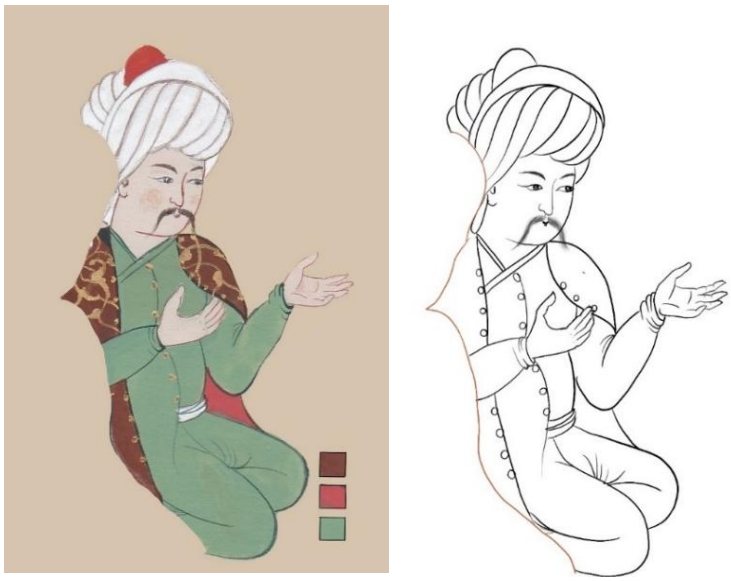
çizim 129, E.H. 1512, v. 86[b] sağ alt köşede ön plandaki figürün çizim detayı.

Figürün bir eli yanda açık diğeri kılıcının kabzasını tutar şekilde ve duruşu başı dik olarak betimlenmiştir. Başı gövdesine göre iri omuzları dar kolları uzundur. Tasvirde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figür baş ölçüsüne göre yaklaşık üç tam bir yarım baş ölçüsündedir. Minyatürde yer alan ayaktaki figürler yaklaşık olarak aynı oranlardadır muhtemelen aynı kalıptan çalışılmıştır (şekil 79).

Şekil 79, E.H. 1512, v. 86^{b} sağ alt köşede ön plandaki figür oranları.

Minyatürde, sol alt köşede yan yana oturmuş olan iki figürden arka plandakinin başındaki sarık, kısa kırmızı serpuşlu beyaz kalın dolamalıdır. Çehresi köşeli kaşları kısa kavisli burnu hafif kemerli, badem gözlü, kaytan bıyıklı ve küçük dudaklıdır. Koyu yeşil tahrirli, yonca yeşili sade elbisesinin üzerinde kahverengi kaftanının yakası rûmi işlemelidir (resim 193, çizim 130).

resim 193, E.H. 1512, v. 86^{b} sol alt köşede arka plandaki figür(rep.).

çizim 130, E.H. 1512, v. 86^{b} sol alt köşede arka plandaki figürün çizim detayı.

Minyatürde sol alt köşede oturan figürlerden ön plandaki figür, yuvarlak çehreli uzun düz burunlu, küçük dudaklı bıyıksız ve sakalsızdır. Beyaz kuşaklı sarı iç elbisesi kızıl kahve ile tahrirli ve sadedir. Lacivert tahrirli açık mavi dış elbisesinin yakası rûmi işlemelidir (resim 194, çizim 131).

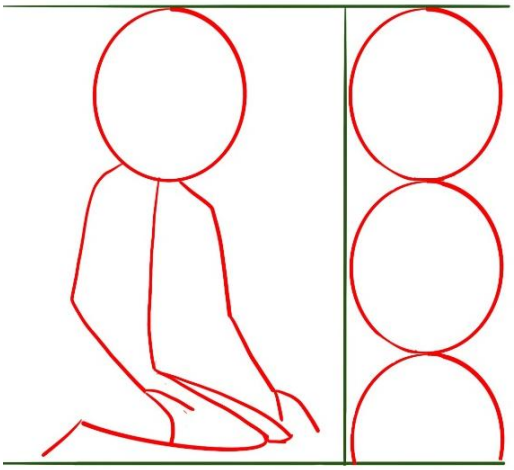

resim 194, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede ön plandaki figür (rep.).

çizim 131, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede ön plandaki figürün çizim detayı.

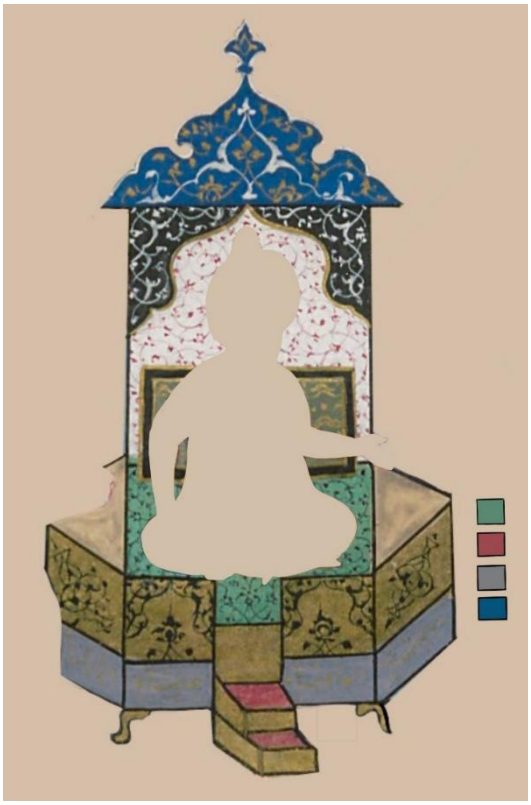
Figür elleri dizlerinde oturur biçimdedir. Başı gövdesi dik konumdadır. Minyatürde yaklaşık 3 cm uzunluğunda ve 2 cm genişliğinde bir alana sahiptir. Figür baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık iki tam ve bir yarım baş uzunluğunda olduğu tespit edilmiştir. Oturan figürler aynı kalıp üzerinden çalışılmıştır (şekil 80).

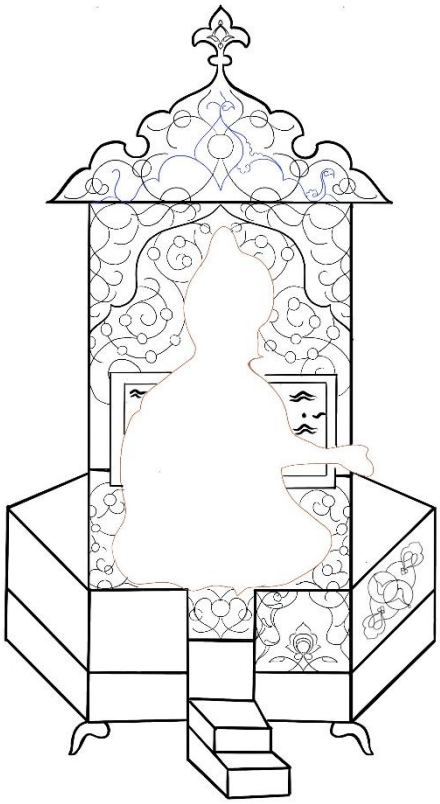

Şekil 80, E.H. 1512, v. 86[b] sol alt köşede ön plandaki oturan figürün oranları.

3. Objeler

Minyatürde bulunan objeler taht, hizmetkârların ellerinde tuttukları iki karaf ve bir saha Altıgen biçimindeki iki basamaklı taht zengin süslemeye sahiptir. Sırtlık kısmı düz beyaz ile boyanmış olup, siyah mürekkeple rûmi'li bir kompozisyonla bezemeli altın köşebentler bulunmaktadır. Tepe kısmında ise ortadan ikiye kesilmiş bir şemse formu görülmektedir. Zemini lacivert boyanmış dilimli yarım şemse formunun dışında beyaz renk ile bir iplik geçmektedir. Lacivert zemin Üzerinde, orta kısımda beyaz ile boyanmış ¼ rûmiler ile paftalara ayrılmıştır. İnce dallar üzerinde hatayî motifleri çift tahrir tezhip tekniği altın malzeme kullanılarak uygulanmıştır. En tepede bir rûmi tepelik yer alır. Tahtın kaide kısmındaki yonca yeşili minder siyah renk ile ince dallar üzerinde hatayî motifleri çift tahriri tekniğinde bezenmiştir. Tahtın sırt kısmı beyaz düz boyanmış olup üzerindeki çift tahrir nakışlar kırmızı renk ile uygulanmıştır. Üstte iki köşede siyah zeminli köşebentlerin üzeri beyaz renk rumiler ile bezenmiştir. Sırt kısmında yer alan seccadenin kenarı siyah, ortası açık ördek yeşili renkte olup, üzeri altın iki dalga motifi ile bezenmiştir. Sekizgen kaide altın ile düz boyanıp siyah mürekkep ile rûmilerle bezenmiştir. Kaidenin alt kısmı açık menekşe mavisi renginde olup üzerinde altın ile seçilemeyen yazılar bulunmaktadır (resim 193, çizim 130).

resim 195, E.H. 1512, v. 86[b] taht detayı (TSMK).

çizim 132, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın çizim detayı (rep.).

Minyatürde hizmetkârların ellerinde altın kapaklı bir sahan, beyaz ve menekşe kırmızısı renklerde boyanmış iki karaf bulunmaktadır. Burada benzer oldukları için yalnız bir karafın görseline yer verilmiştir (resim 196, çizim133).

resim 196, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın çizim detayı (TSMK).

çizim 133, E.H. 1512, v. 86[b] tahtın çizim detayı.

4. Mimari unsurlar

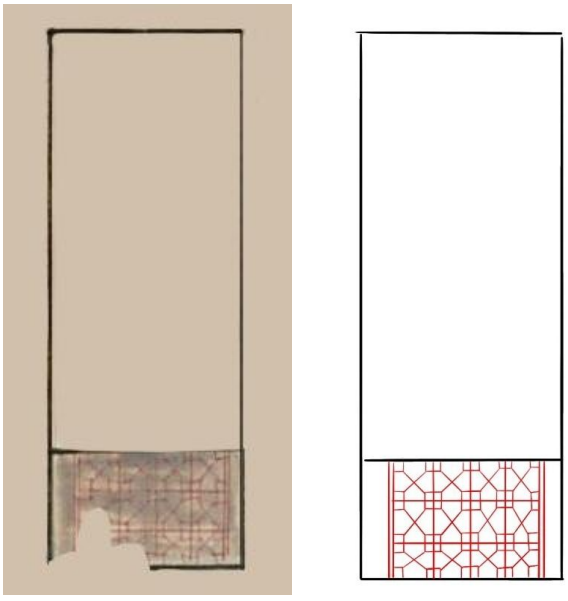
Minyatürdeki mimari unsurlar, duvar, karolu zemin, havuz ve pencerelerden oluşmaktadır. Arka plandaki duvar nohudi renk üzerinde turuncu tahrirli çarkıfelek geometrik deseni ile bezenmiştir. Duvarın üzerinde iki açık dikdörtgen pencere yer alır (resim 197, 198, 199, çizim 134).

resim 197, E.H. 1512 v. 86[b] duvar detayı (TSMK).

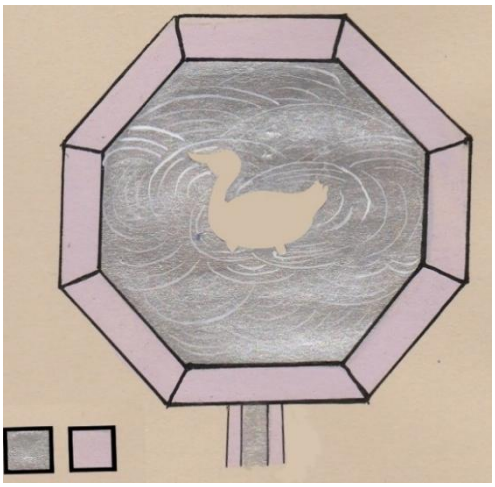
resim 198, E.H. 1512 v. 86[b] karolu zemin detayı (TSMK).

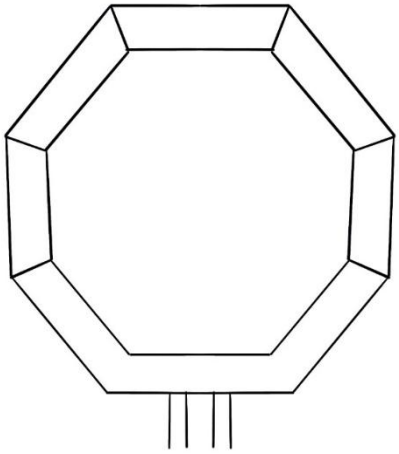

resim 199, E.H. 1512, v. 86[b] sağdaki pencere detayı (TSMK).

çizim 134, E.H. 1512, v. 86[b] sağdaki pencere çizim detayı (rep.).

Minyatürde turuncu zeminli karolar üzerinde yer alan sekizgen havuzun kenarlarındaki tuğlalar eflatun renkte ve siyah tahrirlidir. Havuzun rengi muhtemelen gümüşle boyanmış olup, üzerinde beyaz renk ile serbest dalga hareketleri çizilmiştir (resim 200, çizim 135).

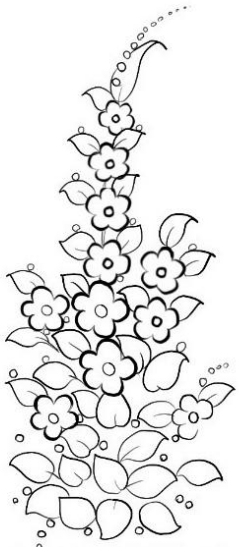
resim 200, E.H. 1512 v. 86[b] havuz detayı (rep.).

çizim 135, E.H. 1512, v. 86[b] havuz çizim detayı.

5. Doğa unsurları

Minyatürde tahtın hemen arkasında bulunan iki pencereden altın zemin üzerine uygulanmış, iki farklı türde bitki görülmektedir. Akıtma tekniği ile boyanan bitkiler açık koyu renklerle hacim verilip koyu renk ile konturleri çizilmiştir. Pencerelerden sağdakinde pembe çiçek açmış, açık ve koyu yeşil, sade yapraklı bir bitki öbeği yer alırken, soldakinde ince yapraklı dallar bulunmaktadır (resim 201, 202, çizim 136, 137).

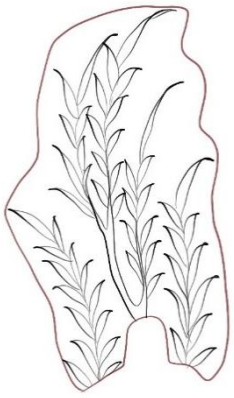

resim 201, E.H. 1512 v. 86[b] sol penceredeki bitki öbeği (TSMK.).

çizim 136, E.H. 1512 v. 86[b] sol penceredeki bitki öbeği çizimi.

resim 202, E.H. 1512 v. 86[b] sağ penceredeki bitki öbeği (TSMK.).

çizim 137, E.H. 1512 v. 86[b] sağ penceredeki bitki öbeği çizimi.

2.8.TASVİR V. 110[b] V.111[a]

resim 203, E.H. 1512, v. 110b, v.111[a] (TSMK.).

Yazma eserde varak 110[b] ve 111[a] da çift sayfa halinde hazırlanmış olan minyatürlerde anlatılmak istenen hikâyenin çıkış noktası leyla ile Mecnundur[48] (resim 203).

[48] Leyla ile mecnun hikâyesine bilhassa Türk, Arap, Urdu, Fars edebiyatında yer verilmiştir. Mecnûn, 689(hicri 70) senesi dolaylarında vefat ettiğine adının ise Kays b. Mülevvah el-Âmiri adlı şairin kendisi olduğuna inanılır. Mecnûn onun mahlasıdır. Leylaya duyduğu aşk yüzünden aklını kaybettiği için bu lakap ile anılırken zamanla tamamen isminin yerini almıştır. Leyla mecnunla aynı kabileden bir rivayete göre amcakızı olan Leyla bint Mehdî el-Âmiriyye'dir. Kays ve Leyla birlikte büyümüşler ve kabilenin hayvanlarını otlatırken birbirlerini sevmişlerdir. Ancak büyüyüp bu aşk ortaya çıkınca Leylayı ailesi çadırda alıkoyar kaysın istemesine karşılık adının dillere düşmesi sebebiyle bu teklifi reddedip Leylayı başka biriyle evlendirirler. Kaysın ıstırabı böylece başlar. Kaysın ıstırabı aklını

başından alır. Çöllere düşüp hayvanlarla birlikte yaşar. İSMAİL DURMUŞ, "LEYLÂ ve MECNÛN", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/leyla-ve-mecnun#1 (29.05.2019). Tasvirde geçen hikâye ise şöyledir; Leylanın kabilesinin üyeleri Mecnunu aralarına girmesine izin vermezler. Mecnûn kendinden geçmiş halde o sahrada yaşan bir çobandan bir post almıştır. Çobandan kendisini koyunlarının arasına katıp sürüyü Leylanın olduğu yere sürmesini bir an önce onun kokusunu almayı niyaz eder. "*Kendi dostumdan gizli bu postun altında ben, bir an olsun dostun varlığından faydalanayım* "der. Seninde böyle bir derdin olsaydı her kılının dibinde bir er bulunurdu. Ne yazık böyle bir derdin yok, bu meydan erklerinin gücü sende yok. Nihayet Mecnun posta bürünüp dostun mevkiine gider. Mutlulukla ve içi coşkuyla dolan Mecnun dayanamayıp bilincini yitirir. Aşk onu sarınca üzüntüsü ıstırabı daha da atar bunun üzerine çoban onu alıp çöle götürür. Biraz durulur ateşi söner ümidiyle yüzüne su serper. Mecnun bir gün sahrada bir topluluk ile otururken kavminden biri ona şöyle der: "Ey yüce insan böyle aç ve açıkta kalmışsın. Sevdiğin elbise nasılsa söyle getireyim" der. Mecnun ise cevaben:" *Her elbise dost yanına varmak için uygun değil, hiçbir elbise posttan daha iyi değildir. Ben bir koyun postu isterim ki bu şekilde onun yanına gidebileyim. Buna nazar etmesinler diye de çörek otu yakmalıyım. Mecnunun atlas ve diba kumaşı koynun postu olmuştur. Ben postumla dostun kokusuna ulaştım artık başka elbiseyi neyleyim? Gönül dosttan haberi post ile elde etti, kendisine sahip değilim, bari postuna sahip olayım* "der. Feridüddin Attâr, *Mantıku't-tayr* (çev. Mustafa çiçekler, Kaknüs yay. İstanbul 2005,s. 319-321.

2.8.1. Mecnun ve Koyun Çobanı

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 110[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 204, E.H. 1512, v. 110[b] (TSMK).

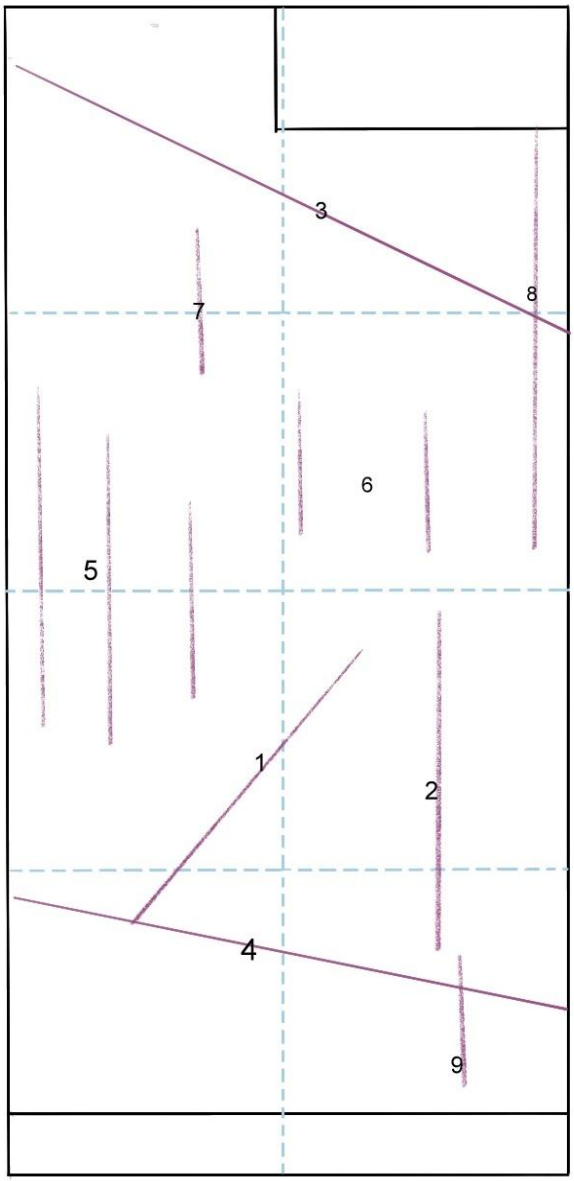
E.H. 1512 v.110 [b] 'de ön planda Mecnun ve çobanın betimlendiği tasvirin üst sol köşesinde rengârenk kayalar dikkat çekicidir. Orta alanda lavanta grisi bitki örtüsü geniş alana yayılır. Çerçevenin sağında kısmen çerçevenin ardında kalmış bir ağaç sağ üst köşede altın boyanmış gökyüzü üzerinde Çin bulutları, alt kısmında ise iki

yanında yeşil çimenlerin minik kayalar ve çiçeklerin olduğu bir akan su ile zemin tamamlanır. Orta alanda hikâyede geçen koyun sürüsü yer alır. Çerçevenin sağ alt köşesinde hardal sarısı bir tazı görülmektedir. Mecnun çobanın kollarında Leyla'yı görmeye dayanamayıp bayılmış haldedir (resim 204, çizim 138) .

çizim 138, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürün fırça ile çizimi.

Kompozisyon, sayfada dikey altın bir çerçeve içinde yer alır. Dikeyde bir eksen ile iki bölüme, yatayda üç eksen ile dört bölüme ayrılır. 1 numaralı alanda ana figür kompozisyonda diyagonal biçimde yer alırken diğer unsurlar dikey olarak yer alır. 3 ve 4 numaralı alanlardaki doğa unsurları birbirine paralel ve diyagonal biçimdedir. 5 numaralı alandaki hayvan figürleri toplu halde iken 6, 7 ve 9 numaralı alanlarda yer alan hayvan figürleri tek olarak betimlenmiştir. Genel itibarıyle boşluk doluluk dengesi gözetilerek hazırlanan kompozisyon dağınık özellik gösterir (şekil 81).

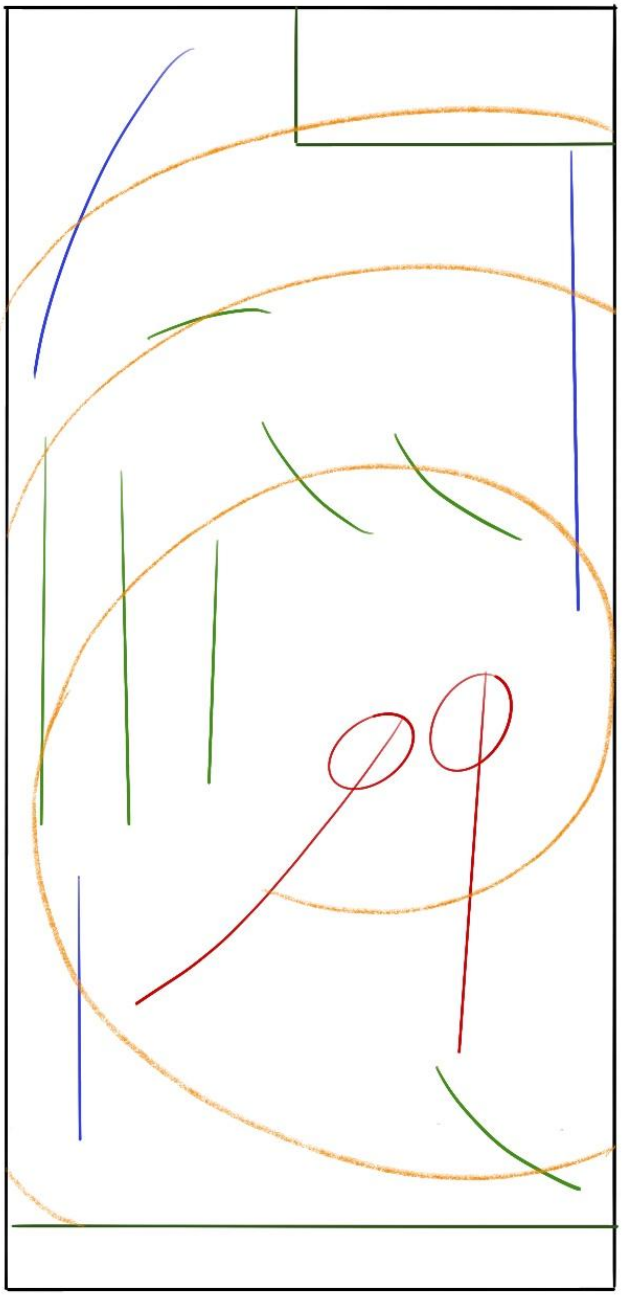
Şekil 81, E.H. 1512 v. 110[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni.

Doğa unsurları oldukça yoğun ve renkli olup minyatürde pastel bir fon oluşturur. Geniş alana yayılan lavanta grisi zemin üzerindeki unsurlar genel itibarıyle kontrast renklerdir. Dikkat çekilmek istenen ana figürler, fondaki renklere göre daha baskın ve canlı tonlardadır. Minyatür genelinde tekrarlayan renkler, birbiriyle uyumlu sıcak ve soğuk dengesi gözeterek yerleştirilmiş gibidir (resim 205).

resim 205, E.H. 1512, v. 110^{b} minyatürdeki renk dağılımı.

Minyatürdeki figür nesne dağılımı 82'de görüldüğü gibidir. Doğa unsurlarının yoğun olduğu tasvirde adeta bir helezon üzerinde birer motif gibi yerleştirilen unsurlar odağı önce ortadaki önemli figüre çeker daha sonra gözü hikâyenin diğer unsurlarını izlemeye sevk eder gibidir.

Şekil 82, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki figür ve obje dağılımı.

E.H.1512 v.110[b] minyatürdeki unsurları 3 bölümde inceleyebiliriz (şekil 83).

Şekil 83, E.H.1512, v.110[b] minyatürdeki incelenecek bölümler.

1. Mecnun figürü

Üzerindeki koyu vizon rengi koyun postu, bitkin zayıf bedeni ile dikkat çeken mecnun kendinden geçmiş bayın halde betimlenmiştir. Üzerinde postun dışında birde

lacivert siyah tahrirli bir etek vardır. Gözleri kapalı haldeki Mecnun'un burnu ince düz, kaşları kalın ve kavisli, dudakları küçüktür (resim 206, çizim 139).

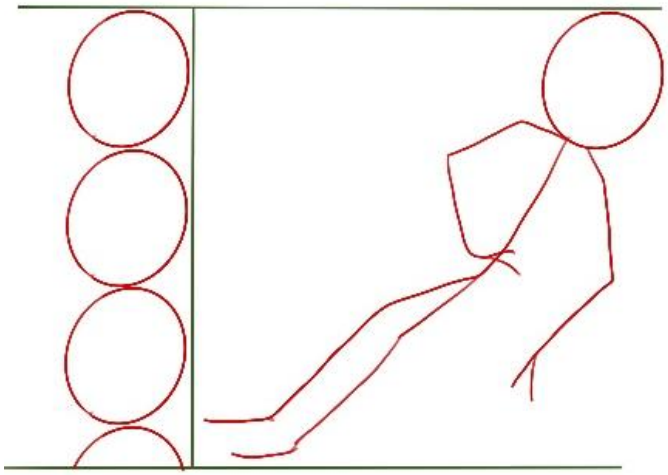

resim 206, E.H. 1512, v.110[b] Mecnûn (rep.).

çizim 139, E.H. 1512, v. 110[b] Mecnun figürünün çizim detayı.

Mecnun figürü minyatürde yatay bir biçimde bir eli karnında diğeri yanında olduğu halde baygın durumdadır. Minyatürde kapladığı alan yaklaşık 3 cm uzunlukta ve 3.5 cm enindedir. Baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç buçuk baş ölçüsünde olduğu görülmektedir (şekil 84).

Şekil 84, E.H. 1512, v. 110[b] Mecnûn figürünün oranları.

2. Çoban figürü

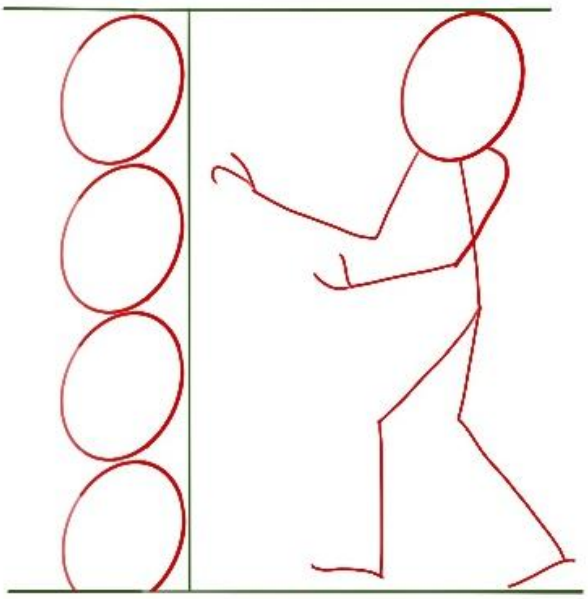
Minyatürdeki çoban figürü beyaz başlıklı, yuvarlak yüzlü, kaşları ince düz, badem gözlü, küçük dudaklı bıyıklı ve sakallı olarak betimlenmiştir. Kolları görülen iç gömleği siyah tahrirli koyu gri renkli altın işlemelidir. Dış gömleği kırmızı tahrirli, sülyen rengi ve sadedir. Belindeki beyaz kuşaktan sarkan süs altın boyanmıştır. Ayağındaki çizmeleri siyah renkli, pantolonu limonküfü yeşili olup, koyu yeşil tahrirlidir (resim 207, çizim 140).

resim 207, E.H. 1512, v. 110[b] çoban figürü (rep.).

çizim 140, E.H. 1512, v. 110[b] çoban figürünün çizim detayı.

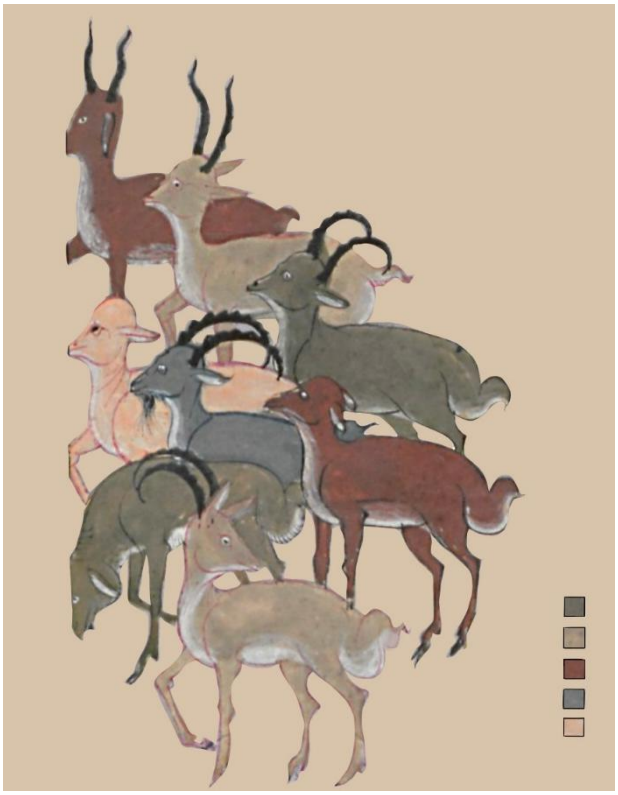
Leyla'yı görünce dayanamayıp bayılan Mecnun'u tutan çoban figürü bir ayağını öne atmış ve kollarıyla Mecnun'u tutmak için uzanmış halde betimlenmiştir. Başı hafif geri doğru vücudu yaptığı hamleden ötürü yine hafif eğiktir. Minyatürde yaklaşık olarak 4.2 cm uzunlukta ve 3 cm ende bir ölçüde yer alır. Baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık olarak dört baş ölçüsündedir (şekil 85).

Şekil 85, E.H. 1512, v. 110[b] çoban figürünü oranları.

3. Hayvan figürleri

Tasvirde hikâyede geçen koyun ve keçi sürüsü toplu ve dağınık halde betimlenmiştir. Çerçevenin solunda orta alanda yer alan koyun ve keçiler açık yavruağzı, kızıl kahve, koyu vizon, gri ve açık vizon renklerinde boynuzlu ve boynuzsuz olarak, yürürken, otlarken, geriye doğru bakarken, farklı şekillerde betimlenmiştir. Hayvan figürleri düz (akıtma) boyanmış olup açık renkli olanlar kırmızı, koyu renkliler koyu gri kontur çizgilerine sahiptir. Gövde kısımlarındaki beyaz renk boya tarama usulü ile tüy hissi verilecek biçimde boyanmıştır (resim 208, çizim 141).

resim 208, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki sürü detayı (TSMK).

çizim 141, E.H. 1512, v. 110[b] sürünün çizim detayı.

Minyatürde sürüdeki hayvanlardan bazıları açık bir biçimde alana yayılmış olarak betimlenmiştir. Bunlardan çerçevenin sağında orta alanda yer alan konturleri kırmızı açık vizon rengi koyun diğerlerinden farklı kalın boynuzları ile dikkat çeker (resim 209, çizim 142). Koyunun solunda gri renkli başı arkasına dönük halde bir keçi yer alır (resim 210, çizim143). Üstte kayalık alana yakın olarak betimlenen açık yavruağzı renkli keçi bir bitki öbeğinin hemen önünde otlarken görülmektedir (resim 211, çizim 144).

resim 209, E.H. 1512, v. 110[b] koyun figürü detayı (rep.).

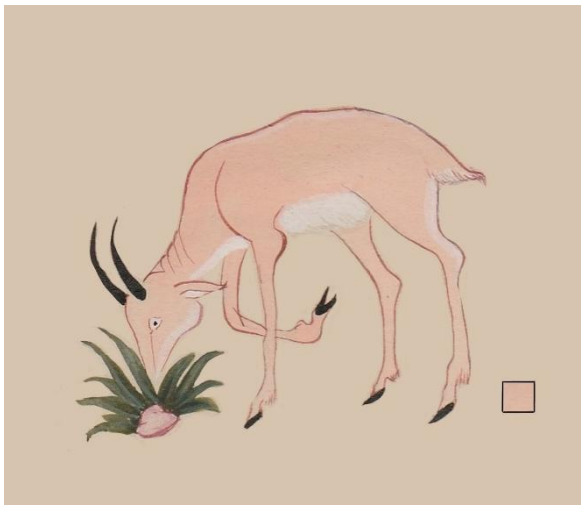
çizim 142, E.H. 1512, v. 110[b] koyun figürü çizim detayı.

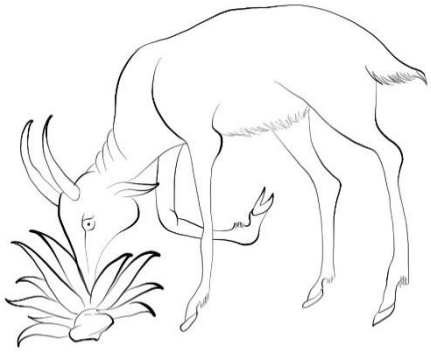

resim 210, E.H. 1512, v. 110[b] keçi figürü detayı (rep.).

çizim 143, E.H. 1512, v. 110[b] keçi figürü çizim detayı.

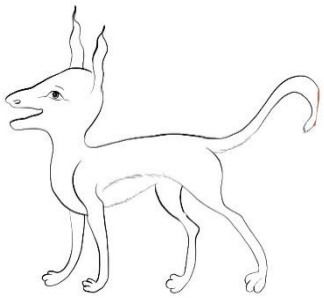
resim 211, E.H. 1512, v. 110[b] otlayan keçi figürü detayı (rep.).

çizim 144, E.H. 1512, v. 110[b] otlayan keçi figürü çizim detayı.

Minyatürde sağ alt köşede hardal renkli bir tazı ince akan suyun kenarında durmaktadır (resim 212, çizim 145).

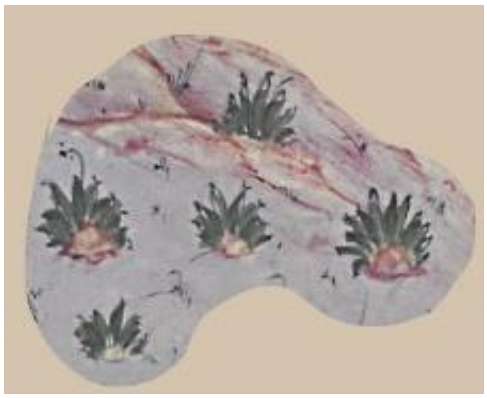

resim 212, E.H.1512, v. 110[b] tazı figürü (TSMK).

çizim 145, E.H. 1512, v. 110[b] tazı figürünün çizim detayı.

4. Doğa unsurları

Minyatürde geniş alana yayılan lavanta grisi renkli bitki örtüsü irili ufaklı pembe kayalardan çıkan bitki öbekleri dengeli boşluklar oluşturacak bir biçimde yerleştirilmiştir. Koyu gri sade ve minik bitki öbekleri tüm zemine yayılmıştır (resim 213) .

resim 213, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki bitki örtüsü (TSMK).

Minyatürde kayalıkların arkasında çerçevenin sağ üst köşesinde kalan altın ile boyanmış gökyüzü aydınlık bir gün izlenimi vermektedir. Altın gökyüzü üzerinde gri renkli Çin bulutlarının tahrir çizgileri, beyaz renk ile nüanslı bir biçimdedir (resim 214, çizim 146).

resim 214, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki bulut detayı (TSMK).

çizim 146, E.H. 1512, v. 110[b] minyatürdeki bulut çizim detayı.

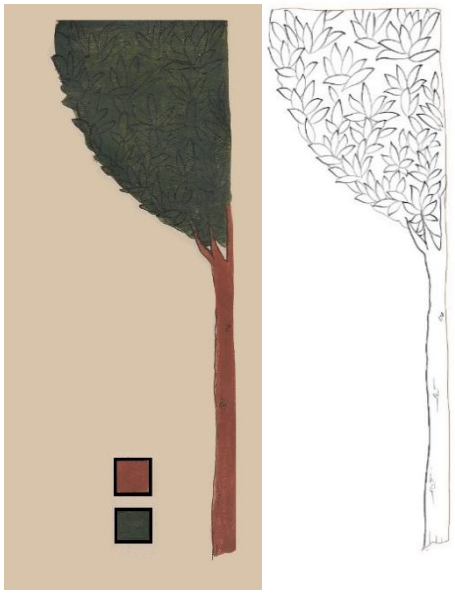
Çerçevede sol üste yakın yer alan pembe, mavi, yeşil, turuncu renkli kayalar tonlamalı olarak boyanıp aynı rengin koyu tonlarıyla nüanslı tahrirler yapılarak hacimli bir görünüm kazanmıştır. (resim 215, çizim 147).

resim 215, E.H. 1512 v. 110[b] minyatürdeki renkli kayalıklar (rep.).

çizim 147, E.H. 1512, v. 110[b] renkli kayalıkların çizimi.

Minyatürde çerçevenin sağında, kısmen çerçevenin ardında kalmış olduğu halde resmedilen ağaç muhtemelen yuvarlak formdadır. Gövdesi kızıl kahve tonlamalı olarak boyanmış olup, koyu renk kontur çizgileri ile hacimli görünüme sahiptir. Ağacın yapraklı kısmı koyu yeşil zemin boyanıp üzerindeki yapraklar, siyah renkli, nüanslı tahrirli ve öbekler halinde çizilmiştir (resim 216, çizim 148).

resim 216, E.H. 1512, v. 110[b] sağ üstteki ağaç detayı (rep.).

çizim 148, E.H. 1512, v. 110[b] sağ üstteki ağaç çizim detayı.

Minyatürde çerçevenin sol alt kısmında, su kenarında kalmış kütük ve dallar kızıl kahve renkte olup, dalların üzrindeki ince sivri yapraklar koyu yeşil renktedir.aynı özellikte dallar çerçevenin sağ alt köşesinde de görülmektedir (resim 212).

resim 217, E.H. 1512, v. 110^{b} sol alttaki ağaç detayı (rep.).

Minyatürde çerçevenin alt kısmında akan su, koyu gri renktedir. Yapıldığı devirde gümüş ile boyanmış zamanla kararark koyu gri bir görünüm almış olmalıdır. Akan suyun etrafında koyu yeşil zemin ile suyun birleştiği kısımlarda, turuncu tonlarında gölgeli boyanmış irili ufaklı kayalar ve bu kayalardan çıkan çiçekler, ince uzun açık yeşil yapraklar görülmektedir (resim 218, çizim 149).

resim 218, E.H. 1512, v. 110^{b} minyatürdeki akan su, çimen ve çiçek detayı (TSMK).

çizim 149, E.H.1512, v. 110^{b} minyatürdeki akan su, çimen ve çiçek detayı.

2.8.2. Çadırının Önünde Bekleyen Leyla

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 111[a]

Ebadı: 15x7,5 cm

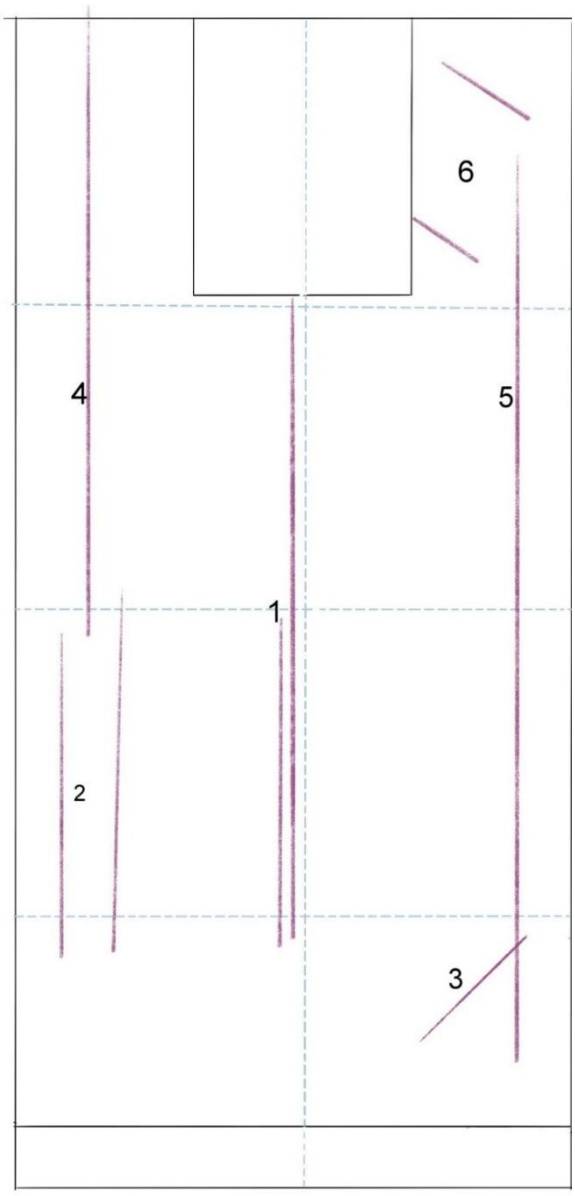
resim 219, E.H. 1512, v. 111[a] (TSMK).

Yazma eserdeki çift sayfa tasvirlerden v. 111[a]'da yer alan minyatür açık havada geçmektedir. Arka planda geniş alana yayılan altın zeminli parlak gökyüzü üzerinde dağınık Çin bulutları arasında uçuşan iki kuş dikkat çeker. Zarif süslemeli çadırın önündeki figür Leyla olmalıdır. Çadırın solunda iki hizmetkâr figürü yer alır. Kompozisyonun sağında ve solunda bulunan çiçek açmış ağaçlar ve parlak gökyüzünden bahar mevsimi olduğu anlaşılıyor. Çerçevenin alt kısmında 4/1 oranında yer alan akan su ve yeşil çimenler yan sayfadaki tasvirin devamı gibidir. Hardal renkli aynı tazı burada da çerçevenin sağ alt köşesinde durmaktadır (resim 219, çizim 150).

çizim 150, E.H. 1512, v. 111[a] fırça ile çizimi.

Minyatürdeki kompozisyon düzeni şekil 86'daki gibidir. Kompozisyon sayfada dikey konumda gelişmiştir. Dikeyde bir eksen ile iki bölüme yatayda üç eksen ile dört bölüme ayrılmıştır. 1 numaralı alanda merkezde ana figür ve çadırı yer alırken 2 numaralı alandaki figürler ana figürle aynı hizadadır. Yatayda en üst bölümde birbirine paralel hayvan figürü ve bulutlar yer alır. En alttaki bölümde altı numaralı alanda yer alan hayvan figürü 6 numaralı alandaki hayvan figürlerine simetrik olarak tasvirin sağında üst ve alt kısımda bir denge sağlar. 4 ve 5 numaralı alanlarda yer alan doğa unsurları yine simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kompozisyon genelinde sade ve kısmen simetriktir denilebilir.

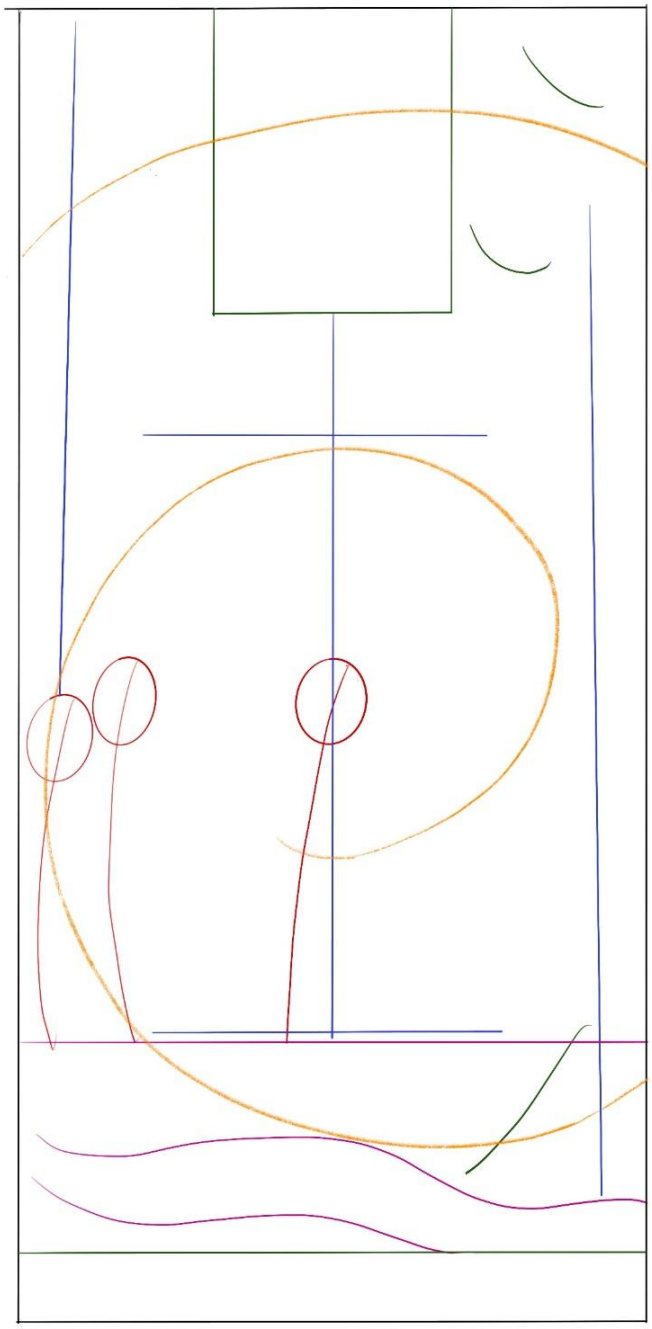
Şekil 86, E.H. 1512, v. 111[a] kompozisyon düzeni.

Kompozisyon genelinde altın renginin hâkim olduğu söylenebilir. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı tasvirdeki renklerin, altın ve yeşil zemin üzerinde kontrast oluşturacak bir şekilde özenle seçildiği görülür. Orta alanda yer alan ana figür yerleşim bakımından odak olmasının yanında renk bakımından da odağı kendisine çekmektedir. Kompozisyonda yer alan renkler kardeş tonlarda olması sebebiyle pastel bir uyum içindedir (resim 220).

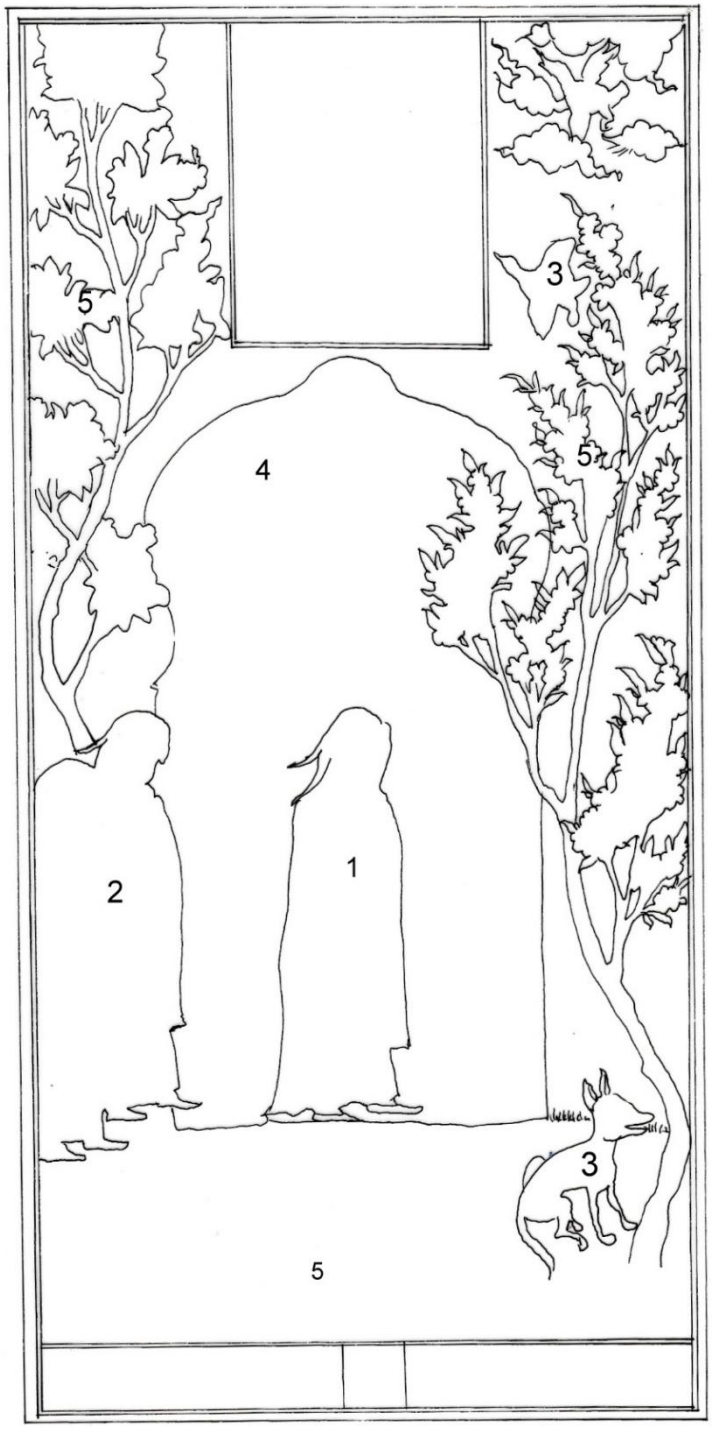
resim 220, E.H. 1512, v. 111[a] kompozisyondaki renk dağılımı.

Kompozisyondaki figür ve obje dağılımı şekil 87'de görüldüğü gibidir. Çift sayfaya bütününde bakıldığında, Mecnun ve Leyla'nın duruşları birbirlerine dönük haldedir. Figürlerin dağılımı tek bir helezon üzerinde itina ile yerleştirilmiş her biri birer motif edasındadır.

Şekil 87, E.H. 1512, v. 111[a] kompozisyondaki figür ve obje dağılımı.

E.H. 1512 v.111[a] 'da yer alan minyatürdeki unsurları 5 bölümde inceleyebiliriz (şekil 88**).**

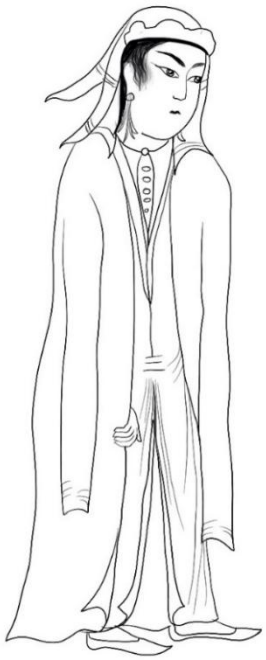
Şekil 88, E.H. 1512, v. 111[a] incelenecek bölümler.

1. Leyla figürü

Leyla üzgün çehresi ile çadırının önünde betimlenmiştir. Başında dönemin modasını yansıtan uçuşan beyaz renkli başörtüsü üzerinde altın bir taç dikkat çeker.

Çehresi uzun gözleri hafif çekik, kaşları yay gibi kavisli burnu kısa küçük ve dudakları miniktir. Örtüsünün altından yanağına düşen perçemlerinden saçlarının siyah renkli olduğu görülmektedir. Kulağından sarkan küpeleri altın süslemelidir. Leyla'nın iç elbisesi koyu yeşil tahrirli, açık çimen yeşili ve sadedir. Üzerindeki dış elbisesi lacivert renkli olup, omuzları ve yakası altın rûmi işlemeli, kol ağızları ve etekleri serbest fırça hareketleri ile nakışlıdır (resim 221, çizim 151).

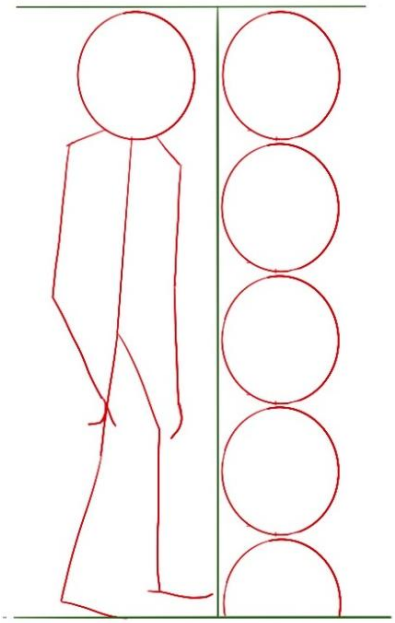

resim 221, E.H. 1512, v. 111[a] Leylâ figürü (rep.).

çizim 151, E.H. 1512, v. 111[a] Leylâ figürünün çizim detayı.

Ayakta ve duruşu başı dik olarak betimlenen figür tasvirde yaklaşık 4 cm uzunlukta ve 1.5 cm eninde bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim olarak alındığında yaklaşık dört buçuk birim kadardır (şekil 89).

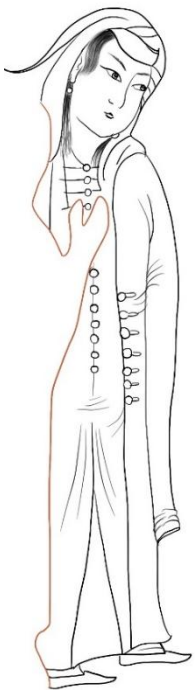

Şekil 89, E.H. 1512, v. 111[a] Leylâ figürünün oranları.

2. Hizmetkâr figürleri

Minyatürde Leyla figürünün dışında iki hizmetkâr figürü bulunur. Çerçevenin solunda yan yana duran iki hizmetkârlardan arka plandaki figür kısmen yanındaki figürün ardında kalmış haldedir. Üzerinde gri, etekleri altın nakışlı iç elbisesi, turuncu yakası rûmi nakışlı bir dış elbisesi olduğu görülmektedir (resim 222, çizim 152). Ön plandaki hizmetkâr figürü kırmızı tahrirli lavanta grisi sade iç elbisesi üzerinde koyu yeşil tahrirli, zeytin yeşili, yakası ve etekleri nakışlı dış elbisesi ile görülmektedir. Hizmetkâr figürleri oranları Leylâ figürü ile aynıdır. Muhtemelen aynı kalıptan çalışılmıştır (resim 223, çizim 153) .

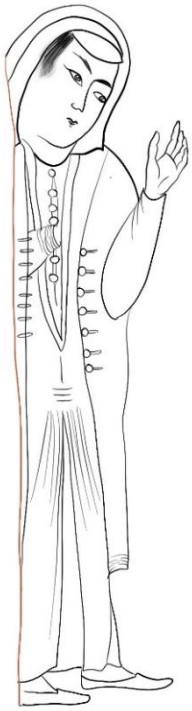

resim 222, E.H. 1512, v.111[a] minyatürde arka plandaki hizmetkar figürü (rep.).

çizim 152, E.H. 1512, v.111[a] minyatürde arka plandaki hizmetkar figürünün çizim detayı.

resim 223, E.H. 1512, v.111[a] ön plandaki hizmetkar figürü (rep.).

çizim 153, E.H. 1512, v.111[a] ön plandaki hizmetkar figürünün çizim detayı.

3. Hayvan figürleri

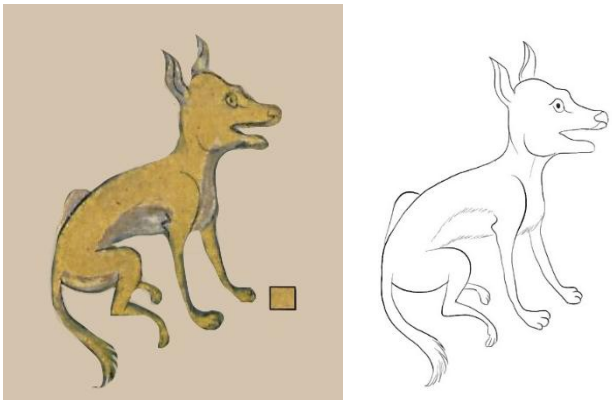
Minyatürde çerçevenin sağ köşesinde Çin bulutlarının arasında iki kuş figürü uçmaktadır. Koyu gri nüanslı tahrirleri olan kuşlar, beyaz renk düz boyanmış olup, üzerine tüy hissi vermek için hafif gri renk taramalar yapıldığı görülür. Kuşların gagaları ve gözleri altın ile boyanmıştır. Ayrıca Kuşlar aynı kalıptan çalışılmıştır (resim 224, çizim 154).

resim 224, E.H. 1512 v.111[a] kuş detayı (TSMK).

çizim 154, E.H. 1512 v.111[a] kuşun çizim detayı.

Minyatürde sağ alt köşede su kenarında duran hardal rengi tazı v.110[b]'deki tazı olmalıdır, aynı tazı buradaki tasvirde de yer almıştır (resim 225, çizim 155).

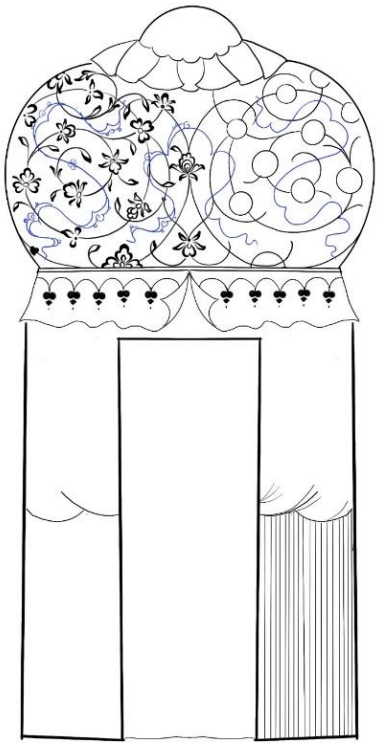
resim 225, E.H. 1512, v. 111[a] tazı detayı (TSMK).

çizim 155, E.H. 1512, v. 111[a] tazının çizim detayı.

4. Objeler

Minyatürde obje olarak sadece Leyla'nın çadırı bulunmaktadır. Çadırın boyanmasında akıtma tekniği kullanılmış olup, desenler ve tahrir koyu renklerde uygulanmıştır. Topak ev[49] tipi çadırın kubbesinin en tepesi yağ yeşili kumaşla kaplı olup ucunda koyu pembe tahrirli açık pembe rengi bir kumaş yer alır. Çadırın kubbesi açık mavi tonda boyanmış olup, üzerinde lacivert dolantı bulutlar ve ince dallar üzerinde çift tahrir tezhip tekniğinde hatayî motifleri bordo renk ile süslemelidir. Çiçeklerin can noktalarında altın kullanılmıştır. Kubbenin gövde ile birleştiği noktada koyu gri renkli üzeri altın ile sade işlemeli bir kumaş yer almaktadır. Açık mavi kumaş gövde kısmında sade biçimde devam ederken çadırın yere yakın kısmında hafif tonda turuncu boyanıp ince koyu turuncu renkte çizgilerle süslenmiş bir kumaş yer alır. Çadırın kapısı parlak kırmızı renkli kumaş üzerinde altın geometrik şekille süslüdür (resim 226, çizim156).

resim 226, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürdeki çadır detayı (rep.).

çizim 156, E.H. 1512, v. 111[a] minyatürdeki çadırın çizim detayı.

[49] Halen Orta Asya'daki Türk toplulukların kullandığı, üst örtüsü kubbe şeklinde olan silindirik yapıdaki çadır. NEBİ BOZKURT, "ÇADIR", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/cadir#1 (31.05.2019).

5. Doğa unsurları

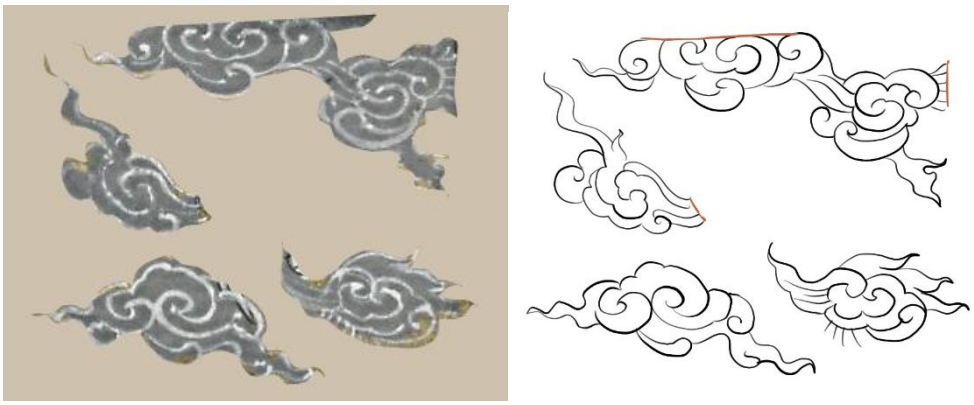
Minyatürde iki farklı türde ağaç, yeşil zemin, küçük kayalardan çıkan bitki öbekleri ve dere yer alır çerçevenin alt kısmında su ve bitki öbekleri v.110^{b}' da bulunan aynı unsurların devamı olmalıdır. Renkler ve biçim bir önceki minyatürde (v.110^{b}) doğa unsurları bahsinde anlatıldığı gibidir (resim 227, çizim157).

resim 227, E.H. 1512 v. 111^{a} minyatürdeki akan su ve çiçek detayı (TSMK).

çizim 157, E.H. 1512 v. 111^{a} minyatürdeki akan su ve çiçeklerin çizim detayı

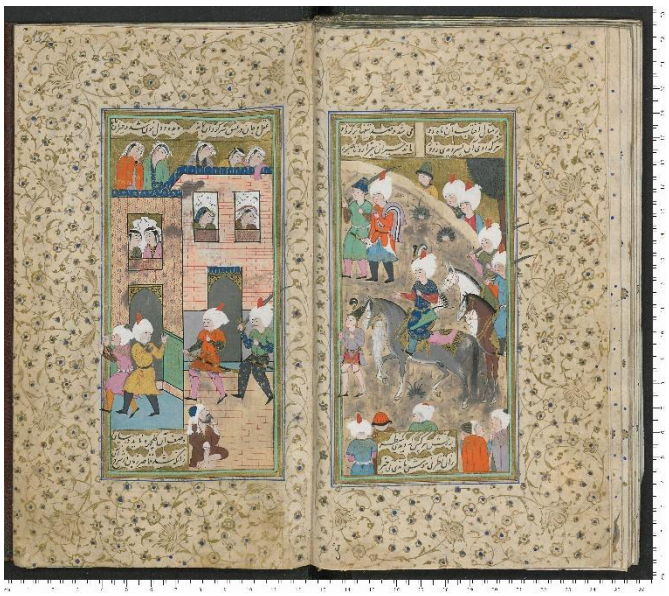
Altın zemin üzerinde dağınık halde bulunan Çin bulutları, çerçevenin sağ üst köşesinde yer alır. V.110$^{b'}$ de yer alan bulutlarla aynı tarzda, birbirinin devamı gibidir (resim 223, çizim 153).

resim 228, E.H. 1512, v. 111^{a} bulut detayı (TSMK).

çizim 158, E.H. 1512, v. 111^{a} bulutların çizim detayı.

2.9. TASVİR V.131[b] V. 132[a]

resim 229, EH. 1512, v. 131[b, v].132[a] (TSMK.).

İncelemekte olduğumuz minyatürler, yazma eserde 131[b] ve 132[a] numaralı varaklarda çift sayfa halinde hazırlanmıştır. Minyatürlerde anlatılmak istenen hikâyenin çıkış noktası Yusuf yüzlü şehzade ve ona âşık olan derviştir. [50]

[50] Güneş gibi ışık saçan Ay yüzlü bir padişah vardı. Bu padişahın Yusuf gibi güzel yüzlü bir oğlu vardı. Bu çocuktaki güzellik hiç kimse de yoktu. Tüm güzeller onun yolunda toprak gibi serilmiş, bütün ulular ona köle olmuştu. Geceleri halvetten çıktığında sanki güneş yeni doğmuş gibi ortalık aydınlanırdı. Yüzünün güzelliğini övmeye kelimeler yetmezdi. Bu güzellik karşısında ayın kıl kadar bile değeri yoktu. Zülfünü urgan gibi örecek olsa yüzbinlerce gönül kendini kaybeder kuyuya düşerdi. O tırazlı güzelin âlemi yakıp tutuşturan zülfü sebebiyle bütün cihan birbirine girerdi. Biri çıkıp da bu güzelliği elli yıl övse yine de anlatamazdı. Nergis'e benzeyen gözleri, baktığı zaman bütün âlemi ateşe salardı. Bir tebessüm etse, yüzlerce gül, henüz bahar gelmeden açardı. Ağzı var mıydı yok muydu hiç bilinmedi, zira yok olan bir şeyden hiç bahsedilebilir miydi? Saçının her teli yüzlerce insanın kanına girerdi. Tüm sayılanlardan çok daha fazla üstündü. Atını meydana sürdüğü zaman, önünde ve ardında ellerine kınsız Kılıçlar almış adamları beraberinde gelirdi. Kim bu çocuğa bakacak olsa hemen oradan uzaklaştırırlardı. Hiçbir şeyden haberi olmayan bir derviş vardı. Çocuğa âşık olup kendinden geçmişti. Adeta canından olmuştu. Ama bir şey demeye de cesareti yoktu. Derdini anlatacak bir dert ortağı olmadığı için bu dert ile canını ve gönlünü kaybetmişti. Gece gündüz onun mahallesinde oturmuş bütün insanlardan uzaklaşmıştı. Şu dünyada bir sırdaşı yoktu, O dert gizliden gizliye onu öldürüyordu. Gece gündüz altın gibi sararmış bir çehre ile yüreği yarılmış bir halde oturup, gümüş gibi Gözyaşları dökerdi. Ne sabrı ne kararı kalmayan derviş bazen olur da uzaktan görürüm diye ümit ederek yaşardı. Şehzade uzaktan görününce halk arasında bir kıyamet kopar uğultular yükselirdi. Âlemde yüzlerce kıyametler kopar, halk birbirine girerdi, sağa sola kaçışırdı. Çavuşlar önünden arkasından gider, her an yüzlerce kişinin kanını akıtırlardı. *"uzaklaşın*!" sesleri göklere uzanır, askerler bir fersaha yakın alanı doldururdu. Garip derviş askerlerin sesini duyunca eli ayağı kesilir olduğu yere düşerdi. Aşk onu öyle hale getirmişti ki kanlar içinde düşer varlığını terk ederdi. Öyle bir hale gelirdi ki o an Onu görüp kanlı gözyaşları dökmek için yüzbinlerce göz gerekirdi. Güçsüz kuvvetsiz âşık bazen morarır, bazen kanlı yaşlar dökerdi. Bazen çektiği acının etkisiyle gözyaşı donar, bazen kıskançlık hissiyle gözyaşları onu yakar kavurdu. Yarı ölü yarı diri yoksul halde kalmıştı. Böylesine yoksul biri nasıl öyle güzel bir şehzadeyi elde edebilir? Yarım zerrecik bir gölge iken, güneşe kavuşmak isterdi. Günlerden bir gün şehzade askerleri ile birlikte yolda giderken derviş o anda bir nara atıverdi. Bu nara ile kendinden geçip dedi ki; " *Evvel aklımı kaybetmiştim, şimdi de canımı kaybettim. Daha ne kadar canımı yakacağım, artık takatim kalmadı.*" Âşık bunları söylerken başını da taşlara vuruyordu. Gözlerinden kanlı yaşlar akmaya başladı. Olan bitenin duyan çavuşlar derviş'in canına kast edip, padişaha gidip durumu anlattılar. Bunu duyan padişah öfke ile "*tez yürüyüp gidin yakalayıp atın ayaklarını bağlayın başına uçurun*" dedi. Padişahın adamları harekete geçip o yoksul derviş'in etrafını çepeçevre sardılar. Onu yakalayıp darağacına sürüklediler. Bütün halk başına toplanmış olsa da ne derdinden haberdar, ne de şefaatçi oldular. Vezir dervişi darağacının dibine getirdiğinde zavallı ayrılık ateşi ile bir ah etti. " *Allah'ın rızası için biraz fırsat ver, bari darağacının altında secde edeyim*" dedi. Öfkeli vezir fırsat verdi. Derviş ise yüzünü toprağa koyup, ağlayarak yalvarmaya başladı. Secdede Allah'a "*Ey Rabbim padişah beni suçsuz yere öldürmek ister. Lütfet ölmeden bir kez daha o çocuğun cemalini görebileyim, bir kez daha yüzüne bakayım, bana onu göster sonra öylece canımı feda edeyim. Onu bir kez daha görsem yüzlerce canım olsa hepsini feda ederim. Ey padişahım bu âşık kulun senden bir istekte bulunuyor, senin yolunda ölüme gidiyor hala bu kapının kuluyum ben. Âşık oldum ama kâfir olmadım. Sen ki yüzbinlerce isteği karşılayansın benim muradımı da yerine getir, beni maksadıma eriştir*". Mazlum haldeki dervişin oku hedefine ulaşmış, maksuduna erişmişti. Onun bu sözlerini işiten Vezir haline üzülmüş ve dertlenmiş ağlayarak padişahın huzuruna varıp bu durumu anlattı. Onun yakarırken söylediği, secdedeyken istediklerini padişaha iletti. Bu hali dinleyen padişah onun haline acıdı gönlüne bir dert düştü, rahatlayıp onu affetti. Şehzadeye dedi ki: "*Derhal kalk darağacının dibine git. Elden ayaktan düşmüş biçareden yüzünü çevirme. Senin yüzünden dertlere düşen perişan olan zavallıya seslen onun gönlünü al. Senin kahrını çeken dervişe lütufta bulun. Senin zehrini tattığı için ona şerbet içir onu yerden kaldır ve gül bahçesine götür sonra da huzuruma getir."* Yusuf gibi güzel şehzade derviş'in yanına gitti o ateş

2.9.1. Atı Üzerinde Gezinen Yusuf Yüzlü Şehzade

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 131[b]

Ebadı: 15x7,5 cm

yüzlü güneş zerreye kavuşmak için yola düştü. O incilerle dolu deniz damlayla kucaklaşmak için gitti. Sonunda o Şehzade darağacının dibine vardığında kıyamet gibi bir fitne koptu. O dervişi ölüm toprağına serilmiş halde buldu. Toprak gözlerinden akan yaşlarla çamur haline gelmiş sanki bütün âlem onun derdine dertlenmiş mahvolmuş haldeydi. Bundan beter ne olabilirdi ki. Bunu gören şehzadenin gözleri doldu. Her ne kadar gözyaşlarını gizlemek istese de bu mümkün olmadı. O anda gözyaşları yağmur gibi akmaya başladı, içi dertlerle doldu. Her kim ki aşkına sadık olursa maşuk da onun başucunda âşık oluverir. Aşkında samimi ise maşukun bu kez aşığın olur. Nihayet güneş yüzlü şehzade dervişe ses verdi. Zavallı şehzadenin sesini duymuş yüzünü ise çok uzaktan görmüştü. Topraktan yüzünü kaldırır kaldırmaz karşısında şehzadenin yüzünü gördü. Tutuşup yanan ateş denize kırışsa da yanmaya devam eder. Ancak hiç gücü kalmaz. O derviş de aynı ateş gibi denize kavuşmuştu. O anda canı ağzına geldi ve dedi ki: "*Efendim mademki beni böyle öldürmek elinde böyle güçlü kuvvetli askerlere ne gerek vardı?"* . Bu sözleri söyledi de hiç var olmamış gibi yok olup gitti. Bir feryat etti canını feda etti. Mum gibi gülümsedi, sönüp gitti, sevdiğine kavuştuğu belli olunca mutlak fani oldu ve yok oldu. Feridüddin Attâr*, Mantıku't-tayr* (çev. Mustafa çiçekler, Kaknüs yay. İstanbul 2005,s.
378-384

resim 230, EH. 1512, v. 131[b,] (TSMK.)

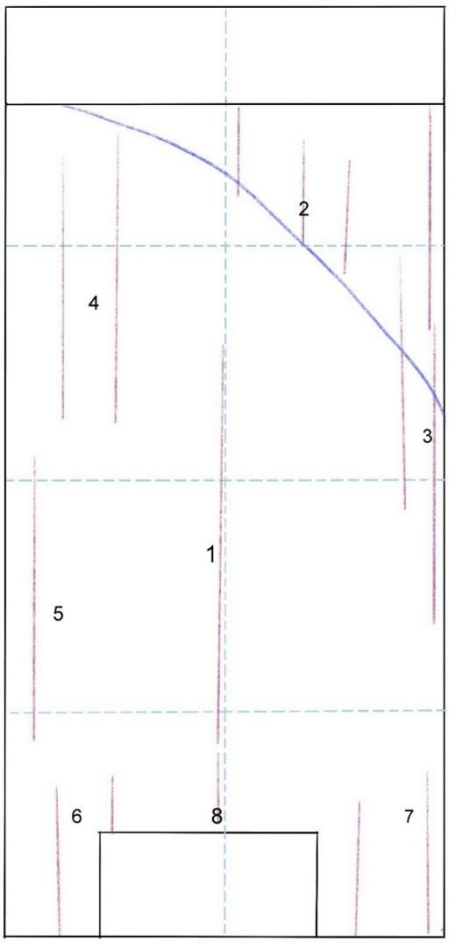
E.h. 1512 v.131[b] ʿde dikey altın bir çerçeve içinde yer alan tasvir, açık havada nohûdi renkli bitki örtüsüne sahip bir zemin üzerinde geçmektedir. Hikâyede geçen genç şehzade, merkezde hafif aşağıya yakın konumda görülen, siyah yeleli gri atı üzerinde, bir eliyle atının eyerini tutarken, diğer eli havada bir şeyi işaret eder gibidir. Şehzadenin hemen arkasından iki atlı figür peşi sıra gelmektedir. Atlı figürler kısmen çerçevenin dışında kalmıştır. Şehzadenin atının önünde peyk olduğu düşünülen bir figür yürümektedir. Üstte solda iki asker yürürken, sağda bir tepenin ardında kalan üç figür olan biteni izlerken, altta kısmen çerçevenin ardında kalan beş figürden bazıları arkası dönük halde bazıları profilden betimlenmiştir (resim 230, çizim 159).

çizim 159, E.H.1512, v.131[b] fırça ile çizimi.

Minyatür sayfada dikey konumda hikâye edilmiştir. Sayfanın üst kısmında iki sütun halinde iki satır beyit ve altta orta kısımda iki satır halinde bir beyit yer alır. Yazılar siyah mürekkep ile nestalik hatla yazılmış olup, çerçeve içinde ve satır araları altınla beynessütur tarzda boyanmıştır. Figür açısından oldukça yoğun olan tasvir, dikeyde bir eksen ile iki bölüme, yatayda üç eksen ile dört bölüme ayrılır. Minyatürdeki unsurlar bu bölümlere dağılmış haldedir. 1 numaralı alanda ana figür kompozisyonun merkezinde yer alır. Diğer unsurlar ana figürün etrafında dairesel biçimde yerleşmiştir. Yatayda ilk bölümde kompozisyonu diyagonal olarak kesen doğa unsuru ve ardındaki 2 numaralı figürler ve sağda ve 3 numaralı alandaki figürler sıralanmış haldedir. Hemen karşısında solda 4 ve 5 numaralı alanda açık biçimde betimlenen figürler sağda yer alan unsurları dengeler niteliktedir. Alt ve son

bölümde orta eksende yer alan tek figür onun sağında ve solunda 6 ve 7 numaralı alanlarda yer alan figürler birbirine paralel bir düzende yerleşmiştir. Genel itibarıyle boşluk doluluk dengesi gözetilerek hazırlanan kompozisyonda kısmen simetri görülse de bütünde söz konusu değildir (şekil 90).

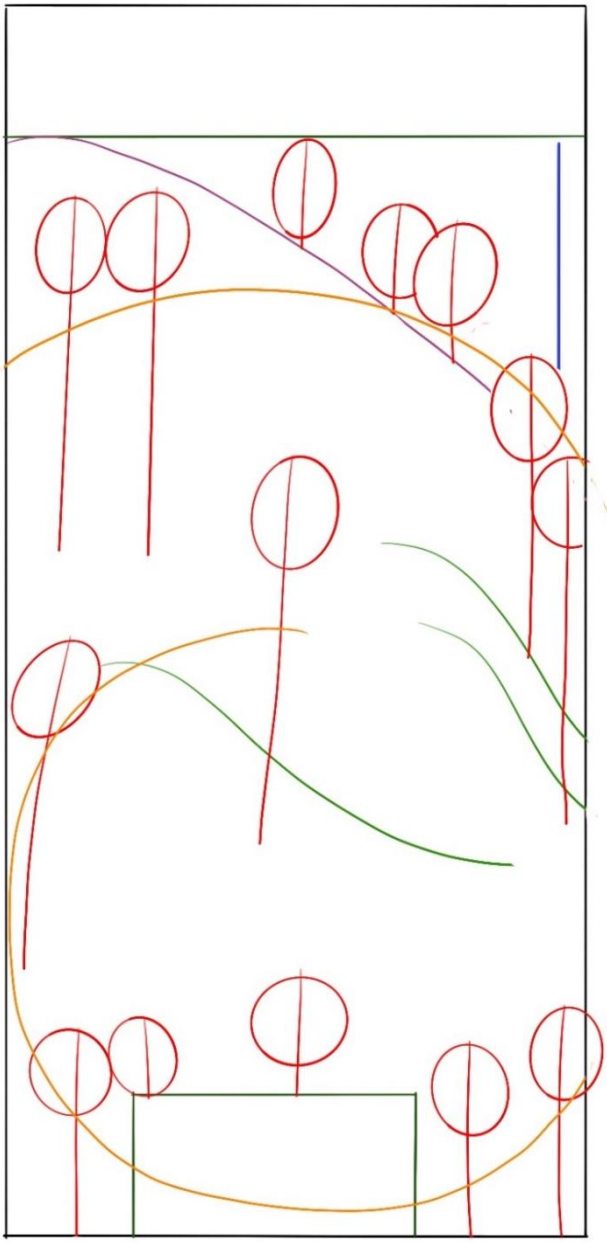
Şekil 90, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürdeki kompozisyon düzeni.

Minyatürdeki renklerin ilk bakışta, geniş alana yayılan nohudi renkte zemin üzerinde kontrast oluşturacak bir şekilde özenle seçildiği görülür. Dikkat çekilmek istenen ana figürler, fondaki renklere göre daha baskın ve canlı tonlardadır. Sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı minyatürde aynı renk tonlarının belli bir ritimde tekrarlanması ile derinlik ve uyum hissedilir (resim 231).

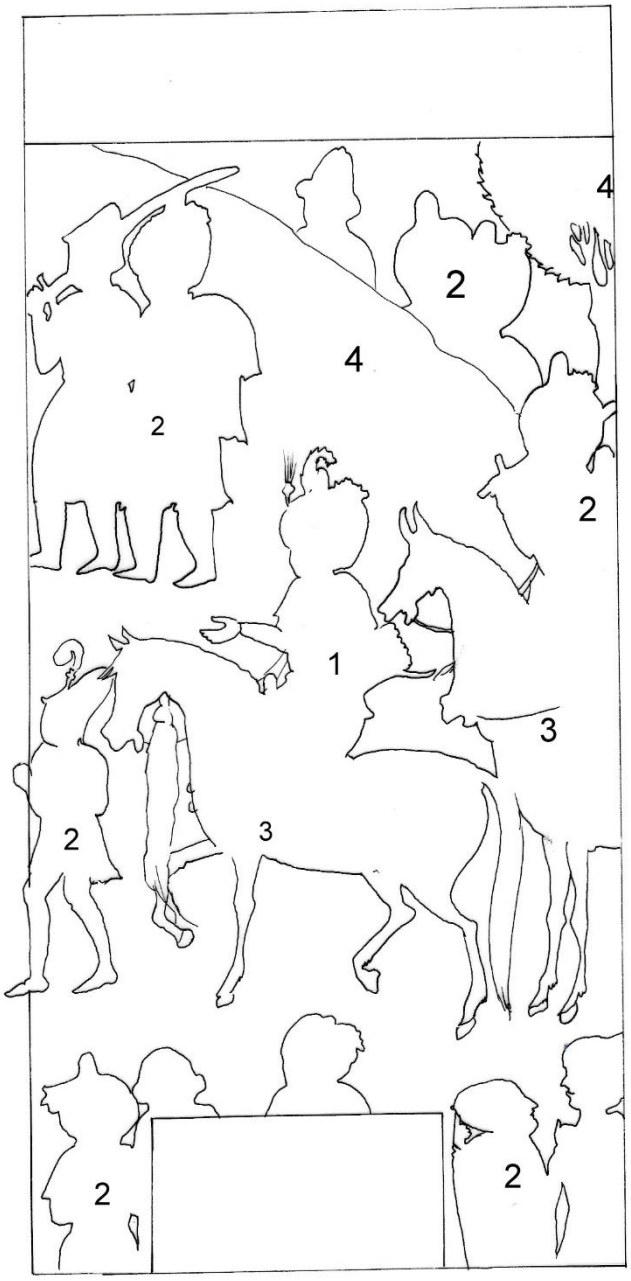
resim 231, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürdeki renk dağılımı.

Minyatürdeki figür obje dağılımı şekil 91'de görüldüğü gibidir. Orta kısımda konumlanmış ana figürün etrafında çerçevenin sağında ve solunda dairesel bir formda dizilmiş diğer figürler ile izleyenin bakışını ilk etapta padişaha daha sonra hikâye unsurlarını izlemeye yönlendirir.

Şekil 91, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürdeki figür obje dağılımı.

E.H. 1512 varak 131[b] deki minyatürü 4 bölümde inceleyebiliriz (şekil 92).

Şekil 92, E.H. 1512, v. 131[b] incelenecek bölümler.

1. Şehzade figürü

Bu bölümde incelediğimiz şehzade figürü siyah yeleli gri atı üzerinde bir eliyle atının eyerini, bir eliyle havada hareket halinde betimlenmiştir. Kırmızı serpuşlu Osmanlı tipi sarığının üzerinde altın süslemeli iki adet sorguç dikkat çeker. Portresi yarı profilden resmedilmiş, dolgun çehreli, badem gözlü, kalın kavisli kaşlı, düzgün

burunlu ve ince ağızlıdır. Yüzün kıvrımlarında yanaklarda kızıl kahve tonda hafif gölge ile hacimli olduğu görülür. Ellerin ve yüzün kontur çizgileri yine kızıl kahve ile yapılmıştır. Şehzadenin sadece kolları gözüken iç elbisesi altın konturlü kırmızı renkte ve altın ördek motifi ile işlemelidir. Elbise ve aksesuarlarda kullanılan teknik, genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilmiş, üzerine altınla desen işlenmiş ve son olarak koyu renk tahrir uygulanmıştır. Üstündeki dış kaftanı lacivert renkli yakası ve etekleri altın rûmi işlemeli gövdesi serbest fırça hareketleri ile süslüdür. Ayağında açık mavi tonda çorabı olan şehzade avcılık ile ilgili aksesuarları ile betimlenmiştir (resim 233).

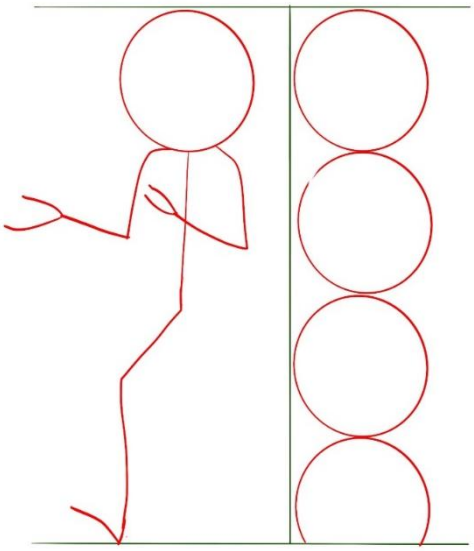

resim 232, E.H. 1512, v. 131[b] şehzade figürü(rep.).

çizim 160, E.H. 1512, v. 131[b] şehzade figürünün çizimi.

Şehzade figürü atı üzerinde oturur biçimde, kolları hareketli ve başı diktir. Minyatürde yaklaşık olarak, 4 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç tam, bir yarım birim ölçüsündedir (şekil 93).

Şekil 93, E.H. 1512, v. 131[b] şehzade figürünün oranları.

2. Diğer figürler

Minyatürde padişah dışında 13 figür bulunmaktadır. Figürlerin uygulanmasında kullanılan teknik; portrelerde akıtma tekniğinde boyanan ten rengi üzerine yanaklar ve yüzün kıvrımları kızıl kahve ile noktalama tekniği ile hacim verilip, aynı renk ile kontur çekilmiştir. Elbise ve aksesuarlarda kullanılan teknik genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilip, üzerine altınla desen işlenmiş ve son olarak koyu renk tahrir uygulanmıştır.

Sağda ortada yer alan iki atlı figür ellerinde kınından çıkarılmış kılıçları ile hazır bir halde yan yana şehzadenin ardı sıra gelmektedir. Figürlerden arkada olan yuvarlak çehreli, kalın yay kaşlı, hafif çekik gözlü, küçük düz burunlu, küçük ağızlıdır. Sadece kolları görülen koyu pembe tahrirli açık pembe sade iç elbisesinin üzerinde zeytin yeşili yakası altın işlemeli dış elbisesi ile betimlenmiştir. Ön plandaki figür kısmen çerçevenin ardında kalmış haldedir. Yüzünde boya dökülmeleri tespit edilmiş olan figürün çehresi biraz küçük, kaşları ince ve kavisli burnu ince ve düz ağzı ise küçüktür. Üzerindeki yarım kollu kaftanının altından görülen iç elbisesi kırmızı konturlü, turuncu renkte ve sadedir. Dış kaftanı açık mavi tonda, koyu lacivert tahrirli ve sadedir. Ayağındaki çorabı ise gri renklidir. Figürlerin başlarında

kırmızı serpuşlu Osmanlı tipi sarıkları bulunmaktadır. Ellerindeki kılıçlar çerçeveyi aşıp, tezhipli sayfa kenarına doğru taşmıştır. Atlı figürlerin oranları yaklaşık olarak at üzerindeki şehzade ile aynıdır. Muhtemelen aynı kalıp üzerinden çalışılmıştır (resim 233, çizim 161).

resim 233, E.H. 1512, v. 131[b] atlı figürler (rep.).

çizim 161, E.H. 1512, v. 131[b] atlı figürler.

Minyatürde sol üstte açık bir biçimde betimlenen askerlerden arka plandaki elinde kılıcını çekmiş hazır haldedir. Başındaki altın süslemeli lacivert başlık keçeden olmalıdır. Figürün kaşları kavisli, gözleri hafifi çekik, burnu ve ağzı küçüktür. Sadece kolları görülen iç elbisesi altın tahrirli ve üç noktalar ile bezenmiş olup, kahverengidir. Üzerindeki yarım kollu kaftanı koyu tahrirli küf yeşili ve sadedir. Ayağında ise açık pembe çorapları olduğu görülmektedir. Ön plandaki figür kırmızı serpuşlu, kalın dolamalı sarıklı figür, bir eliyle omuzunda eflatun bir kaftanı tutarken diğer eliyle kılıcını tutmaktadır. Üzerindeki yakası altın işlemeli, turuncu kaftanının eteklerini belindeki siyah kuşağa iliştirmiş olduğundan, altından açık mavi etekleri altın işlemeli iç elbisesi görülmektedir. Figürün çorapları ise gri renktedir.

Figürlerin başlıklarının altından süzülen saç bukleleri koyu kahverengidir (resim 234, çizim 162).

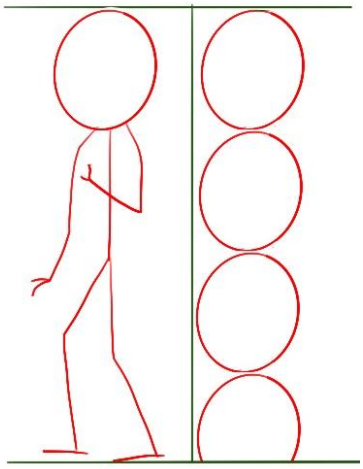

resim 234, E.H. 1512, v.131[b] yaya figürler (rep.).

çizim 162, E.H. 1512, v. 131[b] yaya figürlerin çizimi.

Yaya haldeki asker figürlerinin elleri hareketli, vücut ve başları dik konumdadır. Burada sadece birinin oranlarını inceleyecek olup her iki figürün oranlarının aynı olduğu dolayısıyla aynı kalıptan çalışıldığı düşünülmektedir. Figür minyatürde yaklaşık olarak 4.5 cm uzunlukta ve 1.5 cm ende bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç tam, bir yarım birim ölçüsündedir (şekil 94).

Şekil 94, E.H. 1512, v. 131[b] yaya figürlerin oranları.

Minyatürde sağ üstteki tepenin ardından olayı izleyen, yan yana duran iki figürden arkadaki yuvarlak yüzlü, ince yay kaşlı, hafif çekik gözlü, düz burunlu, küçük ağızlıdır. Sadece omuzunun bir kısmı görülen figürün üzerinde koyu gri renkli yakası altın işlemeli bir elbise vardır. Ön plandaki figür küçük köşeli yüzlü bitişik yay kaşlı, düz burunlu, çekik gözlü, küçük ağızlıdır. Üzerinde sade kırmızı iç elbisesi ve açık mavi sade dış elbisesi vardır. Elbiselerin düğmeleri altın nokta şeklinde boyanmıştır. Tepenin ardındaki figürlerin başlarında kırmızı serpuşlu beyaz sarıkları olduğu görülmektedir. (resim 235, çizim 163).

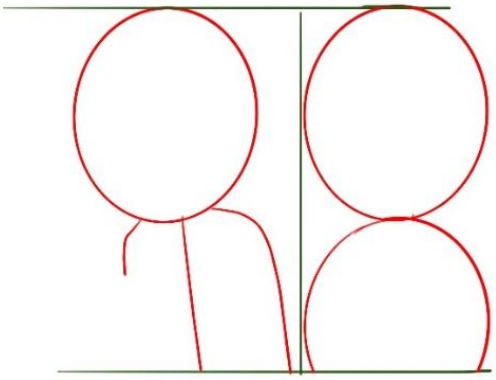

resim 235, E.H. 1512, v.131[b] tepenin ardında kalan figürler(rep.).

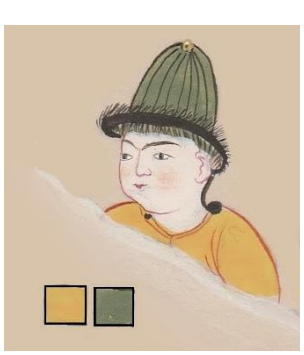
çizim 163, E.H. 1512, v.131[b] tepenin ardında kalan figürlerin çizimi.

Tepenin ardından sadece portrelerini görebildiğimiz figürlerin hepsinin bir kalıptan çalışıldığı düşünülmektedir. Oran, boyut tespiti için bir örnek kullanılmıştır. Bu örnek figür yaklaşık 2 cm uzunlukta ve 1.5 cm endedir. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık iki baş uzunluğundadır (şekil 95).

Şekil 95, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardında kalan figürlerin oranları.

Minyatürdeki tepenin ardından bakan üç figürden solda tek olarak betimlenen figür kırmızı konturlü sarı elbisesi ile görülmektedir. Yarı profilden görülen portresi yuvarlak hatlı, kaşları kavisli, badem gözlü, hafif kemerli burunlu, küçük ağızlıdır. Başındaki yeşilbaşlık tüylü ve koyu yeşil tahrirlidir (resim 236, çizim164) .

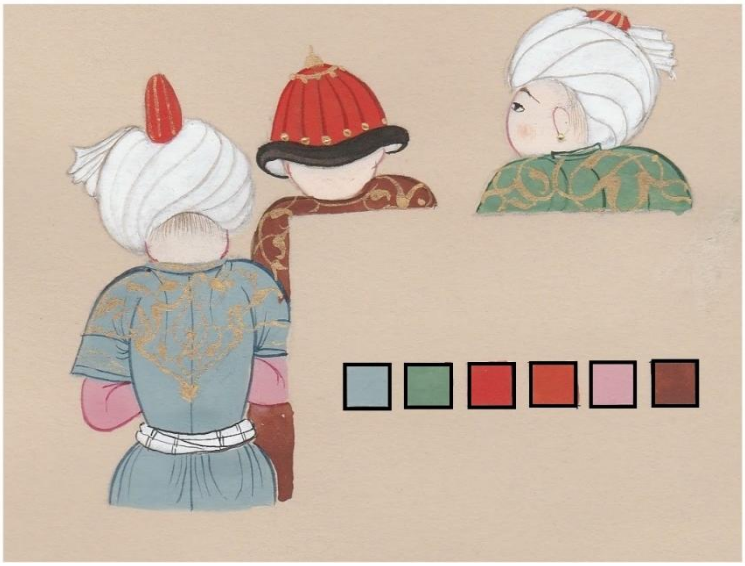

resim 236, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardındaki tek figür (rep.).

çizim 164, E.H. 1512, v. 131[b] tepenin ardında kalan tek figürün çizimi.

Minyatürde en altta çerçeve boylunca dizilmiş figürlerden en soldaki figür arkasını dönmüş şehzadeyi saygıyla selamlar gibidir. Başında kırmızı serpuşlu sarık olan figürün yalnızca enseden görebilmekteyiz. Figürün üzerinde açık mavi renkli yakası, omuzları altın işlemeli bir dış elbisesi, altında ise açık pembe sade bir elbise vardır. Yanında kısmen omuzlarını ve başını gördüğümüz figürün elbisesi kahverengi omuzları rûmi işlemelidir. Başında ise kırmızı altın süslemeli bir başlığı vardır. Tasvirde altta orta eksende kalan omuzları atın işlemeli, yeşil elbiseli, arkası dönük figürün başı hafif yana doğru dönük şehzadenin geçişini izler haldedir (resim 237, çizim 165).

resim 237, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürde altta yer alan figürler (rep.).

çizim 165, E.H. 1512, v. 131[b] minyatürde altta yer alan figürlerin çizimi.

Minyatürde sağ alttaki köşede yer alan, sohbet ederken betimlenen iki figürden soldakinin profilden görünen yüzü köşeli, uzun, çenesi çıkık, kaşları kalın ve kavisli, gözleri duruşuna uygun şekilde gerçekçi bir bakışla çizilmiş ve iridir. Ağzı büyük ve ifadelidir. Başında gri bir başlık vardır. Yanındaki figürün omuzundan tutarak diğer eliyle şehzadeyi işaret edip şaşkınlıkla bir şeyler anlatır gibidir. Sadece kolları gözüken lacivert tahrirli mavi iç elbisesi sadedir. Tahrirleri kırmızı olan dış elbisesi turuncu renkte ve yakası altın işlemeli kumaşı altın üç noktalar ile bezelidir. Sağdaki figür tasvirde çerçevenin en alt köşesinde başı çerçeveden taşarken bedeni çerçevenin görünmeyen kısmında kalmış haldedir. Başında lacivert, altın süslemeli, serpuşlu kalın dolamalı bir sarık kulağında altın küpesi vardır. Tam profilden görünen yüzü küçük ve köşeli, burnu iri ve kemerli, ağzı ve çenesi küçük, kaşı düz, gözü hafif çekiktir. İç elbisesi yağ yeşili, dış elbisesi kırmızı tahrirli eflatun renginde omuzları yakası altın rûmi işlemelidir (resim 238, çizim 166).

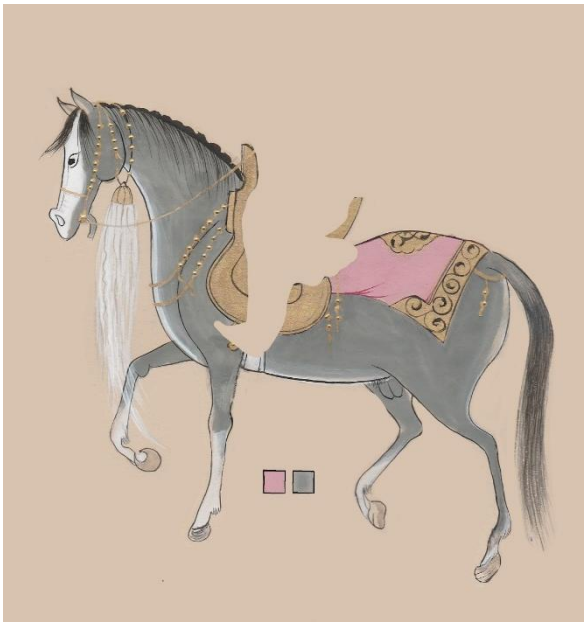
resim 238, E.H. 1512, v. 131[b] sağ alt köşedeki figürler(rep.).

çizim 166, E.H. 1512, v. 131[b] sağ alt köşedeki figürlerin çizimi.

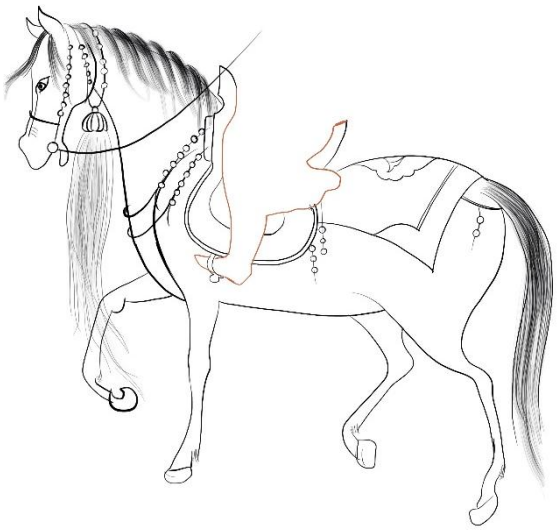
3. Hayvan Figürleri

Minyatürde hayvan figürü olarak üç at yer alır. Atlar, akıtma tekniğinde boyanan zemin rengi üzerine özellikle gövde kısımlarında, kuyruğunda, yelesinde

taramalar yapılarak tüy havası verilerek boyanmıştı. Şehzadenin üzerinde olduğu gri at tasvirin merkezinde açık bir biçimde betimlenmiştir. Atın gövdesi gri yelesi ve kuyruğu siyah renktedir. Yüzü ve ayakları beyaz renkte boyanmış olup, gövdesine beyaz renk taramalar ile hacimli bir görünüm kazandırılmıştır. Atın koşum takımları altın, eyer örtüsü açık pembe renkli, altın köşebentli ve şemseli paftaların üzeri siyah mürekkeple rumili desende bezenmiştir (resim 239, çizim 167).

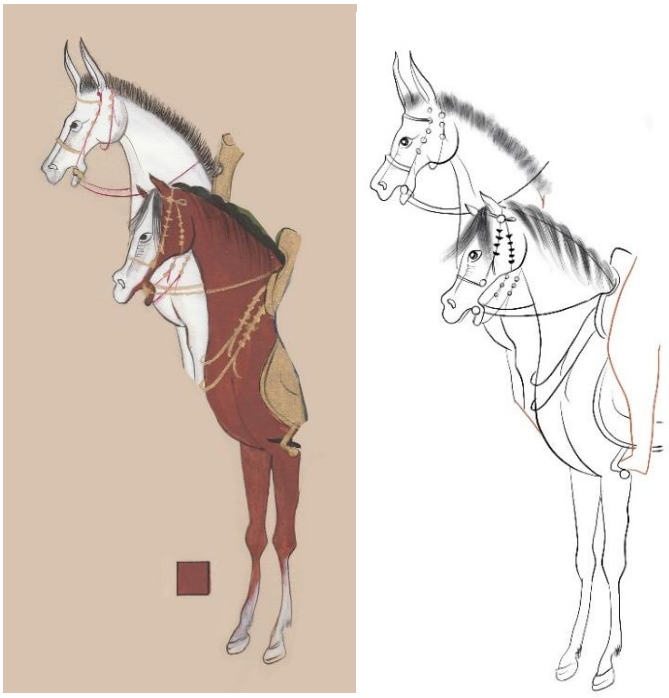

resim 239, E.H. 1512, v. 131^{b} şehzadenin atı (rep.).

çizim 167, E.H. 1512, v. 131^{b} şehzadenin atının çizimi

Minyatürde çerçevenin sağında yer alan yan yana duran iki attan arka plandaki beyaz atın yelesi kısa ve siyahtır. Eyeri altın, yuları ve koşum takımları kırmızı renkte olup altın pullar ile süslüdür. Ön plandaki kızıl kahve atın yelesi siyah, ayakları beyazdır. Eyeri, yuları ve koşum takımları altındır (resim 240, çizim 168).

resim 240, E.H. 1512, v. 131[b] sağ ortada yer alan atlar (rep.).

çizim 168, E.H. 1512, v. 131[b] sağ ortada yer alan atların çizimi.

4. Doğa Unsurları

Minyatürdeki doğa unsurları, üzerinde minik bitki öbekleri bulunan bitki örtüsü ve bir ağaçtan oluşmaktadır. Arka plana hâkim olan nohudî renkli zemin üzerinde, zeminle aynı renkteki iri kayalardan çıkan koyu ve açık yeşil yapraklı az sayıda bitki öbekleri bunun yanında dengeli boşluklar oluşturacak biçimde ve düzende dağılmış, minik sarı kayalardan çıkan küçük bitki öbekleri tüm zemine yayılmıştır. Minyatür yakından incelendiğinde açık renkli zeminin tamamı üzerinde iri koyu lekelenmeler olduğu tespit edilmiştir (resim 241).

resim 241, E.H.1512, v.131[b] bitki örtüsü (TSMK).

Minyatürde çerçevenin sağ üst kısmında yakın konumda yer alan kısmen görülen tek ağacın gövdesi kızıl kahve boyanıp siyah renk tahrir çekilmiştir. Yaprak kısmı yuvarlak formda düz boyanan zemin üzerine siyah renk tahrir ile yaprak formu serbest fırça darbeleri ile çizilmiştir (resim 242, çizim 169).

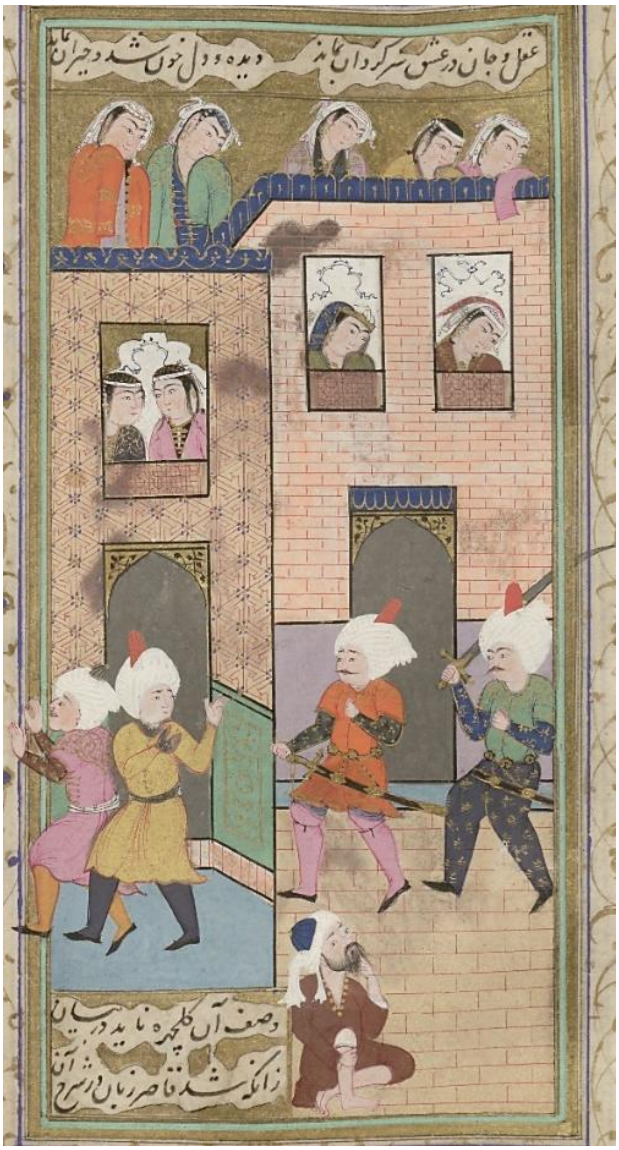
resim 242, E.H. 1512, v. 131[b] ağaç detayı (TSMK).

çizim 169, E.H. 1512, v. 131[b] ağacın çizim detayı.

2.9.2. Garip Derviş ve Şehzadenin Geçişini İzleyenler

Yazma eserde bulunduğu varak numarası: 132[a]

Ebadı: 15x7,5 cm

resim 243, E.H. 1512, v. 132[a] (TSMK).

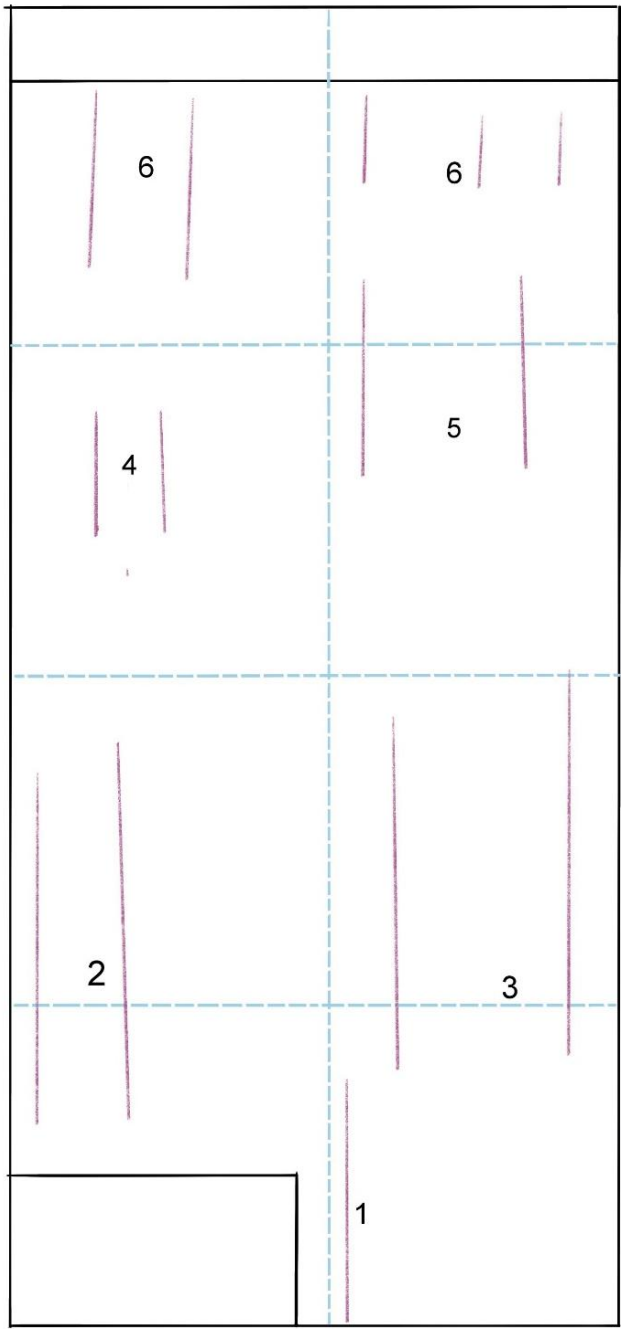
E.H. 1512 v.132[a] ‘da dikey altın bir çerçeve içinde yer alan tasvirin, geri planında nerdeyse tüm alanı kaplayan derinlikli bir mimari yapı yer alır. Üstte küçük ölçüde görülen bulutsuz gökyüzü fırça ile sıvama yöntemi ile altın olarak boyanmıştır. Hikâyede geçen ana figür olan derviş, kahverengi elbisesi dağılmış

sarığı ile tasvirin en alt kısmında orta eksen üzerinde oturmuş haldedir. Solda çerçevenin dışına doğru kaçışan iki figür arkadan gelen iki asker den kaçar gibidir. Mimari yapının pencerelerinden bakan dört kadın figürü ve terastan olayı izleyen beş kadın figürü ile tasvir diğer varakta olduğu gibi figür bakımından oldukça zengindir (resim 243, çizim 170).

çizim 170, E.H. 1512, v. 132[a] (rep).

Minyatürdeki kompozisyon düzeni şekil 96'da olduğu gibidir. kompozisyon figür açısından oldukça yoğun olup bu yoğunluk kompozisyon geneline yayılmış durumdadır (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,). Eserdeki diğer minyatürlerde ana figür genelde tasvirin merkezine yakın konumda yer alırken burada yine orta eksende olmasına karşın altta bir köşede kalmıştır (1). Diğer figürler kompozisyonun sağında ve solunda birbirini destekler nitelikte ve kompozisyonu dengeler biçimde yerleşmiştir.

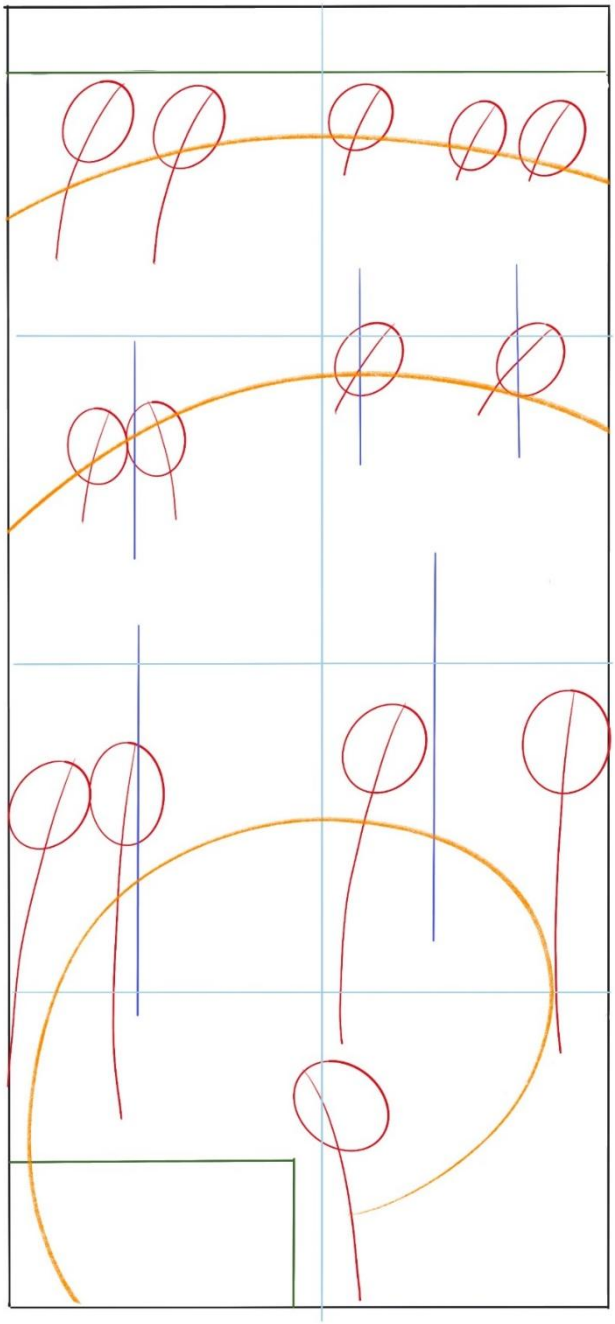
Şekil 96, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki kompozisyon düzeni.

Mimari yapılarda açık sarı ve yavruağzı renklerinin yoğun kullanıldığı tasvirde, açık bir tonda zemin hazırlamış olduğu görülmektedir. Altın, sayfaya dağınık bir şekilde zemin boyası ya da aksesuarlarda detay olarak birçok yerde, renklerle dengeli bir biçimde mimari süsleme detayı, elbise desenleri ve aksesuarlar üzerindeki süslemelerde ve gökyüzü zemininde kullanılmıştır. Ana figür renk olarak yine baskın tonda seçilerek odağı kendine çekmektedir. Diğer renkler ise sayfa genelinde, figürlerin elbiselerinde belli bir ritimde tekrar ederek her biri bir bütünün parçasıymış gibi pastel bir uyum içinde olduğu görülmektedir (resim 244).

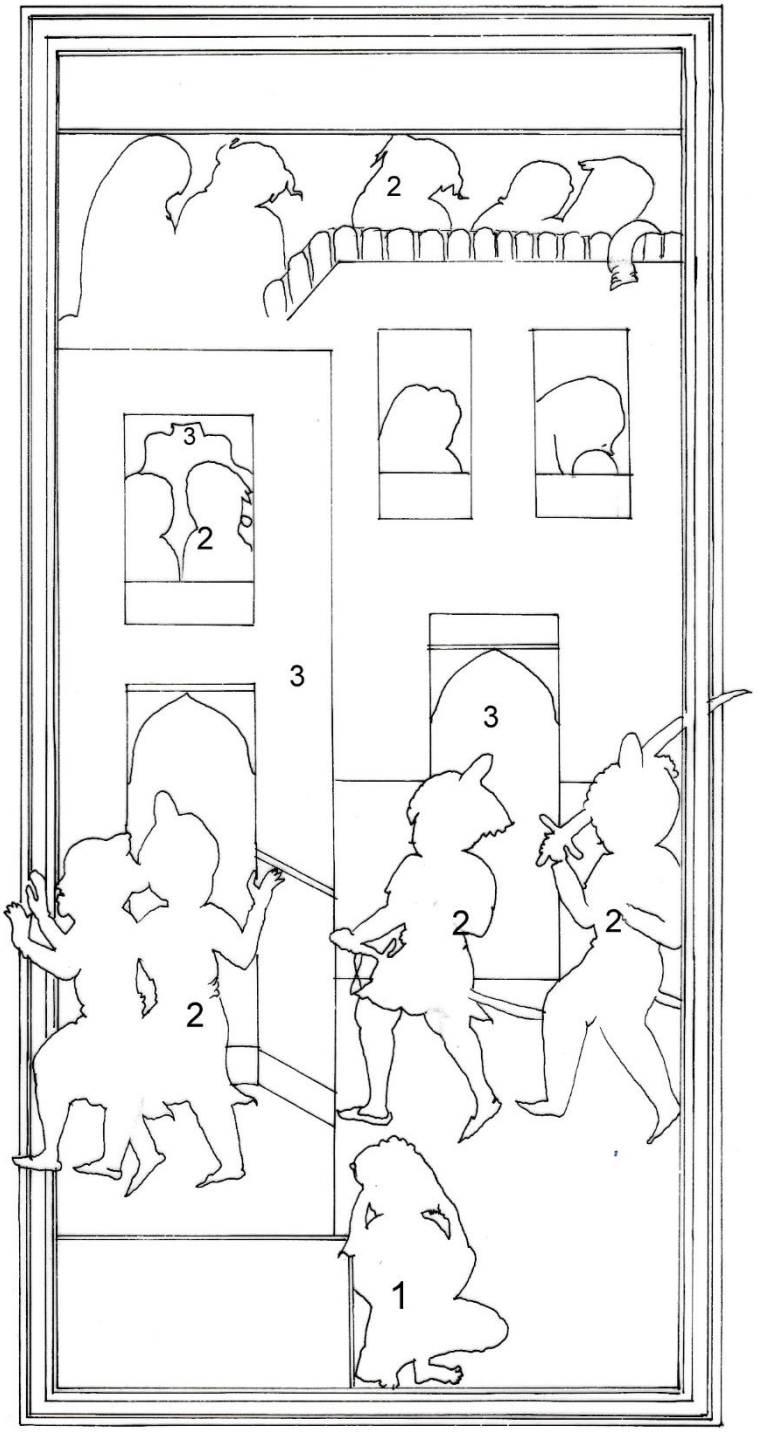
resim 244, E.H. 1512, v.132[a] minyatürdeki renk dağılımı.

Mimari bir yapı içinde dairesel bir hareketle yerleştirilen figürler, bir noktadan başlayarak genişleyen halkalar halinde bir helezon formu oluşturacak biçimde belli bir düzende konumlanmış olduğu görülür. Bu yöntemle izleyiciyi tek bir noktaya değil de, tasvirin tamamını görmeye teşvik eder niteliktedir (şekil 97).

Şekil 97, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki figür ve obje dağılımı.

E.H. 1512 varak 132 [a’] da bulunan tasviri 3 bölümde inceleyebiliriz (şekil 98) .

Şekil 98, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki incelenecek bölümler.

1. Derviş figürü

Hikâyede geçen garip derviş, lacivert serpuşlu dağınık sarığı ile otururken resmedilmiştir. Köşeli, dağınık sakallı çehresi, üzgün yüz ifadesine sahiptir. Kaşları düz, gözleri hafif çekik, burnu hafif kemerlidir. Yanakları yüz kıvrımları kızıl kahve ile hacimli boanmış olup, ellerin yüzün tahrirleri de aynı renktedir. Dervişin üzerinde sade, altın düğmeli, tahrirleri koyu kızıl kahve bir elbise vardır (resim 245, çizim 171).

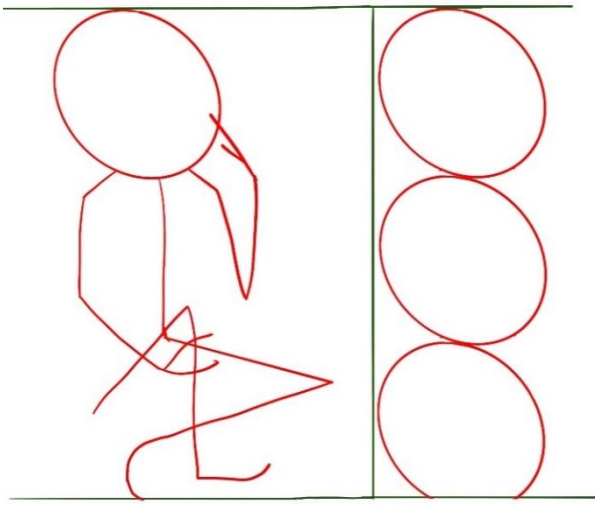

resim 245, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki derviş figürü (rep.).

çizim 171, E.H. 1512, v. 132[a] derviş figürünün çizim ayrıntısı.

Derviş figürü, tasvirde çerçevenin alt kısmında orta eksene yakın konumda oturmuş halde bir eli bir bacağının dizini tutarken diğer eli çenesinde, yüzünde şaşkınlık ifadesi ile betimlenmiştir. Karşı sayfada betimlenmiş olan şehzadeye baktığı için başı hafif geri doğru ve yana doğru eğilmiştir. Figür, tasvirde yaklaşık 3 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer almaktadır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık üç birim uzunlukta olduğu görülmektedir (şekil 99).

Şekil 99, E.H. 1512, v. 132[a] derviş figürünün oranları.

2. Diğer figürler

Minyatürde derviş figürü dışında, 4'ü erkek 9'u kadın olmak üzere13 figür yer alır. Figürlerin uygulanmasında kullanılan teknik; portrelerde akıtma tekniğinde boyanan ten rengi üzerine yanaklar ve yüzün kıvrımları kızıl kahve renk noktalama tekniği ile hacim verilip, aynı renk ile kontur çekilmiştir. Elbise ve aksesuarlarda kullanılan teknik genel olarak, akıtma şeklinde boyanan zeminler üzerine hafif sulandırmalar ile gölgeler verilmiş, üzerine altınla desen işlenmiş ve son olarak koyu renk tahrir uygulanmıştır.

Çerçevenin soluna doğru korku ile kaçışırken betimlenen iki figürden arka plandakinin başında yeşil serpuşlu kalın dolamalı Osmanlı tipi sarığı bulunur. Üzerinde yalnızca kolları görülen iç elbisesinin tahrirleri siyah, zemini koyu kahve olup üzeri altın ile üç nokta motifli işlemelidir. Beyaz kuşaklı dış elbisesi, kırmızı tahrirli olup, pembe renktedir. Yakasında rumili altın işlememler bulunmaktadır. Elbisenin düğme detayları da yine altınla boyanmıştır. Ayağındaki turuncu çorapları koyu turuncu tahrirlidir. Figürün portresi tam profilden çizilmiş olup, abartılı ve gerçekçi yüz hatlarına sahiptir. Çehresi uzun, kaşları düz, gözleri duruşuna uygun bir biçimde gerçekçi betimlenmiştir. Figürün burnu kemerli ve iri, çenesi çıkık, ağzı büyüktür. Figürlerden ön plandaki kırmızı serpuşlu Osmanlı tipi bir sarıklı olup, kırmızı tahrirli sarı renkli sade bir elbise ile betimlenmiştir. Sadece düğme

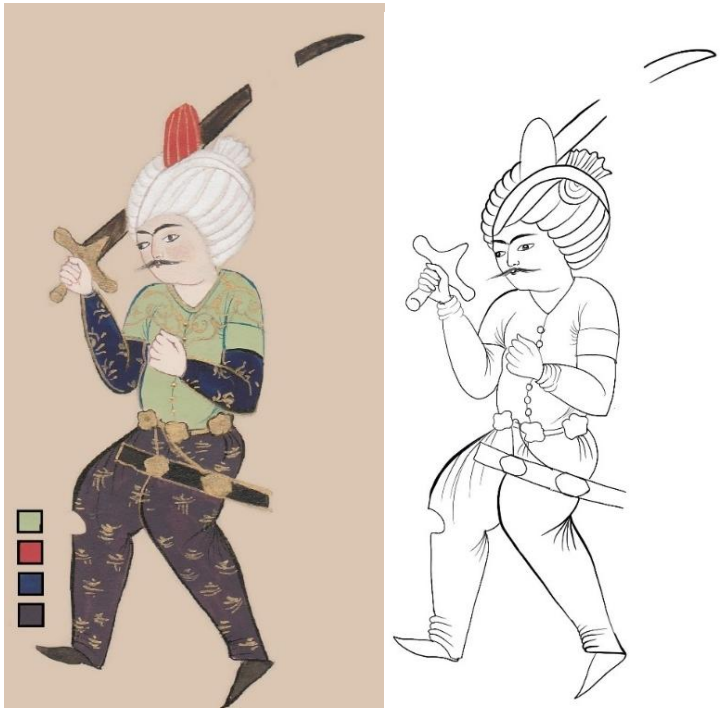
detaylarında altın kullanıldığı görülmektedir. Figürün çorabı siyah tahrirli ve koyu gri renktedir (resim 246, çizim 172).

resim 246, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki kaçışan figürler (rep.).

çizim 172, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki kaçışan figürlerin çizim detayı.

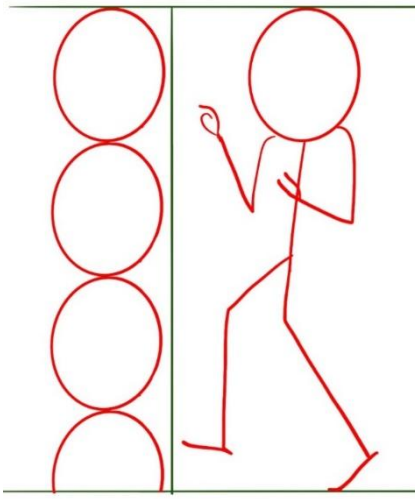
Minyatürde yer alan, kılıç kuşanmış olmalarından asker olduğu düşünülen iki figürden sağdaki, kılıcını çekmiş halde betimlenmiştir. Yarı profilden görülen portresi yuvarlak çehreli, kaşları kavisli, gözleri çekik, burnu küçük ve hafif kemerli, ağzı küçük ince uzun bıyıkları vardır. Figürün kolları görülen iç gömleği lacivert altın tahrirli üzeri, çift tahrir usulü boyanmış tek bir hataî motifi sonsuz desende işlenmiştir. Dış gömleği açık yeşil lacivert tahrirli, yakası altın rûmi işlemeli ve kol ağızları deseni anlaşılamamakla birlikte yine altın işlemelidir. Figürün belinde altın tokalı bir kemer, ayağında siyah tahrirli, koyu gri bir pantolon ve pantolonun üzerinde ördek motifi benzeri bir motifle altın işlemeler yer almaktadır (resim 247, çizim 173).

resim 247, E.H.1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 1 (rep.).

çizim 173, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 1'in çizim detayı.

Asker figürü kılıcını çekmiş, duruşu ve başı dik konumda yürürken betimlenmiştir. Minyatürde yaklaşık olarak 4.5 cm uzunlukta ve 2 cm eninde bir alanda yer alır. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık olarak üç buçuk birim ölçüsünde olduğu görülmektedir (şekil 100). Minyatürdeki ayakta betimlenen figürlerin oranları aynı gibidir. Muhtemelen aynı kalıptan çalışılmıştır. Bu sebeple burada yalnızca bir figürün oran incelemesine yer verilmiştir.

Şekil 100, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 1'in oranları.

Minyatürde yer alan asker figürlerinden soldaki, yarı profilden görülen portresi yuvarlak çehreli, kaşları kavisli, gözleri çekik, burnu küçük ve hafif kemerli, ağzı küçük uzun kaytan bıyıkları vardır. İç gömleği altın tahrirli, gri renkli ve altın üç nokta ile işlemelidir. Dış elbisesi, altın kemerli, kırmızı tahrirli, yakası ve etekleri altın işlemelidir. Düğme detayları da yine altın ile boyanmıştır. Figürün pantolonu kırmızı tahrirli ve pembe renklidir figür bir eliyle kılıcının kabzasını tutarken diğer eli göğüs hizasında yürürken betimlenmiştir (resim 248, çizim174).

resim 248, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 2 (rep).

çizim 174, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürdeki asker figürü 2' nin çizim detayı.

Minyatürde mimari yapının terasından bakan beş kadın figüründen solda yer alan yan yana iki kadın figürünün bedenleri kısmen terasın ardında kalmış biçimde betimlemiştir. Sağdaki figürün çehresi köşeli ve dolgun, burnu ince düz, ağzı küçük, gözleri çekik ve iri, kaşları bitişik ve yay gibidir. Kulağından sarkan altın küpeleri dikkat çeker. Figürün başında dönemin modasını yansıtan beyaz bir örtü olduğu görülür. Lavanta grisi bir iç elbise ve üzerinde sülyen rengi tahrirleri kırmızı bir dış elbise ile resimlenmiştir. Elbisenin yakası rûmi işlemeli üzerinde bordürler halinde yer yer serbest fırça darbeleriyle altın bezemeler yer almaktadır. Elbiselerin düğme detayları altın ile boyanmıştır.

Sağdaki figürün yüzü dolgun hafif uzun, kaşları kavisli ve bitişik, burnu ince ve uzun, ağzı küçüktür. Kulağından sarkan altın küpeleri vardır. Başındaki örtü iki yandan başın üzerine doğu tutturul muş gibidir. Başörtüsünün altındaki başlığı lacivert renkte ve altın pullarla süslüdür. Figür, lacivert altın düğme detaylı bir iç elbise üzerinde açık yeşil lacivert tahrirli yine altın düğme detayları olan bir dış

elbise ile betimlenmiştir. Dış elbisesinin yakası ve omuzları altın ile rumili bir desende işlenmiştir (resim 249, çizim 175).

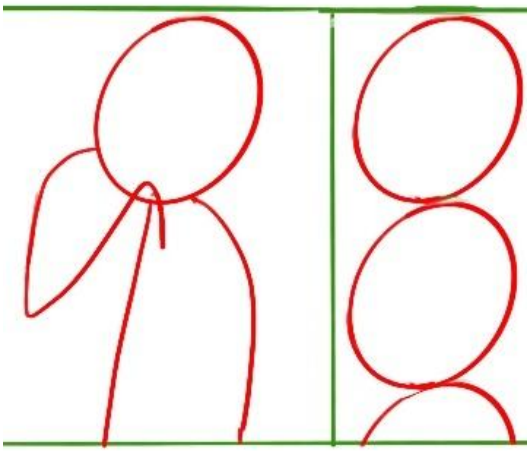
resim 249, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figür 1 (rep).

çizim 175, E.H.1512, v.132[a] terastan bakan figür 1'in çizim detayı.

Terastan bakan iki kadın figürü muhtemelen aynı kalıptan çalışılmıştır duruş ve ölçü itibarıyle hemen hemen aynıdır. Burada sadece sağdaki figürün oranları incelenmiştir. Figürün bir eli yanağına doğru uzanmış elbisesinin uzun kolu öne

doğru sarkmaktadır. Başı hafif yana eğiktir. Minyatürde kapladığı alan yaklaşık olarak 2 cm uzunlukta ve 1 cm enindedir. Figürün baş ölçüsü birim alındığında yaklaşık iki tam bir çeyrek baş ölçüsündedir (şekil 101).

Şekil 101, E.H.1512, v.132[a] terastan bakan figür oranları.

Mimari yapının terasında, tasvirin üst sağ köşesine yakın sadece baş ve omuzları görülen yan yana iki kadın figürlerinden soldaki küçük yuvarlak yüzlü, kalın kavisli kaşlı, hafif çekik badem gözlü, ince kısa burunlu, küçük ağızlıdır. Başında siyah beyaz bir başlık, kulaklarında altın küpesi ile betimlenmiştir. Yanaklarından süzülen siyah perçemleri buklelidir. Üzerinde sadece yakası görülen elbisesi kırmızı tahrirli ve sarı renklidir. Figürün boynunun elbisesi ile birleştiği yerde bozulmalar bulunmaktadır (resim 250). En sağdaki figür yuvarlak geniş yüzlü, kaşları kavisli, badem gözlü, uzun ince burunlu, minik ağızlıdır. Başında beyaz örtüsü kulağında altın sarkık küpeleri ile betimlenmiştir. Yakasından ve duvardan sarkıttığı kolundan görüldüğü kadarıyla, kırmızı tahrirli açık pembe ve sade bir elbisesi bulunmaktadır (resim 251, çizim 170) .

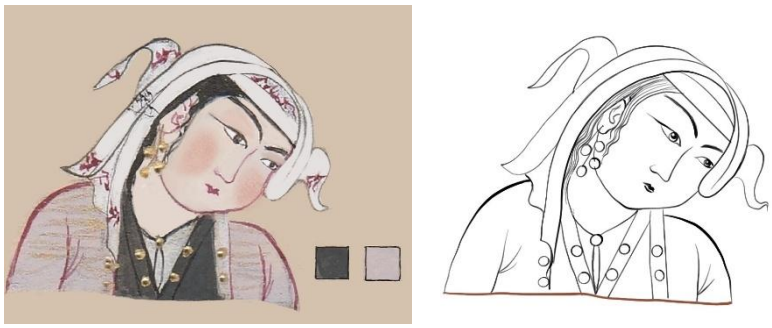
resim 250, E.H. 1512, v.132[a] terastan bakan figürler 2 (rep.).

çizim 176, E.H. 1512, v.132[a] terastan bakan figürlerin çizim detayı 2.

resim 251, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan figürdeki bozulma detayı (TSMK).

Terastan bakan kadın figürlerinden orta eksende tek olarak betimlenmiş olan küçük yüzlü, ince yay kaşlı, çekik gözlü, küçük burunlu ve ağızlıdır. Dönemin zevkini yansıtan başındaki beyaz örtüsü yanlardan toplanmış gibidir. Yanaklarından süzülen siyah perçemleri buklelidir. İç elbisesi siyah tahrirli gri renkte olup düğme detayları altın ile boyanmıştır. Dış elbisesi lila renkli kırmızı tahrirlidir. Yaka işlemesi ve düğme detayları altın ile boyanmıştır (resim 252, çizim 177).

resim 252, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan tek figür detayı (rep.).

çizim 177, E.H. 1512, v. 132[a] terastan bakan tek figürün çizim detayı.

Minyatürde mimari yapının solundaki duvar üzerinde yer alan, pencereden bakan iki kadın figüründen soldaki yuvarlak çehreli bitişik yay kaşlı, badem gözlü, düz burunlu ve küçük ağızlıdır. Üzerinde siyah tahrirli gri renkli yakası altın, rûmili desende işlemeli bir elbise ile betimlenmiştir. Sağdaki figür yuvarlak yüzlü bitişik yay kaşlı, badem gözlü, hafif kemerli burunlu küçük ağızlıdır. İç elbisesi altın detaylı siyah renkte olup, dış elbisesi kırmızı tahrirli ve açık pembe renkli ve sadedir. Figürler aynı renk ve tarzda siyah beyaz ve altın süslemeli bir başlıkla betimlenmiştir. Kulaklarında altın küpeleri bukleli saçları vardır (resim 247, çizim 172).

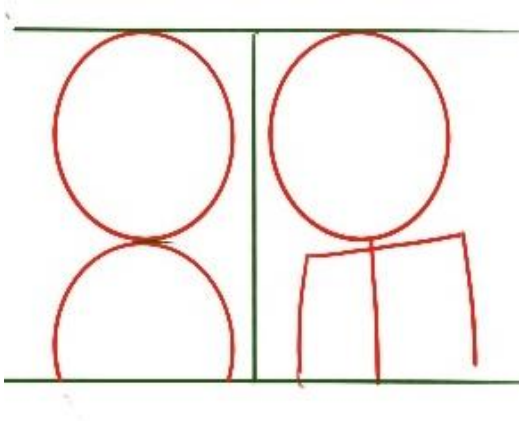

resim 253, E.H. 1512, v. 132[a] soldaki pencereden bakan kadın figürleri.(rep.).

çizim 178, E.H. 1512, v. 132[a] soldaki pencereden bakan kadın figürlerinin çizim detayı.

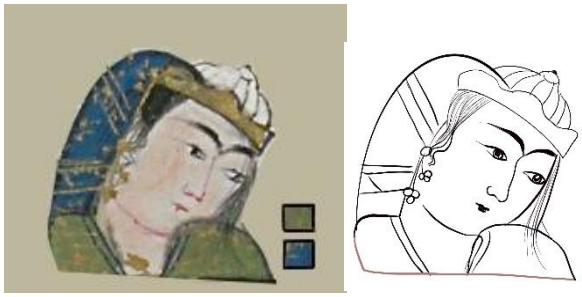
Pencereden bakan iki figürün duruşu birbirine dönük halde ve bedenleri kısmen görülmektedir. İki figür benzer kalıptan çalışılmış gibidir. Burada sadece sağdaki

figürün oranlarına yer verilmiştir. Figür tasvirde yaklaşık 2 cm uzunlukta ve 1 cm eninde bir alanda yer alır. Baş ölçüsü birim alındığında bir buçuk birim uzunluktadır (şekil 102).

Şekil 102, E.H. 1512 v. 132[a] soldaki pencereden bakan kadın figürün oranları.

Minyatürde orta eksene yakın, pencereden bakan tek kadın figürünün başı ve omuzları görülmektedir. Figürün başında diğer figürlerden farklı bir başlık lacivert, altın ve beyaz renklidir. Başlıktan aşağı doğru sarkan örtü mavi renkli olup, üzerinde altın işlemeler vardır. Yuvarlak çehreli olan figürün kaşları bitişik kalın ve yay biçimli, gözleri hafif çekik, burnu düz ve ince, ağzı küçüktür. Kulaklarından yanağına sarkan altın küpeleri, siyah bukleli saçları dikkat çekicidir (resim 254, çizim179).

resim 254, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürde orta eksendeki pencereden bakan figür (TSMK).

çizim 179, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürde orta eksendeki pencereden bakan figürün çizim detayı.

Minyatürde çerçevenin sağına yakın konumda yer alan pencereden bakan kadın figürü aşağıda gerçekleşe olayları izler gibi başı eğiktir. Başında uçuşan örtüsü beyaz

ve kahverengi renklerdedir. Yuvarlak yüzlü figürün kaşları düz, gözleri hafif çekik, burnu ince düz, ağzı küçüktür. Üzerinde kahverengi düğme detayları altınlı bir elbise ile betimlenmiştir (resim 255, çizim 180).

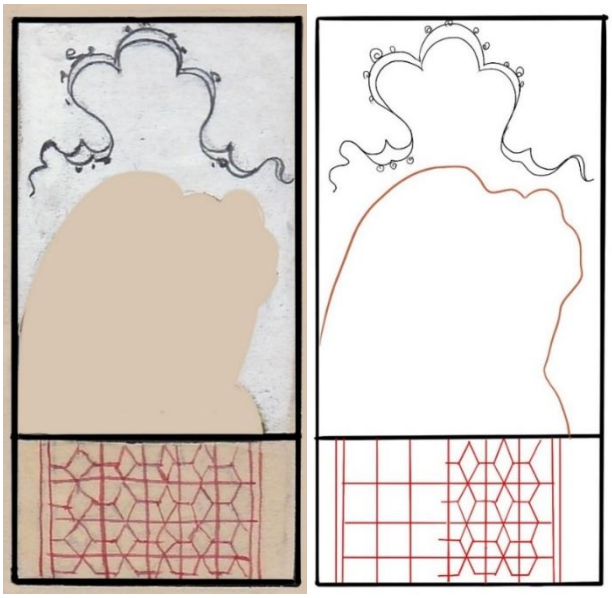

resim 255, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki pencereden bakan figür (rep.)

çizim 180, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki pencereden bakan figürün çizim detayı.

3. Mimari unsurlar.

Minyatürdeki mimari yapılar üzerinde görülen üç pencere benzer özelliktedir. Arka plan düz beyaz boyanmış olup, üzeri siyah renkte bulut motifleri ile bezenmiştir. Pencerelerin ön duvarı nohudî renkte olup, üzerindeki geometrik süsleme kırmızı renklidir (resim 256, çizim 181).

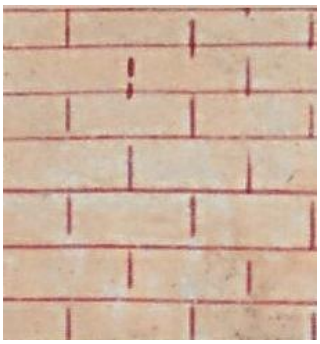
resim 256, E.H. 1512, v. 132[a] pencere detayı (rep.).

çizim 181, E.H. 1512, v. 132[a] pencerenin çizim detayı.

Minyatürde solda kalan mimari yapı duvarı, açık sarı tonda boyanmış olup, yer yer bozulmalar görülmektedir. Üzerindeki fırıldak geometrik deseni koyu turuncu renk ile uygulanmıştır. Çizgilerin kesiştiği kısımlarda lacivert noktalar ile süslenmiştir (resim 257, şekil 38). Sağda kalan mimari yapı duvarı ise çok açık turuncu tonda boyanmış olup, üzerindeki tuğla deseni koyu turuncu renk ile çizilmiştir. Bazı yerlerde bozulmalar ve boya dökülmeleri mevcuttur (resim 258, 259, şekil 21).

resim 257, E.H. 1512, v. 132[a] minyatürde solda kalan mimari yapı duvarının geometrik süsleme detayı (TSMK).

resim 258, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki mimari yapı duvarının geometrik süsleme (tuğla deseni) detayı (TSMK).

resim 259, E.H. 1512, v. 132[a] sağdaki mimari yapı duvarının zeminindeki bozulma detayı (TSMK).

SONUÇ

Bu tezin konusu olan yazma eserde bulunan minyatürler eserin içerisinde yer alan tasavvufî hikayelerin betimlendiği birer sahne niteliğinde kurgulanmış olup, adeta okuyucuyu derin dünyasına çeken nakkaşın, tasavvur dünyasını yansıtmaktadır. İnceleme yapılan süreçte sadece resim olarak bakmaktan ziyade sahnelerin hikaye içerikeri ile bütünlüğü yazılı ve görsel anlatım oldukça etkileyici gelmiştir.

Eserin bulunduğu kütüphanede (TSMK) ilki çalışmalara henüz başlarken ikici olarak çalışmalara başlayıp daha detaylı notlar alınabilmesi eksikliklerin giderilmesi için iki kez yakından inceleme yapılıp renkler belirlenmiş, ölçüler alınarak gerekli notlar alınmıştır. Yakından incelenen eserde kullanılarn boyanın inceliği ve parlaklığı, altının geçen yüzyıllara rağmen hala ilk sürüldüğü zamanki gibi parlaklığını korumuş olması, detaylardaki incelik, fırçadaki ustalık kendisine hayran bırakmıştır. Bu çalışma da minyatürlerin yüksek çözünürlüklü görselleri üzerinden mümkün olduğunca aslına uygun olarak önce is mürekkebi ve fırça ile eskiz kağıdı üzerine çizimi yapılmıştır. Yazma eserde yer alan her minyatür sırası ile fırça çizimi, kompoziyon şeması, figür obje dağılımı, renk dağılımı ve son olarak minyatür içerisinde yer alan unsurların gruplandırılmasını gösteren şema ile genel analizleri yapıldı. Daha sonra orijinal eser üzerinden belirlenen renkler su bazlı boyalar ile hazırlandıktan sonra, hemen hemen her bir unsurun çizimleri yapılarak röprödüksiyon olarak hazırlandı. Figürlerin eser içinde bulunduğu ölçü tarama olarak alınan sayfaların kenarlarındaki cetveller üzerinden belirlenmiştir. Ayrıca figürlerin duruş biçimi , baş ve gövde oranları belirlendi. Buradaki amaç figürler arasında ölçüleri açısından bir hiyerarşinin gözetilip gözetilmediği ve ayrıca her hangi bir kalıp kullanılıp kullanılmadığını anlamaktı. İncelenen figürler genel olarak aynı ölçülere sahip minyatürlerin kendi içinde ve tüm eser genelinde tekrarlayan duruş özellikleri göstermiş olduğu tespit edilmiştir. Fotoğraflarda da büyük ölçüde

görülebilen lekelenmele, bozulmalar, zaman zaman karşı sayfanın boyalarının diğer sayfaya geçtiği, boyalarda dökülmeler olduğu tespit edilmiştir. İnceleme esnasında yeri geldiğinde bu noktalar görsellerle anlatılmıştır.

Çizgisel dekoratif üslupta ypılmış bi eser olan TSMK E.H. 1636 envanter numaralı *Dîvan-ı Hüseynî* isimli nestalik hatlı Türkçe yazmanın içerisinde karşılıklı iki safya takdim minyatürleri ve tek safya halinde üç sayfa olmak üzere 5 minyatürlü sayfa mevcuttur. Hüseynî mahlası ile şiirler yazan Timurlu hükümdarı Hüseyin Mirzâ'nın (Baykara) Türkçe yazdığı gazellerden oluşur. Takdim minytürlerinde Sultan Mirzâ sarayında betimlenmiştir. tasvir üzerindeki yazılardan Sultan Hüseyin Mirza için yapıldığı anlaşılır. Eserdeki minyatürlerin çizgici, dekoratif üslûbu Herat 'da Bihzad ekolünden farklı bir atölyede çalışıldığını göstermekte olup bu atölyenin ilgi uyandıran örneklerindendir (resim 254, 256, 258, 259).[51]

resim 260, TSMK. E.H.1636, Dîvan-ı Hüseynî y.1b-2a

[51] Filiz Çağman- Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul, 1979, s.22.

Eserdeki minyatürler karşılaştırıldığında *Divan-ı Hüseynî*'nin takdim minyatürleri oldukça zengin betimlemeye sahiptir. Sayfa kenarı tezhibi, eserde kullanılan renkler figür tipleri dekoratif unsurlar benzer üslûptadır. Her iki eserde yer alan Mecnun figürlerinin tipleri benzerlik gösterir. Ayrıca zemindeki bitki örtüsü, küçük bitki öbekleri aynı tarzda betimlenmiştir (resim 255, 256).

resim 261, TSMK. E.H. 1512, v. 110 [b] Mantıku't-tayr mecnun figürü.

resim 262, TSMK. E.H.1636, Dîvan-ı Hüseynî y.32a

Her iki eserde yer alan melek figürlerinin duruşları aynı kalıptan çalışılmış gibidir. Figür tipleri elbise desenleri renk seçimleri ve uygulama tekniği oldukça benzerdir. Taht biçimi ve süslemeleri yine benzerlik gösterir (resim 257,258).

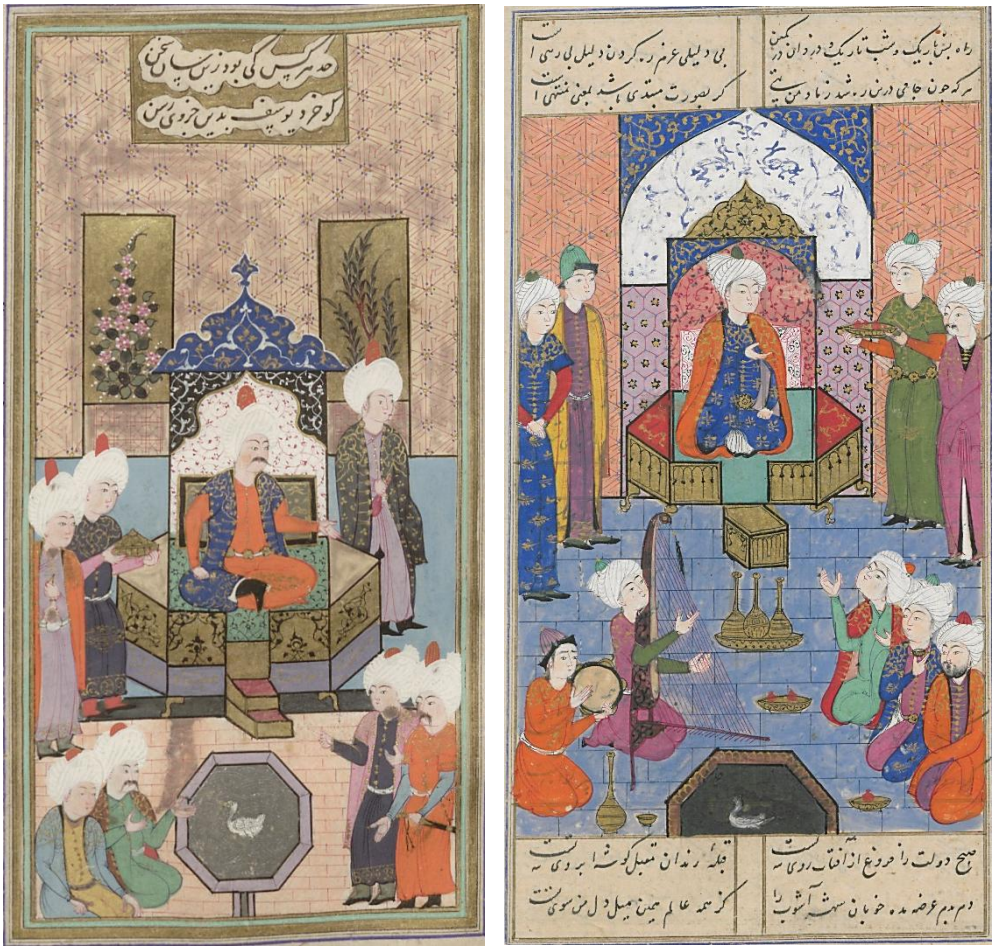
resim 263, TSMK. E.H. 1512 v.1[b]

resim 264, TSMK. E.H.1636, Dîvan-ı Hüseynî y.123[b]

resim 265, TSMK. E.H.1636, y.123a

Bir başka benzerlik gösteren eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H.988 Env. Numaralı *Dîvan-ı Câmî* Nur ad-Dîn ‘Abd ar-Rahmân b.Ahmed Câmî (ölm.898/1492-93)’nin yazdığı divânıdır. Eser 277 sayfa nestalik hattı ile Farsça yazılmıştır. Eser içerisinde yalnız bir tanesi çift sayfa olmak üzere toplamda 10 adet minyatürlü sayfa bulunmaktadır.[52] Bu eserde yer alan minyatürler, Akkoyunlu Türkmen ve Şiraz okulu olmak üzere iki farklı üslubun izlerini taşır.[53] Câmî’nin dîvânından benzer özellikleri barındıran minyatürlerin karşılaştırmaları aşağıda sıralanmıştır.

resim 266, Mantıku’t-tayr TSMK. E.H. 1512 v.85[b]

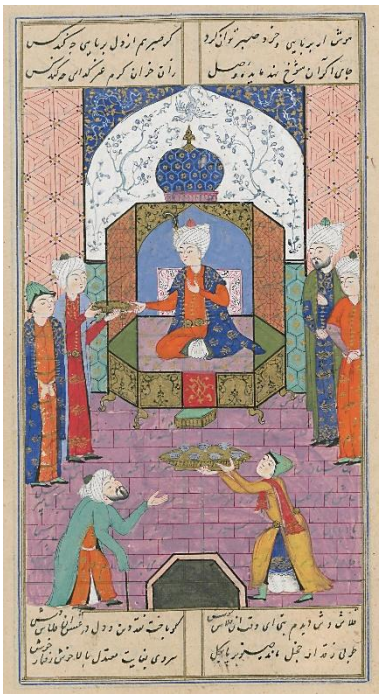
resim 267, TSMK. H. 987, Dîvan-ı Câmî y.32[b]

[52] Özlem Yıldırımtürk, *TSMK H.987 No’lu Dîvân-ı Câmî minyatürlerinin Teknik Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul,2018, s.23.
[53] Filiz Çağman- Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul, 1979, s.27

Her iki minyatürün taht sahnesi tasarımındaki hiyerarşi aynı şekildedir. Mimari detaylar figür tipleri, jestleri, dekoratif çizgici üslup benzer özelliktedir. Mantıku't-tayr daki figürlerin sarıkları Osmanlı tipi, Divan-ı Câmî de ise Selçukî tarzdadır (resim 260, 261).

resim 268, Dîvan-ı Câmî TSMK. H.987,y.1[b]

resim 269, Mantıku't-tayr TSMK. E.H. 1512 v.2[a]

resim 270, Dîvan-ı Câmî TSMK. H.987, y.85[b]

Av sahnesinin canlandırıldığı her iki minyatür geniş bitki örtüsü üzerinde betimlenmiş olup üzerindeki minik bitki öbekleri tepelerdeki hacimli boyanma şekli aynıdır. Atlı figür her iki minyatürde aynı hamle ile betimlenmiş duruş ve kurgu aynı kalıptan çalışılmış gibidir (resim 265, 266).

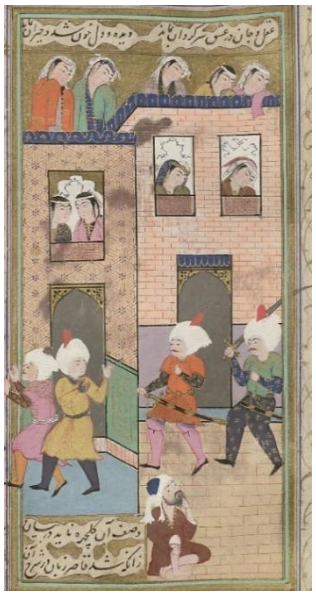

resim 271, TSMK. H.987 Dîvan-ı Câmî, y. 62[b]

resim 272, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.74[a]

Mimari unsurlar ve geometrik süslemeleri, figür duruş ve jestlerindeki benzerlik dikkat çekicidir (resim 267, 268). Her iki eserin karşılaştırması yapıldığında açıkça görülüyor ki, çizgici dekoratif bir tarz her iki eserde de kendini hissettirmektedir. Bununla birlikte Mantıku't- tayr da daha yetkin bir nakkaşın fırçası hissedilir.

resim 273, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.132[a]

resim 274, TSMK. H. 987 Dîvan-ı Câmî, y. 110[b]

I. Selim'in tahta çıkışından ölümüne kadar olan olayların, kazandığı zaferlerin anlatıldığı Şükrî tarafından mesnevi türünde yazılmış olan *Selîmnâme*'nin, 1515 civarında hazırlanmış olduğu düşünülür. 227 sayfa nestalik hattı ile Türkçe yazılmıştır. 24 minyatür bulunur. Minyatürler Akkoyunlu Türkmenleri Şiraz Okulu ve Herat kökenli çizgici dekoratif üslubun izlerini taşımaktadır.[54]

Minyatürlerde yer alan balıkçı çocuk figürü benzer kalıptan çalışılmış gibidir. Ayrıca doğa unsurları; ağaç tipleri oldukça benzerdir. (resim 269, 270).

resim 275, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.53[b]

resim 276, TSMK. H. 597-98 Selimnâme, y.254[b]

[54] A.g.e.,s.57.

İki eserde yer alan çadır sahnesinde geri plandaki gökyüzü sıvama altın boyanmış olup bakış açıları aynı şekildedir. Çadırlarda kullanılan renk seçimi ve bezeme unsurları hemen hemen aynıdır (resim 271,272).

resim 277, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v.111[a]

resim 278, TSMK. H.1597-98 Selimnâme, y.140a

Her iki tasvirdeki kompozisyon düzeni benzer özellikler taşımaktadır. Çerçevenin sağında boydan tüm çerçeve boyunca uzanan cumbalı mimari yapı, arka planda tüm zemine yayılan bitki örtüsü üstte küçük bir tepecik ve arkasından görülen altın gökyüzü ile birbirinin izlerini taşımaktadır (resim 273, 274).

resim 279, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v. 39[b]

resim 280, TSMK. H.1597-98 Selimnâme, y.62[a]

Mantıku't-tayr ile yakın dönemde 1530 civarında resimlenmiş bir başka benzerlik gösteren eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi R. 804 env. numaralı *Dîvân-ı Nevâî* 214 yaprak nestalik hattıyla Çağatay Türkçesi ile yazılmış olan yazmada 8 minyatür yer alır.[55]

Mimari yapı unsurunun tasarım biçimi hemen hemen aynıdır. Ayrıca geometrik süslemeleri, pencereden bakan figürlerin tipleri ve duruşlarındaki benzerlik dikkat çekicidir (resim 275, 276). R. 804 145[b] de bulunan Ali Şîr Nevâinin aşka ve sevgiliyle buluşmaya dair dizelerinin yazılı olduğu pencerelerinden kadın ve erkek figürlerinin baktığı tasvirin sayfa kenarlarındaki hatayîli bezeme unsuru E.H. 1512 v. 132[a]'da yer alan tasvirin sayfa kenarı bezemesi yine oldukça benzer üsluptadır.

[55] A.g.e., s. 55.

resim 281, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v. 54[a]

resim 282, Ali Şîr Nevâî, Dîvân, 1530, TSMK. R.804,y.145[b] (Serpil Bağcı-Filiz Çağman-Günsel Renda-Zeren Tanındı, Osmanlı Resim Sanatı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s.56.)

resim 283, TSMK. E.H. 1512 Mantıku't-tayr, v. 132[a]

Sonuç olarak Tebriz'den getirilen sanatkârlar ile birlikte klasik Osmanlı minyatürünün doğuşunu hazırlayan Herat etkisi taşıyan eserin kendine has bir üslubu vardır. Bu üslup eserle yakın dönemde hazırlanmış sayılı eserlerde de görülmüştür. Geçiş dönemi eserlerinden olup kısa bir süre devam eden üslup Osmanlı Minyatür sanatının klasik formuna everilmesiyle birlikte daha sonraki dönemlerde pek görülmemiştir.

Eserde tespit edilen diğer hususlardan bahsedilecek olursa; sahnelerin çoğunluğu açık havada geçmektedir. Geniş yüzeylere sahip arka planlarda pastel renkler kullanılmıştır. Sadece Takdim minyatürlerinde tepelerin ardından görülen gökyüzü mavi renkte olmasına karşın eser genelinde tepelerin yada bir mimari yapının gerisinde küçük miktarda görülen gökyüzü altın sürülerek aydınlık bir gün havası hissettirilmiştir. E.H. 1512 v. 111[a']da yer alan Leyla ve çadırının betimlendiği sahnede ise altın, çadırın ardındaki geniş yüzeye yayılmış haldedir. Ayrıca bu minyatürü diğerlerinden ayıran başka bir özelliği de; eserdeki diğer minytürlerin

bakış açısı karşıdan ve yukarıdan bakılıyor gibi tüm sahne zemin gökyüzü görülmektedir. E.H. V. 111[a]'da ise zemin bir şerit halinde ve üzerinde yurt tipi çadır aynı hizada figürler yer alır zemin yukarı doğru devam etmez, sanki nakkaş tasarlarken karşıdan ve daha aşağıdan bakıyor gibidir. Buradaki perspektif algısı dikkat çekicidir.

Eserdeki minyatürlerdeki portrelerin tasarım ve uygulama biçimi ve diğer unsurlardaki uygulamadaki tutarlılıklar tek bir nakkaşın elinden çıkmış olabileceği etkisi uyandırmaktadır. Renklerin her bir sahnede kendi içinde bir ahenk içinde kardeş tonlarda kullanılmış olması, detaylardaki incelik, fırça kullanımındaki ustalık dönemin mahir bir nakkaşı elinden çıkmış olduğunu göstermektedir. Nakkaşın kaynaklarda geçen, I. Selim'in Tebrizden getirdiği Horosan kökenli sanatçılardan olduğu düşünülmektedir. Bu yazmada da Horosanî üslûbun izlerini taşıyan ilk minyatürler görülmektedir. Eserde değinilmesi gereken bir başka önemli husus yazma eserler içerisinde ilk kez çintemani motifi bu eserde sayfa kenarı süslemelerinde kullanılmıştır.[56] Buradan yola çıkrak orta Asya kaynaklı motifin Tebrizli sanatkârların aracılığıyla Türk sanatına kazandırıldığı düşünülmektedir.

[56] Çiçek Dermen, İnci Ayan Birol, *Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2004, s.169.

KAYNAKÇA

ATTÂR, Feridüddin, *Mantıku't-tayr* (çev. Mustafa çiçekler, Kaknüs yayınları. İstanbul 2005.

BAĞCI, Serpil – ÇAĞMAN, Filiz – RENDA, Günsel –TANINDI, Zeren, *Osmanlı Resim Sanatı*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul 2006.

BİROL, İnci ayan – DERMAN, Çiçek, *Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*, Kubbealtı yayınları, İstanbul 1991.

BİNARK, İsmet, *Türklerde Resim Ve Minyatür Sanatı*, Vakıflar Dergisi, Ankara 1970.

ÇAĞMAN, Filiz – TANINDI, Zeren, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş. Yay., İstanbul, 1979

ÇAĞMAN, Filiz "*The miniatures of the Divan-ı Hüseynî and the influence Of Their Style*." Fifth İnternational Congress Of Turkısh Art, 1978."

ÇIKLA, Selçuk, *Unutulan Hazineler Doğu Hikâyeleri*, Dil Ve Edebiyat Dergisi, Temmuz 2009.

DEMİRİZ, Yıldız, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme Bir Envanter Denemesi*, Lebib Yalkın yay., İstanbul 2000.

DEVLETŞAH, *Tezkiretü'ş-Şuara*, Tahran, 1338.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, Mantıku't-*tayr*, MEB yayınları, 2001.

KESKİNER, Cahide, *Türk Motifleri*, Turing yayınları., İstanbul.

MAHİR, Banu, *Osmanlı Minyatür Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.

ÖZKEÇECİ, İlhan – ÖZKEÇECİ, Şule, *Türk sanatında tezhip,* Yazıgen yayınları, İstanbul 2014.

SOYER, Ferhat, *Topkapı Sarayı Müzesi E.H. 1512 Numarada bulunan Mantıku't-tayr Minyatürlerinin Teknik Çözümlemesi ve Sembolik Anlatımları,* İstanbul, 2015, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi).

YETKİN, Suut Kemal, *İslam Minyatürünün Estetiği*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi yay., 1953 Ankara.

TAHİRZADE, Hüseyin Behzad, *Minyatürün Tekniği*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi yay., Ankara 1953.

TURAN, Muhittin, *Şem'î Şerhi Mantıku't-tayr*, Kesit yayınları, İstanbul 2015.

YILDIRIMTÜRK, Özlem, *TSMK H.987 No'lu Dîvân-ı Câmî minyatürlerinin Teknik Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018.

ZERRİNKÛB, Abdülhüseyin, *Sîmurg'un Kanat Sesi Attâr'ın Hayatı Düşünceleri Ve Eserleri* , (Çev.,Alptekin Dursunoğlu), Anka yayınları, İstanbul, 2002.

NEBİ BOZKURT, "ÇADIR", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/cadir#1 (31.05.2019).

İSMAİL DURMUŞ, "LEYLÂ ve MECNÛN", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/leyla-ve-mecnun#1 (29.05.2019).

ÖMER FARUK HARMAN, "YÛSUF", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/yusuf (26.05.2019).

ÖMER FARUK HARMAN, CEMAL KURNAZ, "HÜDHÜD", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/hudhud (29.04.2019).

CEMAL KURNAZ, "BELKIS", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/belkis#2-edebiyat (05.04.2019).

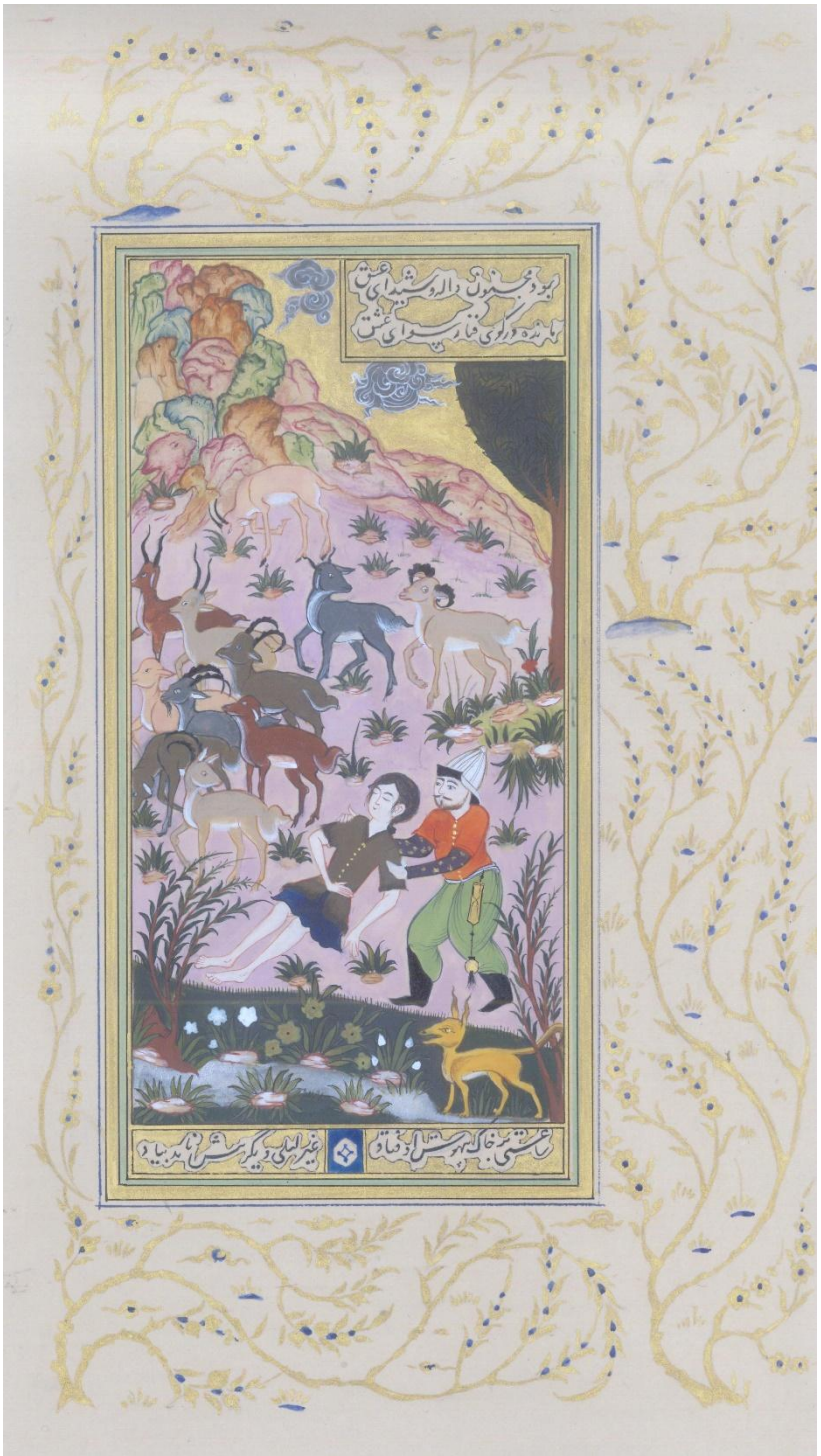
M. NAZİF ŞAHİNOĞLU, "ATTÂR, Ferîdüddin", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/attar-feriduddin (14.03.2019).

http://tekstilvefabrikalar.blogspot.com/2011/09/kumas-desenlemede-kullanilan-raport.html)

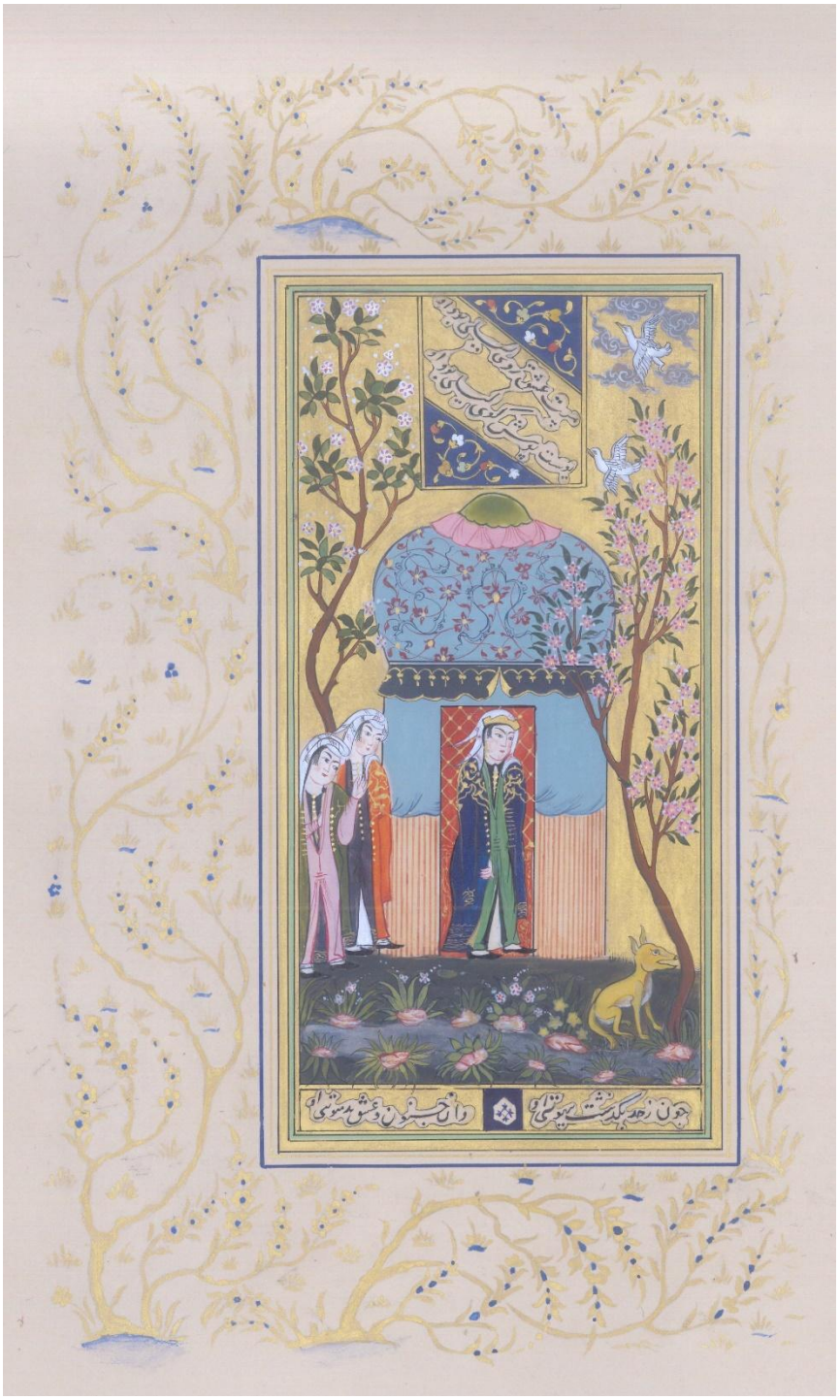
https://ycetindag.wordpress.com/category/yazin/makaleler/sark-klasikleri-ve-ozellikleri/

EKLER

RÖPRODÜKSİYON V.110[b]

RÖPRODÜKSİYON V.111[a]

ESER RAPORU

ESERİN ADI: Kaf dağının ardındaki Anka kuşu

ESERİN KONUSU: eserin ana kubusunu oluşturan vahdet_i vücudun temsili olarak canlandırıldığı sahnede, türlü sıkıntıları aşıp kaf dağına varan kuşlar orada kendilerinin yansımasında anka kuşunu görüp çoklukta birliği görmüşlerdir. Burada ayna görevi gören suda kuşların yansımalarında sîmurg, sîmurgun yansımasında kuşlar görülür.

EBAT: 30x35

ESERİN ADI: Seyr-i Sülûk

ESERİN KONUSU: Eserde salikleri temsil eden kuşların, yolculuğu sırasında geçtiği zorlu yedi vadi olan; Talep, aşk, marifet, istiğna, tevhid, hayret ve fakr-u fenâ vadilerinin semolik olarak anlatılmak istenmiştir. Her vadidinin birbirine bağlandığı sonsuz bir döngüyü anlatan dairesel formdaki tasarımda yine kuşlara da atıf yapılmıştır.

EBAT: 50x50 cm

